

BIBLIOTECA ȘCOLARULUI

**Miron
COSTIN**

VIAȚA LUMII

LITERA

biblioteca școlarului

Miron
COSTIN

VIAȚA LUMII

INTERNAȚIONAL

BUCUREȘTI — CHIȘINĂU

CUPRINS

<i>Tabel cronologic</i>	3
VERSURI	7
Via\ a lumii (1671—1673)	11
Stihuri]mpotriva zavistiei	16
[Compunerea lui Miron, preacinstul mare vornic de ara-de-Jos]	17
Apostrof	19
LETOPISE UL { RII MOLDOVEI DE LA AARON-VOD{ }NCOACE ... (1675)	21
DE NEAMUL MOLDOVENILOR (1681—1693)	226
<i>Glosar</i>	269
<i>Aprecieri</i>	277

CZU 859.0-31

C 77

Textele ediției de față sunt reproduse după:

Miron Costin. *Opere*, vol I—II. Ediție critică îngrijită de P. P. Panaitescu. Colecția “Scriitori români.” Editura pentru literatură, București, 1965.

Miron Costin. *Letopisețul Țării Moldovei. De neamul moldovenilor*. Ediție îngrijită de P. P. Panaitescu. Repere istorico-literare de Aurora Slobodeanu. Seria “Patrimoniul”. Editura Minerva, București, 1979.

Textele, cu excepția particularităților de limbă și stil arhaice ale autorului, respectă doar în parte normele ortografice în vigoare.

Coperta: *Isai Cârnu*

ISBN 9975-74-042-1

© LITERA

TABEL CRONOLOGIC

Cronicar, istoriograf și poet.

- 1633 Născut în Moldova, ca al doilea fiu din cei unsprezece copii ai hatmanului Ion (Iancu) Costin și al Saftei Scoarțeș, nepoată a domnitorului Barnovschi și rudă cu vechile familii boierești Balica și Movilă, Costin este purtat de mic (1634) în Podolia, unde pribegește tatăl său, care îl însoțea pe Moise Movilă, domnul mazilit.
- 1638 Iancu Costin și trei fii ai săi, printre ei și Miron, primesc indigenatul polon.
- 1647—1652 Costin își face studiile la colegiul iezuit de la Bar, mutat pentru un timp (1648—1650) la Camenița. Dobândește o cultură întinsă și sistematică, de profil umanistic și clasicist, cuprinzând bogate cunoștințe din literatura și istoria antică, din cea polonă, de geografie, logică, teologie și limbi străine: latina, polona, rusa, la care se vor adăuga mai târziu limba turcă și maghiara.
- 1651 Ia parte la lupta de la Beresteczko, unde oastea polonă a regelui Caziimir al V-lea îi înfrânge pe cazaci. Costin va căuta de-a lungul vieții să stăbilească în mod constant numeroase relații, politice și culturale, cu mediul polon, preocupare întreținută mai ales de ideea unei alianțe politice între Moldova și Polonia împotriva turcilor. El a avut legături apropiate cu Ian Gninski, palatinul de Kulm, cu Marcu Matczynski, comisarul Coroanei, căruia îi va dedica *Cronica polonă*, cu hatmanul Stanislaw Jablonowski, Nicolae Praznowski, mare prelat și cancelar, și cu regele Ian Sobieski, căruia îi va închina *Poema polonă*.
- 1652—1653 Revenit în Moldova, cu învoirea lui Vasile Lupu, Costin se va afla curând de partea logofătului Gheorghe Ștefan în lupta acestuia pentru domnie. E trimis pentru ajutor militar la starostele de Camenița de către Vasile Lupu. Adeziunea lui în acțiunea lui Gheorghe Ștefan, după ce pretendentul primește ajutorul trupelor polone, este primul act de mani-

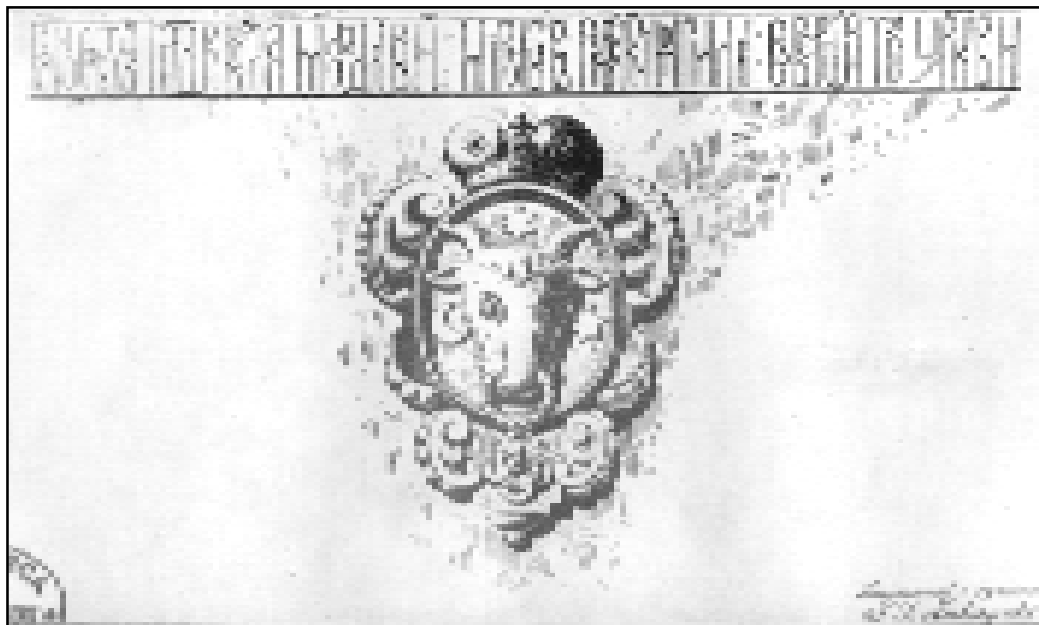
- festare publică a tendințelor sale filopolone și a dorinței de a scoate Moldova de sub suzeranitatea turcească.
- 1655 Ia parte în Țara Românească la lupta împotriva seimenilor răsculați.
- 1657 În timpul domniei lui Gheorghe Ștefan, Costin îndeplinește prima misiune din bogata sa carieră diplomatică, la curtea munteană a lui Constantin Șerban. El și-a întărit considerabil situația socială prin căsătoria cu Ileana Movilă, nepoată a domnitorului Simion Movilă, rudă a mitropolitului Petru Movilă, care avea de asemenea relații puternice cu Polonia. Avera și cultura îi asigură lui Costin un loc de frunte printre marii boieri ai țării, el deținând funcții de prim rang și cunoscând o poziție socială de relativă stabilitate într-o perioadă de dese fluctuații la tron. În cei 38 de ani petrecuți în Moldova cronicarul a fost martor la succedarea a 12 domnitori, pe care a încercat, pe rând, să-i convertească pentru o alianță cu Polonia. Ca demnitar, el trece prin dregătoria de sulger în 1657, paharnic la 1659.
- 1659—1660 Ca oștean, ia parte la diferite expediții militare: la luptele contingentelor moldovenești din oastea turcească împotriva lui Gheorghe Rákoczi II...
- 1660 Se naște Nicolae Costin (1660—1712), al doilea dintre fiii lui Miron Costin. De asemenea cronicar. Opera lui este alcătuită din *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601*, *Letopisețul Țării Moldovei. 1709—1711*, precum și din *Ceasornicul domnilor*, traducere și prelucrare după opera lui Antonio de Guevara, *Libro aureo del gran emperador Marco Aurelio con el Relox de principes* (1529). (Ion Lăzărescu, în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*. Editura Academiei Române. București, 1979, p. 226)
- 1660—1664 Pârcălab de Hotin.
- 1661 Eustratie Dabija îl trimite la regele polon Cazimir.
- 1663 În războiul turco-austriac participă la lupta de la Neuhäusel, când, trecând cu oastea lui Eustratie Dabija prin Țara Românească, vede la Turnu Severin ruinele podului lui Traian. În Moldova ia parte la războaiele civile împotriva pretendentului Constantin Șerban, care ocupă în două rânduri tronul Moldovei (1659-1661). Experiența militară câștigată în aceste expediții își va pune amprenta și pe conținutul cronicii sale. Dar Costin a fost mai cu seamă un bun diplomat.
- 1664 Mare comis.
- 1667 Mare vornic de Țara de Sus.

- 1669 Mare vornic de Țara de Jos.
- 1673 Debutează cu versuri despre descălecatul întâi al Moldovei, tipărite în *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei (ed. 1673). (Manuela Tănăsescu, în “*Scriitori români.*” Mic dicționar. Editura științifică și enciclopedică. București, 1978, p. 158)
- 1671—1673 Scrie poemul *Viața lumii*, primul de acest gen în literatura română, în versuri de 13—14 silabe. Traduce un fragment din Quintus Curtius, intitulat *Graiul solului tătăresc către Alexandru Machidon, după ce au sosit de la Bahtri la apa Donului, mergând cu oaste asupra tătarilor.*
- 1672—1674 Traduce *Istoria Ardealului* după Toppeltin. (M. T., *tot acolo*).
- 1674 În timpul domniei lui Dumitrașcu Cantacuzino este trimis cu soli, de două ori, la hatmanul Sobieski și apoi într-o altă solie la Constantinopol.
- 1675 Termină vestita sa cronică *Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron Vodă încoace...* (M. T., *tot acolo*).
- 1675—1683 Se refugiază în Polonia. Mare logofăt.
- 1677 Scrie în limba polonă *Cronica Țărilor Moldovei și Munteniei (Cronica polonă)* (M. T., *tot acolo*).
- 1680—1683 Antrenat în obligațiile pe care i le impuneau înaltele ranguri politice, el menține și relații apropiate cu oamenii de cultură, ca mitropolitul Dosoftei, episcopul italian Vito Piluzio ș. a. Legăturile politice ale lui Costin cu Polonia devin tot mai strânse după alegerea lui Sobieski ca rege, cronicarul întreținând cu acesta o corespondență directă, după 1680. Totuși, la asediul Vienei (1683) Costin se afla, cu oastea moldoveană, în tabăra turcilor, alături de Gheorghe Duca, domnul Moldovei. La întoarcere, Duca și Costin, împreună cu alți boieri, sunt prinși de polonezi la Domnești, lângă Oituz, și duși în Polonia. Leșii sunt îngăduitori cu cronicarul, căruia Sobieski îi oferă găzduire la Daszow.
- 1684 Redactează *Istoria în versuri polone despre Moldova și Țara Românească (Poema polonă)*.
- 1685 În septembrie, noul domn al Moldovei, Constantin Cantemir, îl recheamă în țară. (M. T., *tot acolo*)
- 1686—1691 Scrie opera *De neamul moldovenilor*.
- 1691 Superior prin cultura sa domnului ridicat din mijlocul răzeșilor, opus partidelor boierești filoturcești care sprijineau domnia (familia Ruseteștilor), adept al lui Sobieski, dușmănit de Cantemir, Costin devine un om incomod în preajma domnitorului. Un complot boieresc împotriva domnului, la care participă fratele lui Costin, Velicico, constituie momentul

- ce declanșează mânia lui Cantemir împotriva Costineștilor, uciși pe rând din porunca sa. Costin este omorât în decembrie 1691, lângă Roman.
- 1852 Apare *Letopisețul Țării Moldovei* (ed. M. Kogălniceanu), tom. I, Iași.
- 1886—1888 *Opere complete*, după manuscrise, cu variante și note, cu o recenziune a tuturor codicelor cunoscute până astăzi, bibliografie, biografia lui Miron Costin, un glosariu lucrat de dl L. Șăineanu, portrete facsimile diverse de V. A. Urechia, tom. I, București, 1886, tom. II, București, 1888.
- 1944 *Letopisețul Țării Moldovei...*, ediție critică de P. P. Panaitescu.
- 1958 *Opere*, ediție critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice și glosar de P. P. Panaitescu, București.
- 1965 *Opere*, vol I-II. Ediție critică îngrijită de P. P. Panaitescu. Colecția “Scriitori români.” Editura pentru literatură, București.
- 1967 *Opere alese. Letopisețul Țării Moldovei. De neamul moldovenilor. Viața lumii*, texte stabilite, studiu introductiv, note și glosar de Liviu Onu, București.

VERSURI

Stema Moldovei
Din Biserica moldovenească din Liov

PRÉDOSLOVIE — VOROAVĂ LA CETITORIŪ

În toate țările, iubite cetitoriule, să află acestŭ fél de scrisoare, care elinște *ritmos* să chiamă, iară slovenește *stihoslovie*, și cu acestŭ chip de scrisoare au scris mulți lucrurile și laudile împăraților, a crailor, a domnilor și începăturile țărâlor și a împărăției lor. Așa au scris vestit istoric Omir războaiele Troadiei cu Ahileus, așa Verghilie, începătura Împărăției Râmului¹ și alții fără număr dascali, într-acesta chip și sfinții învățătorii beséricii noastre cum ieste Ioan Damaschin, Cozma, Theofan, Mitrofan, Andrei de la Crit au scris cântările sfintii bisérici, stihurile, canonile, antifoane, cu carile, ca cu niște pietri scumpe și flori neveștenite, au împodobit bisérica. Cu această pildă scrisu-ț-am² și eu această mică carte, a căriia numile îi ieste *Viița lumii*, arătându-ți pre scurtŭ cum ieste de lunecoasă și puțină viița noastră și supusă pururea primejdiilor și primenélilor. Nu să poftes-cŭ vreo laudă dintr-această puțină osteneală, ci mai multu să să vază că poate și în limba noastră a fi acest féliu de scrisoare ce să chiamă stihuri. Și nu numai aceasta, ce și alte dăscălii și învățături ar putea fi pre limba românească, de n-ar fi covârșit vacul nostru acesta de acum cu mare greotăți, și să fie și spre învățături scripturii mai plecate a lăcuitarilor țării noastre voie.

Citeste cu bună sănătate, și cât poți mai vârtos de primejdiile lumii să te ferești cu ajutoriul preaputerniculul Domnului-Dum-nezeu. Amin.

---

¹ Rimului (B); Rimui (A).

² scrisu-ț-am (B); scrisu-s-am (A).

ÎNȚELESUL STIHURILOR, CUM TREBUIEȘTE SĂ SĂ CITEASCĂ

Stihul ieste nu ca altă scrisoare dezlegată, ci ieste legată de silave cu număr; silava este împreunarea a doao slove, cum ieste: ba, va, ga, da i proci. Deci, de acéste silave stihurile céste ce scriu într-această cărțuluie au 13 silave, iară să pot și în 9 și în șapte a face și sântu și într-alte chipuri stihuri la alte limbi, cum ieste elinească sau latinească. Iară de acest féliū îți facem știre, în care ț-am scris aicea, de *Viața lumii*.

Deci are și altă datorie stihul: cuvintele céle la fârșitul stihului a doao stihuri să tocmască într-un chip, pe o slovă să să citească, cum ieste: ața-viața, frunte-munte, lume-spume i proci. Cătră aceasta, la cetit, unde vor fi cuvintele ci trebuiesc să le scurtezi : de vei trăgăna, ții-a părea că nu ieste stihul bun, ci trebuiește, unde va fi de trăgănată, să trăgănezi, unde de scurtat, să scurtezi. Așijderea, unde să vor prileji trei slove, cărora le zicem unoglasnice, ce s-ar zice de un glas, cum ieste a, e, i, o, acéstea de să vor prileji trei alătura, să să lipsească una, cum ieste: “nici o avuție”. Aicea caută că o ieste între e și între a, deci o piare și vei ceti: “nici avuție” i proci. Alta, pentru această slovă, cândū va avea înaintea sa iară o slova unoglasnică, să întuneacă, cum vei găsi între stihuri un stih într-acestași chip: “mari împărați și vestiți”, carele nu-l ceti: “mari împărați”, ce: “mari-mpărați”, că îl lipséște slova ce ieste înainte.

Cetindū, trebuie să citești și al doilea și al treilea rândū, și așa vei înțelege dulceața, mai vârtos să înțelegi ce citești, că a ceti și a nu înțelége ieste a vântura vântul sau a fierbe apa.

VIIAȚA LUMII

ՃԵՏԱ ՏՃԵՏԵՎ ԵՏԿԵՏԿԱ ՏՃԵՏԱ.

Eclisiiastis glava 1:

Deșertarea deșărtărilor și toate sunt deșarte

A lumii cântă cu jale cumpită viața,
Cu griji și primejdii, cum ieste și ața
Prea suptire și-n scurtă vreme trăitoare,
O, lume hicleană, lume înșălătoare,
Trec zilele ca umbra, ca umbra de vară;
Céle ce trec nu mai vin, nici să-ntorcă iară.
Tréce veacul desfrânată, trec ani cu roată,
Fug vremile ca umbra și nici o poartă
A le opri nu poate. Trec toate prăvălite
Lucrurile lumii și mai mult cumplite.
Și ca apa în cursul său cum nu să opréște,
Așa cursul al lumii nu să contenéște.
Fum și umbră suntu toate, visuri și părére.
Ce nu petréce lumea și-n ce nu-i cădére?
Spuma mării și nor suptă cer trecătoriă.
Ce e în lume să nu aibă nume muritoriă?
Zice David, prorocul: “Viița ieste floare,
Nu trăiește, ce îndată ieste trecătoare”.
“Viierme suntă eu, și nu om”, tot acela strigă,
O, hicleană, în toate vremi cum să nu să plângă
Toate câte-s pre tine! Ce hălăduiește
Neprăvălit, strămutat? Ce nu stăruiește
Spre cădére de tine? Tu cu vreme toate
Primenești și nimica să stea în véci nu poate.
Ceriul faptă de Dumnezeu cu putére mare,

Minunată zidire, și el fârșit are.
Și voi, lumini de aur, soarile și luna,
Întuneca-veți lumini, veți da gios cununa.
Voi, stéle iscusite, ceriului podoba,
Vă așteaptă groaznică trâmbița și doba.
În foc te vei schimosi, peminte cu apa.
O pricine amară nu așteaptă: sapa.
Nu-i nimica să stea în véci, toate tréce lumea,
Toate-s nestătătoare, toate-s niște spume.
Tu, părinte al tuturor, Doamne și împărate,
Singur numai covârșești vremi nemăsurate.
Célelalte cu vrémea toate să să treacă.
Sângur ai dat vremilor toate să petreacă.
Suptă vréme stăm, cu vréme ne mutăm viața,
Umblăm după a lumii înșelătoare fața.
Vrémea lumii soție și norocul alta,
El a sui, el a surpa, iarăși gata.
Norocului zicem noi ce-s lucruri pre voie
Sau primejdii, cândă ne vin, sau câte o nevoie.
Norocului i-au pus nume cei bătrâni din lume,
Elu-i cela ce pre mulți cu amar să afume.
El suie, el coboară, el viața rumpe,
Cu soția sa, vrémea, toatele surpe.
Norocul la un loc nu stă, într-un ceas schimbă pasul.
Anii nu potă aduce ce aduce ceasul.
Numai mâini și cu aripi, și picioare n-are,
Să nu poată sta într-un loc niciodinioare.
Vrémea încépe țările, vrémea le sfârșaste,
Îndelungate împărății vrémea primeneaste,
Vrémea petréce toate; nici o împărăție
Să stea în veci nu o lasă, nici o avuție
A trăi mult nu poate. Unde-s cei din lume
Mari împărați și vestiți? Acu de-abii nume

Le-au rămas de povéste. Ei suntă cu primejdii
Trecuți. Cine ai lumii să lasă nădejdie?
Unde-s ai lumii împărați, unde ieste Xerxes,
Alixandru Machidon, unde-i Artaxers,
Avgust, Pompeiū și Chesar? Ei au luat lume,
Pre toți i-au stinsă cu vrémea, ca pre niște spume.
Fost-au Ţiros-împărat, vestit cu războaie,
Cu avére preste toți. Și multă nevoie
Au tras hândii și tătarii și Asiia toată.
Caută la ce l-au adus înșelătoarea roată:
Prinsu-l-au o fămée, i-au pus capul în sânge.
“Satură-te de moarte, Ţiros, și te stinge
De vărsarea sângelui, o, oame înfocate,
Că de vrăjmășiia ta nici Ganghes poate
Cursul său să-l păzească.” Așa jocuréște
Împărățiile lumii, așa prăvăléște.
Nici voi, lumii înțelepții, cu filosofia
Hălăduiți de lume, nici theologia
V-au scutit de primejdii, sfinți părinți ai lumii,
Ce v-au adus la moarte amară pre unii.
Nime lucruri pre voie detot să nu crează,
Nime gréle nădejde detot să nu piarză.
Că Dumnezeu a vârstată toate cu sorocul,
Au poruncitū la un loc să nu stea norocul.
Cursul lumii ați cercatū, lumea cursul vostru
Au tăiat. Așa ieste acum vacul nostru.
Niminea nu-i bun la lume, tuturor cu moarte
Plătéște osteneala, nedireaptă foarte,
Pre toți, și nevinovați, ea le taie vacul,
O, vrăjmașă, hicleană, tu vinezi cu sacul,
Pre toți îi duci la moarte, pre mulți fără deală,
Pre mulți și fără vréme duci la aceasta cale.
Orice faci, fă și caută fârșitul cum vine.

Cine nu-l socotește nu petrece bine.
Fârșitul ori laudă, ori face ocară,
Multe începuturi dulci, fârșituri amară.
Fârșitul cine caută vine la mărire,
Fapta nesocotită aduce pierire.
Moartea, vrăjmașă, într-un chip calcă toate casă,
Domnești și-mpărătești, pre nime nu lasă,
Pre bogați și săraci, cei frumoși și tare.
O, vrăjmașă, prietin ea pre nimeni n-are.
Naștem, murim, o dată cu cei ce să trece,
Cum n-ar fi fostă în véci, daca să petrece.
Painjini suntă anii și zilele noastre.
Sfinți înger, ferice de viața voastră.
Viețuim, și viața ieste neștiută
Și până la ce vreme ieste giuruită.
Așa ne poartă lumea, așa amăgésește,
Așa înșală, surpă și batjocurește.
Fericită viața făr' de valuri multe,
Cu griji și neticneală avuția pute.
Viețuiți în ferice, carii mai puține
Griji purtați de-a lumii; voi lăcuiți bine.
Vacul nostru cu-mprumut dat în datorie;
Ceriul de gândurile noastre bate jocurie.

EPILOG

Mulți au fostă și mulți suntem și mulți te așteaptă;
Lumea din primenéle nu să mai deșteaptă.
Orice ieste muritoriu cu vremea să petrece,
Tréce vremea și pre ai săi toți îi părăsește.
Cei ce acum petrecem, pomenim alții
Trecuți; de noi cu vreme vor pomeni alții.

Născându-ne, murim, murind ne facem cenușă.
Dintr-această lume trecem ca pentr-o ușă.
Astăzi mare și puternic, cu multă mărire,
Mâine treci și te petreci cu mare măhnire.
În lut și în cenușă te prefaci, o, oame,
În viierme, după care te afli în putoare.
Ia aminte dară, o, oame, cine ești pe lume?
Ca o spumă plutitoare rămâi fără nume.
Una fapta, ce-ți rămâne, buna, te lățește,
În ceriș cu fericie în véci le mărește.

ÎNȚELESUL PILDELOR CE SUNTÎ ÎN STIHURI

Din toate stihurile să înțeleg deșărtările și nestătătoare lucrurile lumii și viața omenească scurtă, cu mărturie din David prorocul mai ales. Apoi, unde să pomenéște de ceriș și de soare, de lună, de stéle, acéstea toate că vor avea sfârșit și să vor primeni. Sfânta Scriptură ne învață: numai Dumnezeu ieste fără sfârșit și vécinic.

Pentru Ţiros-împăratul, carile îl pomenesc stihurile. Acestă împăratău au fostă foarte mare și avut și au supus Indiia și pre tătari și toată Asiia (Asiia ieste a patra parte de lume). Mai apoi bătândă războiă cu tătarii, au bătut într-o zi fără număr oști tătărăști și au omorâtă într-acéiaș zi trei ficiori a Timeriei, ai împărătésii cei tătărăști, cu mâna sa. Și după izbândă, fiindă fără de grijă, au discălicată cu oștile între niște munți. Împărăteasa văzându-l fără grijă și fără de străji (că ea era fugită într-un munte), au îndemnată mărzaci tătărăști și l-au lovită noaptea. Și așa au răsipit oastea, cât pre dânsul l-au prinsă viu, pre însuș împăratul Ţiros. Multă seamă de oaste, oameni prinși, zic istoriile, din oastea lui Ţiros, au junghiată Temira însăși cu mâna ei, câtă din sângele a oameni junghiați au umplut o cadă de sânge, apoi au tăiat capul lui Ţir și l-au pus în sânge și au strigat: “Satură-te, Ţiros, de sânge omenescă”. La acea primejdie au sosit acel mare împărat și vestit în lume.

Pentru Ganghies, ce să pomenéște. Ganghie ieste o apă curătoare mai mare decât Nilul și decât Dunărea; ieste la India cea apă, din céle patru ape ce ies din raiu. Să chiamă la Sfânta Scriptură Gheon, și ea disparte Hindia în doao părți. Asupra acei ape fiind Țiros discălicatū cu oaste, au mersū un copil din casă să scalde un cal foarte drag lui Țir; scăldându-l; s-au înecatū și calul, și copilul. De mânie și de jale, Țiros, un an au șazut și au săpatū apa acéia Ganghies în 60 de locuri. Și așa despărțită în multe părți, au trecut în vad oastea.

Célelalte stihuri vei înțelege pre rândū. Pentru norocul, mulți întrebă: ieste ceva norocul, și ce ar fi acela norocul? Răspunsū: norocul nu ieste alta, numai lucrurile ce ni să prilejescū și ni să întâmplă, ori bune, ori réle; zicem acelor întâmplări norocul. De ni să prilejescū lucruri bune și pre voie, zicem noroc bun; de ni-s împotrivă, au peste voie și cu scădére, zicem norocul rău. Deci, cum întâmplările acéstea au nume în toate limbile, așa și în limba noastră cu un cuvântū să închide și să zice: norocul.

CUPRINS

STIHURI ÎMPOTRIVA ZAVISTIEI

Vacul tău n-are pace, zavistnice oame,
 Colțul tău, plin de venin, piere tot de foame,
 Să muște pre cineva pururea râvnéște,
 În ce chip ar ocărî, pururea păzéște.
 Bine au scris în Psaltire de tine prorocul:
 “Zavistnicului ieste acesta norocul,
 Gâtlanul lor, mormântul destupat cum cască.
 Limbile lorū gata tot să ocărăscă.
 Să le fii giudeț, Doamne, din gânduri să cază,
 Ocări care facū ei pre sine să vază.”
 Doao boale întru sine zavistnicul are:
 Una cândū petréce rău, a doao, mai mare,
 Cândū privéște pre altul că petréce bine.

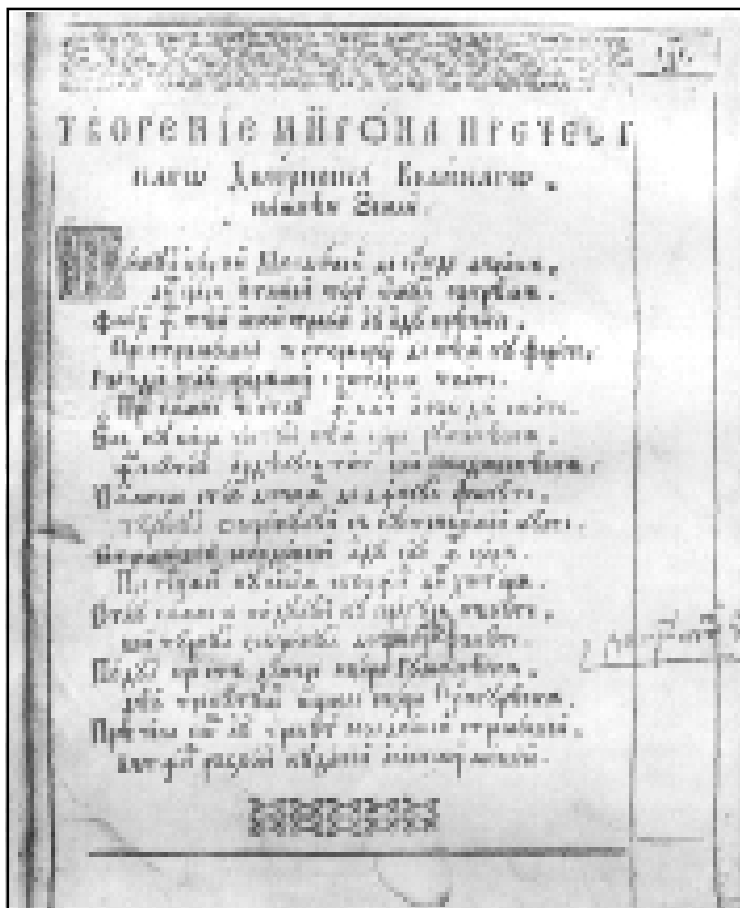
Numele bun altuia ca o moarte-i vine.
Aceasta niciodată boala nu-i lipséște,
În tot ceasul cu acéstea viața-și pedepséște.
Dar ce gândești să faci? Să pierzi dreptatea?
Aceasta nu vei putea, bine-n răotatea,
Sau răul să faci că-i bun, nici aceasta poți face.
Deci așa viața ta nu mai are pace.
De la Dumnezeu nime fără darŭ nu iese;
Ce nu mulțamești câtŭ ai, ci tot râvnești
Inima ta spre altul? Cine toate poate?
Nu toate are unul, ci cu toți toate:
Unul una și altul alta bunătate.
Tuturor de Dumnezeu daruri sunt însemnate.
Care truda noastră cu gândul bun priiméște,
Dumnezeu gândului bun bine-i dăruiéște.

CUPRINS

ТВОРЕНИЕ МИРОНА ПРЕЧЕСТНАГО ДВОРНИКА ВЕЛИКАГО НИЖНЕИ ЗЕМЛИ

[COMPUNEREA LUI MIRON, PREACINSTITUL
MARE VORNIC DE ȚARA-DE-JOSU]

Neamulŭ Țărâi Moldovii de unde dăradză?
Din țara Italiei, tot omul să creadză.
Fliah întâi, apoi Traianŭ au adus pre acice
Pre strămoșii cestorŭ țări de neamŭ cu ferice.
Răsădit-au țărâlorŭ hotarele toate.
Pre sémne ce stau în véci a să vedea poate.
Elŭ cu vița cestui neamŭ Țara Rumânească
Umplut-au, Ardealul totŭ și Moldovenească.
Sémnele stau de să văd, de dânsulŭ făcute:
Turnulŭ-Severinului să custe-n vremi multe.

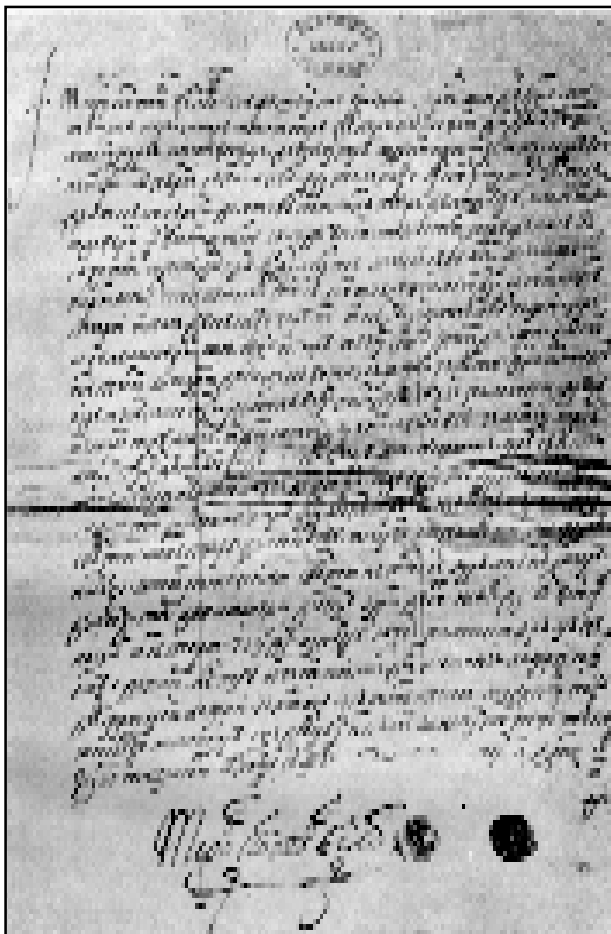
Versuri ale lui Miron Costin
În vol.: Dosoftei, "Psaltire a sfântului proroc David",
Uniev, 1679, p. 260.

Stremoșii Moldoveei adus-au în țară,
Pre ghețâi cu sabiia scoțând din hotară.
Stau sémnele podului cu praguri cădzute
Și Turnulŭ-Severinulŭ de Sevirŭ făcute.
Podulŭ preste Dunăre-n Țara Rumânească
Le-au trecutu-și oștile-n Țara Ungurească.
Pre cela pod au trecutŭ Moldoavei stremoșii,
Bătând război cu dachii, a sasilorŭ moșii.

CUPRINS

APOSTROF

Cine-și face zid de pace, turnuri de frăție
Duce viiață fără greață într-a sa bogăție.
Că-i mai bună dimpreună viața cea frățească
Decâtŭ răcă, care strică oaste vitejească.
Cine-i bogat de-avére pre lume-n tot omul,
De nu v-avea-ntru sine lăcuindŭ pre Domnulŭ,
Acela de-avuție sațiu nu mai véde.
De i-ar da toată lumea, elŭ totŭ nu să-ncrede.
Și de câtŭ mai multŭ strânge, mai multŭ să lărgéște
Și tot deșertu să véde-ntr-avérea ce-i créște.
Deci nime-ntr-avére să nu să gândească.
Că va putea să să-mple, să să odihnească.
Iară-ntr-a căruí sufletŭ Domnulŭ lăcuiéște,
Acela de nemică nu mai jeluiéște.
Pentr-acéia totŭ omulŭ să nu să lenească,
Pre Dumnedzeu în sufletŭ să-și agonisască.

Zapis dat de Miron Costin “cu fãmeia lui Ileana” pentru o danie de vii ale rãposatului sãu frate, Iancu armașul, din 8 august 1679.

LÉTOPISEȚUL
ȚĂRĂI MOLDOVEI

DE LA AARON-VODĂ ÎNCOACE

LETOPISEȚULŪ ȚĂRII MOLDOVEI
 DE LA AARON-VODĂ ÎNCOACE, DE UNDE ESTE
 PĂRĂSITŪ DE URÉCHE VORNICUL DE ȚARA DE GIOSŪ
 SCOSŪ DE MIRON COSTIN VORNICUL DE ȚARA
 DE GIOSŪ ÎN ORAȘŪ ÎN IAȘI, ÎN ANUL DE LA ZIDIREA
 LUMIEI 7183, IARĂ DE LA NAȘTEREA MÂNTUITORULUI
 LUMII, LUI IISUS HRISTOS, 1675 MESEȚA... DNI

Istoricii, adecă scriitorii de cursul anilor acestor părți, carii pomenescŭ de descălecatul cel dentăiu¹ a țărâi noastre și Țărâi Muntenestei:

Bonfin, mare istoric, de Dachia, sau Dația — latin.

Dionŭ, la viața lui Traian împăratul — latin.

Topeltin, ungur; iară pre acești doi au urmat.

Acéște au scris de Dachia, cum au descălecatu-oă Traianŭ, împăratul Râmului, în anii de la Hristos 120², pre socoteala vremilor, cu râmlenii.

Istoricii leșești carii au scris și lucrurile domniilorŭ Moldovei:

Cromer au scris lătinéște, Dlugoș lătinéște, Stricovschâi, litfan, leșește, Piasețscâi, vlădicul de Premislia, lătinéște.

Istoricii leșești pre carii au urmat răpăosatul Uréche vornicul:

Bâlschâi, Marțin Pașkovschâi. Acéști doi au scris leșește.

Și acéște încă dzicŭ că moldovenii sunt den râmleni. Iară de descălecatul celŭ dentăiu n-au știutŭ că leșii mai apoi den împărăția lui Traian suntŭ veniți în ceste părți.

---

¹ Prin „descălecatul cel dentăiu“ Miron Costin înțelege așezarea romanilor în Dacia.

² Dată greșită, în loc de 106.

PRÉDOSLOVIE
ADECĂ VOROAVA CĂTRĂ CITITORIUL

Fost-au gândul meu, iubite cititoriule, să fac létopisețul țărâi noastre Molodovei din descălecatul ei cel dintâi, carele au fostú de Traian-împăratul și urdzisăm și începătura létopisețului. Ce sosiră asupra noastră cumplite acestea vrémi de acmu¹, de nu stăm de scrisori, ce de griji și suspinuri. Și la acestú fel de scrisoare gândú slobod și fără valuri trebuiește. Iară noi prăvim cumplite vrémi și cumpănă mare pământului nostru și noadă. Deci primește, în această dată, atâta din truda noastră, cât să nu se uite lucrurile și cursul țărâi, de unde au părăsit a scrie răpăosatul Uréche vornicul.

Află-vei de la Dragoș-vodă, din descălecatul țărâi cel al doilè², la létopisețul lui, pre rândul său scrise domniile țărâi, până la Aron-vodă. Iară de la Aronú-vodă încoace începe acesta létopiseț, carea ți l-am scris noi, nu cum s-ari cădè, de-amănutul toate. Că létopisețele céle streine lucrurile numai ce-s mai însămunate, cum suntú războaiele, schimbările, scriu a țărâlor megiașe, iară céle ce să lucreadză în casa altuia de-amănutul, adecă lucruri de casă, n-au scris. Și de locú létopiseță, de muldovanú scrisă, nu să află. Iară tot vei afla pre rândú toate.

Și priimește această dată această puțină trudă a noastră care amú făcut, să nu să treacă cumva cu uitarea de unde este părăsit, cu această făgăduință ca și létopiseț întrég să aștepți de la noi de om avea dzile și nu va hi pus preavécinicul sfat puternicului Dumnedzău țării aceștiia țenchiú și soroc de sfârșire.

---

¹ Aluzie la războaie dintre poloni și turci, care, purtându-se pe teritoriul Moldovei, în vremea în care scria Miron Costin, aduceau mari neajunsuri țării.

² Adică întemeierea statului Moldovei.

STIHURI DE DESCĂLECATUL ȚĂRII

Neamul Țărâi Moldovei de unde să trăgănează?
Din țărâle Râmului, tot omul să creadă.
Traian întâi, împăratul, supuind pre dahii¹
Dragoș apoi în moldoveni premenind pre vlahi²
Martor este Troianul, șanțul în țara noastră
Și Turnul Săverinului³, munteni, în țara voastră.

---

¹ Dahii și dachii tot unii sunt (n. a).

² Moldovenii mainte de Dragoș-vodă să chema vlahi sau rumâni de la Rim (n. a.).

³ Turnul Săverinului este în Țara Muntenescă, unde au fost pod de piatră peste Dunăre, de la Trăian-împăratul făcut atunce când au descălecat aceste 2 țări cu râmlénii (n. a.).

LÉTOPISEȚUL ȚĂRĂII MOLDOVEI DE LA ARONŪ-VODĂ ÎNCOACE

CAPUL I

Încep. 1. Până la cumplita domniia lui Aron-vodă (așe-i dzice acei domnii răpăusatul Uréche vornicul), ieste scris létopisețul țărâi de Uréche vornicul, început de la Dragoș-vodă, carele au descălecatū din Maramureș această țară al doilé rândū, după ce să pustiisă de tătari și fugisă toți lăcuiitorii și a Țărâi Moldovei și Țărâi Muntenéști în Ardeal¹. Iară întâiū descălecată de Traian, împăratul Râmului, căruia împărat numéle trăiește între noi pân astăzi cu șanțul cela ce să dzice Troianul.

Iară de la Aron-vodă scris nu să află, nice de altul, nici de Uréche vornicul, ori că l-au împiedecat datoriia oamenească, moartea, care multe lucruri taie și să obârșească nu lasă, ori că izvoadele lui au răsăritū, ce va hi mai scris și de la Aron-vodă încoace. Deci, de unde au părăsit elū, începem noi, cu agiutoriul lui Dumnedzău.

Zac. 2. Domniei lui Aron-vodă cu cale i-au dzis că au fostū cumplită, că așe au fostū, desfrânată domniia și nediriaptă foarte, cât de răul lui, ce era fruntea boierilor fugisă mai toți în Țara Leșască.

Zac. 3. Să sfădiia și pre acéle vrémi domnii de Ardeal cu Crăiia Leșască, care de care să cuprindză țara, să fie suptu ascultarea sa. (Domnilor de Ardealū dzicem crai unгурéști²; eu să le dau acestū nume

---

¹ Concepția vechilor cronicari, după care locuitorii din țara noastră de azi ar fi fugit peste munți și în munți, în fața popoarelor zise “barbare”, e depășită. Daco-romanii au colaborat cu popoarele migratorii.

² În acea vreme Transilvania era un principat autonom cărmuit de principii unguri (cnezi, le zice Miron Costin), care erau vasali ai turcilor.

nu pociu, că ei crai nu sintă, ce direpți domni sau cnédzi. Iară și Ardealul tot de Crăiia Ungurească au fostă și tot o țară, ce după ce au ruptă o parte Împărăția Turcului, cu Buda și altă parte de crăiie au cuprinsă Neamțul cu Pojunul¹, unde stă și cununa Crăiei Ungurești s-au osebit acestă unghiă și s-au aședzat suptă cnédzi. Deci crai direptă Crăiei Ungurești ieste Neamțul, că la dânsăul ieste cununa Crăiei Ungurești cu Pojunul).

Zac. 4. Ține domnia pre atunce la Ardeală Bator Jigmontă și aflândă vréme pre voie a supunere țara cătră sine, s-au agiunsă cu boierii lui Aron-vodă, carii era de casa lui, că li să urăsă și lor cu faptele lui Aron-vodă, anume Ștefan Radul vornicul și Răzvanu hatmanul. Și cu știrea lor au trimis oști Bator și l-au luat pre Aron-vodă cu toată casa lui și l-au dus la sine la Belgrad², unde și s-au fârșit și viața. Iară în locul lui pusesă pre Ștefan Radul vornicul domnă în Suceavă³.

Zac. 5. La lésii crăiia Jigmontă pre atunce, ficiorul craiului șvedzăscă, iară hatman mare era Zamoyschii. Vădzindă lésii c-au pus Bator de la sine domnă în Muldova și o scriia pe atunci lésii Muldova că ieste Crăiei Leșești soție, după niște legături ce făcusă lésii cu Ștefan-vodă cel Bun la Colomiia și mai pre urmă cu Bogdan-vodă, după ce să împăcasă cu dânsul, n-au suferit pre Ștefan Radul-vodă, ce îndată au trimis oști cu boierii carii era ieșiți în Țara Lésască, unii de răutățile lui Aron-vodă, iară Movileștii, precumă scrie Uréche vornicul, încă cu Pătru-vodă Șchiopul ieșisă în Țara Lésască, asupra lui Ștefan Radului-vodă și l-au scos din țară. Și au pus domnu din partea sa pre Ieremiia Movila-vodă cu alésul boierilor de țară, puindă deodată și pen toate cetățile țărâi slujitori de ai săi lésii. Fost-au acéstea în anul 7104 <1595>.

Zac. 6. Împărăția Turcului lupta pre acéle vrémi pentru Crăiia Ungurească cu némții, pentru Buda, pentru Ostrogonul și Enicul. Iar

¹ Bratislava.

² Numele popular al orașului Alba-Iulia.

³ Eroare istorică: acest Ștefan Radu nu a fost domn al Moldovei.

vădzindă că cuprindă leșii Țara Moldovei, au orânduit pre Caazi Cherei-soltan, hanul Crâmului, și trimițându-i și 2.000 de iniceri; cătră 70.000 de oaste ce avea tătarască. (Vestit era acél han de războaie, care au avut război și cu persii cu izbândă în câteva rânduri.) Îi trimisășă împărăția și steagul cu tuiuri de Muldova, să așeadză pre cine va socoti el la domnie, să fie din partea împărăției.

Zac. 7. Prindzându veste leșii de clătirea lui Caazi Cherei-soltan la Muldova, cu rușine a fi socotindă să lasă pre domnă la sminteală, pus de dânșii, și era pe atunce și Crăiia Lêșască în vârtute, au orânduit și ei pre Zamuyschii hatmanul, cum spune Hronica leșască, mai multă de 7.000 de călări și 3.000 de pedestri n-au avut (de nu-i laudă), fără slugile lor, ce au ei pururea, peste céia ce sintă slujitori în catastije.

Zac. 8. Octovrie 9 dzile, v leato 7104<1595>, au sosit Zamoyschii la Țuțora cu oștile lui și a doa dzi după sositul lui Zamoyschii, octovrie 10 s-au vădzut și străjile tătarăști, octovrie 11 au sosit și singur hanul cu toată oastea.

Zac. 9. N-au putut răbda leșii fără șanțuri, cât au vădzut atâta putére, ce ș-au întărit tabăra cu șanțuri pinpregiur și au făcut cu socoteala lui Zamoyschii hatmanul și denafară de șanțuri băști de pământ, de la șanțul taberii așe departe, cât agiunge glonțul pușcei. Și într-acéle băști au scos și Zamoyschii oastea leșască împrotiva grosimei cei tătarăști. Năvăliia tătarăi cu toată oastea asupra leșilor, ce leșii sta neclătiți și din băști da tunurile. Dosul iarăș să le ia, nu putea tătarăi de tabără și așa au stătur războiul într-acea dzi, toată dzua.

Zac. 10. A doa dzi, socotindă hanul cu mésterșug să depărtédză pre leși de la șanțuri, au orânduit o samă de oști, să dea năvală la leși și să facă a fugi. Ce leșii, pricepându mésterșugul, sta între băști neclătiți și așa au stătur până la vremea de chindie. Atunce, și deprindzindă amu pre tătari și vădzindă că să temă și de foc tătarăi, i-au luat leșii în goană până la oastea cea supusă și cu acéia dacă s-au tumpinat, în loc au stătur și au ținut războiul, cât s-au mirat și hanul, mai puțină oaste

fiind lésii. Și de acolo, iară încet, sprijinindu-să de năvala tătarâlor, au venit iară la loc între băști, că trimisesă Zamoyschii totdeauna trâmbițele să dzică de întorsă.

Zac. 11. Nu dormie Ieremiia-vodă, ce, de avè și în lési nedejde, iară dindată au agiunsă la hanul și de atuncea céle 7 sate de țară, ce să dzică hănești, li-au dat Ieremia-vodă hanului și au legat și miere, să dea hanilor în toți ani câte... <mii> cântare și alte daruri. Și așea, cu nevoința lui Ieremii-vodă, au stătu între hanul și între Zamoyschii tractate, adecă legături de pace, dândă și hanul zălog la lési și lésii la hanul, pân să va închide tocmala.

Zac. 12. Capetele de pace au fostă acestè: Ieremie-vodă să fie domnu în țară, birnic împărății din an în an, după obicei, iară hanului să dea din an în an daruri și câte... <mii> cântare de miere și 7 sate să fie de căștele hanului în Bugeag. Oștile leșești să nu mai intre în Țara Muldovei. Sol de la leși să margă la Împărăția Turcului pentru întăritura păcii. Iară despre partea hanului era aceste ponturi: Steagul și tuiurile să le dea pe mâna lui Ieremii-vodă și de la Împărăția Turcului să scoată dirés de domnie neschimbată în dzilele lui, ce-i dzic ei pe limba lor barat. Și să iasă din pământul Muldovei hanul până în patru dzile cu oștile lui. Și așea obârșindu-să pace, hanul întâiu au purces cătră Crâm și Zamoyschii cătră țara sa, lăsindu pe lângă Ieremia-vodă pre Albertă Hanschii și pre Ian Pototșchii cu 3.000 de oameni, că să temè Ieremia-vodă de unguri. Și așea au purces și Ieremia-vodă și s-au așădzat la Suceavă. Războiul acesta la Țuțora este mai întâiu de acela, cândă au pierit Jolcovschii hatmanul leșescă. Vei afla și acela la rândul său.

Zac. 13. Bine n-au ieșit Zamoyschii din Muldova, iară Bator Jigmontă alége pre Răzvan domnă în Muldova și orânduiéște 12.000 de oaste ungurească, să margă asupra Ieremii-vodă, dândă vina lui Ștefan Radul-vodă că au lăsat scaunul să cuprindă lési cu blăstămăția lui.

Zac. 14. Luândă véste Ieremia-vodă de pogorâtul ungurilor, precum au putut, au strânsă oastea țărâi și s-au gătit a stare cu războiă împrotiva

lui Răzvan. Într-o dumenecă era, cându au apropiat oștile ungurești de Suceavă. Și-au tocmit oștile Ieremia-vodă asupra târgului, la sat la Aréni. Iară oastea leșască ce avè cu sine, o au tocmit mai la câmpu, despre Șcheia, pe suptu un mal, ce ieste alătura cu drumul Băiei. Singur Ieremia-vodă fiindu în besérecă la sfânta leturghie, i-au dat știre, cum oștile lui Răzvan amu să vād și să apropiie de oștile țărâi. Ce n-au vrut să iasă din besérecă pân nu s-au săvârșit sfânta slujbă. Și să agiungea amu hărății lui Răzvan cu oștile țărâi, cându au ieșit Ieremia-vodă la oști den besérecă. S-au tâmpinat oștile de îmbe părțile și după câtăva luptă între oști, au lovit lésii pe oastea ungurească din aripa despre Șcheia. Îndată îmbărbătându-să și fruntea oștilor, unde era Ieremia-vodă, au înfrântu pe unguri.

Zac. 15. Supt Răzvanu-vodă au cădzut calul atuncea în războiū, ce încălecându pre altu calū, îndată au silit să oprească oastea ungurească și au opritu-oă și pusésă războiul iară la locū. Ce îndemnându-să iară oștile lui Ieremii-vodă și amu și lésii în frunte, au început a fugi oastea lui Răzvan-vodă, la care fugă l-au prinsu oștile lui Ieremii-vodă și pre Răzvan și l-au adus la Ieremie-vodă. Stă movila și acmu pe drumul Băiei de la Suceavă, care să pomeneshi Movila lui Răzvan până astăzi.

Zac. 16. Cât l-au adus pre Răzvan la Ieremie-vodă, dupa câtăva mustrare, i-au tăiat îndată capul și l-au pus într-un parū împrotiva cetății. Iară pre unguri i-au gonit oștile până la munți, cu mare vărsare de sânge. Fost-au acesta războiū în anul 7104<1595>, dechevie 5 dzile. Așea s-au plătit și lui Răzvan răul ce făcusă și el lui Aron-vodă.

Zac. 17. După acesta războiū și pierirea lui Răzvan-vodă, s-au așezat domniè lui Ieremie-vodă, fără grije. Nici Bator Jigmontū, domnul Ardealului, nu s-au mai ispitit să mai trimațe oști în Muldova, ce avându bănat pre lésii de paguba oamenilor săi cu Răzvan, au trimis soli cu

jalobă la Rodolfu împăratul nemțesc, cumnatu-său și la papa de Râm, jeluindă de mare pagubă ce i-au făcut lésii în oastea lui, luptându el să dezbată țara de suptă mâna turcului, să cuprindză Țara Muldovei, să-i împreune și pre moldoveni cu sine împotriva turcilor, iar lésii au împiedicat acestu lucru, spre scăderea creștinătăției, ce-au așezat Moldova suptă birul turcilor, de suptă care bir amu era ieșită țara, cu nevoința lui.

Zac. 18. Aceste înțelegându papa și împăratul nemțascu, mare ponosul au trimis leșilor și osebire de besereca loră craiului leșăscă, ca unui împiedecătoriu de binele creștinesc.

Zac. 19. Au trimis și craiul leșescă sol la papa, făcându-i știre că are el de grije Muldovei, să nu hie cu turci și mai denainte vrême fiindă suptă grija sa, cum și de curundă acmu pre Cazi Cherei-soltan l-au scos cu puterea sa din Țara Moldovei. Iară domnul de Ardeal, neavându putere să să apere pre sine, nu poate să apere Moldova de turci și de tătari, mai avându prilej de oști hiie cândă Crăia Leșăscă.

Zac. 20. Aceste pricini avè ei în de sine pentru Moldova, iară Ieremievodă domniia cu pace și cu lucruri așezate pre acele vrême a țărâi, că ținea oști streine și pădzia și datorii sa ce avè împărăție.

CAPUL ALŪ DOILEA

Încep. 1. Țara Muntenească într-acesta ană, vara, la mare răutăți era de turci, că din doao părți avându oști Împărăția Turcului asupra Crăiei Ungurești, o samă de oști despre Buda, iară altă oaste asupra Ardealului avè, că și împăratul nemțescă oștile lui într-acelea împotriva turcilor era orânduite. Iară aicea despre Ardeal Bator Jigmontă fiindă cumnat împăratului nemțascu, alte oști avea împotriva turcilor și luasă de la turci câteva orașe de Crăie Ungurească, iară cătră Ardeală.

Zac. 2. Era despre aceasta aripă Sinan-pașea, vezirul de Silistra. Și pentru să-i hie mai lesne a supune Ardealul, luasă toată Țara

Muntenească și orașele toate, Bucureștii, Târgoviște și alte orașe aședzase cu turci.

Zac. 3. Domnū era atuncē la munteni de curundū Mihai-vodă, acel vestit între domni, încă bine neaședzat după moartea Mihnei-vodă. Vădzindū țara cuprinsă de turci, singur au năzuitū la Bator, domnul Ardealului și au trimis soli și la împăratul némțască, dându-i știre că, cuprindzindū Sinan-pașea Țara Muntenească, prea lesne va putea să supuie și Ardealul.

Zac. 4. Dat-au Bator îndată oști într-agiutor lui Mihai-vodă, vădzindū că să apropie de dânsul focul. Și durându-i inima și pre muntēni pentru moșiile sale, în puține vrēme s-au strânsū și întâiū au împinsū oștile lui Sinan-pașea di pen orașe și apoi lui Guirgiuū au stătut și la războiū de față Mihai-vodă cu Sinan-pașea. Și au fost războiul cu mare vărsare de sânge și după câtăva luptă, au înfrântū Mihai-vodă oastea lui Sinan-pașea, cât și el singur pașea, să nu fie aflat îndemână o luntre mică, cu care au scăpat peste Dunăre, ar hi cădzut la prinsoare. Și așē s-au curățit Țara Muntenească de turci într-acēia dată cu osârđia lui Mihai-vodă, însă avea și oaste nemțască cu sine de la Batorū Jigmontu.

Zac. 5. După acesta război multe pagube au făcut Mihai-vodă turcilor peste Dunăre, ardzindū și prădândū satele, orașele, până aproape de Pravadiia. Fost-au acestea toate într-acela anū, v leato 7104<1595> și apoi în anul 7105<1596>. Iară precum izbânde de dintăiū a mulți au fostū mai pre urmă spre scădere, așea și acestui domnū, lui Mihai-vodă, precum vei vedea povestea mai gios, la rândul său. Neștiutoare firea omenească de lucruri ce vor să fie pre urmă. Ce pentru un lucru sau doaa pre voie ce i să prilejescū, bietul om purcede desfrânatū și începe lucruri peste puterea sa și apoi acolo găsește pierirea.

Zac. 6. Al treilea anū după acestea, vădzându-să Bator Jigmontū, domnul Ardealului, sosit la bătrânețe și fără cuconi și vădzândū că turcii din an în anū să întărescū și cască asupra Ardealului să-l cuprindze, și el amu îmbătrânit și obositū de vârtute, alegându-și viața bătrânētelor

cu odihnă, au socotit că și frații lui, nice unul nu va putea să ție de răul turcilor Ardealul, au făcut cu cumnatu-său, împăratul nemțescu, tocmală, să hie pre sama Împărăției Nemțești Ardealul, iară lui i-au dat împăratul, cumnatu-său, doaă olate, anume Ratibor și Opulia, la Țara Silezii, căriia țări îi dzic leșii Slionsca, să hotărăște cu dânșii acéia țară.

Zac. 7. Peste voia ardelenilor era această tocmală, temându-să apoi de supunerea a neamțului. Ce îndată după purcesul lui Bator Jigmontu, s-au strânsu toți boierii Ardealului și au ales să le hie cneadzū, adecă domnū pre Andreieșu Bator, carele era pre acéia vreme în Țara Belghii, cu acela gândū să să călugărească¹. Ce, chemat de boierii și de căpeteniile Ardealului, cu glasurile tuturorora, au lăsat călugăria și au vinit la domnia Ardealului de moșiie.

Zac. 8. Împrotivă era acestū lucru tocmélei ce făcusă împăratul némțescu cu Jigmontū pentru Ardeal, precum s-au pomenit mai sus. Ce nu lăsindū în voia căpeténiilor de Ardeal împăratul némțescu, au socotit și cu sabiia să-i supuie, avândū tocmală cu Bator. Și au orânduie cu oștile pre un ghenear al său, adecă hatman, anume Baștè Giurgi și au trimis și la Mihai-vodă un vlădic al său, îndemnându-l asupra lui Bator Andreieș, pentru supunerea mai lesne Ardealului din doaă părți, că avea Mihai-vodă și mai înainte pururea cu Împărăția Neamțului răspunsuri.

Zac. 9. Prea lesne au priimit Mihai-vodă acestū lucru, ca un om de oști pururea pofitoriū și fără zăbavă au strânsū oastea Țărâi Muntenéști, ca 30.000, și au intrat în Ardeal, până la Sibiiu și acoloa ș-au pus tabăra, așteptându pe Baștè Giurgiu cu oștile nemțești.

Zac. 10. Trimisesă Bator Andreieș la împăratul nemțescu solie cu rugămintea să nu-i facă această asupreală, să-l scoațe din domnia ce-i era de moșiie de atâte vacuri a Batoréștilor, ce acéle oști gătite asupra lui mai bine depreună cu dânsul să să orânduiască împrotiva turcilor.

---

¹ Miron Costin face o confuzie: Andrei Bathory era cardinal mai de mult și a venit din Polonia.

Ce vădzându că nu poate face nimică cu rugăminte, au socotit să lovască pre Mihai-vodă mainte de ce să va împreuna cu Baștè Giurgiu.

Zac. 11. Avea Mihai-vodă oști amu deprinse la izbânde, alesu o samă de slujitori, ce să chema pre numele capitanelor săi, anume Budzeștii, alții Rățăștii, foarte stătătoare oaste. Iară ardelenii și îndoiți unii și bine nestrânși încă la Bator Andreieș cu toții, ce cu câtă oaste au putut strânge au dat război lui Mihai-vodă la Sibiiu. Iară foarte au ținut puțină vreme războiul, îndată au înfrântu oastea lui Mihai-vodă pre unguri. Singur Bator Andréieșu la fugă, părăsit de toți ardelenii, numai cu puține leși neștiutori rândul locurilor și rătăcit într-o pădure, au cădzut pre mâna oștenilor lui Mihai-vodă. Și dacă l-au adus la Mihai-vodă, au pus de i-au tăiatu capul¹. Neștiutoare fire omenească și de primejdiile sale, că apoi peste nu îndelungată vreme așa au pățit și Mihai-vodă de Baștè Giurgiu, cum au făcut el lui Bator Andreieș. Bine dzice sfânta Evanghelie: “Cu ce măsură măsură, măsura-ți-să-va”.

Zac. 12. Vesăl și tare Mihai-vodă după izbândă, pre lesne cuprindè orașele pre sama sa și să închina și cetățile, dându-i nume de domnul lor, priimindū pen cetăți și oșteni de a lui. (De pe acele vrèmi are nume de-i dzic Mihai-crai). Și au făcutu și episcopie la scaunul domnilor de Ardeal, la Bèlgrad. Iară capul lui Bator Andréieș l-au trimis pre solii săi la împăratul nemțască, pentru care slujbă au trimis împăratul nemțască daruri lui Mihai-vodă și l-au făcut prințipe, adecă din domnia împărăției unul. Iară nu îndelungū au ținut Mihai-vodă domnia țărâi acèea, cum nice împăratul nemțască au putut a aședza Ardealul în partea sa nici într-un chip, numai ce au fostu pricina de multe vărsări de sânge între creștini și au făcut turcilor îndemână să poată a cuprinde locurile cele mai bune de Ardeal. Fost-au acèste în anul 7107 < 1599 >.

---

¹ Nu Mihai Viteazul a pus să fie tăiat capul lui Andrei Bathory, ci niște secui din munți l-au prins, pe când fugea spre granița Moldovei, și i-au adus capul la curtea lui Mihai. Mihai a pedepsit pe ucigași și a îngropat cu cinste pe adversarul său.

Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron-vodă încoace.
Foia de titlu.

Mihai Viteazul

CAPULŪ AL TREILEA

Încep. 1. Stândŭ Mihai-vodă după aședzarea Ardealului, iară de aicē din țară, Ieremia-vodă, îndemnatŭ de turci, au strânsŭ oaste și câtă oaste ave și streină, au purces asupra Țărâi Muntenēști. Și neavândŭ cu nime nici un război nicăiure în Țara Muntenească, au mărșŭ la București și au aședzat domnŭ pe frate-său, pre Simionŭ-vodă. Lăsându-i oaste de a sa pe lângă dânsul, singurŭ s-au întorsŭ la Suceavă¹.

Zac. 2. N-au fostŭ îndelungată domniia acēia a lui Simion-vodă, că înțelegândŭ Mihai-vodă de cuprinsŭl Țărâi Muntenēști de Ieremia-vodă, îndată au purces asupra lui Simion-vodă, lăsândŭ pin cetățile Ardealului slujitori din oștile sale.

Zac. 3. N-au stătut Simion-vodă împotiva lui Mihai-vodă dendată, ce s-au dat spre marginea țărâi, spre Focșeani, pentru agiutoriul de la frate-său, Ieremie-vodă, de la care vinisă slujitori de Țara de Gios² la Simion-vodă. Și dacă s-au strânsŭ câtăva samă de oști și la Simion-vodă, au stătut și au așteptatŭ pre Mihai-vodă cu războiul la o vale ce se chiamă Milcovulŭ cel Mare în Țara Muntenească. (Are și altŭ nume grozav acēl pârâu și spun că de atunci.) Și au stătut războiul câteva ceasuri și apoi au pierdut Simion-vodă războiul.

Zac. 4. După războiŭ, oastea, care încotro i-au fostŭ calea mai îndemână, s-au răsipit, iară Simion-vodă au năzuit la Suceavă, la frate-său, Ieremiia-vodă. Ce nu s-au destulit Mihai-vodă cu atâta, ce îndată, fără nimica zăbavă au tras oștile sale asupra lui Ieremii-vodă, spre Suceavă, cu mare sirguială.

Zac. 5. La grabă ca acēie, neavândŭ nimică pas, nice vrēme de gătire Ieremiia-vodă, numai ce i-au cătatŭ a lăsa Suceava și a năzui

---

¹ Această primă expediție a Moveștilor în Țara Românească este rezultatul unei confuzii istorice. Ea nu s-a desfășurat în realitate.

² Moldova era împărțită administrativ în două părți: Țara de Sus, spre munte, și Țara de Jos, partea șeasă, conduse fiecare de un vornic.

spre Hotin. Așe-l pripise Mihai-vodă de aproape pe Ieremie-vodă, cât niște haiduci pedestri, cu câteva cară, pre urma lui Ieremiei-vodă, i-au agiunsă fruntea oștii a lui Mihai-vodă și au stătut haiducii la războiū, apărându-se câteva ceasuri. Ce dacă s-au mai înglotitū oaste de-a lui Mihai-vodă, l-au spartū pe haiduci, pre Jijie, la un sat anume Verbie, unde stă o movilă mare peste trupuri, apoi de Ieremiia-vodă făcută. Și era așea de groaznic Mihai-vodă și vestit de războaie în toate acēste părți, cât îndată ce au sosit la Suceavă, i s-au închinat și cetatea Sucevei și a Neamțului, la cetăți puindū oștēni de ai sei pedestrași. Singurū nici cu atāta n-au vrut să hie, ce de la Suceavă au purces gonindū pre Ieremie-vodă și pre Simion-vodă pān la Hotin.

Zac. 6. Cetatea Hotinului grijisă bine Ieremie-vodă cu slujitori de ai săi nēmți ce avea, iară el singur au trecut la leși pentru agiutoriul. Pusesă Mihai-vodă și un domnișorū, anume Marcul-vodă, căruia numele nu să nice povestēște, pentru scurtă vrēme ce au avut acel domnișor și nu să află numele aceștii domnii la létopisāte streine.

Zac. 7. Era leșii pe acēia vrēme strānși toți la săimū, la Varșav, sfātuindū oaste împotriva Șfedului¹, că craiul leșescū Jigmontū fiindū dreptū moșan aceii crăiei, ce încă viu tatā-sāu, Ioan-crai, l-au ales lēșii pre Jigmontū la crăiea lor. Și după moartea tātāne-sāu, neavāndū altū fecior, fār Jigmontū, cuprinsesă Crăiea Șfedzască unū frate craiului șfedzāscū, unchiu lui Jigmontū, anume Gustav². Deci fiindū mai aproape Jigmontū, ficiorul craiului șvedzāscū, de acēia crăie, decāt fratele tātāne-sāu, Gustav, siliia pre leși, numai să pozvolească la acela săimū, să să facă oști împrotiva lui Gustavū.

Zac. 8. Iară socotindū lēșii că nici într-un chip acēle doai crăie să să facă una nu vor putea, fiindū una dincoace, alta dincolo de mare, care

---

¹ Suediei.

² Nu Gustav, ci Carol al IX-lea a ocupat atunci tronul Suediei, la care, pretindea Sigismund al Poloniei.

mare să chiamă Marea Balticum, o coadă din Ochean, și nici din lege sintă una și prilejindu-să această tâmplare cu Mihai-vodă lui Ieremie-vodă, au dat craiului nedejde de oști asupra șvedzilor pe altă dată, arătându-i mare treabă aceasta și cu grije Crăiei Leșești, să lasă cuprinsă țărâle acéste de Mihai-vodă, Ardealul, Moldova, Țara Muntenească. Ce au stătut săimul după această treabă, să să facă oști împotriva lui Mihai-vodă, avându Ieremia-vodă câțva domni la leși, tot oameni mare, gineri.

Zac. 9. Mihai-vodă cu toată osirdiia bătè cetatea Hotinului glonțurile lui să cunoștè în zidiurile cetății până la suruparea cetății, avându nedejdea că dacă va lua și acéia cetate, va putea stăpâni prea lesne și Țara Moldovei.

Zac. 10. Scrie Hronograful leșescu că așè era de vestit Mihai-vodă și la leși, cât Țara Podolii fiindă de lege de supțu ascultarea patriiarhului de Țarigrad, ca și noi, pe acéle vremi avându mare zarvă și price cu papiștașii pentru lege, aștepta cu bucurie pre Mihai-vodă să vie, știindu-l de o lege cu dânșii, să i se închine toți podolénii.

Zac. 11. După ruptul săimului a leșior, îndată au purces hatmanul și canțelarul Zamoyschii la tabără și apoi fără zăbavă s-au pornit cu oștile împotriva lui Mihai-vodă. Vestit era acéla hatman la leși, căruiè faptele nici Conetpolschii hatmanul, amu din vacul nostru, n-au agiunsă.

Zac. 12. Prindzindă veste Mihai-vodă că au purces oștile leșești asupra lui, au lăsat Hotinul și au purces spre Suceavă. Ieremie-vodă cu Zamoyschii încă, dacă au oblicit de purcesul lui Mihai-vodă, au lăsat drumul Hotinului și au trecut Nistrul la un sată Colodrubca, la ținutul Cernăuților și apoi Prutul la târgă la Cernăuți și au mărșu pe la Codrii Cozminului, la Suceavă, unde Mihai-vodă întărise cetatea cu oamenii săi. Iară singur au tras spre țara sa, pentru să-și mai înglotească oaste și să mai obosască și pre leși.

Zac. 13. Aflându Zamoyschii cu Ieremia-vodă cetatea Sucévei grijită bine de oamenii lui Mihai-vodă, au ales cu sfatul să nu facă zăbavă cu cetatea, ce să margă întinsă după Mihai-vodă. Și așea au făcut, fără nemică zăbavă, au purces spre Țara Muntenească.

Zac. 14. Împărăția Turcului avându treabă tot cu némții pentru Crăiia Ungurească, bucuroasă era că să sfădește Ieremie-vodă cu Mihai-vodă. Așea s-au tras cuvântul până astăzi, cum să fie trimis cu taină 40.000 de galbeni de aur la Ieremie-vodă, să facă oști asupra lui Mihai-vodă și diresă, ce-i dzicu ei atșirif, de domniie vecinică lui și seminții lui.

Zac. 15. Simțindă Mihai-vodă că-i tot vină asupra leșii cu Ieremie-vodă, ș-au mai înglotit oastea și ș-au ales locul de a dare războiu leșilor, pe apa Teleajinului. Avé la acela războiă Mihai-vodă 60.000 de oameni, unguri, munteni, sirbi; némți încă avé puțini. Și au tocmit oastea pre malul dincolo, călărății au pus de îmbe părțile la arepi, iară pedestrima cu pușcile au tocmitu-o tocma asupra vadului, unde era vadul. Și așea au așteptat pre leși, puind apa ca o piedecă între oști, până or deprinde oșténii lui acel fél de oaste și să vadză până încâtău sintă de sămeți leșii la războaie.

Zac. 16. Oastea lui Zamoyschii era la numar ales 30.000 de leși și 10.000 la Ieremie-vodă de oaste de țară. Însă oastea leșască tot aleasă în leafă, că și lefecii cei véchi, ce le dzic ei leșii *vvarciana*, era toți cu Zamoyschii și lefecii noi, cari-i făcuse craiul, să-i fie împrotiva șvedzilor, tot era cu Zamoyschii, fără oameni de pe la domni, ginerii lui Ieremie-vodă. De toată oastea cu Zamoyschii și cu Ieremie-vodă 40.000 era, între carii era 4.000 de husari. Acél fel de oaste este tot în hieră, temeinică, oaste foarte și neînfrântă, ales de oștile cum sintă ale noastre și munténești.

Zac. 17. Dacă au sosit la Telejin și leșii, precum era oștile lui Mihaiă-vodă tocmită, așea au tocmit și Zamoyschii. Aripile ținé oastea călare, din-na-direapta Petru Laști, dintr-acolo era și husarii, din-na-stânga Ieremie-vodă cu oastea sa și cu o samă de leși. Iară Zamoyschii singur cu pedestrima și cu armata, adecă cu pușcile au ținut mijlocul și dereptă împrotiva pedestrimii lui Mihaiă-vodă au stătut cu oastea.

Zac. 18. Cu atâta era mai méșter Zamoyschii decât Mihai-vodă, că Zamoyschii cât au sosit, îndată au făcut cu pedestrima sa băști de

pământu înalte și acolé au suit îndată pușcile. Toată dzua aceie au stătut războiul numai din tunuri unii la alalți și din sinéță, peste apă.

Zac. 19. A doă dzi, mai sămățu Zamoyschii decât Mihai-vodă, au trimis de au cercatū mai sus pre apă despre munte și au aflat vadū. Și îndată toată aripa céie ce sta din-na-direapta, stoluri după stoluri au pornitū la vad; singur au stătutū mai tare cu focul asupra vadului, decât în dzua dintăiū.

Zac. 20. Mihai-vodă vădzândū că tréce oastea călăreață a leșilor pe altū vad, au mai întărit pedestrimea și el cu șanțuri, iar el singur cu toată oastea călare au mărșū împrotiva oștii cei leșești. Vădzândū și Zamoyschii că lipséște toată oastea călăreață a lui Mihai-vodă, toată oastea au pornit și el a sa și husarii într-acolé cu Pătru Lașci.

Zac. 21. S-au mirat Mihai-vodă de semetia leșilor, cu ce sârguală au apucat vadul și au stătut un războiū mare acolé pentru vad. Singur Mihai-vodă ca un leu în fruntea războiului și au fostū războiul câteva ceasuri, până au sosit și husarii.

Zac. 22. Nedeprișă oastea lui Mihai-vodă cu acel fél de oaste, ce s-au pomenitū, husarii. Acél fél de oaste precum s-au dzis, este tot în hierū, numai ochii și vergile gurii să văd. Mulți pun și arepi tocmita de péne de hultur sau de alte pasări mare și cei mai de a hirea cu pardoși peste platoșe. Iară slugile, care n-are pardos, pun scoarță de acéstea turcești, iară în fruntea cailor punū câte o tablă de hierū și mulți și la piepturile cailor pentru fereală de glonțuri. Nice hiece calū încalecă husarii, ce tot cai mare groși, să poată birui a purta tarul și tot friji de cei nemțăști sau cai turcești la cei mai de a hirea. La războaie, niceodată nu aleargă mai multū din treapădul calului, sau numai cândū sar asupra pedestrimei ori tabării, că asupra oștii sprânțare, cum ieste tătarul, niceodată nu-i slobod, că să rășchiră tătarăi și nu facū cu sulița nice o treabă. Sulițele lorū sintū câte de opt coți de lungi, cu prapore până în pământū. Ca unū zidiū stau la războaie.

Zac. 23. Dacă au sositū toată oastea leșilor peste vad și husarii s-au stolit și au purces asupra oștii lui Mihai-vodă și de la celalaltū vad au

biruită focul lui Zamoyshii pe pedestrima lui Mihai-vodă. Și cum au împinsă pe pedestrima lui Mihai-vodă de la mală din șanțurile lor, au și cuprins-o călăreții ce mai era cu Zamoyshii și au venit toată pedestrima a lui Mihai-vodă cu toată armata pe mânule lui Zamoyshii.

Zac. 24. I-au dat știre lui Mihai-vodă de pedestrima lui că s-au spartă de la vad, și acolea iarăș nu era putințe să să înfrângă oastea leșască numai ce au căutată a da dos oștilor lui Mihai-vodă. Inșă nu de tot răsipa, ce cu tocmală, întorcându-se singur Mihai-vodă cu capul său unde era greul. Și tot așea au mărșă apărându-să până la un oraș ce să dzice Târșșor.

Zac. 25. Știindă Zamoyshii de Mihai-vodă cine este la războaie, să nu să mai depărtedză oastea lui cea călăreată, temându-să cumva în goană de sminteală, au trimis trimbițași de au dzis de întorsă oștii și porunca la capete, numai să să întoarcă. Și s-au întorsă oastea leșască. Cădzut-au la acela războiă 1.000 de trupuri de îmbe părțile, iară vii prinși din oastea lui Mihai-vodă mulți. Fostu-au acestu războiă în anul 7108 (1600).

CAPUL AL PATRULEA

Încep. 1. Să urășe munténilor cu domniia lui Mihai-vodă, totă cu oști și războaie. Ce, după fuga lui Mihai-vodă, trei dzile după războiă, au ședzută domni, Ieremiia-vodă și Simion-vodă, cu Zamoyshii pre loc, până au început a veni toți boierii Țării Muntenéști și slujitorii, priimindă pre Simion-vodă domnă cu giurământă. Și au mărșă și Ieremie-vodă până în București și au aședzat la scaun pre Simion-vodă, frate-său, lăsindu-i și Zamoyshii 3.000 de oaste leșască cu Iană Potoțchii, starostele de Cameniță. Singur Ieremie-vodă și cu Zamoyshii s-au întorsă la Suceavă.

Zac. 2. Iară Mihai-vodă, după războiul ce-l pierduse la Teleajen, strângea iară oaste pen munți, de ai sei și din Țara Ungurească cunoscuți

și amu făcuse aproape de 7.000 de oameni, cum scrie Hronograful, și pornise pre Udrea cu 4.000 de oameni, să fie de straje. Iară singur tot să gătiia în munți, să iasă odată cu puști și gătit mai bine. Ce l-au grăbitu Simion-vodă, de n-au avut vrème să să mai întărească, că, de sirgă strângându oaste de loc și cu leșii, pre sfatul iarăș boierilor celor de loc, au purces din București și au mărșu dzua și noaptea pin locuri ascunse, păn la orașulū Argișului¹, pe numele apei Argeșului. Într-acela târgșor era Udrea cu oastea lui Mihai-vodă acea de straje. Dez-dimeneață într-o dzi, au agiunsu oastea a lui Simion-vodă supt acela târgșor și amu prinsese și Udrea de véste și i-au căutat a scoate și lui oastea la câmpū, că loc de fugă nu era, că să apropiiase oștile lui Simion-vodă. Ce, până în de trei de ori au datū războiū leșilor, întorcându-se, iară a patra oară au purces în răsipă oastea Udréei.

Zac. 3. Mihai-vodă nu era departe, mai în munți de acoloa, viindū să să adune cu céialaltă oaste. Ce, dacă au dat știre Udrea de răsipa sa, au început și ceialalți a-l părăsi cu toții. Și numai ce i-au căutatu a lăsa Țara Muntenească și a tréce munții la Ardealu.

Zac. 4. Udrea după aceiè curundū au venit și el și s-au închinatū la Simion-vodă. Și așea Mihai-vodă, vrândū să dobândească Ardealulū, au pierdutū și Țara Muntenească.

Zac. 5. În Ardeal, după ce au sosit Mihai-vodă și au aflatū oaminiū săi, cari-i pusése pen cetăți, scoși de Baștè Giurgiu și puși oșteni de a împăratului nemțască, ce vădzindū că n-are loc nice în Ardeal, s-au sculatū cu toată casa lui și cu câțva căpeténii, ales căpitaniū lui cei credzuți, Mârze, Ghiețè și Racè și au mărșu în Beciū², la împăratul nemțască, în nedejdea slujbei ce au făcut împrotiva Batoréștilor. Și l-au priimitū împăratul bine, iară Ardealul că n-au fostū pentru dânsul, ce pentru sine aședzatū, atuncè s-au arătat.

---

¹ Azi Curtea-de-Arges.

² Numele vechi românesc al orașului Viena.

Zac. 6. Nu peste multă vreme, vădzindă Jigmontă Bator pierirea frăține-său, lui Andréiaș Bator, coborâtă de cumnatu-său, împăratul nemțescă, și Ardealul nice într-un chip nu vrea să supuie supt némți, s-au căit de tocmala ce făcuse cu cumnatu-său Rodolfu-împărat, cum s-au pomenit mai sus, și lăsândă olatele care-i didese cumnatu-său, au trecut în Țara Leșască, că-i era Zamoyschii ginere, fiindă doamna lui Zamoyschii fata lui Andréiaș Bator¹. Și apoi din Țara Leșască au venit în Ardeal și îndată cuprindzindă Țara Ardealului iară cătră sine, au început a strânge oști împotiva lui Baștè Giurgiu, ghenărariului împăratului nemțescă.

Zac. 7. Vădzândă împăratul neamțescă sculat Ardealul și rocoșit iară împotiva sa, de al doilé rândă, au gătită pre Mihai-vodă și l-au pornit iară să margă să strângă oști și depreună cu Baștè Giurgiu să stè împotiva Batoréștilor, lui Jigmontă, cumnatu-său, și lui Batoră Iștioan, fratele lui Jigmontă. Acești doi mai rămăsesă din Batorești.

Zac. 8. Au purces Mihai-vodă din Béciú asupra Ardealului, dărunit bine de împăratul, strângândă iară oști și de ai săi, munténi carii se aședzasă în Ardeală și sirbi, unguri și s-au împreunat cu Baștè Giurgiu la Cliujvar².

Zac. 9. Batoreștii încă au strânsă oaste și mai sămeți fiindă pre locurile sale, au dat războiă lui Baștè Giurgi și lui Mihai-vodă aproape de Cliujvar, la un sată anume Mojina³. Și au fostă războiul câteva ceasuri, ce stândă nemții în frunte tare cu focul și Mihai-vodă lovindă din dos pe oastea Batoréștilor, au înfrântă pre Batorești, cât de-biia au scăpată ei cu capete. Iară din oștile loră, parte mai mare ce au fostă pedestri cu armata, adecă cu tunuri, cu tabăra, au cădzut toată pre mâna lui Baștè Giurgiu.

---

¹ Hatmanul polon Ioan Zamojski era căsătorit cu o vară a lui Andrei Bathory, nu cu fiica lui.

² Cluj.

³ Această bătălie este cunoscută în istorie sub numele de bătălia de la Gorăslău (1601).

Zac. 10. Era veste de biruință acelu războiū mai mare a lui Mihai-vodă, decât a lui Baștè Giurgiu, care zavistiie au făcut și pierirea lui Mihai-vodă.

Zac. 11. Spunū oameni bătrâni de pre acéle vremi, cum să fie agiunsū în câteva rânduri cu dare Ieremie-vodă la Baștè Giurgiu, pentru moartea lui Mihai-vodă, care lucru poate să hie (că ce nu lucreadză în lume avuția). Banii răscolescū împărățiile și mare cetăți le surupă, cum să dzice cu un cuvântū leșescū: “Sula de aurū zidiul pătrunde”.

Zac. 12. V leato 7109<1601> avgustū, 8 dzile dez-de-noapte, într-așternut încă Mihai-vodă, au venit doi căpitani nēmți cu oamenii lor, trimiși de Baștè Giurgiu să omoară pre Mihai-vodă. Și cum au sositū la tabăra lui, că era deosebi, au lovitū la cortū unde odihniia și acolo în locū i-au tăiatū capul și l-au dus la Baștè Giurgiu, iară trupul păn a triia dzi au stătut la vederea tuturor, neîngropat. Oștile lui, ce avea, nu era cu dânsul în tabără; pre toți îi slobodzise în pradă; pănă și copiii lui au fostū mărșū și ei în pradă. Și așa s-au plătitū lui Mihai-vodă slujbele ce-au făcutū nēmților.

CAPULŪ 5

Încep. 1. După pierirea lui Mihai-vodă, n-au mai avut Ieremiia-vodă nice o dodeială de nime. Ce, plinindū ai cu pace domniia sale 12 ani, cu țara aședzată în tot bivșugul, au plătitū și el datoriia omenească. Au murit Ieremiia-vodă în anul 7116<1608>. Rămăsu-i-au pomană în țară mănăstirea anume Suceavița, de dânsul făcută. Iară la domniia țărâi au stătut, după moartea lui, frate-său, Simion-vodă, nefiindū feciorii lui Ieremie-vodă încă la vârstă deplină. Era Simion-vodă amū mator de dzile, sosit la bătrânéță. Iară moartea lui, precum au rămas den om în om în țară povéste, au murit otrăvit de cumnată-sa, de doamna lui Ieremie-vodă, trăgândū domniia mai curundū la feciorii săi, temându-se că să vor întémeia ficiorii lui Simion-vodă la domniia țărâi,

care fapte acéi doamne apoi mai pre urmă au arătat Dumnedzău cu patimile ei.

Zac. 2. Stătu-au la mare amestecături și zarve scaunul țărâi după moartea lui Simion-vodă, că era feciori de-a lui Ieremie-vodă trei: Costantin-vodă, Alexandru-vodă și Bogdan-vodă, iară a lui Simion-vodă era cinci feciori: Mihailaș-vodă, Gavril-vodă, Pătrașco-vodă, Moisei-vodă, Ion-vodă. Deci să împărecheasă boierii și cu dânșii și țara, în două părți, o parte ținè cu casa lui Ieremie-vodă, iară altă parte ținea cu casa lui Simion-vodă. Și dintâiū era mai tare partea lui Mihailaș-vodă, feciorului lui Simion-vodă cel mai mare, cât au căutatū lui Costantin-vodă, feciorului celui mai mare a Ieremie-vodă și cu boierii din partea lui a ieși cu fuga din Iași. După care, trimițându Mihailaș-vodă în goană, au agiunsū carăle boierilor și câțva boieri de a lui Costantin-vodă la Mălăiești și i-au jecuit.

Zac. 3. Marginile Țărâi Leșești mai toate era tot de oamenii lui Costantin-vodă, cumnați, domni mărgineni, cum era Potoțeștii, Vișnoveștii, Corețchii, toți cu cuscria legați, că au avutū Ieremiă-vodă trei fete măritate în Țara Leșască, tot după oameni mari. Ce, îndată ce au înțeles că au scos feciorii lui Simion-vodă pre feciorii lui Ieremie-vodă din scaunul țărâi, au purcesū singur Vișnovețchii și cu câțva den Potocești cu oști asupra lui Mihailaș-vodă. Avè și Mihailaș-vodă, pe lângă oastea de țară, puținei tătari și turci. Ce, turcii la războiū n-au vrutū să margă, ce au prăvitū de departe. Post-au acesta războiū între vérii, pentru domnia țărâi, la Ștefănești și au înfrântū partea lui Costantin-vodă pre partea lui Mihailaș-vodă. Și numai ce le-au căutat a părăsi țara feciorilor lui Simion-vodă și unii în Țara Ungurească, alții la turci au mărșu. Unul dentrū dânșii, Pătrașco-vodă, au agiundsū de au fostū mitropolit la Chiovū, cu vestită mitropoliia și arhimandriia de mănăstirea mare, ce ieste anume pre limba rusască Pecerschii, unde stau trupuri, moștii a mulți sfinți întregi pen pēșteri și până astădzi, cu multe minuni.

Zac. 4. Și așa s-au aședzat Costantin-vodă, feciorul lui Ieremie-vodă cel mai mare, la domniie, cu bucuriia țărâi, avându țara nedejdea că va

urma pre tată-său. Ce departe au fost Costantin-vodă de acéie fericiie. Ce precum dzice Isus-Sirah: “Vai de acéie cetate, unde este domnul tânăr”. Luându-să și Costantin-vodă după socoteala tineréților, n-au păzit datoriia sa deplin spre împărăție¹ și precum scrie Létopisețul cel leșesc, dințaias dată birul a anului celui dintăi nu l-au plinit. Și așa, scârbindu-se împărăția, l-au mazilit pre Costantin-vodă și au dat domniia lui Ștefan-vodă Tomșii. Nu i-au folosit lui Costantin-vodă uricile ce avea de la împărăție, date tatâne-său, de domnie vécinică, lui și feciorilor lui și nepoților lui, că Turcul cu vréme dá, cu vréme ia, precum este vremea, așa lasă, blându cându ieste vréme de blândéte, sămețu și agerú, când este vréme de sămeție. Creștinului niceodată cuvântul nu l ține, nice este a-l amăgi rușine, toate precum ieste vremea face.

CAPUL ALŪ ȘASELEA

Încep. 1. Pre Ștefan-vodă Tomșea nu l-au știut Létopisețul cel leșesc ce neam de om au fost. Iară au fost dreptu moldovan, din satú den Otéști, de pre pârau ce se chiamă Răcătaul, în ținutul Putnei. Era pre acéle vrémi Tomșea-vodă la Poartă pre trébile țărâi, pre lângă capichihăi și vădzându-l omú de țară, cunoscut amu la căpeteniile Porții, i-au scos domniia și i-au orânduít împărăția și pre Cantemir-beiú, cu ordile lui, care pre acéle vremi lăcuia în Bugeacú, să-l ducă pre Ștefan-vodă în scaun.

Zac. 2. Apropiindu-se Ștefan-vodă Tomșea de țară, Costantin-vodă cu îmă-sa și cu frații săi au purces la leși și cu câțva și din boieri, între carii era și Nistor Uréche, tatál lui Grigorie Uréche vornicul, carele au scris Létopisățul țărâi până la Aron-vodă.

Zac. 3. Leșii avea atunci mare amestecături cu Moscul² și nu era vremea să facă oști și în Muldova. Ce, Ștefan Pototchii, cumnatul lui

¹ Adică față de Imperiul Otoman, suzeranul Moldovei pe atunci.

² Moscova, adică Rusia.

Costantin-vodă, carele ținea pre doamna Mariia, fata lui Ieremie-vodă, cu puterea sa, peste voie și porunca craiului (că-i trimisesă singur craiul un copil din casa sa, să nu cumva să să ispitească să între în Muldova, întărâtându pre turci), au strânsu oaste di prin cetățî și de pre la rudeniile sale, ca vro 6.000 de oameni strânsură, lăsându pre soacra-sa, doamna lui Ieremie-vodă, în Țara Leșască. Iară singur cu Costantin-vodă și cu Alexandru-vodă, frate-său, au purces asupra lui Ștefan-vodă.

Zac. 4. Au prinsu veste Ștefan-vodă îndată de lési că vin și au strânsu și elu oastea țărâi toată. Și să prilejise atuncē sosiți și niște slujitori de a lui Mihai-vodă, capitaniii lui cei vestiți, neputându a lăcui, după moartea lui Mihai-vodă, în Țara Ungurească, chemați pre cărți de Ștefan-vodă, anume Mârze și Ghietē și Racē cu câțva oameni. Și au pusu Ștefan-vodă tabăra deasupra satului Popricanilor, dându știre și la Cantimir, la carele, pre acēle vremi era mulțime de nohai tătari. Și au venit și Cantimiru, cu oștile într-agiutor lui Ștefan-vodă.

Zac. 5. Veniia Potoțchii sămățu cu izbânde ce făcuse frații lui aicea într-aceste țări împotiva lui Răzvan-vodă și apoi împotiva lui Mihai-vodă, ce, cum dzice muldovanul, nu sintu în toate dzile Paștile. Mergea fără nice o tocmală, fără străji, a puterea hi fără limbi, să știe ce fēlu sau ce samă de neprietini are unde merge și avându și oaste strânsură. Nu i-au dodeitū nimică Cantimiru, nice muldovenii, până au sosit lēșii cu tabăra lor la un loc, ce să dzice Cornul lui Sas. Atuncē au vădzut Potoțchii unde au venit.

Zac. 6. Acela loc, Cornulū lui Sas, este cotit Prutul, însă cotulū este din partea despre răsăritū, iară din partea aceastalaltă, unde era tabăra leșască, este ieșită apa Prutului pieptū la câmpū. Într-acēla loc au făcut oștile lui Ștefan-vodă și tătarai la leși năvală. Și n-au ținutū războiul lēșii nimică, cât în cela războiū, așē de sirgu, s-au spăimatū și s-au amestecatū leșii, cât nice tunurile o dată n-au apucat să sloboadză. Singur Potoțchii, pentru să i se tăinuiască numele, au datū între carăle haiducilor,

ce apoi l-au vădit haiducii. Pre Alexandru-vodă încă l-au prins moldovenii. Iară Costantin-vodă au căzut pre mâna unui tătar, carele înțelegându cine este, vrându să-și facă cinste la hanul, ferindu-se de Cantimir, depreună cu niște cetași ce avea tatarul, au fugit cu Costantin-vodă și cu un comis a lui, anume Mihăilescul. Și cându au sosit la Dașău, ferindu-se iarăși și acolo de turci să nu-l ia pre Costantin-vodă, au găsit o luntre mică și s-au băgat să treacă singuri tătari. Trecându apa Niprului, s-au scornit vântu și s-au umplut luntrea de apă și acolē s-au înecat Costantin-vodă în Nipru. Iară pre Pototchi și pre Alexandru-vodă l-au dus oșteni de țară la Ștefan-vodă și pre amândoi i-au trimis la împărăție. Pototchi apoi au ieșit cu răscumpărare pren solū. Iar Alexandru-vodă au căzut la legea turcească, în care au și murit¹. Spunū să hie sosit la turci și la boierie, anume... la împărăție.

Zac. 7. Ceialaltă oaste leșască toată au căzut în robie la tătari și s-au înecat mai mulți în Prut, cât de-biia de au scăpat cineva de poveste, că câți au și înodat Prutul, pline era luncile de țărani și coșurile tătaraților era peste Prutu, tot i-au prins și i-au adus la Tomșea-vodă, pre mai mulți i-au și ucis țărani.

Zac. 8. Perit-au și boierii toți, câți s-au prilejit de venise cu oastea, tot oameni de casa lui Ieremie-vodă: Vasile Stroici logofătu, Balica hatmanul, Chirița postelnicul, Miron stolnicul. Numai Nistor Urèche n-au vrut să vie din Cameniță și așea-i sfătuia și pre dâșii, să nu margă, dzicându-le să lase să să mai vechiască domnia lui Ștefan-vodă, că acmu fiindu domnia noă, moldovenii sint den hire purure la domnia noă lacomi. Ce nu s-au ascultat sfatul lui Urèche vornicul, cum mai multe în lume sfaturi bune la domni nu să ascultă, ce apoi vin la primejdii și ei și casele lor. Iară pre Vasile Stroici îl iertase Ștefan-vodă, numai învățase pre Nicorița armașul să-l ducă să vadă pierirea celorlalți, să-i hie grije mai pre urmă de moarte, că era om tânăr Stroici și din casă mai vechiu și cinsteș decât toate casele în țară. Ce dzilele lui

---

¹ Informație greșită: Alexandru Movilă a scăpat și a domnit mai târziu în Moldova.

cele fârșite, cum să dzice cuvântul, vădzându că merge la pierire și nu-i spusese armașul povestea, s-au apucat de sabia unui dărăbanu să moară cu răscumpărare, că era om din hirea lui inimos. Ce l-au împresurat îndată dărăbanii și n-au apucat să scoată sabiia. Care lucru dac-au spus armașul lui Ștefan-vodă, îndată au pus de l-au omorât și pre dânsul, răcniind: “Ai, câinele, au vrut să moară cu soții.” Și pre câți-și aducea, pre toți îi omorîea, până și în slugi și prostime. Acela vărsătoriu de singe s-au arătat dintâiaș dată Tomșea-vodă.

Zac. 9. Pentru unu diiac care era foarte de treabă de scrisoare, s-au rugat boierii să-l ierte, că ieste cărturariu bun. Au răspuns: “Ha, ha, ha. Mai cărturaru decât dracul nu este altul.” Și totuș l-au omorât și pre acela.

Zac. 10. Și așa au fost stângerea casel lui Ieremie-vodă. Fost-au acesta războiul la Cornul lui Sas, v leato 7120 <1611>. Tătarii după acéia, îndată au mărșu în pradă în Țara Leșască și lovind fără veste și de sirgă, mult pleanu au luat și mare robiie au făcut în oameni.

Zac. 11. Domniia lui Ștefan-vodă Tomșea, cum s-au început în vârseri de sânge, tot așa au trăit. Avé un țigan calò, ce să dzice pierdzătoriu de oameni, țigan gros și mare de trup. Acela striga de multe ori înaintea lui, arătându pre boieri: “S-au îngrășat, doamne, berbecii, buni sint de giunghiat”. Ștefan-vodă rade la ceste cuvinte și dăruia bani țiganului.

Zac. 12. Ce cum a tuturor tiranilor, adecă vărsătorilor de singe, la toate țările în lume urată este stăpâniia, așa și a lui Tomșea-vodă. Îl urase și boierii, carii, măcar că era mai toți de casa lui, anume Beldiman logofătul, Bărboiu vornicul, Sturdzea hatmanul, Boul visternicul, iară nice ei fără grijea morții nu era, ce umbla în tot ceas, cum să dzice, cu dzilele amână. Și hie când unde este frica, nu încape dragoste. Pentru acéia, întrebându un împarat pre un dascăl: cum ar fi împarat să hie drag tuturora? Au răspuns: “De nu vei hi, împarate, groznic nemăruie”.

Fericiți sintă acéia domni, căroră țărâle lor slujescă din dragoste, nu din frică, că frica face urâciune și urâciunea, câtă de târdzâă tot izbucnește.

Zac. 13. Așe s-au prilejit și la Tomșea-vodă, în toate dzile petrecândă boierii supt grije, s-au vorovită cu toții și au tras slujitorii toți în partea sa și pre mâržești și într-o noapte au ieșit cu toții la sată, la Cucuténi și de acoloa au poruncită lui Ștefan-vodă, cu bine să iasă din scaună, că nu poate nimé a suferi domniia lui cu atâte vărseri de sânge.

Zac. 14. Sa spăriiesă Tomșea-vodă de o turburare ca acéia, ce îmbărbătându-l cine era pre lângă dânsul, au strânsă dărăbanii, carii tot pe un cuvântă era cu ceilalți slujitori. Ce, dacă au vădzută banii vârsindu-le Ștefan-vodă au stătut ei cu domniia. Și au strigată și târgul în leafă¹ și s-au strânsă din târgoveți și den slugile neguțitorilor și oameni nemernici, câtăva gloată și la Ștefan-vodă. Și s-au prilejit de veniia atuncea și din ținuturi din gios niște steaguri de călărași la căutare și era descălecați la Tomăști. Au răpedzită Ștefan-vodă și la céia cu léfe și i-au tras în partea sa.

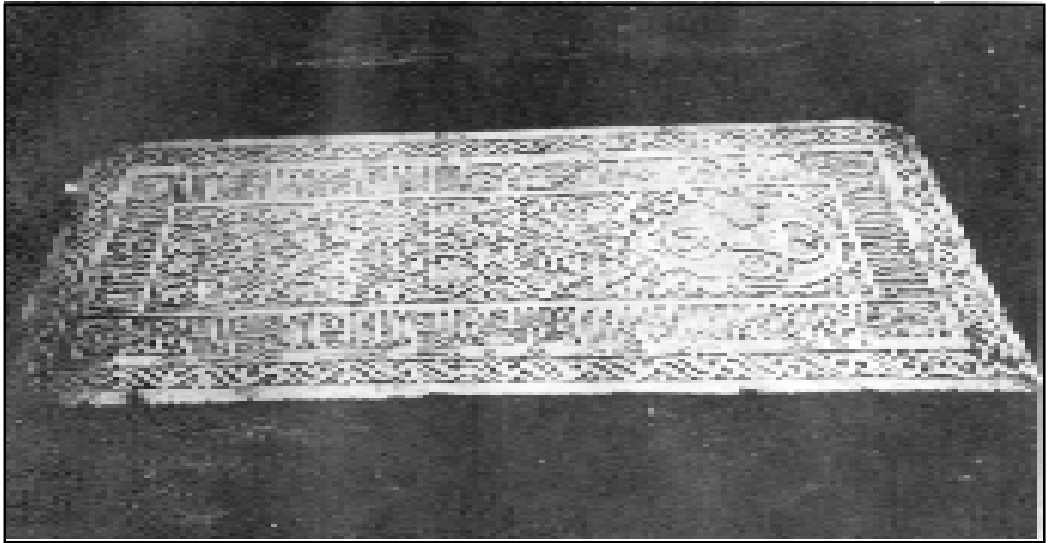
Zac. 15. Slujitorii ce era cu boierii audzindă că strigă Ștefan-vodă în leafă, măcar că giurasă boierilor, ce, pre obiceiul neamului nostru, au începută mulți de cei mai necunoscuți a să rumpe de la boieri și a veni la Ștefan-vodă și în loc au începută a slăbi partea boierilor.

Zac. 16. Dacă au vădzut boierii că nu va să iasă Ștefan-vodă de bunăvoie din scaun, au vinit cu războiă, căroră au ieșit Ștefan-vodă cu gloatele sale de laturea târgului, deasupra Fântâniei lui Păcuraru și scoasesă și târgulă tot Ștefan-vodă, cu arme, cine cu ce avé. Și despre vii au orânduită de au lovit călărimea ce avé din dos pe gloata boierilor.

Zac. 17. Fără zăbavă au început a să răsipi gloata boierilor, deci și boierii, care încotro au putut, au plecat fuga, din carii în loc au prinsă

---

¹ Adică a recrutat cu leafă în oaste pe târgoveți (orașeni).

Piatra funerară a lui Ieremia Movilă de la Mănăstirea Sucevița.

Doamna Elisabeta Movilă și coconii ei.
După fresca de la Mănăstirea Sucevița.

pre Bărboi vornicul și apoi și pre feciorŭ-său. Deci pre Bărboiŭ cel bătrân îndată l-au înțepatŭ de laturea târgului, iară pre feciorul lui au trimis de l-au spândzuratŭ în poarta casei tătâne-său. Iară Beldimanŭ și Sturdzea și Boul scăpasă în Țara Muntenească, ce și acéia tot n-au hălăduitŭ, precum vei vedé povestea la rândulŭ său.

Zac. 18. Pre câți-și aducea prinși, pre toți îi omorîia, cu mustrarea ce avea elŭ obiciaiŭ: “Să nu te ierte Dumnedzău, cu cel cap mare al tău”. Tuturora această mustrare făcè.

Zac. 19. Acéste neaședzări a lui Ștefan-vodă audzindŭ doamna lui Ieremie-vodă, avândŭ încă rămas un fecior copil mic, anume Bogdan-vodă¹, au îndemnatŭ pre ginerii săi, pre Vișnovetchiŭ și pre cneadzul Corețchiŭ, din Țara Leșască, și atuncea amŭ era și cu sfatul lui Nistor Uréche. Au venitŭ singură doamna cu ginerii săi, cu oști asupra lui Ștefan-vodă și le-au ieșit și Ștefan-vodă cu oști înainte la satŭ la Tătăreni. Ce au ținutŭ foarte puțină vréme războiul, îndată au plecatŭ fuga călăreții, iar bieții dărăbani, părăsiți de călăreți, să buldzisă la o râpă deasupra Tăuteștilor și să apăra. Ce au venit leșiŭ de le-au făgăduitŭ viață, numai să-și dea armele. Și au credzutŭ dărăbanii și au datŭ armele de la sine. Și dacă le-au luatŭ armele leșiŭ, au intratŭ cu săbiile într-înșii și au peritŭ toți acolea. Le stau movilele și până astăzi deasupra satului Tăuteștilor.

Zac. 20. Era la Ștefan-vodă dărăbanii foarte îmbrăcați bine, după credința céia ce făcuse, de stătusă cu dânsul la rădicarea boierilor, cum n-au fostŭ nice la o domniie grijită bine pedestrimea cu haine tot de feleandrăș, cu nasturi și cu ceprage de argintŭ, în pilda haiducilor de Țara Leșască, cu pene de argintŭ la cumănașe și cu table de argintŭ la șoldure pe lădunțe. Fost-au acestŭ război a lui Ștefan-vodă cu leșiŭ la Tătăreni, în anul 7123 <1615>.

Zac. 21. După cea răzsipă a oștii lui Ștefan-vodă, au ieșit Ștefan-vodă în Țara Muntenească și mărgândŭ aproape spre Focșeani, l-au

---

¹ Confuzie a lui Miron Costin. Nu Bogdan Movilă, care n-a domnit, ci Alexandru Movilă s-a ridicat atunci în scaunul Moldovei (1615—1616).

tumpinată ceaușii împărătești cu Beldiman logofătul și cu Sturdzea hatmanul și cu Boul visternicul în obedzi, că-i pornise Radul-vodă, domnul munténescu pre atunci, de mersesă cu pâra la Poartă asupra Tomșei-vodă, că-i era Radul-vodă lui Ștefan-vodă mare nepriiatin. Ce, cine era vezirū la împărăție, era priiatin lui Ștefan-vodă și au dzis veziriul, pricepândū lucrul: “Ce să acolisește Radul-vodă de cel săracū”. Și îndată au trimis ceauși de au tâmpinatū pre boieri, carii sintū mai sus pomeniți și i-au pus în obédzi și i-au dus la Ștefan-vodă. Deci, câtū i-au adus ceaușii, îndată le-au tăiatū capetele și le-au aruncatū trupurile în Siretiū.

Zac. 22. Ședeă Ștefan-vodă în Țara Muntenească în bejenii, la Radul-vodă și loviaa oamenii lui până la Bârladū, până la Vasluiū, ce totu-i împengē lēșii. Iară doamna lui Ieremie-vodă în Iași cu fecioru-său, cu Bogdan-vodă, însă toate divanurile era pre Nistor Uréche, și au trăgānat acea domnie acei domniei, mai până la anul.

Zac. 23. Să urāsă turcilor acēste dodeiale despre leși asupra Țārāi Moldovei și mai vârtos că tot atuncē luasă căzaccii Trapezondul, cetate turcească, dincolo de Marea Neagră și pre mare multe curabii turcești cu negoțā și pre un Țical-pașea cu câteva corābii de oaste l-au luat viu și ținea toată Marea Neagră închisă. Deci au orānduitū pre Schinderū-pașea de Silistria cu oști asupra leșilor, ce era în Moldova cu doamna lui Ieremie-vodă. Și vādzindū și pre Ștefan-vodă în turburări totdeauna și despre ai săi și despre streini, l-au mazilit, luāndu-lū în obédzi din Țara Muntenească, iarā domniia, în locul lui, au datū Radului-vodă, carile are nume în țară, de-i dzicū Radul-vodă cel Mare. Și cu adevāratū cade-i-să acestū nume în véci să aibă, precum vei afla hirea acestui domnū la rândul său scrise. Este acestū Radul-vodă feciorū Mihnei-vodă, domnului muntenescū, carele Mihnea-vodă au domnitū pre o vreme cu Pătru-vodă Șchiopul la noi în țară.

CAPULŪ ALŪ ȘEAPTELE

Încep. 1. Au purces Schinderŭ-pașea și cu Radul-vodă asupra leșilor, ce era în Iași cu doamna lui Ieremie-vodă. Vișniovețchii, unul din ginerii lui Ieremie-vodă, murise în Iași, deci și oamenii lui, carii au fostŭ a lui, să dusesă în țara lor și din oastea lui Corețchii. Scrisesă Jolcovschii hatmanul cărți la slujitori, care nu va ieși din Moldova, loc în oastea lor să n-aibă, că intrasă ei fără voia craiului în Moldova. Deci numai cu 600 de oameni rămăsesă Corețchii.

Zac. 2. Luasă veste doamna și boierii că le vine Schinderŭ-pașea asupra și le poruncia și Radul-vodă, ca un creștin, să fugă devréme. Ce Leahul simățŭ și fără crieri n-au vrut să purceagă mai devréme, ce amu dacă să apropiesă oștile. Bine le dzicŭ de aceasta căzacii leșilor: “După pagubă, leahul înțeleptŭ”.

Zac. 3. Îndată ce au înțăles Schinder-pașea de purcesul leșilorŭ din Iași, au răpedzit o samă de oaste sprintenă și i-au agiunsŭ la Drăgșani, în ținutul Hârlăului. Apăratu-s-au oarece leșii dintâiu, iară dacă s-au mai înglotit oastea, s-au răsipitŭ cine încotro au putut. Singur Corețchii au cădzutŭ pre mâna lui Schinder-pașea și biata doamna cu coconul, Bogdan-vodă¹ și o samă de boieri. Pre boieri i-au scos Radul-vodă pre toți de la Schinderŭ-pașea, câți era prinși. Iară doamna la mare ocară au sositŭ, de care singură au mărturisit cătră boieri. Trecândŭ cu carul, au vădzut pre boieri și lăcrămândŭ au dzis: “Boieri, m-au rușinat păgânul”. La această ocară au sositŭ casa lui Ieremie-vodă și poate hi pentru răutățile ei, că era o făméie răpitoare, precum spunŭ și de vréme ce au otrăvit pe cumnatu-său, pre Simion-vodă (de va hi așea) și de frica lui Dumnedzău depărtată.

Zac. 4. Nu era în ceia hire singur Ieremie-vodă, ce era om întreg la toate, nerăpitor, nemândru, nevărsătoriŭ de sânge, blândŭ, dumnădzărescŭ, pe cum mărturisește războiul lui cu Răzvanŭ-vodă,

---

¹ Confuzie: Bogdan în loc de Alexandru-vodă (Movilă).

cum n-au vrut să iasă din beserică, până n-au săvârșit sfânta leturghie, măcaru că-i spuné ca să agiungu oștile. În dzilele lui mare bivziuguri și plină țara de toate. Ce de ieste vro osândă stângerea casei lui, din faptele doamnei salei ieste.

Zac. 5. Pre doamna și pre Corețchii i-au trimis Schinder-pașea la împărăție¹. Corețchii cneadzul apoi pre urmă au ieșitu den chisoare cu multă cheltuială, iară doamna au fostu după unu agă turcū, până la moartea sa. Bogdanū-vodă copilul iară în turcie s-au săvârșit. Agiunsesă de au fostu la împărăție capigi-baş. Fost-au acéstea v leato 7124<1616>.

Zac. 6. Trimis-au Schinderū-pașea după răsipa lui Corețchii, din porunca împărăției unu ceaușū la craiul leșescū să oprească căzaccii de pe mare, carii atunceși niște cetăți, ce făcuse turcii pre Nipru, anume Aslan Horod și altă cetate luasă și omorăsă și oșténii câți erau turci și într-acéle cetăți (și acéste toate apoi au făcut de au venit soltan Osmanū la Hotinū) și să părăsască a călca Muldova cu oștile lorū.

Zac. 7. Au trimis și craiul leșescū un sol, anume pre Cohanschii, la împărăție, dândū pricina toată pre tătari, carii dodeindū casele căzaccilor, ei încăși întorcū din pagubile ce le fac tătarii. Este și aceasta laudă în Létopisețul lor, cum acela Cohanschii cu soliiia lui au mazilit pre Ștefan-vodă Tomșea, ce nu știu cum s-ari prinde acestū lucru, că amu era domnū Radul-vodă în locul Tomșei-vodă, cândū au trecut Cohanschii la împărăție. Iară pâră, adevăratū c-au avut Ștefan-vodă Tomșea totdeauna despre leși la împărăție.

Zac. 8. La anul, Schinder-pașea, din porunca împărăției, au strânsū câtă oaste au avutū din pășiiia lui și cu Radul-vodă, domnul de Moldova, și cu oștile muntenești și ungurēști de la Betlean Gabor, domnul Ardealului, că era Betlean Gabor mare nepriiatin lēșilor, și cu tătarii, au purces asupra Țării Căzăcești, să le strice pālăncile și să-i prade.

Zac. 9. Oblicise și lēșii gândul lui Schinder-pașea și i-au ieșit hatmanul Jolcovschii cu oștile leșești la margine, la un loc anume Bușa, mai sus de Soroca pe Nistru, din céia parte de Nistru ieste acela locū.

---

¹ Adică la Constantinopol.

Zac. 10. Începuse Schinder-pașea a bate Rașcovul, ce, dacă au simțit aproape de oștile leșești, au lăsat Rașcovul și au purces pe dencoace de Nistru, pin țară, împotriva locului unde era Jolcovschii, însă-i despărțîe Nistrul. Mai puțină oaste era la Jolcovschii, decât la Schinder-pașea, iară mai aleasă, tot lefecii și să strîngea și căzaccii din toate pălâncile la dânsul. Numai fiind craiul leșăscu la Moscu cu oștile, s-au ferit a întărâta puterea turcească. Avîndu treabă într-altă parte Crăiia Leșască, au stătut cu Schinder-ș-pașea la tocmală, la legături de pace, nedejdiuînd că vor ținea turcii pacea.

Zac. 11. Capetele de pace era, despre leși, să oprească pre căzaccii, să nu umble pre mare și în Moldova să nu mai umble oștile lor. Iară despre Schinder-pașea era să oprească pre tătari, să nu umble stricînd în Țara Leșască și în Muldova domni streini să nu hie, fără cine va hieci de domn. Ce, toate acêste în vîntu au fost, că bine n-au sfîrsit pacea și au purces oștile și acêste și acêlea îndireptu, iară tătarii pre de altă parte au și lovit în Podoliia, în Țara Leșască și au făcut cîteva robii. Și apoi, la anul, fără veste, mulțime de tătari au lovit Volinia, o țară mai sus de Podoliia și pîn-a strînge oștile Jolcovschii, au ieșit tatarîi cu mare plean den Țara Leșască, fără nice o sminteală.

Zac. 12. Mare bănat pentru acêste toate au avut Jolcovschii de la crai și de la toată Crăiia Leșască, pentru moale lucrurile lui. Ce, la creștini nu sint certari pentru unele ca acêste ca la turcii.

Zac. 13. Radul-vodă spre acêste al treilea an domnii sale cêle dintâiu, s-au războlit de ochi și poate hi, vîdzînd că nu va putea trêce, să nu să îngroașe între turcii și între leși lucruri de sfadă, singur s-au poftit la împărăție să-i vie maziliia să poată a merge la Țarigradu pentru leacul ochilor. Deci, i-au făcut pre voie împărăția, pre dânsul l-au chemat la Poartă, iară domniia au dat lui Gașpar-vodă aicea în țară, în locul lui Radul-vodă celui Mare.

CAPULŪ ALŪ OPTULŪ

Încep. 1. Gașpar-vodă era omŭ de neamul său italianu¹, cum dzicemŭ la noi în țară, frâncŭ, omŭ neștiutoriŭ rândul și a obiceiurilor țărâi, fără limbă de țară, care lucru mai greu nu poate hi, cândŭ nu știe domnul limba țărâi unde stăpânește.

Zac. 2. O! Muldova, di ar hi domniia tăi, carii stăpânescŭ în tine, toți înțelepți, încă n-ai pieri așe lesne. Ce, domniile neștiutoare rândul tău și lacome sintŭ pricine pieririi tale. Că nu caută să agonesască șie nume bun ceva la țară, ce caută desfrânați numai în avuție să strângă, care apoi totuș să răsipêște și încă și cu primejdii caselor lor, că blăstămŭl săracilor, cum să dzice, nu cade pre copaci, câtŭ de târdzâu.

Zac. 3. Era acestŭ Gașpar-vodă multă vrême tergimanŭ la împărăție, adecă tâlmaci tuturor solielor creștinești ce vinu la împărăție. Și fiindŭ și la mijlocul păcii ce făcusă între Împărăția Neamțului și între Împărăția Turcului, pentru slujba acéia i-au datŭ aicea în Moldova domniia în locul Radului-vodă. Iară cât s-au aședzat la domniie, măcară că era de mare credință la împărăție, îndată s-au așadzatŭ cu gândul spre părți creștinești.

Zac. 4. De laudă este hie la care domnŭ să hie spre partea creștinească, că aceasta țară, căci trăiește așea în statul său până acmu, pentru țări creștine stă până astădzi în rândurile sale, însă cu înțelepciune, nu fără socoteală și fără temeiŭ, în loc de folosul țărâi să-i aducă pierire, cum s-au prilejitŭ amu și în vrêmile noastre² în câteva rânduri, de adusésă a mulți nesocoteala și nebunia, mare cumpănă acestui pământŭ. Dumnedzău mai bine știe, că de nu s-ar hi prilejit o samă de capete să cerce mijloace și să nu alerge la împărăție, ar hi fostŭ de pierire de istov țara aceasta în câteva rânduri. Așea adusésă la mare primejdie

---

¹ Caspar Grațiani nu era italian, deși avea un nume italianesc, ci croat din Dalmația.

² Aluzie la trecerea lui Ștefan Petriceicu-vodă de partea polonilor împotriva turcilor în lupta de la Hotin la 1673; Miron Costin s-a opus, temându-se ca tătarii să nu prade Moldova.

țara și domniia lui Gașpar-vodă.

Zac. 5. Să rădicasă în dzilele aceștii domnii și un domnișor de la Orhei, ce îndată Gașpar-vodă au trimis oaste și au ieșit și singur împotriva lui și l-au prinsă și pre dânsul viu, pre domnișor și câteva capete de la Orhei, pre carii i-au și omorâtă îndată. Știa limba sârbească Gașpar-vodă și cându i-au muștrată pre capitaniii cei prinși orheiieni, li-au dzis sârbește: “**Да имдете сроче чисто къ Господарю**”. Le tâlmăcia apoi acéste cuvinte pre rumâniie Bucioc vornicul de Țara de Gios, adecă: “Să aveți inimă curată spre domnă”.

Zac. 6 Stăpâniia atuncea Ardealul, căruia dzicem noi Țara Ungurească, Betlean-Gabor, după stângerea Batoresților și avé mare războaie împotriva némților pentru Crăiia Ungurească și îndemna și pre turci asupra leșilor că dedesă leșii agiutoriū împăratului nemțască împotriva lui Gabor și atunceș de curundă îi bătuse leșii o oaste foarte rău la Cașa. Deci îndemna într-acéia pizmă pre turci asupra leșilor, făgăduindu-le că de or merge asupra leșilor, să nu poată a da Leahul agiutoriū némților, va putea fără zăbavă a lua Beciul de la némți. Și cu acélea îndemnări și cu făgăduință, cu mare daruri scrisesă și la hanul la Crâm, care cărți au cădzută pre mânule lui Gașpar-vodă și îndată le-au trimis Gașpar-vodă la craiul leșescă. Dacă le-au vădzut craiul cărțile, sângur n-au vrută să ponosluească lui Betlean, ce avândă Betlean Gabor oameni a săi între svetnicii leșești cu cuscrii, au pus craiul pe oameni de ai lui să-i poruncească, căci nu se părăsește de aceste fapte, cu vrăjmășia împotriva creștinilor. Și i-au trimis și izvoadele scoasă din cărțile lui și au mărșă solul de la boierii leșești cu multă muștrare și bănată, arătându-i și izvoadele cărților lui, ce au scris la hanul. Dacă le-au vădzut Betlean Gabor cuvintele sale de față, au dzis cătră sol: “Muri-va Gașpar pentru acele cărți”. Și îndată, de toate îmbletele lui Gașpar-vodă au dat știre la împărăție.

Zac. 7. Curundă au simțită Gașpar-vodă că ș-au pierdutu la turci

credița, deci s-au așezat cu gândul și mai tare cu leșii, îndemnându-i asupra turcilor. Și în cetatea Hotinului îndată au băgat oșteni leșști, dându-să aieva suptă apărarea lor cu țara. Nu putea detot slobod să hie în gândul său de boieri, carii socotind că cea de apoi, să nu vie vreo pierire țărâi, nu-i pristăniia boierii, din carii era mai capăt atunci Bucioc vornicul mare de Țara de Gios; Vasile-vodă era vistiernic mare la aceea domnie. Ce, în multe chipuri să ispitia să omoară o samă de boieri, să fie el slobod în faptele sale, ce așa aieva nu să cutedza să-i omoară pentru țară, că era Bucioc la țară ales de toți. Iară pre Vasile-vodă, dându-i pricină că nu dă samă de o sumă de bani a visteriei, măcar că-i era hină de cununie, l-au pus în temniță și l-au pus și la muncă. Iară pre Bucioc pusesă gândul să-l otrăvească și într-o dzi oprindu-l la masă și-au scornit voce bună, închinându-l la Bucioc cu veselie și au pus de i-au dat otravă. În loc s-au simțit Bucioc otrăvit și s-au și sculat de la masă și s-au dus la gazdă, avându ierbi împotriva otravei, date de la un doftor priiatin, că aștepta el una ca aceea de la Gașpar-vodă. Îndată au luat ierbi și au început a vărsa otrava, cu mare cumpănă de viață. A doa dzi s-au făcut războlit și Gașpar-vodă, dându vina stolnicilor că au fost bucatele cotelite.

Zac. 8. Văzându grije de viața Bucioc vornic, numai ce i-au căutat a prestăni cătră sfatul lui Gașpar-vodă, ce avea amu așezat cu leșii. Și era aieva și la împărăție umbletele lui, deci trimisă la Schinderpașa poruncă împărăția să nevoiască doară îl va prinde. Ce oblicise Gașpar-vodă și de toate da știre la leși. Deci văzându împărăția că nu-l pot prinde cu meșterșug, au trimis ună agă pre obiceai, Schimniceauș, să cuprindă scaunul și să-l mazilească pe Gașpar-vodă. Iară cât au prins de veste Gașpar-vodă că vine Schimni-aga, au scornit că-i vin leșii asupră-i și au ieșit den Iași și au pus tabăra la Capul Stâncii, împotriva Țuțorâi.

Zac. 9. Cum au sosit Schimni-ceauș după obiceai, amu era gătit lucrul; îndată au pus slujitorii de au abătut în turci și câți au fost cu

aga și pre singur Schimni-aga i-au omorât. Și îndată au răpedzit și în târg, de au turburat și târgul și cu slujitori amestecați, pre unde, pe care au apucat vremea, acolea i-au omorât. Mulți den turci să închidea pen pivnițe cu arme, de să apăra. Gașpar-vodă, după aceasta faptă, îndată au purces în tâmpinarea lui Jolcovschii hatmanul leșesc, carele era amu aproape, la margine, cu oști.

Zac. 10. Era gata Schinder-pașa și mai înainte de acéste fapte a lui Gașpar-vodă, să margă cu oști asupra leșilor den porunca împărăției și era orânduit și hanul și Cantimir-bei, vestit războinic pe acéle vrémi și oștile muntenéști și o samă de oști unгурéști de la Betlean Gabor, de toată oastea aproape de 60.000 și 1.000 de inicéri, din odăile iniceréști orânduite și cu aceste oști au intrat în țară Schinder-pașa.

Zac. 11. Léșii încă să nu lase înșélat și pre Gașpar-vodă cu prietinșugul lor și să-și tocmească Jolcovschii smentélele céle dintâi, au purces și el cu oastea și au trecut Nistrul la Hotin în 22 de dzile a lui avgust.

Zac. 12. Oaste Jolcovschii hatmanul avé 1.600 de husari tot înherați, 4.000 de călări deosebi de husari, ce le dzic steaguri îndzăoate, 200 de raitari némți călări, 400 de căzaci lisovți, 2.000 de pedestri némți. Această oaste era lefecii; era și a domnilor deosebi vro 2.000 de oameni și de acéia câțva carii mărg și de bunăvoie, în dobândă, cării apoi au mâncat capul lui Jolcovschii. Venisă și un copil den casa craiului, de la crai, numai să între Jolcovschii cu oști în Moldova într-agiutoriu lui Gașpar-vodă. Al doilea hatman, cum dzic la dânșii, de câmp, era pre acéia vréme Conetpolschii.

Zac. 13. Dac-au trecut Jolcovschii hatmanul cu oștile leșăști Nistrul la Hotin, au făcut léșii sfat și sfătuiia Conetpolschii să aștepte oștile acolea la Hotin pre Schinder-pașa, să nu să depărtédză așa în câmp, împotriva mulțimei de oști tătărăști și turcești și el să margă pe Nistru pe de céia parte, să strângă căzaci de pen pălanci, să lovască în urma oștilor pe la Tighinea. Ce acesta sfat n-au priimit Jolcovschii hatmanul, ce să hie dzis, mai bine să vadză veștile cum sint, decât să le audze de la alții.

Zac. 14. În 23 dzile a lui avgust au venit și Gașpar-vodă în tabăra

leșască, sprintin, numai cu 600 de oameni, la adunarea cu Jolcovschii și după sfat ce au avut cu capetele leșăști, au purces cu toată oastea leșască pe Prut în gios, de la Hotin la Țuțora și acolo la Țuțora au pus tabăra leșii. Scrie Létopisățul leșăscu că au avut și Gașpar-vodă 12.000 de oaste de țară. Sosit-au Jolcovschii la Țuțora, septemvrie 2.

Zac. 15. Nu știé Jolcovschii de Schinder-pașea, la ce loc este și cu câtă samă de oaste, lăsându-se de toate în nedejdea lui Gașpar-vodă. Ce, Gașpar-vodă, deși știa din iscoadele sale de mulțimea oștilor turcēști, iară nu spunea toate leșilor, să nu le strice inimile.

Zac. 16. La 7 dzile a lui septemvrie, în 5 dzile după sosirea leșilor la Țuțora, au sosit și străjile tătarăști, deodată ca 300 oameni, cu carii hărățindu-să căzaccii, ce le dzicé lisovții pre acele vrémi, i-au înfrântú lisovții pre tătari, iară vii n-au putut prinde nice pre unul. Numai capete câteva de tătari au adus la Jolcovschii, ce n-au putut ști nice atunce leșii de puterea lui Schinder-pașea. Iară tatarâi prindea în toate dzile de la leși limbă, din holota lor ce umbla pentru hrana, și știa Schinder-pașea de toate de la leși și cum este oastea leșască puțină.

Zac. 17. În 8 dzile a lui septemvrie, întâiú Cantemir-beiú, apoi și singur Schinder-pașea, au sosit la Țuțora și ș-au întinsú corturile Schinder-pașea direptú deasupra taberii leșăști, mai din gios. Leșii era în șanțuri, céle încă de Zamoyschii făcute. N-au vrutú să scoată oastea Jolcovschii într-acéia dzi, mai multú de niște steaguri sprintene cu lisovții amestecate, mai multú doară ari putea prinde vreo limbă, să știe de oaste, atâta este cât sosisă, au mai este pre urmă. Ce toată dzua hărățindu-să cu turcii și cu tatarâi, ieșindú și de ai noștri muldoveni la harțú și nice atuncea au putut lua limbă, că mai multú de un stegarú turcú n-au prinsú și până a-l aduce la Jolcovschii, au muritú de rane.

Zac. 18. Atâta oaste de toată, câtă sosisă descălecată, socotindú Jolcovschii și neștiindú că în ceaș noapte au sositú și oardele a hanului, cu galga-soltanú, fratele hanului, că hanul sângur rămăsésă în Bugeagú,

iară oștile toate le pornisă cu galga-soltanū, a doa dzi dez-dimeneață, au scos Jolcovschii toată oastea leșască, pre pilda lui Zamoyschii, cândū cu Cazi Cherei-soltan, și-au tocmit oastea, cât agiungea glonțul pușcei, făcândū și doao băști de pământū, una la un cornū de oaste, alta la altu cornū, câte cu patru puști și câte 300 de pedestrași cu focū. Iară Schinder-pașea tocmişă oastea sa turcească și pre unguri și pre munténi la aripa din gios, iar aripa din sus au dat-o lui Cantemir cu oardele lui, iară celelalte oarde ce era cu galga-soltanū nu s-au arătatū de după dealū, până nu s-au început războiul.

Zac. 19. Dacă s-au apropiat oștile de sine, au datū leșiū întâi și cu muldovenii războiū și în loc împengându pre ordele lui Cantemir și turcii începusă a să da înapoi. Ieșiți leșiū la câmpū mai multū decât le era porunca cu șireagul cél din frunte, au izbucnitū și ordele cu galga-soltanū și au dat cu toate oștile năvală la rândul cel din frunte leșască și l-au înfrântū. Ai noștri, moldovenii, pre obiceai, îndată au plecatū fuga și holota leșilor, ce era în goană, așijderè. Iară tătarii, neîncăpându toți în frunte, au lovitū și din dos pe leși. Și așea cu mare vărsare de sânge, au înfrântū rândul cel dentăi, pân au agiunsū la al doilea rândū, ce era tocmai iară frunte, unde era și hatmanii singuri. Și era toate și acéle rânduri mai încungiurate de tătari, de cătră tabăra lor. Ce au mărșū tot buluc leșiū, apărându-să de tătari, până supt șanțuri.

Zac. 20. Schinder-pașea tot cu acéia năvală au lovit bașta cea din gios și fără zăbavă au intratu ienicerii în baștă. Sărit-au leșiū, amu de lângă șanțuri, și au apucatū de au scos o samă de pedestrași ce era în baștă, iară mai mulți au pierit și patru puști au luat turcii. După acéia au stătat oastea în tocmală neclătită, numai cât să apară leșiū de năvala tătarălor și bașta cea din sus au rămas întregă.

Zac. 21. Aproape de apusul soarelui, Schinderu-pașea au descălecatū oastea toată la odihnă, iară leșiū au cădzutū la mare spaimă și turburare, și lăsându și ei străji, iară oastea céialaltă au intratū în șanțuri, pe la

otace. Și îndată au mărșă toate capetele la cortul lui Jolcovschii, la sfat, mâhniți toți, vădzindu-să închiși de atâtea mulțime de oști, depărtați de țară și cetățile sale, fără nice o nedéjde de agiutoriu. Ținea hatmanii amândoi inime tari, răspun-dzându tuturorora, cum a doa dzi vor să-și tocmească lucrul cu războiu și apoi, dacă n-or putea a înfrânge puterea nepriatinilor, să lege tabăra¹ și să margă cu tabăra legată spre țara lor, spre Nistru. Au pătrunsă tuturorora inimile acestu sfat, dacă au audzitū cu tabăra legată mărșul, fiindū amu den loc închiși de pășunea de cai și de hrană de oameni. Și după acéia s-au rășchirat sfatul îndată. Unū domnū anume Strus și Calinovschii staroste de Cameniță și Samoil Corețchii s-au gătitū de fugă noaptea cu oamenii săi și au purces năzuindū îndată să treacă Prutul noaptea și acoloa, la trecătoarea Prutului, dândū în Prut ca oile spăimați, s-au înecatū Calinovschii starostele de Camenița și mulți din léși. Unii, rătăcindū noaptea, au cădzutū a doa dzi în mânule tătarâlor, pe alții i-au dus cursul apei, de i-au abătutū iar înapoi la mal, de li-au căutatū a intra iară în tabără. Iară Hmelețchii și Cazanovschii, capetele cazacilor, au lovitū întâi alătura cu Prutul, apoi au luat câmpii și au mersū, fără nici o dodéială, întrégi. Ceielaltă oaste de lefecii să turburasă cu toții și ei de fugă, scornindu-să cuvântū pen tabără c-au fugit hatmanii, cât și céia ce era la straje, părăsise străjile. Ce înțelegândū Jolcovschii spaimă ca acéia oștii, au umblat pe la otace cu făclii de vântū, arătându-se oștenilor, cum este de față și are grije de oaste și au mai întăritū și străjile. Și așea de-biia au aședzat oastea de spaimă. Și în céiași noapte au scris și cărți, dândū știre la craiul, cu pâră pe aceia ce au fugit din tabără.

Zac. 22. Gașparu-vodă vădzândū mare turburare și fugă în oastea leșască, părăsit și de oștenii săi, au purcesū și elū noaptea și au trecutū Prutul bine. Numai, amu la braniște² fiindū cu puținei de ai săi și den

---

¹ Sistem de luptă folosit în oștile din răsăritul Europei, începând din veacul al XV-lea: tabăra era înconjurată de care legate cu lanțuri între ele, astfel încât nu se putea pătrunde în tabără din nici o parte. Tabăra legată putea să înainteze, străbătând printre dușmani.

² Regiune rezervată domniei, pentru tăiatul lemnelor, vânătoare și păscutul vitelor. Se afla lângă Iași.

boieri, Șepteliciu hatmanul și Goia postelnicul, pe lângă dânsul, l-au omorât ceia ce era cu dânsul. Scârnavă și groadz-nică fapta și neaudzită în toate țări creștine. Domnul, ori bun, ori rău, la toate primejdiile ferit trebuiește, că oricum este, de la Dumnedzău este. Précum dzice svinta Scriptura: “ИѢ ЕСТ НН ЕДИНА КЛАСТ Т’ЪКМО УТ БОГА”, adică: “Nu-i nice o putere, fără de la Dumnedzău dată”.

Zac. 23. Plătit-au apoi cu capetele sale această faptă și Șepteliciu și Goia, de la Alexandru-vodă, pe lége direaptă de le-au tăietu capetele și trupurile le-au aruncat în ieșitoare. Și cu cale le-au făcut, că după scârnave fapte, scârnave morți vinu. Iară bietul Bucioc vornicul, în braniște amu, au năzuitu la un hin al său, anume Toader brănișteriu, unde-ș ăcuia acel Toader, singur nemerit din răssipă, fără slugi pe lângă sine, precum vrémea acéia în răssipă oștii așea aduce. Și cu multă rugămente și giuruită cătră hinul său, s-au oploșit în vicleană făgăduință lui. Apoi, a doa dzi, l-au legatú hinul și legat l-au dus la Schinder-pășea. (O, să nu-l ierte Dumnedzău hin ca acela!) Și dacă l-au dus la Schinder-pășea au pus îndată de l-au întâpatú pre Bucioc, săracul, acela carile pururea sfătuiè pre Gașpar-vodă spre bine și de mare nevoie i-au căutatú a pristăni la sfatul lui Gașpar-vodă. Acestú domnú, Gașpar-vodă, niceodatá post n-au avut, ce pre ascunsú în tote posturile mânca carne.

Zac. 24. Iară hatmanii leșești, vădzându-se închiși și părăsiți și de tovărășia moldovenilor și în țară streină, încungiurați de atâtea oști, au scos, a doa dzi, toată oastea, câtă le rămăsésă, stoluri, însă aproape de șanțuri, cât să să apere de năvala turcilor și a tătarâlor. Și toată dzua acéia au stătutú călări în tocmală; nice Schinder-pășea și tătarâi așe nu li-au stătut asupră, alegându cu sfatul să-i ție așa închiși până ce i-ari strânge foamea și hrana de cai, să să închine de bunăvoie. Léșii încă să facă războiú nu era putere, că și oastea li să împușinasă cu domnii cei fugiți și răniți mulți din războiul cel dintăiu, între carii era răniți feciorul lui Jolcovschii și nepotul lui de frate. Ce și a triia dzi

după războiul cel dintâi, iară așea au scosă oastea cu tocmală aproape de șanțuri. Și într-acéié dzi s-au apropiiet și galga-soltan cu puținei tătari pe lângă sine și au poftit pre singur Jolcovschii la voroavă. Scoasésă Schinder-pașea într-acéie dzi toate oștile sale și pusesă rândū înainté ochilor leșilor, să vadză mulțimea și așea au făcutu în trei dzile, pentru spaima leșilor, să să închine, vădzându oastea mulțime. Iară la voroavă cu galga-soltanū Jolcovschii n-au vrut să iasă, ce au trimis pre cneadzul Corețchii, fratele celui Corețchii ce fugise. Deci și galga încă au trimis pre Veli Șah-mârza și au cerșut o sumă mare de bani să le dea leșii și să margă cu pace. Iară Corețchii arătându alte legături de pace, s-au apucat mârzaculū de sabiie și au dzis să aștepte léșii toți sabiie.

Zac. 25. Vădzându-să léșii că cu altū mijloc de acolea n-au cum să iasă, de unde erau cădzuți, au ales sfat să iasă cu tabăra legată pre mijlocul oștilor și așe au făcut, 19 dzile a lui septemvrie îndesară. Amu era de trei dzile tocmită tabăra la rânduri și au făcut porți în șanțuri, cineși la rândū și au purces din loc cu tabăra legată de cară, și orânduite oști pi den toate părțile și pedestrași și călări. Gândiia turcii și tătarâi dintâi că vin să dea războiū, apoi au vădzutū purcesul. Și în céia dzi, până în sară și toată noaptea au mârșū léșii cu puțină dodiială, numai de tătari.

Zac. 26. A doa dzi, septemvrie 20, au sosit și Schinder-pașea cu toate oștile asupra taberii leșăști, ce léșii, cât s-au făcut dzuă, stătusă, unde i-au apucat dzua. Și într-acéia dzi au fostū războiū foarte tare și mare, până la vrémea de chindii și descălecându turcii cu corturi de mas, leșii mai îndesară iară au purces cu tabăra și iară toată noaptea au mârșū, numai cu dodiială de tătari.

Zac. 27. A triia dzi, septemvrie 21, iară au stătut tabăra leșască la un pârâu, care nu-l pomenéște Létopisețul leșescū anume ce vale a hi fostū, iară adevărat pe la Scumpiia au lovit, ce ori la o vale ce să dzice Răchita, ori la vreun ciuluc. Încă nu trecusă toată tabăra leșască valea, cândū au sositū Schinder-pașea și acolea au ruptū turcii o bucată mare

de tabără și au luat și câteva steaguri de la leși și puști. Și s-au închis leșii iară acolea, la céia vale, de s-au apărat toată dzua acéia.

Zac. 28. A patra dzi, septemvrie 22, au socotit Schinder-pașea să le ție din frunte calea și au purces înainte și aproape de Răut, desupra Răutului, au tocmit toată oastea frunte. Léșii încă ce-au avut oaste mai aleasă, o au tras de pen arepi în frunte și la o vréme ca acéia la care și de nevoie numai caută a hi toți viteji, că nu era altă cale de viață, au mărșu cu toată tabăra dreptă asupra temé-iului oștii turcești și stând tare și cu focul, au căutat turcilor a le da cale. Și într-acéla război au luat leșii de la turci două steaguri și tătari prinși vii câțva. Și după ce s-au așăzdat tabăra la Răut, au mai ieșit steagurile leșăști de au mai lovit pe o drâmbă de tătari, carii trecusă Răutul.

Zac. 29. După acéia petrecanie, să îmbărbătasă leșii și pierduse toată grijea. Iară ce ieste să nu treacă și orânduiala lui Dumnedzau nu poate să să amistuiască. Amu, fără nice o grije, tare și sămeți leșii și cădzusă la valea Coboltei, unde era de o parte pârâul, de altă parte oastea, loc deșchis, fără trecători. Și pierduse și Schinder-pașea nedejde de a-i dobândire și trimisésă la Jolcovschii Schinder-pașea, poftind să-i trimață un om, să știe turcéște. Au trimis Jolcovschii, ce apoi nu l-au mai slobodzit Schinder-pașea pre talmaciul acela. Cândă au fost amu aproape de Nistru, ca o milă de loc de la Movilău, la un sat anume Slobodziea Saucăi, la ținutul Sorocii, acolo descălecasă oastea leșască, conacul cel de apoi. Holota ce era strânsură, temându-să de hatmani pentru dobânda, că jecuisse multe case în țară, să apuce ei trecătoarea la Nistru noaptea, au dat spaima și toată oastea așa greu s-au turburat, cât care cum au putut, au apucat cal, sluga stăpănu-său și pedestrași și călăreți toți amestecați, unii de lalți fugând, s-au șpărcuit toată tabăra, hatmanii rămași singuri, unul într-o parte, altul într-alta.

Zac. 30. Dzicū unii să să hie făcut acéia spaimă din slugile oștenilor, carii mersesă la o arie cu fân, departe de tabără și să-i hie lovit tătari. Ce, oricum au fost, spaima ca acéia au fost, în care nu s-au mai

putut îndrepta oastea, să să aşedză. Poate hi și de grijea trecătoarei Nistrului, care de care să apuce mai curundă să treacă.

Zac. 31. Au priceputu tătarâi încă de cu noapte răssipa oștii leșăști și încălecaseră toți. A doa dzi dez-dimeneață, au cădzut mai toate capetele leșăști, părăsiți unii și de slugile sale, alții rătăciți, pre mână tătarâlor. Pre feciorul lui Jolcovschii și un nepot a lui i-au găsit între cară, răniți încă de la Țuțora, pre Conetpolschii cu puținei oameni buluc, așteptându dzua, doară ari putea aduna ceva oaste și să știe și de Jolcovschii, ce s-au făcut, l-au încungiurat tătarâi și au cădzut vii pre mâna tătarâlor. Iară pre Jolcovschii, numai cu o slugă a lui rătăcitu, pedestru, l-au găsit o drâmbă de tătari și până a înțelege cine este, vădzându-l om bătrân, l-au tăiat. Și apoi din sluga lui înțelegându că este Jolcovschii, i-au dus capul la Schinder-pașea și au stătu toată dzua într-o sulită înainté corturilor lui Schinder-pașea capul lui Jolcovschii. Și într-acela loc stă stâlp de piatră, făcut apoi de oamenii lui Jolcovschii și până astăzi, în ținutul Sorocii, în céia parte de sat, anume Slobodzia Saucăi, locu ca de giuătate de milă de la Movilău.

Zac. 32. Schinder-pașea după aceasta izbândă, capetele leșăști ce au fost și pre Conetpolschii, i-au trimis la împărăție, iară singur s-au întorsu la Cetatea Albă și acolea peste puține dzile ș-au fârșitu viața. Dziću să fie murit otrăvit de veziriul ce era atuncea la împărăție, temându-și veziriia de dânsul. Iară tătarâi au lovit toată Podolia și Rusia¹ și fără nice o sminteală de nimé, cu plian mult s-au întors în părțile sale. Fost-au acéia răssipă a oștilor leșăști și pierirea lui Gașparvodă v leato 7129<1621>.

---

¹ Prin Rusia Miron Costin înțelege Ucraina, care pe atunci făcea parte din Polonia. Rusia propriu-zisă o numește Moscul.

CAPULŪ ALŪ NOAĂLEA

Incep. 1. După domniia lui Gașpar-vodă, au venit la domniie Alexandru-vodă, feciorul lui Iliiașŭ-vodă, iară acélŭ Iliiaș-vodă au fostŭ feciorul lui Pătru-vodă Rareș și după moartea tătâne-său, lui Pătru-vodă, cădzușe la domniie, ce de bunăvoia sa au lăsat domniia, precum scie Uréche vornicul și au mărșŭ la soltan Suliman și s-au turcitŭ, la care întunecarea menții au venitŭ din desfránate fapte a curviei.

Zac. 2. Apoi Iliiaș-vodă au cădzuțŭ la Rodos, la opreală și acoloa, la Rodos, au născuțŭ acestŭ Alexandru-vodă. Spun de dânsul că la moartea sa au mărturisuțŭ legea creștinească.

Zac. 3. La începutul domniei sale, oblicindŭ de moartea lui Gașpar-vodă că au fostŭ pricina Șeptelici hatmanul și Goia postelnicul, i-au omorătŭ și trupurile lor le-au aruncatŭ în ieșitoare, precum s-au pomenit mai sus. Și cu lége direaptă le-au făcut acéie pedeapsă, numai munca ce au făcut fáméilor lor și îmmei a lui Șeptelici pentru avuție, au fostŭ peste pravilă, că pre légea direaptă nice fecior pentru fapta tătâne-său, nice părintele pentru fapta fecioru-i de vârstă nu-i platnicŭ.

Zac. 4 Domniia era aceasta foarte slabă și cu purtatul trébilor peste obiceiurile țărâi. Și în dzilele lui au venit și Împărăția Turcului, singur cu sine sultan Osman la Hotin, asupra leșilor. Că înțelegândŭ împărăția de perirea oștii leșăști de Schinderŭ-pașea, avea nădejdea că pre lesne va putea să cuprindze den Crăiia Leșască o parte, socotindŭ că ce au fostŭ fruntea oștilor leșăști și slujitori vechi au pierit în Moldova, nu or avea léșii nice o putére să stea împrotivă. Și măcar că venisă vești că perșii că gătiadză asupra Vavilonului, să-l ia de la turci, tot au lăsatŭ grijea Vavilonului și au stătut după gătirea asupra leșilor peste toată iarna, trimițândŭ și ceauși la craiul leșescŭ, dându-i știre să știe că-i vine asupra crăiei lui, cu toată putérea.

Zac. 5. Au acestŭ obicei împărății, de dau știre unul altuia, cândŭ

voră să facă războaie unul asupra altuia. De care lucru s-au cutremurat leșii, de vrémile acele, vădzându-și răssipa oștilor cu amândoi hatmanii și a vederea venire asupra sa puterii ca aceia. Ce au trimis și craiul un sol de la sine la turci, mai multă să vadză și cu ochii, este adevăratu gătirea turcilor să vie, au numai sintă cuvente. Ce, pe solul la împărăție nice cu veziriul nu l-au adunat, ce numai i-au răspunsă cu scârbă și l-au pornitū înapoi.

Zac. 6. Iară și craiul leșăscă n-au șadzutū fără gătire, ce, îndată, iarna, au strânsă săimă și den ceputulū săimului au trimis soli pe la toate țări creștine, dându-le știre de vinirea asupra sa împăratului turcescă, cu toată puterea împărăției lor. Și au stătut la sfat să facă oști de a stare împrotiva puterei turcești și au ales la săimă să facă 30.000 lefecii, în carii să fie 14.000 de husari și 8.000 de pedestrime, altă oaste mai sprintenă și la 15.000 de căzaci să trimață lefe și singur craiul cu toată pospolita să încalece și au stătut și ei toată iarna de gătire. Iară de la crăiei streine n-au avut de la nime nice unū agiutoriū, mai multă de la holendezi câteva corăbii cu platoșe și cu sănețe și alte măiestrii de oaste. Iară de la célelalte crăii creștinești fără nice o nedejde de agiutoriū s-au întorsă solii lor și încă de la némți oprise și marginile țărâi sale, nice pre banii săi leșii să nu facă lefecii, avândū Împărăția Neamțului pre acele vrémi mare zarve și amestecături cu Crăiia Bohemului, care crăie, cu altū nume, să dzice Cehul. Așe lăsasă toți pre leși, numai singuri să răspundze Împărăției Turcești. Husari încă atâtea n-au putut a face leșii, că acél fel de oaste să face cu greu și cu mare cheltuială.

Zac. 7. Cătū s-au dezvărat, sultan Osmanū au purces cu mare gătire cu oști strânsă de pen toate unghiurile țărâlorū sale. Așe scrie Hronograful leșăscă, că și din limbi, apoi și din iscoade ce avea léșii la turci, cum au avut sultan Osmanū 300.000 de călări, 12.000 de inicéri și 80.000 de tătari cu Zaimbu Chierei-sultan, hanul Crâmului, fără de oștile muntenești ce era cu Radul-vodă, domnul muntenescă. Amu aproape de Dunăre fiindū sultanū Osmanū, au venitū véste, cum au luat perșii Vavilonul, ce totū au păzitū calea asupra leșilorū.

Zac. 8. La leși lipsia hatmanii amândoi, că Jolcovschii hatmanul cel mare pierise, iară Conetpolschii al doilea hatman era la închisoare la Țarigrad și era zarva între leși pentru hătmaniie. Ce craiul Jigmontu, ferindu-să să nu cadze la mai mare împărăchiere între capete lucrul, au răspuns că așteaptă pre Conetpolschii să iasă din robie și este pravila lor așa, ales la capetele oștilor, să margă pre rândul din stăpâni mai mică la mai mare. Deci oștile toate au dat pre mâna lui Hotchevici hatmanului de Litfa, om vestit din tineretăle sale la războaie și atunci de vârsta sa, ca de 80 de ani.

Zac. 9. Cu 14.000 de oaste au purces deodată Hotchevici hatmanul și înainte sa au trimis cu 14.000 de oameni pre Liubomirschii, să treacă îndată Nistrul la Hotin, fiindu cetatea Hotinului din dzilele lui Gașparvodă pre sama leșilor. Deci intrându Liubomirschii în țară, până a să apropiia oștile turcești, au prădat țara până în Iași, ieșindu și lăsindu și Alexandru-vodă Ieșii cu fuga la Romanu. Și au ars leșii și Ieșii și din prada țărâi au strâns hrană, care apoi au ținut pre leși toată vremea, cât au fost la Hotin. În urma lui Liubomirschii au sosit și Hotchevici hatmanul la Hotin și apoi, după Hotchevici, și feciorul craiului leșăscu, Vladislav, cu 16.000 de oaste. Nu știa ce vină or hi dat bieților târgoveți de Hotin, a o samă ce au fost mai fruntea, de i-au îpensu din cetate de pe zid, fără de nici o milă leșii.

Zac. 10. Amu era împărăția la Țuțora, iară căzaccii tot nu sosisă la Hotin, cu mare mahniciune leșilor și amu agiungea tătarâi până în tabăra leșăscă, cât pierduse leșii de căzacci nedejde.

Zac. 11. În 20 dzile a lui avgust au lovit un soltan cu oștile sale și cu mulți și din oastea turcească, la tabăra leșăscă supt Hotin, cât s-au gânditu Hotchevici hatmanul și alte capete leșăști că amu și împărăția singură este sosită și scoasesă și leșii toată oastea la câmpu. Ce, tătarâi, după puțină năvală, s-au dat îndărăptu. Și atunci, în ceași dzi, au sosit și 1.000 de căzacci înaintea hatmanului lor, anume Sahaidacinii, dându-i știre că sosște și oastea căzăcească cu tabăra legată, de trei

dzile tot cu războiū prin tătari, că trecusă căzaccii pe la Soroca și zăbăvindu-să cu prada, pe hirea lor, îi apucase tătarai pe cale. A doa dzi, 21 a lui avgust, au sosit și Sahaidacinii cu 20.000 de căzaci și într-acéiași dzi, orânduindū Hotchevici șanțurile pe lângă tabără și făcândū căutare căzaccilor, au dat știre străjile, cum soséște și împărăția cu toate oști în tocmală, cum dzic la turci, alai. Ce, au lăsatū și Hotchevici căutarea căzaccilor și au scos și el toată oastea la câmpū, cu tocmală puindū oaste și pen văi și pin ceretei supuse. Singur au statut cu partea mai aleasă a oștii frunte, gândindū că vor da turcii îndată războiū. Ce, oastea turcească n-au stătut de războiū, ce, cum au sosit, au început a descăleca și a întinde corturile. Cantemir-pașea numai cu oștile sale au făcut năvală o dată la aripa leșilor, ce vădzindū oaste leșască supusă pin toate văile, au purces și el spre descălecatul oștii sale. Iară turcii scoasesă o samă de puști și da în oastea leșască și au fostū harțuri între oști până sară.

Zac. 12. Avgust 22, dez-dimeneață, au cuprinsū turcii tot locul acela cu corturi, unde stătusă leșii în dzua dintăiu. Leșii încă au scos oastea împregiurul taberei aproape și într-acéia dzi toată năvala turcilor au fostū asupra căzaccilor, vădzându-i încă fără șanțuri și osebiți de tabăra leșască.

Zac. 13. Avgustū 23 dzile, dez-dimeneață, gătiți turcii de războiū, căzaccii era descălecați cu tabăra lor, mai gios pe Nistru, deosebi de tabăra leșilor, încă fără șanțuri, numai încheiată cu căruțele. Acolé, la căzaci, au făcut mare năvală cu toate oștile turcii cu tătarii, cât să vedea luată amu tabăra căzăcească. Ce, au stătut căzaccii foarte tare și cu nevoința a hatmanului lor, care era om, oștean dreptu, și le-au datū și Hotchevici hatmanul agiutoriū cu trei roate de némți și cu o mie de haiduci cu bardise (ieste un feli de arme, topoară cu coade lungi). Deci, cum au vădzut căzaccii agiutoriul, au sărit dreptū asupra inicérilor, bătându-se de la o vréme de țiișū cu sânețale, cât le-au căutatū a să da înapoi inicerilor. Și așea gonindū căzaccii și haiducii pre iniceri, s-au întărâtatū și oștile călăreță și s-au făcut o glogozală mare între oști,

adăogându-să și din oști turcești cu tătarâi și den bulucuri a leșilor la acéia aripă, unde era sfada, cu mare vărsare de singe. Și într-acéia dată, la acela războiū, au pieritū capete câteva den iniceri și pașea de Silistra, vestitū războinic. Din partea leșilor, din capete au peritū Zavișa și Endriiivschi, amândoi rohmistri. Și din capetele tătarâlor de Litfa¹ au pierit Bogdan-mârza și Țarovici, iară mârzac. Lucru mare, cumu-i laudă Hronica leșască, cum au stătuț de bine atuncea împotiva turcilor, măcară că sintu și ei turci de lége. În céia dzi, spunū să hie chematū soltanū Osmanū pre iniceri și le-au dzis că nu va mânca, până nu or lua tabăra căzăcească.

Zac. 14. 24 a lui avgust, leșii la câmpū n-au ieșit, ce au stătuț toată oastea la întăritura șanțurilor, că până atuncea pe mai multe locuri era tabăra leșască numai cu cară îngrădită. Iară turcii într-acéiași dzi, vădzându că leșii nu stau la războiū, ce de lucrul șanțurilor, și călării de-a valoma cu inicerii pedestri întâi au datū năvală unde era fruntea șanțurilor și acolea dându-le tare némții răspunsū, s-au mutat mai sus, cercându locū mai slabū, ce și acolo, la năvală au cădzuț mulți din turci. Apoi și la al tréile loc, au luatū mai despre Zvancea, ce și acolea s-au apărat léșii tare și până amiadzedzi au dodeit pe leși. Iară de la amiadzedzi, iară cu toată năvală au lovitū la tabăra căzăcească, care amu era grijite peste noapte, cu doă rânduri de șanțuri, un șanțū tocma pe lângă cară, iară altū rândū de șanțuri mai departe de tabără și amu lipiți de șanțurile leșilor. Multă oaste turcească au peritū de căzaci într-acéia năvală și au gonitū léșii pre turci înfrânți de focul căzacilor, până în corturi.

Zac. 15. Avgust în 25, nimică n-au gânditū turcii de paguba oștii sale, ce au avutū, ce, a doa dzi, au scos pușcile céle mari și s-au apropiatū de șanțurile căzacilor și au dat nepărăsitū în căzaci câteva ceasuri. În loc de minune scrie Hronograful leșescū că dându așea desū și mai multū de un cazacū, anume Vasilie sotnicul, n-au pierit, iară cai au

---

¹ În Lituania se așezaseră niște tătari, care luptau în serviciul ei.

omorât mulți în tabără. După patru ceasuri ce începuse a bate pușcile în căzaci, au ieșit căzacia și-au făcută năvală la puști, de unde bătea. Și din aripa despre leși au lovit un stol de leși, iară într-acelea și au împensă pre toată oastea acéia de pe lângă puști și au apucat toate pușcile céle apropiate. Și au mărșă într-acéia dzi până în corturi turcești căzacia, cu mare spaimă în toată oastea turcească și amestecătură. Ce, cum și-i hirea căzacilor, la dobândă lacomi, au dat îndată de jacuri și cu acéia zăbavă, avându vréme turcii, au împensă iară pre căzaci și de la corturi și de la puști. Pușcilor apucase căzacia de le stricase roatele și straturile.

Zac. 16. Dintr-acéia dzi amu au mai răsufatū căzacia și s-au acolesitū turcii despre partē léșilor cu năvală, că să deprinsesă léșii, de sta gata, bulucuri călări și cât îi împengea căzacia den foc pre turci, iară leșii loviia din aripa. Deci, den 26 a lui avgust au cădzut greul asupra léșilor, că în 27 a lui avgust mare năvală au făcut turcii la oastea leșască, care era scoasă dinafară de șanțuri și au înfrântū pe leși și doaă bulucuri de némți a doi polcovnici au pieritū cu totulū. Mare bucuriie în turci și semeție de atâte capete de némți, de carii sta o grămadă înaintē corturilor împărătești. Și să nu hie întorsū pre turci îndărăptū niște steaguri de husari, la grije era și toată tabăra leșască, așa să amestecasă de rău leșii. Au luatū într-acéia dzi turcii steagul lui Hotchevici, rumpându-și zăbala calul stegariului, care purta steagul de husari la Hotchevici, l-au băgatū pe stegariul fără voie lui în desimea turcilor. La acéia grije scrie Hronograful, că singur moșneagul Hotchevici au ieșit din șanțuri afară și pin toate célelalte porți ieșiia orânduită oastea și așa s-au dezbaratū de oarbă năvală turcilor, într-acéia dzi. Iară oaste au pieritū multă într-aceia dzi din leși și steagul lui Hotchevici cu stegariul.

Zac. 17. În 28 a lui avgust și 29 și 30, turcii au ședzut pre odihnă, iară Hotchevici hatmanul mânănitū pentru steagul său, care lucru la oșténii acestor părți și în locū de necinste și în locū de piedzi răi să socotéște.

Zac. 18. În dzi 1 a lui septevrie au pus gându leșii să lovască cu toată oastea sa noaptea pre turci, numai să lasă pedestrimea la șanțuri și așa au făcut. Toată oastea scosesă denafară, ce au împiedecat lucrul și gândul lor ploaia. A doa dzi au oblicit turcii gândul leșilor den haiduci unguri, care fugiia totdeauna de la leși la turci și de la turci rusii totdeauna. Iară căzaccii tot nu s-au răbdatu și pe ploaie, la o aripă de corturi au îndrăznit de i-au lovit, tot într-acéia noapte.

Zac. 19. A treia dzi a lui septevrie au venit la tabăra leșască de la Radul-vodă, domnul muntenesc, Batiștè Veveli, om de neamul său critean, dzicu să hie fostu cu știrea veziriului, îndemnându pre leși să trimață sol de pace la turci. Și nu s-au apăratu leșii, ce au trimis foarte om cu ispravă de la sine, anume Zelenschii, să întrebe, putea-vor să să priimească soliile la împărăție, au ba. Și de atuncea umbra și soliile, iară și singele bieților oșteni mai multă să vărsa din îmba părțile între dânșii, la toate dzile și în tot ceasul.

Zac. 20. În 5 dzile a lui septevrie, au obârșitu turcii și podul peste Nistru și au trecut și în céia parte de Nistru oastea. Avea hrană până atuncea slobodă de cai leșii peste Nistru, iară den céiași dzi i-au închis și den céia parte. Și tot într-acéia dzi au venit și Caracaș-pașea de Buda, carele temându-se de împărăție, scârbită de dânsul pentru zăbava, trimisesă răspunsu veziriului că nu va merge la adunare, până nu va hi întâi în tabăra leșască.

Zac. 21. Toată oastea turcească iară să pornise după Căracaș-pașea și din toate părțile au stătu năvală asupra leșilor, iară mai mare cu multu unde era singur Caracaș-pașea. Era acél loc despre Zvancea, unde era mai slabă tabăra leșască. Îl dusésă pre Caracaș-pașea anume la acel loc niște unguri ce fugise de la leși la turci și acéia năvală au făcutu la șanțurile leșăști, cât să nu hie apucat a ieși un bulucu de némți cu un căpitan anume Veier, neamtu și s-au prilejitu vro 2.000 de căzacci, carii păștea caii, țiindu-i amână prin ceretei, luasă Caracaș-pașea șanțul leșilor. Ce némții ca din dos să prilejise a oștii cei turcești și alții di pe șanțuri au vărsat focul în turci, cum dau némții, odată. Și dintr-acela focu au nemerit glonțul den sinețu pe Caracaș-pașea dreptu

pren capū. Deci, cât au vădzut turcii c-au cădzutū Caracaș-pașea, s-au dat îndărăptū. Ieșit-au și leșii călări din șanțuri, iară n-au gonit pre turci, stândū după sprejeneală de alte locuri, pe unde mai năvăliia turcii.

Zac. 22. Slăbise leșii de hrană și de desimea mare de trupuri să scornise mare putoare în tabăra lor, că nu mai biruia a căra trupurile în Nistru, Deci să scornise boale între oșteni și mai vârtos muriia caii de o boală ce era în cai. Feciorul craiului, Vladislav, dzăcea bolnav și Hotchevici hatmanul iară așea, din care boală au și murit acolea la Hotin Hotchevici, septevrie 14, omū între leși vestitū de lucrurile războaielor. Spunū de dânsul, pân au fostū viu, cândū au venitū pomenire de pace de la Radul-vodă, să hie dzis: “Lasă, lasă, să vie Simedriul¹, să va căi soltanū Osmanū c-au venit asupra leșilor”.

Zac. 23. Trei dzile după pierirea lui Caracaș-pașea, turcii au șadzutū fără războiū, iară tătarâi ardea și prăda Țara Leșască pre lângă Camenița și mai sus de Camenița și să fuma Țara Leșască la vederea ochilor a leșilor și ei închiși de toată hrana. Mai multū ce răzbiia căzaccii pen păduri, pe la cetăți de pe aproape și aducea căte oarece hrană, ce iară nu de agiunsū. Și au ales și leșii într-un rândū, noaptea, cu vreo mie de haiduci, niște cară, de au adus den Camenița puțină hrană și iarbă de sineță, că împutinasă leșii și iarba și plumbul. Și boale să scornise multe în nēmți și în leși și mai ales boală de ventre, învățați cu berea, cu horilcă și acolo numal apa Nistrului era băutura, care este foarte grea la băutū.

Zac. 24. Svătuia unii din leși să lase pedestrima să apere șanțurile, iară ei să iasă călări, alții sfătuia să pornească pre feciorul craiului, să margă el să sirguiască pe craiul, pe tată-său, să vie mai curundū cu agiutoriū și să burzuluisă și oastea Litfei, numai să o plece din tabără. Ce, apoi toate acestea sfaturi le-au așădzat Liubomirschii, pre carele l-au și ales oastea și în locul lui Hotchevici și l-au pus feciorul craiului hatman.

---

¹ Sfântul Dumitru, 26 octombrie (când se va răci vremea, turcii vor slăbi).

Zac. 25. În 15 a lui septevrie să întorsesă și solul lor Zelenschii, trimis la veziriul și tot într-acéiaș dzi au lovit turcii iară tabăra leșască la poarta Litfei. Ce făcusă léșii în céle trei dzile o tabie, adecă o baștă denafară de șanțuri, de care nu luasă turcii aminte, ce și de la șanțuri și den tabie dândū tare léșii foc, au căutatu turcilor a să da înapoiū. A doa dzi, septemvrii 16, au trecut pușcele turcii în céia parte de Nistru și au bătut toată dzua în tabăra leșască. Și toată dzua acéia numai unū neamțū au ucis, la corturile feciorului craiului. Și tot într-acea dzi au trecut Nistrul și sultanū Osmanū singurū și au mǎrsū de au vădzutū Camenița. Pusesă să bată o cetățuie anume Panăvții, lângă Cameniță, ce era niște haiduci, puși acolea de pază. Ce au pierit câțva turci de haiduci și au lăsatu-o cetățuia acéia nedobândită. Iară pre lângă Zvancea, numai căci au trecut pe lângă cetate. Scrie Létopisețul leșăscu să hie dzis soltanū Osmanū pentru Camenița: “Dumnedzău au făcut-o această cetate și Dumnedzău va lua-oă”. Iară în dzilele noastre au luatuo sultanū Mahmetū, împăratul turcescū, în 9 dzile în anul 7180<1672>, în 16 dzile a lui avgust, pentru păcatele leșilor și netocmala între dânșii.

Zac. 26. Făgăduită era plata tătarălor la Hotin de soltan Osmanū, care va aduce cap de căzac, să ia câte 50 ughi de aurū, deci alerga tătarăi, lovindū pin Țară Leșască țărănimea și le aducea capetele și lua bani. Ce, cărasă niște grămădză de capete de țărani înaintea corturilor împărătești, cu numele de căzaci. Iară oastea turcească neputândū strica leșilor den frunte, au trecut Nistrul pușcile céle mare și bătea foarte tare den céia parte pre căzaci și o parte de tabăra leșască. Numai ce au căutatū a să muta de la mal și căzacilor și leșilor, de pe unde agiungea pușcile. Și în 16 a lui septevrie acela războiū și năvală să făcusă, cât amu didesă tătarăi înot să treacă apa, să între în tabăra. Care grije vădzindū Liubomirschii, carele era în locul lui Hotchevici celui mortū, au coborât némpți pedestri cu foc și s-au îmbărbătatū și căzacii și au începutū a da foarte désū focul, câtū au căutatū turcilor a părăsi deodată pușcile și a să mai depărta de la malū.

Zac. 27. Acéstea lucrându-să la Hotin, craiul leșăscă Jigmontă veniia încet, cum să dzice, leșește, într-agiutor fecioru-său. Și amu împuținase detot tabăra leșăscă iarba de sinețu și de hrană era foarte strânși, care nevoie nice de la turci nu lipsiia, că flămândzisă foarte rău și turcii și în toate dzile veniia vești de mare prădzi ce făcea căzaccii pre Marea Neagră. Deci venisă iară Batișté Veveli de la Radul-vodă, domnul muntenescă, cu făgăduință tare, că or hi priimite soliile, numai de zăloage poftise leșii de la turci, au adus răspunsă că ieste cu rușine împărăției să dea zăloage. Deci și leșii au ales pre Iacob Sobetșhii, tatăl craiului de acmu și pe Joravinschii caștelanul de Bălza și au mărșă solii leșăști în tabăra turcească.

Zac. 28. Schimbasă împărăția pre veziriul în scârba că n-au fostă harnic de a lua tabăra căzăcească și pusesă altă veziriă, carele să-și arate lucrurile mai tare, au dzis solilor leșăști să lége biră pre an la împărăție. Care lucrul nici într-un chip nepriimindă solii leșăști, pre dâșii i-au opriti, iară oastea toată cu mare gătire și cu toate pușcile și măistriile au pornit cu sine asupra taberii leșești și o parte au pus dencoace de Nistru să bată, iară altă samă cu sine au trecut Nistrul și au bătut în céia dzi, toată dzua, septevrie 24 și septevrie 25. Ce, făcuse pre mală și leșii șanțuri dincoace, iară tot îi strica din pușci turcii și mai rău din céialaltă parte de Nistru. Și așa să lupta în toate dzilele acestea până în 27 a lui septevrie.

Zac. 29. Au acestă obiceiă căzaccii, dacă li să dodiiște răul și pieră de pușci, iesă de dau năvală, tocma acolé, de unde bātu pușcile, care hirea lor, hie cine va hi vădzut la Suceavă, cândă închisésă Ștefan-vodă Ghiorghie pre feciorul lui Hmilă. Așa au făcut și la Hotin, cândă părea turcilor că sintă pătrunși de morți ce făcea pușcile într-înșii, că-i bătea atuncea în céle 5-6 dzile 60 de pușci, cum scrie Hronograful leșăscă, tot de céle mari, ce le dzică balemézuri, și-i socotiia spăimați, atuncea, în 27 a lui septevrie, au făcută cu hatmanul său, cu Sahaidacinii, sfat și s-au orânduit în doao bulucuri, o parte în céia parte de Nistru și altă parte din ceasta parte. Și așa au făcut, noaptea au purcesă și au trecut Nistrul pe pod la Zvanca, că avea și leșii pod peste Nistru, mai sus,

împotriva Zvancei și au lovită tocma șanțurile veziriului din céia parte, cât i-au căutat și veziriului în céia noapte a nu mânea supt cortă. Iară dincoace, acéia spaimă și glogozală făcuse în oastea turcească, cât în giuământate de oaste fugisă de supt corturi la altă parte de tabără, părăsisă și pușcile și să făcuse o amestecătură mare. S-au umplut căzaccii de boarfe, de sabii, de rafturi, de corturi, iară mai multe au tăiat și le-au răsturnat și cu mare dobândă s-au întorsă în tabăra sa.

Zac. 30. De miratū era la împărăție și la toate capetele împărăției neînfrântă și neînspăimată hirea căzăcească, la ce strânsoare amu era.

Zac. 31. Amu aducea tătarăi și limbi, carii spunea de singur craiul leșăscă sosită la Liov. Ce, a doa dzi după acéia petrecanie din cea noapte, au chemat împărăția pre vezirul la sine, iară pușcile den céia parte totuși au bătut păn îndesară, iară singur veziriul au stătut cu solii leșăști la legături de pace, avândă veste și de sosirea craiului la Liov.

Zac. 32. Multă au stătut turcii să priimească léșii cevași biră, ce leșii nice să pomenească acestă lucru n-au priimit. Deci, după multă frământătură, au stătut și s-au ales pace, septevrie 29 dzile, pre calendariul nostru, iar pre a papistașilor octovrie 9¹.

Zac. 33. Legăturile despre împărăție au fostă acéstea: Pace vécinică de la turci să aibă Crăiia Leșăscă, niceodată asupra ei oști să facă (iară, ia, cum țin)², pre tătari să-i oprească să nu umble, stricândă în Țărăle Leșești, la Moldova pași să nu puie (iară și de céia, măcar de n-ar hi aproape) și alte mănânțușuri, pentru semnele hotarălor la câmpii Oziei și despre Tighinea.

Zac. 34. Iară de la leși era aceste legături: În Moldova cu oști să nu mai umble, pre căzaccii de la mare să-i oprească, cetatea Hotinului să dea pre mână domnului de Moldova, solă mare cu daruri și cu întăritura

---

¹ În secolul al XVII-lea diferența între calendarul catolic și cel ortodox (stilul nou și stilul vechi) era de zece zile.

² Adică: vedeți, cititori din vremea mea, cum țin turcii făgăduiala făcută atunci.

legăturilor de pace să trimață la împărăția. Și numai ce le-au căutat lésilor mai apoi, mai în silă, a priimi și a lega și 30.000 de cojoace, din an în an să dea tătarălor. Și așea aceștia istovindu-să, în loc într-îmbe taberile, și turcească și acea leșască, au strigat strigătorii pace și în loc au părăsit și armele de îmbe părțile.

Zac. 35. În 30 zile a lui septevrie s-au făcut târguri între leși și între turci; au cumpărat lésii mulți cai turcești ieftini, corturi și turcii de la leși postav, pistoale. Și iarăși în dzi întâiu a lui octovrie și a doa dzi, iară au făcut târguri oștile între sine.

Zac. 36. A treia dzi după pacea legată, au purcesu împărăția în giosu de la Hotin. Ieșisă toată oastea leșască în tocmală la câmp și petrecându bulucurile turcești, își lua dzua bună cu clătirea capului de la leși. Apoi, a patra dzi, și leșii, după purcesul împărăției, octovrie 6, au ieșit și ei din șanțurile sale cu căzaccii, lăsându cetatea Hotinului pre sama Radului-vodă, domnului muntenesc, că domnul țărâi noastre, Alexandru-vodă, precum s-au pomenit mai sus, viind la Hotin împărăția, n-au aflat nemică grijit, nice poduri, nice conace și țara aflându-se fugită și stricată de leși, s-au scârbit pre Alexandru-vodă așea de rău, cât numai era să-l omoară. Ce, l-au scos de la moarte veziriul, iară de urgie mare n-au hălăduit, că până la Hotin, tot au fost legat la puști în obedzi și toată vrémea acéia, cât au fost împărăția la Hotin, tot au fost la închisoare, până la întorsul împărăției spre Țarigrad.

Zac. 37. Pre cale mergându împărăția, mare scădere au avutu în oameni, hămnescă oastea și caii, că lovisă niște răceale și ploii cu ninsori. Și de atuncea sint luate și Rénii cu câteva sate de soltan Osmanu, sat de țară pe Dunăre, ascultătoriu cătră ocolul Gălăților și sint date de împărăție cătră Smil, de atuncea, căruia olatu venitul ieste închinat la mormântul lui Mahmet, ce ieste în Țara Arăpască, aproape de Marea Roșie.

Zac. 38. Iară craiul leșescu Jigmontu, înțelegându de pacea făcută între turci cu ficioru-său, s-au făcut mânios deodată, ce era zugrăvită acéia mâniie, că pospolita veniia foarte încet, velcopoleanii atunce

trécea Visla, iară Litvei veniia asupra craiul șvedzăscu Gustav, la Riga, care cetate vestită foarte între cetățile lumii, atunceași au luat-o Șfedul.

Zac. 39. Și așa au fostă lucrurile împărăției cei dintăi, cu vinirea lui sultan Osmanū la Hotin, în anul de la zidirea lumii 7130 <1621>.

CAPULŪ ALŪ DZÉCILEA

Încep. 1. După grea de scârbă împărătească mazilie a lui Alexandru-vodă, feciorul lui Iliiaș-vodă, încă de pe drum mergândū împărăția la Hotin, au trimis iară la Ștefan-vodă Tomșea și iară i-au datu domniia țărâi.

Zac. 2. Amu mai blândū Ștefan-vodă, la a doa domniia sa, precum au pututū întâi, umblândū singur pre la bejenii, strângândū conace împărăției și aflându-se la slujbă. Și cât s-au mântuitū de împărăție, s-au apucat cu toată osirdiia de obârșirea mănăstirei Solcăi, care urdzise la domniia dintăi, ce nu o fârșise. Este mănăstirea Solca obârșită de dânsul și sfârșită în anul 7131 (1622), după împărăție.

Zac. 3. În locū, peste voia lëshilor era domniia lui, că era în mare vrajbă cu dânșii și pre Radul-vodă avè iară mare neprietin. Însă siliia Ștefan-vodă să nu dea ceva pricină lëshilor, fiindū atuncea de curundū legați cu prietenșugū nou împărăției. Și după împărăție, într-acelaș anū, vara, a solului care veniia de la leși la împărăție, cu întăritura păcii ce făcuse la Hotinū, mare cinste și vâlhvă au silitū să-i facă, iară tot pre leși prietini a face n-au pututū.

Zac. 4. Era solul de la craiul leșescu un om mare, amune cnea-dzul de Zbaraj, din Vișnovecești, cu mulțime de oameni și cu desfrânate detot podoabe, cât de-biia de să află în vro istoriie pre acéste vacuri solii ca acéia la vreo împărăție prilejită, cu 300 de oameni călări, fără pedestrași pe lângă carăte ce avea și păn în vezetei îmbrăcați cu

urșinice. Ciubărâle cu carile apă caii, de argint, și coafe, barilce, la hamuri țintele și la haiduci cepragi de argint. Intrându în Țarigrad, au pus potcoave de argintu, numai câte un cuiu bătute la cai, anume să cadă pre ulițe.

Zac. 5. Ieșindu-i Ștefan-vodă o milă de loc înainte cu câteva gloate, în carătă cu sine solul nu l-au poftit, nice au primit să hie la masa lui Ștefan-vodă, la ospătu. Iară Ștefan-vodă și la purcesul lui din Iași spre Țarigrad, iară l-au petrecut cu cinste, până la locul unde au făcutu apoi Barnovschii-vodă un hălășteu, ce să chiamă Iazul lui Barnovschii până astăzi.

Zac. 6. Acolea l-au tâmpinat călărașii de la Țarigrad, cu veste că s-au schimbat veziriia și au stătu veziriu unul ce-i era lui Ștefan-vodă prietin. Cum au înțales din călărași de veziriia aceluia veziru veste, îndată au dzis gloatelor să se întoarcă și în loc s-au întors și singur, poftorindu cu glasul: “Lase, câine leșe, că te voi purta eu”. Și neluându și nice dzua bună de la sol, s-au întors la scaun și au trimis și înaintea solului, pen țară, pe la toate conacele, de i-au tăiat obroacele.

Zac. 7. Sosindu solul acela la Țarigrad, au aflat împărăția lui soltan Osman la mare turburare și închis Țarigradul din rădicatul inicérilor asupra împărăției. Și au ținutu acea turburare 9 zile, închiși toți, cineși la casele sale, cu mare grije și spaimă. Și oamenilor celor streini și solilor ieșise poruncă de la caimacamul, cine era suptu aceia vreme, nimè denafară de casa lui să nu iasă. Deci și solului leșăscu au ieșit răspuns să stea denafară de Țarigrad și au ședzut solul toate dzilele acele la un sătcel denafară, anume Halcali, pân’ la așădzarea împărăției lui soltan Mustafa, în locul lui soltan Osman.

Zac. 8. Iară pricina rădicării a inicérilor asupra lui soltan Osman au fostu aceasta: întorcându-se soltan Osman fără izbândă de la Hotin, da toată vina inicerilor, că n-au vrut să stea la războiu, cum s-ari cădea slujitorilor celor buni, muștrându-i pururea că sintu buni numai de beție, să hie călcători legii lui Mahmet. Ce, aședzase gândul pe toți să-i stângă

și să facă slujitori arapi, carii stătuse la Hotin mai tare la războaie și așa în toate nopți îi sugruma pre iniceri. Iară neputându așe plini pre voie gândul în Țarigrad, ș-au ales cale la Anadol, spre mormântul prorocului său, la închinăciune și pusesă amu de au strigat pre obicei și strigătorii, dândū știre de gățirea purcesului împărătescū.

Zac. 9. Vădzându inicerii gândul împăratului aședzat spre stângerea lor, întâi la veziriul și la muftiul, în gloată strânși, au mărșū și au strigat să grăiască împărăției să să lasă împăratul de acéia cale, fiindū de curundū descălecați den oaste, lipsiți de toate. Ce, dacă n-au putut face nimică cu graiul veziriului și a muftiului, să întoarcă pre împăratul din cale, a doa dzi s-au strânsū cu toții, plecându spre sine și pre spahii și au mărșū la curtea împărătească și au strigat să să lasă împăratul de cale, însă venisă în céia dzi fără arme. Ce răspundzindu-le sultan Osmanū că așea va să facă, așea va face, a triia dzi au venit cu arme la curte cu mulțime din toate unghiurile Țarigradului, mulți carii nici iniceri nu era și au lovit casele împărătești și îndată hadâmbii, ce era fruntea pe lângă sultan Osmanū, i-au făcut fărâme. Singur sultan Osmanū scăpase deodată la grajdiuri, ce l-au găsitū inicerii.

Zac. 10. Era între casele céle din grădini sultan Mustafa, un unchiū a lui sultan Osman, ascunsū, care fusesă întâi împăratū, puțină vréme, ce fiindū la hire foarte prostatecū, îl scosesă den împărăție și-l ținea ascunsū între grădini. Acolea oblicindu-l inicerii, au năvălitū și l-au apucată de acolo, înspăimat de moarte și l-au pus în scaun, străgându cu toții: “Acesta ni-i împăratū”.

Zac. 11. Dacă stătū sultan Mustafa la împărăție, cu învățatura lui au luat inicerii pre sultan Osman și l-au pus pre un cal prostū, acoperit pre capū, să nu-l cunoască nimea și întâi la Edi Cula¹ îl ducé, apoi, temându-se sultan Mustafa să nu iasă cumva iară la împărăție, au trimis poruncă să-l omoară și omorându-l inicerii pre cale la Edi Cula, l-au îngropatū la un mecetū împărătescū, iară fără nice o cinste.

---

¹ Edi Kule (Șapte Turnuri), cetate turcească la Constantinopol, care servea de închisoare.

Zac. 12. Deci solul leșăscu ș-au datū soliia la soltan Mustafa, intrândū în Țarigradū cu acéia podoabă și vâlhvă, cât este în voroavă țarigradénilor soliia acéia până astădzi. Potcoave de argintū pusesă la o samă de cai, numai câte cu un cuiū prinse, anume să cadză pre ulițe, și alte zburdate cheltuiuale, care toate acéle apoi l-au adus și pre solul acéla la mare nevoie și cheltuială și pre lési la mare căință, cât este legatū cu săimū, oameni mare ca acéia de atunci să nu mai trimață la turci. Și să nu hie fostū nevoința Radului-vodă, domnului muntenescū și după ce slobodzisă turcii pre sol, s-au prilejit de au lovit niște căzaci pre Marea Neagră, deci răpedzise împărăția de olacū ceauș, să-l întoarcă pre solul, ce Radul-vodă, mainte oblicindū povestea, i-au datū de sârgū cale pren Țara Ungurească.

Zac. 13. Spunū de solul acéla, dacă l-au dus la împărăție, după adunare, n-au vrut să dzică nimică, căutândū pe după sine vreun scaun să șadză și ședzândū, să-și dea soliia. Și așteptândū câtva, vădzând că nu-i dau scaun, cabanița ce era pe dânsul, învâlindu-oă, au pus și au ședzut în locū de scaun. Și după solii n-au vrut să mai priimască haina, răspundzândū să hie préțul ei la visteriia împărătească de un scaun, să hie de solii leșăști. Și aceasta poveste au rămas de acéia solii și alte cheltuiuale desfrânate peste măsură.

Zac. 14. Nemică așea însemnatū în célalți ani ai domniei aceștia a lui Ștefan-vodă Tomșăi nu s-au prilejitū, ce era țara în pace și în tot bivșugul, cât părea hiecui că nu ieste domniia acelui domnū dentâi, tot în zarve. Și până la domniia lui aceasta, la toate biruri să ținea în samă la visteriia împărătească câte 5.000 ughi, léfele dărăbanilor.

Zac. 15. Numai, nice într-un chip nu-l lăsa în pace Radul-vodă, domnul muntenescū, ce săpându-l totdeauna și astădzi și mâne, i-au venitū lui Ștefan-vodă măzilia iară, în care i s-au prilejitū și moartea în Țarigrad. Și avuția ce au avut, toată au luatū-oă împărăția.

Zac. 16. Domnū Ștefanū-vodă Tomșea, mare vărsătoriū de singe, gros la hire și prostatec, câtū îi părea că ieste așea bine, cum domniia

întâi. Iară la a doa domniia, cu multă schimbată într-altă chipă, după patime ce-i venise și lui la capă. Și el au făcut și biserică domnească pe poarta curții¹ și cu domniie fericită țărâi. În locul lui au stătur domnă în țară Radul-vodă cel Mare cu a doa domniie.

CAPULĂ ALĂ UNSPRĂDZÉCILEA

Încep. 1. Domniia Radului-vodă celui Mare împărăției, nu domniei sămănătoare și pentru lucrurile și tocmelele casei lui i-au dzis Radul-vodă cel Mare.

Zac. 2. Scrie Pliutarhă, vestitū istoricū, la *Viața lui Alexandru Machidon* care au scris *Alexandriia* cea adevărată, nu basne, cum scrie o *Alexandrie* den grece ori dintr-altă limbă scoasă pre limba țărâi noastre, plină de basne și scornituri, el dzice că hărniciia împărăților și domnilor mai multă să înțelege din cuventele lor și sfaturi grăite de dâșii, care cum și păn încât au fostū decăt den războaie făcute de dâșii, că războaiele, avuția și prilejul vrémii face mai de multe ori. Iară cuvântul și sfat înțeleptū den singură hirea izvoréște, până în cât ieste, precum dzice și Înțelepciunea lui Solomon: “**Иѣъ оусть праведнагв нсХодить разѣм**” “Den rostul dreptului izbucnéște înțelepciunea.”

Zac. 3. Fost-au acestū domnū, Radul-vodă, deplin la toate și întreg la hire. Cuvântul ce-l grăia ca o pravilă era tuturoră, giudețele cu mare dreptate și socoteală, fără fățarie, cu cinste, iară nemăruia cu voie veghiată. Avea acestū cuvântū: “Domnul hiecare, cândū giudecă pre un boierinū cu un curtean, ochii domnului să fie pre boierin, iară giudețul pre calea sa să margă. Și așa, cândū să pârăște un curteanū c-un țăran, mai de cinste să fie curteanul și la cuvântū și la căutătura

¹ O capelă așezată deasupra porții de intrare în curtea domnească.

domnului, iară nu abătându-să giudețul din calea sa cea direaptă.” Și la multe divanuri, cătră vornicii cei de gloată dzicea: “Vornice, dzi celui om mâine să mai iasă la divan”, ferindă să nu hie greșit cumva giudețul. Și de să prilejiia cumva negăcită giudețul la un divan, să îndrepta la altul. Dzicea de multe ori: “Nemică nu ocărăște pre domnulă așa ca cuvântul nestătător”. Pentru boieri dzice: “De mare folos și cinste este domniei și țărâi boierinul înțelept și avut, că dacă are domnulă cinci-șase boieri avuți, nice de o nevoie a țărâi nu să tème”. Cu boierul ca c-un boieră, cu slujitorul ca c-un slujitor, cu țaranul ca c-un țaran făcea voroave și tot cu blândețe și cu mare înțelepciune, că deși era răpit la vremea sa, iară nu îndelungă.

Zac. 4. Boierii la mare cinste avé și dzicea: “Pre un om, dacă-l boierăște domnul, nu încape să-l suduiască. De nu se poartă cum să cade unui boierin, să-l scoată și să puie altul în loc, iară a-l sudui, sau să nu i se treacă cuvântul grăit cu cale, nu să cade.”

Zac. 5. Avea o slugă Radul-vodă, încă din copilăria sa, căruia socotindă că nu este hirea de boierie, îl socotiia de amână, iară boierie nu-i da. Ce, vădzându-se denafară din rândul altora, pre hirea omenească, ce ieste pururea silitoare în viață să fie între cei de frunte, s-au rugat mitropolitului și boierilor să-i grăiască Radului-vodă pentru dânsul, să nu fie uitat, fiindă slugă de atâta vrème, și așteptândă în nărocul stăpânului-său, să hie și el între oameni. I-au grăit boierii cu toții pentru dânsul, să nu hie uitat, ca o slugă véche ce ieste și slugile cu nedejdea cinstei stăpânilor, să agiungă și ei a hi între oameni, mai multă slujescă. Au răspunsă Radul-vodă boierilor: “Mie, să nu vi să treacă cuvântul vostru, nu mi să cade, iară eu știu hirea omului, că de boierie nu este, iară, ia, că l-oi boieri pentru voia dumilor-voastre”. Și a doa dzi l-au chemat și i-au dat vătăjiia de aprodzi, care era la cinste la Radul-vodă, și aprodzii cei de divană nici la o domnie mai de cinste n-au fostă, cu urșinice mulți și cu cabaniță cu jder și cu hulpi îmbrăcați aprodzii. Și ori la cine și la ce boieră mergea cu carte, în picioare sta boierul, până să citiia cartea.

Zac. 6. N-au trecut săptămâna și veni jalobă din târgū la divanū de niște fămēi pre acel vātav nou, de silă ce le făcuse și le bătuse în târgū. Au căutatū Radul-vodă la boieri și li-au dzis: “Nu v-am spus că acesta om de boierie nu este?” Iară cătră dânsul: “Eu, măre, încă pe boierie nu am apucat să-ți dzicū”. Și au dzis armașului de i-au luat gârbaciul și au pus de i-au dat 300 de toiege.

Zac. 7. Numai, cum nimē în lume fără vină, așea și Radul-vodă cu mare pustietate țărâi, care nu să va uita den pomenirea oamenilor în vēcī. Și de mirat este, cum au încăputū într-o înțelepciune ca acēia o vină ca aceasta. Așea era de greu țărâi, cât să pustiișă curtea și țara. Ce pricină ar hi fostū, nu știu, fără de tot zburdată podoaba curții. Nimē den boieri, până în cei a treia, cu haine cevași proaste să nu hie, că era de scârbă. Postelnicii, copii den case cu mari podoabe și cu fotaze la cai. Mare întunecare aicea înțelepciunii acestui domnū, că este domnū să să poarte cumū biruiēște venitul țărâi.

Zac. 8. Birul țărâi era legatū la Tighinea pre acēle vrēmi și la Cetatea Albă, ce veniia inicērii la birū și pân cu hamgiare săriia la boieri. Acēia vâdzândū Radul-vodă, au mutat birul, să să ducă la Țarigrad, la împărăție, că credința acēia avea Radul-vodă la împărăție, care n-au avutū nice mainte de dânsul, nici mai pre urmă, nici un domnū, câți au fostū în țară. Și crăiile creștinești, ales leși, ungurii și alte țări creștine, mare folos avea de dânsul, că-i feriia de multe primejdii, ca un creștin. Păzindu-și slujba direaptă cătră împărăție și datorii creștinească o păziia, precum s-au arătatū și la Hotin, cu mijloacele lui la pacea ce s-au făcut, între turci și între leși și apoi cu solul cěl leșăscu, cneadzul de Zbaraj, căruia i-au dat cale prin Țara Ungurească, gătīt acēla sol de opreală la împărăție. Deci, și la turci credință și la creștini laudă avea, că toate era cu înțelepciune legate.

Zac. 9. Radul-vodă domniia aicea în țară la noi, iară feciorul său Alexandru-vodă în Țara Muntenească și la aceasta domniia au făcut și nunta la Tecuci fecioru-său cu fata lui Scărlet, vestit om între țarigrădēni,

la care veselie era adunate doă țări, țara noastră și Țara Muntenească. Scaunele boierilor, din-a-diriapta domnilor boierii de Muldova, iară den-a-stânga boierii muntenéști ținea dvorba și așea și căpeteniile de slujitori. Divanuri, case, cerdacuri, anume de această treabă făcute, cu lucrători de îmbe părțile a țărâlor, la satū la Moviléni, în malul Sirétiului, dincoace. Unde și soli streini cu daruri era veniți de la unguri și de la câțva domni den Țara Leșască. Și au trăgănatū acéia nuntă până a doa săptămână cu mare petrecăni și bivșuguri.

Zac. 10. Pacea era întemeiată pre acéle vrémi den toate părțile, fără numai dodiia tătărăi Cantemiréștilor cu trecătorile sale în Țara Leșască, că să dezbătuse Cantemiréștii de suptū ascultarea hanelor și ședea cu ordele sale dencoace de Nistru, în câmpii Cetății Albe și a Chilii, ce să dzice Bugeacul și-i dedesă împărăția pașii lui Cantemir, de să scriia pașă. Și în toți ani lovia Țara Leșască, precum și atunci, în zilele Radului-vodă. Nu așea cu multū după pacea legată între Împărăția Turcului și între Crăiia Leșască, au lovitū ordele lui pe la Sneatin, toată Pocutiia, fără veste și au făcut mare robiie și plean. Și după acéia pradă a leșilor, curundū au lovit și în Țara Muntenească, până în Buzău, de au făcut câtăva pradă la munténi. Ce, au săritū fâlcienii și covurluienii și tecucénii, cu porunca lui Radul-vodă, de au lovit pre tătari la întorsū și le-au loatū toată dobânda și robii. Și au făcut Radul-vodă și jalobă mare la împărăție, den care să apropiasă scârbă de la împărăție mare lui Cantemir și n-au scăpatū mai pre urmă de dânsa, pentru aceste fapte.

Zac. 11. Curândū după acéia au arsū curțile la Iași, céle domnești și s-au mutatū Radul-vodă la Hârlău cu ședérea. Și așea îndrăgise locul la Hârlău, cât în toate veri la Hârlău ședea cu toată curtea, că tocmise și curțile céle domnești și beserici câteva făcute acolo în Hârlău de dânsul.

Zac. 12. Omū boleac fiindū Radul-vodă și de mâni și de picioare, care boală podagra și hirarga să dzice, n-au trăgănatū multū viața și acoela la Hârlău s-au sfârșit viața, în anul 7134 în zile...

Zac. 13. De mare primejdii s-au prilejit de au scutit țara atuncea moartea Radului-vodă, că să suisă tătarâi, cu singur galga-soltan den Crâmă și cu Cantemir-pașea de aicea, den Bugeagă, cu 40.000 de tătari, cu prada în Țara Leșască, pentru oprite cojoacele lor de leși, legate la Hotin. Și le-au ținut calea oștile leșăști cu Conetpolschii hatmanul leșăscă, de curundă ieșit den Edi Cula, den chisoare, din Țarigrad, iarăși cu nevoința lui Radul-vodă. Și așa de rău i-au bătut pre tătari, cât și soltanul și Cantemir cu fuga au hălăduit. Ce vrea să-și astupe rușinea, veri, neveri, să prade țara, dândă vina Radului-vodă, cum să hie dată el știre leșilor, să să gătează asupra lor. Ce, dac-au înțales de moartea lui Radul-vodă și de domniia lui Barnovschii-vodă în locul Radului-vodă, n-au stricat în țară nimică, fără ce au fostă de hrana cailor, că era Cantemir fârtată lui Barnovschii hatmanul și satele lui, la boierie, niceodată nu fugiia den calea lor, cândă trecea pe la Cernăuți ordele în Țara Leșască, ce petrecea Cantemiră la Toporăuți cu dzilele în casele lui Barnovschii hatmanul.

Zac. 14. Oasele Radului-vodă cu cinste mare s-au pornit de la Hârlău în Țara Muntenească, la mănăstirea făcută de dânsul în București, cu Hrizea visternicul și cu Trufanda postelnicul și cu Costin postelnicul al doilă pe acele vrămi. Iară în scaunul țarâi domnău au stătut Barnovschii hatmanul.

CAPULĂ ALĂ DOISPRĂDZÉCÈ

Încep. 1. După moartea Radului-vodă celui Mare, boierii și țara vădzândă pre Barnovschii hatmanul, omă de țară și fără cuconi și cunoscut împărăției cu slujbele ce făcusă la Hotin, la sultan Osman și știut și căpeteniilor tătarăști, ales lui Cantemir, cu carile legasă prietenșug încă den mârzeciia lui, la Toporăuți, la o trecătoare a lui în Țara Leșască, au ales cu glasurile tuturoră pre Barnovschii hatmanul de domniie și au mărșă o samă de boieri la împărăției, de i-au adus steag de domniie.

Zac. 2. Îndată ce au stătut Barnovschii-vodă la domniie, întâiu au stătut după grijea țărâi ce-i vinisă asupra de tătari și au trimis la galga-soltan daruri și la Cantemir-pașea și au întorsu vrăjmășiia tătarâlor, ce gătisă ei asupra țărâi și apoi au stătut și după aședzarea țărâi, care să stricasă foarte rău la Radul-vodă.

Zac. 3. Iară războiul atuncea a tătarâlor cu leșii au fostu așa: neșindu-să leșii de cuvântu ce-l legasă la Hotin, să dea Crâmului den anu în an 30.000 de cojoace, s-au sculat singur galga-soltan, fratele hanului, și Cantemir-pașea cu 40.000 de tătari și au lovit Țara Leșască în trei părți. Pe o parte singur galga-sultan, pe altă parte Salmașă-mârza, pe a triia parte Cantemir-pașea și au prădat până la Socal și până mai sus de Liov. Ce, i-au lovită leșii și întâiu pre singur galga-soltan Conetpolschii hatmanul și cu Hmilețchii și au pieritū acolea mulțime de tătari și feciorul lui Cantemir și au cădzut la robiie și un frate a hanului, mai micū de galga-soltan, robū la leși, carile apoi au ieșitū și cădzusă han la Crâmū, de umbra cu Hmil în Țara Leșască. Iară partea lui Salmașă-mârza și a lui Cantemir-pașea nu era detot răsipite, că măcar că lovisă și pe Cantemir-pașea iară leșii cu Liubomirschii, iară detot răsipă acestor orde a face n-au putut. Ce, strângându-se iară ordele la Nistru, la carii scăpasă și galga-soltan, numai ce era să prade țara, dându vina Radului-vodă, că au datū știre leșilor de dânșii. Și să nu să hie prilejitū moartea Radului-vodă și nevoința lui Barnovschii-vodă, n-ar hi hălăduit țara atuncea de mare primejdie.

Zac. 4. Ce, cum floarea și pomeții și toată verdeța pământului stau ovilite de brumă cădzută peste vrême și apoi, după lină căldura soarelui, vinū iară la hirea și la frâmșetele sale cele împiedecate de răceala brumei, așa și țara, după greutățile ce era la Radul-vodă (care vacurilor de miratū au rămas, cum au putut încăpea întru înțelepciunea acelui domnū acéia nemilă de țară), au venitū fără zăbavă țara la hirea sa și până la anul s-au umplutu de tot bivșugul și s-au umplut de oameni.

Zac. 5. Milele domnilor pot aședza țărâle, nemila și lăcomia fac răsipă țărâlor. Făcusă Barnovschii-vodă mare volnicie curții să dea

numai la biru, o dată într-un an. Și oricine den curteni de nevoie au răsăritu de la ocina sa, ori la satu boierescu, ori la sat domnescu, pre toți i-au adus la breslele sale și la locul său. Și siliștilor, pe unde să pustiisă, au dat slobodzii, chemându oameni din Țara Leșască și așea s-au umplutu țara, în puțină vreme, de oameni.

Zac. 6. La al doilea anu domniei sale, i-au venit porunca de la împărăție să margă cu oștile țărâi la Dașeu, pentru întăritura Dașevului, că măcaru că legasă pacea aceasta la Hotin între turci și între leși, să nu umble tătarâi la leși stricându și căzacii pre mare la turci, iară nu-i putea opri îmbe părțile pe aceste neamuri, nice pre tătari turcii, nice pre căzaci leșii. Ce, loviaa totdeauna și căzacii pre Marea Neagră locurile turcești și mai multu Dașovul păția nevoie în toată vremea de dânșii. Deci, au mărșu și Barnovschii-vodă într-acela anu, toată vara, de au lucratu penpregiurul cetății, tocmindu zidiurile și șanțurile și cu munténii și cu niște pași orânduți de la împărăție pe acéia treabă.

Zac. 7. După slujba ce au făcut Barnovschii-vodă împărăției la Dașău, domniia cu mare fericie țărâi, stându tot după grijile țărâi și după lucruri dumnezăierești. Și au fârșitu mănăstirea mare în dricul orașului Ieșilor întâi, ce să dzice Sfânta Mariia și apoi mănăstirea anume Hangul, în munți, den pajiște și Dragomirna au fârșit iară el, urdzită de Crimca mitropolitul, aproape de orașul Sucevei, așijderé și Bârnova, lângă Iași, care apoi au fârșit-oă Dabijé-vodă, fără beséreci în multe locuri și besérica lui Sfetii Ioanū, iară aicea în orașu, de îmmă-sa făcută. El au lăsat moșiia sa, Toporăuții, sat la Cernăuți și Șipotele, la Hârlău, cu afurisănie a patru patriarși mănăstirii sale Sfintei Mariei den târgu den Ieși, întâi cu țara să nu hie la alte dări, fără numai la biru. Ce, binele pururea este gingaș și pentru păcatele oamenilor, nu în multă vreme stătătoriu. Pentru 40 de pungi ce-i cerea veziriul de la Barnovschii-vodă, ferindu țara de obicei, i-au venitū mazilie, neumplându bine patru ani la domnie. Și mulți, care-i era priietini, îl sfātuia să nu să puie

împotriva veziriului, să-i dea acei bani, să nu-i vie vreo primejdie. N-au vrutū nice într-un chip să priimască, pentru obiceiū să nu să facă asupra țărâi, urmândū pe Pătru-vodă, carele au făcut Galata de Sus, care avândū dodeiale totdeauna de la turci cu dările, au strânsū boierii și țara, și le-au dzis că nu mai poate să sature pânțelele turcilor fără fundū. Și luându-și dzua bună de la toți, au lăsatū domniia și s-au dūs pen Țara Leșască la Venetiea, unde-și s-au săvârșit și viața sa, cu vécinică pomenire în țară. Să cunoaște că acești domni matce drepte au fostū aceștii țări, nu maștihă, cândū, pentru obiceiū să nu să facă în dzilele lor cu greul țărâi, domniile ș-au lăsatū și asuprelele țărâi n-au priimit să hie de la dânșii.

Zac. 8. Așea au făcut și Barnovschii-vodă, măcară că cu foarte prostū sfat, căce după maziliia n-au mărșū la împărăție, ce-și cumpărasă un târgū în Țara Leșască, anume Ustia, cu câteva ocine, nu departe de Nistru, și după mazilie ce i-au venitū, au mărșū cu casa lui în Țara Leșască, la Ustia. Iară domnū în locul lui au venit Alexandru-vodă, feciorul Radului-vodă celui Mare.

CAPULŪ ALŪ TREISPRĂDZÉCÈ

Încep. 1. Aceste trei domnii, a lui Alexandru-vodă, feciorul Radului-vodă, și a lui Moysei-vodă, domniia întâiū, și a lui Alexandru-vodă Iliiașū, suptū un cap închidem, căci că toate acéste domnii și scurte, căte giuământate de an unile, altele peste un an oarece cu puțin, trăitoare au fostū și nice lucruri așea însămnate în anii lor prilejite nu s-au tâmplatū.

Zac. 2. Mai cu greu mi-au fostū, iubite cititoriule, a scrie de acéste domnii, decât de céle mai de multū trecute, că de aceste domnii, ce mai sus scriem, necăiuri, nice într-un létopisețū streinū, poménit nu să află, ori căce au fostū scurte, ori căci nemică așea ales nu s-au prilejitū în dzilele lor. Ce, cât am pututū a înțelege den boieri bătrâni den dzilele lor, pre rândul său mergândū cursul anilor, îți însămnămū.

Zac. 3. Deci, după ieșitul lui Barnovschii-vodă în Țara Leșască, au venit domnii în țară Alexandru-vodă, feciorul Radului-vodă celui Mare. În vestea tătâne-său, ce avea la împărăție, i să dideasă domniia, ce, cu cât ceriul de la pământ, cu atâta de hirea tătâne-său departe, om și de trup și de hire slab și boliac. Care lucru înțelegându și împărăția că nu este de domniia țării de margine ca aceasta, neumplându bine giământate de an, i-au venit mazilia.

Zac. 4. Se ispitise Barnovschii-vodă oarece la margine cu trimisul lui Necoriță hatmanul la Toporați, în dzilele ceștii domnii a lui Alexandru-vodă, ce i-au ieșit cu oști Vasile Lupu vornicul și Grama stolnicul și l-au împensu pre Nicoriță de la marginile țării.

Zac. 5. După mazilia lui Alexandru-vodă, feciorul Radului-vodă, au venit cu domnia Moysei Moghila-vodă, feciorul lui Simion-vodă, om blând, un miel la hire, nelacom, nemăruia rău. Multe case de gios, lipsite, au scos în fruntea lăcuiților țării, ales pre Ciogolști. Pace din toate părțile, numai de datornicii turci mare strânsori și sile și așa să umplu țara și de oameni răi, cât, a vedere cu bulucuri umbla, de prada și jecuiia oamenii și pre lângă oraș¹.

Zac. 6. Iară cum toate domniile nu sint fără neprietini și mai ales domnii mai mulți neprietini au, cum copacii cei mai înalți mai multe vivoară și mai mare vânturi sprejenesc, așa și Moysei-vodă, avându neprietini la împărăție, îi scornise cum va să fugă în Țara Leșască pre urma lui Barnovschii-vodă. Care lucru înțelegându împărăția, în taină au trimis poruncă la Cantemir-pașea, să margă să-l pornească den scaun spre împărăție, să vie, iară ari vrea spre altă parte, să-l prindă și să-l trimață la Poartă.

Zac. 7. Și așa, neștiind nemică Moysei-vodă, stătu Cantemir-pașea la Tuțora, sprinten cu o samă de oșteni ai săi și au trimis lui Moysei-vodă pren ceauș cărți de mazilie. Deci numai ce i-au căutat a purcede spre Țarigrad și în locul lui s-au dat domniia lui Alexandru-vodă Iliiaș, a doa domnie.

---

¹ E vorba, evident, de răscoale țărănești.

Zac. 8. Cum au venit știre de domniia lui Alexandru-vodă la boieri, mare mânănciune și voie rea în toată curtea, mai ales în boieri, știind cu toții hirea acelui domn. Ce, au făcut sfat cu toții și îndată au purces fruntea toată de boieri la Țarigrad, cu jaloba la împărăție pentru greul ce petrecea țara de domnii neștiutori rândul ei. Lupul Vasilie vornicul, ce au cădzut apoi domn, Cehan vornicul, Savin hatmanul, Costin postelnicu, Uréche spătariul, Buhuș visternicul, Furtuna comisul, Bașotă logofătul și alți boieri cu numărul până la 50 de capete numai de boieri, fără alte capete de țară și au purces cu toții la Țarigrad. Ghenghea logofătul și cu Enachie postelnicul rămăsesă caimacami la scaun.

Zac. 9. Nepurcesă den Țarigrad au apucat boierii pre Alexandru-vodă cu domniia, că oblicise el de boieri că vină cu pâra, cum nice într-un chip nu-l priimște țara. Și au trimis înainte boierilor Alexandru-vodă pre Batiște Veveli și cu ceași, Batiște să le grăiască cu bine și ceașii să tragă pre boieri ca să să sparie. Carii fără știrea veziriului fiind și vădzind atâtea capete, nu s-au cutedzat ceașii a le face silă și încă pe Batiște l-au suduit foarte tare, ales Cehan vornicul.

Zac. 10. Iară la curțile împărăților multe răutăți pot să să facă peste știrea celor mai mari. Așa s-au prilejit și boierilor celora ce mersesă, tuturora. Până agiungē ei la veziriul, au venit într-o noapte, poate hi cu voia chihaiei veziriului, carii multe pot fără știre, și au legat pre câțva boieri, câți au fost mai capete și i-au ținut pen ieșitori închiși, peste știrea veziriului. Ce, le-au căutat boierilor numai a face tocmală cu Alexandru-vodă și legături. Să mai ispitișă boierii, după ce au ieșit din opreală, să margă la veziriul și era gata lucrul acela. Ce, s-au prilejit pierirea veziriului, pe ulițe mărăgându de la curțile împărătești la săraiul său, de iniceri, l-au ucis cu pietri inicerii. Deci, numai ce au căutat boierilor a priimi pre Alexandru-vodă și au mărăsă la patrierșie și au făcut giurământuri boierii lui Alexandru-vodă și el boierilor iarăși. Și așa au purces din Țarigrad spre țară.

Zac. 11. Dacă s-au așezat Alexandru-vodă la scaun (lupul părul schimbă, iară nu hirea), tot pre acéia cale, ca și la domniia dentâiū au purces lucrurile. Ce, cârpiia boierii cum putea trebile țărâi, iară domniia mai multū își petrecea cu Batiștè Veveli.

Zac. 12. În Țara Muntenescă pre atuncea să rădicasă muntenii pre domnul lor, Lion-vodă pentru mare desfrânăciuni și nespuse ce era într-acela domnū. Și dentre toate capeteniile Țărâi Muntenesti era Matei-aga și de atunceși au cădzut domnii fericit Țărâi Muntenesti. Supt vrémea acelor amestecături scoasesă Alexandru-vodă de la împărăție domniia fecioru-său, Radului-vodă, a Țărâi Muntenesti și tot în anul dintâiu domnii sale. După ce au venit steagul de la împărăție fecioru-său de domnie, l-au pornitū și cu câtăva gloată de aicea den țară. Ce, le-au ieșit Mătei-vodă domnul muntenescū înainte și de-abiia au scăpat și singur Radul-vodă cu sprejenerală unora ce s-au ales pe lângă dânsul den moldoveni¹.

Zac. 13. Nici într-un chip nu putea să amistuiască Alexandru-vodă fapta boierilor, ce făcusă cu venirea împotriva lui la Țarigrad și nice boierilor nici într-un chip lucrurile ce era foarte proaste la toate trebile a lui Alexandru-vodă nu le plăcea. Și dentr-acestea adăogându-să necredința și prepusul den dzi în dzi, aședzasă gândul său Alexandru-vodă numai să omoară pre o samă de boieri, ales pre Vasilie Lupul vornicul și pre Cehan vornicul și pre Savin hatmanul, pre Buhuș visternicul, pre Uréche spătarul. Costin postelnicul era mazil la țară, ce, ori să-l tragă în partea sa Alexandru-vodă, ori altū gândū avândū, îl chemasă la curte și-i da hătmaniia. Ce, vădzindū Costin lucrurile amu îngroșate între domnie și între sfatū, gânduri spurcate și réle, ș-au luat dzua bună pre câteva dzile și au ședzut la țară.

Zac. 14. Iară celorlaltī boieri toate gândurile a lui Alexandru-vodă au descoperitū Costantin Aseni, om de casa lui Alexandru-vodă, cum în

---

¹ Radu Iliș este învins de Matei Basarab lângă București, în lupta de la Plumbuita (1632).

dzua de Paști era să-i omoară, cu sfatul lui Batiștè. Deci și boierii umbla toți cu paza vieții.

Zac. 15. Și vădzându de adevărat urdzită pierirea sa de Alexandru-vodă, ca căla ce să înecă să apucă de sabie cu mâna goală, s-au vorovitu cu toții și au dat știre țarâi, care hierbându în greutăți și în netocmele, pre lesne s-au pornitu și nu numai curtea, ce și țărănimea. Și atâta mulțime s-au strânsu den toate părțile, cât nu încăpea în târgu, ce umplușă locul pe supt Miroslava, petutinderea, străgându pen toate ulițele pre greci.

Zac. 16. Vasilie Lupul vornicul era cap tuturor lucrurilor acestora. Dacă au năbușit țara, au mârșu de au spus domniei aieve, cum s-au rădicat țara și strigă pre greci. Au răspunsu Alexandru-vodă: “Dacă să rădică pre greci, pre mine să rădică”. Și vădzându atâta mulțime, nu s-au apucatu de nemică, numai de grijea să hălăduiască cu casa sa de gloate.

Zac. 17. Au mârșu boierii cu toții la curte și la purcesul domniei, să nu hie pus cu toții să oprească desfrânată prostimea, pozna mare și debiia prilejită în vro țară s-ar hi tâmplatu. Ce, tot pe lângă domnie au mârșu boierii, oprindu și domolindu țărănimea. Iară mai nu era în puterea boierilor a-i opri, pornitu grosimea. Ce și pre Vasilie vornicul, anume că ieste și el den greci, au zvârlit unul cu un os și l-au lovit în cap, den care lovitură au fostu Vasilie vornicul multă vreme rănită.

Zac. 18. O! nestătătoare și niceodată încredințate lucrurile a lumii, cum vârsteadză toate și turbură și face lucruri împrotivă! Cându cu cale să fie frică celoru mai mici de cei mai mari, iară cursul lumii aduce de este de multe ori celui mai mare de cei mici grije.

Zac. 19. Fericiți suntu împărații, craii, domniei, carii domnescu așa, să nu le hie de cei mai mici niciodată siială.

Zac. 20. Un craiū de Englitera, de căte ori să îmbrăca dimenețile, de atâtea ori dzicea singur șie: “Adu-ți aminte că a multe gloate de oameni ești stăpânū”. Domniei cei buni și direpți fără grije și desfătați stăpânescu, iară cei răi tot cu siială.

Biserica moldovenească din Livov.
Ctitorie a lui Miron Barnovschi-vodă.

Următoarea parte a cărții conține înlocuitorii
 ucraineni ai termenilor tehnici utilizați în
 lucrarea „Tratat de gramatică ucrainiană”
 de G. G. G. G.

Tratat de gramatică ucrainiană
 de G. G. G. G.

LITERATURĂ

1. G. G. G. G. Tratat de gramatică ucrainiană.
 București, 1967. 250 p.

2. G. G. G. G. Tratat de gramatică ucrainiană.
 București, 1967. 250 p.

3. G. G. G. G. Tratat de gramatică ucrainiană.
 București, 1967. 250 p.

4. G. G. G. G. Tratat de gramatică ucrainiană.
 București, 1967. 250 p.

5. G. G. G. G. Tratat de gramatică ucrainiană.
 București, 1967. 250 p.

6. G. G. G. G. Tratat de gramatică ucrainiană.
 București, 1967. 250 p.

7. G. G. G. G. Tratat de gramatică ucrainiană.
 București, 1967. 250 p.

8. G. G. G. G. Tratat de gramatică ucrainiană.
 București, 1967. 250 p.

9. G. G. G. G. Tratat de gramatică ucrainiană.
 București, 1967. 250 p.

10. G. G. G. G. Tratat de gramatică ucrainiană.
 București, 1967. 250 p.

na. 1967

Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron-vodă încoace

Zac. 21. Dacă au agiunsu în șesul Bahluiului domniia, aproape de mănăstirea Balicăi locul era tot plin de oameni, nu să vedea șesul deșertu necăiuri. Striga: “Dă-ne, doamne, pre greci”. Unii băicăia, alții suduia și jecuiia. Și acolo au strigatu pre Batiștè, să le dea, carele era tot aproape de Alexandru-vodă, vădzându strigarea pre sine. Ce, nu sta domniia de grijea lui, ce de grijea sa și numai ce i-au dzis să să depărtédză de la dânsul. Și așa l-au apucat și l-au dat pre mâna țaranilor. Nespusă vrăjmășiia a prostimei! Și așa, fără de nice o milă, de viu, cu topoară l-au făcut fărăme. Și până într-atâta s-au amestecat unii, anume Bosie Lăpușneanul, cât nici ermuculuc den spinarea lui Alexandru-vodă, că bura a ploaie, atuncè n-au hălăduitu.

Zac. 22. De grijea țărănimei ce epa pen tot locul, să nu intre Alexandru-vodă îndată la pădure și boierii încă așa socotisă, să să mai depărtédză de gloate, la loc deșchis, fără pădure, l-au pornitu pe drumul braniștei, pe dencoace de Bahluiu, pornindū și săimeni cu sinețele gata pe lângă dânsul. Apoi, dacă s-au întorsū boierii, au stătu la grije, să nu ia Alexandru-vodă calea den braniște spre Cantemir-pașea la Bugeagū. Ce, îndată au ales o samă de boieri, cu Buhuș visternicul și l-au trimis la braniște, după Alexandru-vodă, să-i îndiréptedză calea pe la Huși, pre Bârlad în gios.

Zac. 23. Era mai mare spaimă decât dentăiū, dacă vădzu Alexandru-vodă gloate iară după sine și la braniște și-l lăsasă și siimenii toți și copiei den casă. Și dacă s-au apropiiatū boierii, le-au dzis Alexandru-vodă cu lacrimi: “Mă rog pentru fiiul mieu, Radul-vodă, să-l lăsați viu!” Au dzis Buhuș visternicul să n-aibă nice o grije, nice să să gândească măriia-sa c-au vinitū cu vreun rău, numai poftéște țara pre măriia-sa să margă pre Bârladu spre Galați, să nu aducă vreun rău asupra țărâi cu tătari și i-au giurat să n-aibă nici o grije. Și așa au priimit și Alexandru-vodă, pe unde va hi voia țărâi, pe acolo să margă. Și au purcesū spre drumul Bârladului și au aședzat boierii iară pre siimeni pe lângă dânsul și copii cei den casă, carii îl părăsisă dându-i și den boieri petrecători până în Galați.

Zac. 24. La Tecuci au ieșit și Costin postelnicul înainte, de la Putna, și l-au petrecut cu cinste și cu conace până la Galați, plecându-l să vie la împăcăciune cu boierii și să-și hie iară în scaun, luându Costin postelnicul asupra sa acéia grije. Ce, n-au vrut să priimească nice într-un chip. Deci, au trecut Dunărea la Gălați, spre împărăție.

CAPUL ALŪ PATRUSPRĂDZÉCÈ

Încep. 1. Și așa mântuiți boierii și țara de domniia lui Alexandru-vodă Iliăș, au stătut cu toții după alesul domnului nou. Striga cu toții să fie Lupul vornicul, însă îi da și legături, ce va lua den țară, ce s-ari lega pentru dări, atuncea la acel ales, mai multă să nu ia din țară. Ce, acéle legături vădzându Lupul vornicul, ori că vedea pre câțva den capete că trag spre Barnovschii-vodă, n-au priimită într-aceia dată domniia, ce au stătut și el la sfatul acela, să să trimață în Țara Leșască la Barnovschii-vodă să vie iară la scaunul țărâi.

Zac. 2. Ce nu era să treacă pre Barnovschii-vodă și fârșitulū dzilelor trage cu de-a sila pre om. Cât au sosit boierii la Ustii, unde ședea în Țara Leșască, cu veste că țara iară-l poftéște să vie la domniie, cu mare bucuriie au priimită aceia veste. Neștiutor gândul omenescū, singur de sine la ce merge și la ce tâmplări apoi soséște. Îndată știre au dat și craiului și domnilor în Țara Leșască, poftindū voie să margă la scaunul țărâi cei de moșie. Și îndată s-au gătit den Ustie și au purcesū spre țară și la margine amu îl aștepta boierii și slujitorii cu mare bucurie.

Zac. 3. Mainte de purcesul lui Barnovschii-vodă den Ustii, un leah megiiăș de a lui, totdeauna îl sfătuiia să nu margă, să nu-și dea viața fără grije pe viață cu grije și cu cumpănă, arătându-i lunicoasă lucrurile domniei de Moldova supt împărăție păgână. Și ce i-ar lipsi, fiindū ca și un domnū în țara lor, fără grije, cu târguri, cu sate? Iar Barnovschii-vodă să hie răspunsū leahului la acéle cuvente a lui: “Dulce este domnia

de Muldova!” Iară leahul cătră dânsul: “Iară și obedzâle turcești încă sintă grele!”. Și apoi așa au ieșitū cuventele leahului, cum au dzis.

Zac. 4. Cum au sosit Barnovschii-vodă în Iași den Țara Leșască cu bucuriia tuturoră, au stătut după gătire de calea Țarigradului, că nu era altū mijloc, numai să margă la împărăție, să ia de acolē domniia după sărutatul poalei împărătești. Svătuia mulți în multe chipuri și s-au cercatū și la Abăza-pașea, care era pașă la Silistriia pe atuncea, ce nu era altū mijloc, numai de mărșū la împărăție. Și atuncea s-au prilejitū de chiemasă împărăția și pre Mătei-vodă den Țara Muntenească la sărutatul poalei împărăției și după câteva fapte și a lui Matei-vodă împotiva împărăției, cu scosul lui Lion-vodă și apoi a lui Radului-vodă, feciorul lui Alexandru-vodă. Iară tot era mai iușoare lucrurile lui Matei-vodă, că n-au ieșitū într-altă țară, cum ieșisă Barnovschii-vodă, suptū ascultarea altui stăpân, craiului leșescū.

Zac. 5. Deci să aducă turcii mai pre lesne pre Barnovschii-vodă la mâna sa, pre Matei-vodă l-au pornitū fără zăbavă cu steag de domnie în Țara Muntenească, iară Barnovschii-vodă n-au pututū hălădui de pierire, precum vei afla la rândul său.

Zac. 6. Purcesesă cu Barnovschii-vodă mulțime de boieri și fruntea curții, preoți, călugări, cu un gândū și glasuri cu toții, să să roage împărăției să li se dea domnū Barnovschii-vodă, între carii era și Lupul vornicul. Ce, vădzândū că mulți sfătuia pre Barnovschii-vodă să omoară pre Lupul, știindū amestecăturile lui și mergândū Barnovschii-vodă pe la Matei-vodă, pen București, au stătutū Lupul Vasilie vornicul, vădzindū că-i a merge pe la Matei-vodă, carele știia den Țarigrad toate umbletele lui, au nevoitū cu toate mijloacele să să întoarcă înapoiu în țară, dzicândū cătră Barnovschii-vodă că l-or gâlcevi grecii pentru scosul lui Alexandru-vodă și pentru mortii ce să făcuse în greci la scosul lui Alexandru-vodă. Deci, ca un creștin Barnovschii-vodă ce era la hire, l-au slobodzitū. Iară dacă s-au adunat cu Matei-vodă și au oblicit Matei-vodă că s-au

întorsă Lupul vornicul, îndată au răpedzit după dânsul, să-l întoarcă. Ce, să păzisă bine Lupul Vasilie vornicul cu mârșul și nu l-au apucat în cale. Nice era în puterea lui Barnovschii-vodă să trimață aice în țară, să-i facă vreun rău Lupului vornicului, nefiind încă cu domniia dată și stând după grijea lucrurilor sale.

Zac. 7. De la Matei-vodă au mârșu Barnovschii-vodă pe la Abăza-pașea, pen Silistria. Cât au putut Matei-vodă, au luptat pentru dânsul și la Abăza-pașea, și la Poartă și să arăta Abăza-pașea foarte blând și cu cuvente mângăioasă. Ce turcii cu săgeți de bumbacă ucig pre oameni și lor pot să slujască acele cuvente a sfintei Scripturi: “**ОУМАК ИЖШЕ СЛОВЕСА ИХ ПАЧЕ И ТА СЖ СТРЪБЛЫ**” (“Muiatu-s-au cuventele lor mai mult decât unt-de-lemn și acele sunt săgeți”).

Zac. 8. Dacă au sosit la Țarigrad, vădzându veziriul atâte gloate de țară cu Barnovschii-vodă, i-au învățat să nu strige pentru Barnovschii-vodă, ce să tacă, să lasă pre mila împărăției, că i-or face pierire. Ce, gândindu-să boierii că este agiunsă veziriul de la cineva cu daruri, totdeauna striga și da răvașe la veziriul, cum nu priimăscu pre altul și să puna cu gloatele la locuri că acele, să vadză și de singur împăratul. Și acéia apoi au mâncat capul lui Barnovschii-vodă, că pâra de la neprietini nu lipsia, mai ales de la Lupul Vasilie vornicul, pe la priietinii lui den țară, cu cărți, cum, de l-or slobodzi viu pre Barnovschii-vodă, Țara Moldovei va hi cu leșii totuna și este ca o iscoadă a leșilor. O, îndrăcite a voitoriului de rău veninuri, ce nu scorneste limba amară a neprietinului!

Zac. 9. Acélea adoogându-se la împărăție asupra lui Barnovschii-vodă, după fapta ce i să prilejisă, de ieșisă den țară, den domniia dentâi în Țara Leșască și Abăza-pașea încă-i era pârâș și mai ales dzilele lui céle fârșite, lovisă supt acéia vrême căzaciei pre Marea Neagră, numai ce s-au ales cu sfatul împărăției să piiiie Barnovschii-vodă.

Zac. 10. Stătusă voia împărăției, pe toți câți venisă cu dânsul, ori să-i puie supt sabie, ori să-i dea pe la cătărgi.¹ Ce cine era muftiul,

capul legii turcești, n-au pozvolitū, ce au dzis: “Ce-i vinovată gloata? Capul să să piiardză, să vor potoli gloatele”.

Zac. 11. Au priceputū Barnovschii-vodă cu câteva dzile pierirea sa și amu din chisoare (că-l închisesă cu câteva dzile mainte veziriul cu porunca împărăției), scrisesă o carte aicea în țară la îmma-sa, care carte pre cuventele lui s-au cunoscutū că era asupra morții acéia scrisoare. Și așa, într-o dzi l-au luatū de la împărăție și, la vederea divanului, prăvindū și singur împăratul pe fereastră pierirea lui, i-au tăiat capul. Iară boierii, o samă den capete, era închiși și aștepta și ei din ceas în ceas pierirea, iară cțialalți boieri mai de gios și gloatele, ce era toți spăimați de grijea morții, pen toate unghiurile ascunși, au petrecut câteva dzile cu mare grije.

Zac. 12. Nu putem să trecem cu pomenirea niște tâmplări ce s-au prilejitū în Țarigrad, după pierirea cestui domnū, care, nu numai în țară aicea, ce plin este Țarigradul până astăzi. De un cal a lui Barnovschii-vodă, ducându-l la grajduri împărătești, după pierirea lui, în céieș dzi s-au trântitū calul gios și au muritū în locū. Și a doa dzi noaptea au arșū și Țarigradul până <câteva> mii de case. Acestea că s-au tâmplatū, ori că s-au tâmplatū atuncea ce se poate prileji și altă dată, ori s-au mai prilejit, ori că au arătat Dumnedzău singe nevinovat, că era Barnovschii om dumnădzăierescū și mare rugătoriū spre Dumnedzău. De care mărturisiia Toma vornicul, fiindū postelnic al doilea la dânsul, că în multe nopti l-au zăritū pe la miadzănoapte îngenunchiatū înaintea icoanei la rugă, cu mare osârdiie.

Zac. 13. Era la hirea sa Barnovschii-vodă foarte trufaș și la portul hainelor mândrū, iară la inimă foarte dreptū și nelacom și blândū. Mănăstiri și beserici câte au făcutū, așa în scurtă vreme, nice unū domnū n-au făcutū. Făcut-au alți domni și mai multe, iară cu mai îndelungate vrēmi, în 40 de ai unii, alții în 20 de ani, iară elū în trei

---

¹ Corăbii mănate cu vâsle de către cei condamnați și de robi.

ani. Mănăstirea în oraș aicea, ce să dzice Svinta Mariia, și Hangul la munte, și Dragomirna lângă Suceavă au fârșit și au urdzit și Bârnova pre numele său, supt dealul <Pietrăria> lângă Iași și au istovitu și beserica acea mare în Liov în târgu, unde este și chipul lui scris. Cu toate bunătăți era spre țară, iară de sine, cu purtatul trébilor împărăției, pre mărturia a mulți boieri bătrâni, foarte slabu. Să pomenéște den dzilele lui și o iarnă ce cădzuze în luna lui martu, care iarnă dzic iarna lui Barnovschii-vodă, până astăzi. Fost-au perirea lui în anul 7141 <1633>, iuni 16 dzile.

Zac. 14. Trupul după pierire au stătutu înaintea curții împărătești până îndesară. Apoi, au învățat veziriul să sloboadză un boierin, care va hi fostu chihaiia lui, care slujbă să prinde la turci, cum este postelniciia cea mare la noi în țară. Deci, au slobodzit pre Costin postelnicul, care era postelnic mare la Barnovschii-vodă. Au mărșu și au luat oasele dinaintea curții și le-au dus la patrierșie¹ și acolo pre scurtu, pre cât au lăsat vrémea de atuncea, l-au astrucat în patrierșie, în céiași noapte. Și de acolo apoi Vasilie-vodă spunu să hie adus oasele aicea în țară.

Zac. 15. La slobodzitul lui Costin postelnicul din chisoare, au întreatu ceaușii, cu pază l-or slobodzi, au fără pază? Au dzis chihaiia veziriului: “Unde să fugă, săracul?” Ce, de atuncea ceialalți boieri, ce mai era închiși și cei ascunși au apucatū mai la sufletū cu nădejde de viață, dacă au vădzut pre Costin că l-au lăsatū fără pază, să astruce oasele. Apoi, a doa dzi, dacă au vădzutu chihaiia veziriului pre Costin postelnicul că au venitu dez-dimeneață iară înaintea lui, au dzis: “Săracul, el au venit ca o oaie singur iară la închisoare. Pasă la céielalți, vei ieși și tu și ei în puțină vréme.” Închiși den boieri era Ghenghea logofătul, Bașotă hatmanul, Cehan vornicul, Roșca visternicul, Costin postelnicul.

Zac. 16. A treia dzi după astrucarea lui Barnovschii-vodă într-o noapte trecuse împăratul pre acéle vremi soltan Murat, în céia parte, la Scuder,

---

¹ Patriarhia de Constantinopol (a Bisericii ortodoxe).

peste Bohază, la primblare și au întreat pre veziriul: “Aședzat-au domnă la Muldova, în locul ghiaurului ce au pierit?” Au răspunsă veziriul că nu s-au pus încă domnă, ce pre cine ar hi voia împărăției să să puie, să nu stea acéia țară fără domnă. I-au răspunsă împăratul: “Chiamă pre ghiaurii, ce-s boieri acei țări și pre cine ori vrea ei să-și aleagă domnă, să le hie dată”. Deci, îndată, tot într-aceiaș noapte, au trimis veziriul cu caicul la boieri, unde era închiși și au luat iară pre Costin postelnicul, înspăimată că-l ducă noaptea să-l înece, ori să-l muncească pentru avuția lui Barnovschii-vodă. Dacă l-au dus înaintea veziriului, i-au dzis: “Iată că împăratulu vă iartă capetele și sâmteti de acmu slobodzi și să mergeti să vă alégeti domnă, pre cine veți pofti”.

Zac. 17. Întorsă Costin postelnicul den spaimă cu bucurie de la veziriul la céialalți boieri ce era închiși, le-au spus vestea. Și au slobodzit și pre céialalți boieri, de ș-au mărșu cu toții la un locă și îndată au stătu la sfatū cu toții și au ales pre Moysei-vodă în locul lui Barnovschii-vodă, cu a doa domnie.

CAPUL ALŪ CINSPRĂDZÉCÈ

Încep. 1. Au mărșu a doa dzi toți boierii și gloatele la gazda lui Moyseiū-vodă și de acolo la curțile veziriului, de au luatū căftanū de domnie și fără zăbavă au purces spre țară, iară cu câteva dătorii, făcute de cheltuiiele ce s-au făcut den asupreală turcilorū.

Zac. 2. Nu ieșia suspinul dentre toți pentru moartea lui Barnovschii-vodă, ce toți jăluia pre Lupul vornicul, căruia toate pârăle să oblicise. Deci, încă den cale au ales Moysei-vodă pre Cehan vornicul, și pre Roșca visternicul, și pre Banul, să vie înainte, să prindze pre Lupul vornicul. Ce, precum era pază cestora ce mergea să-lū prindze, cu multū mai mare pază avea Lupul și mai méșter, și mai cu pază. Avândū știre de toate, câte i să gătisă, au fugitū den Iași și în câteva dzile au fostū tupilat aicea în țară pen păduri. Apoi pen Țara Muntenească au trecut

în chipul neguțitoresc la Țarigrad. Iară casei lui și îmmei sale și surori ce au avut, dacă au venitū Moysiū-vodă în scaun, nice o asupreală n-au făcut, ce încă socotință avea giupâneasă lui și cuconii de Moysăi-vodă, pre care lucru să poate cunoaște hirea creștină a lui Moysi-vodă, măcar că știia că îndată ce au mărșū Lupul vornicul în Țarigrad, umbla după domniie.

Zac. 3. În cale fiindū Moysi-vodă, iară lui Abăza-pașea amu venisă porunca de la împărăție să să găteadză asupra leșilor, carii așea supusesă pre moscali, cât craiul leșăscū Vladislav nu mai ieșia den Țărăle Moscului cu oști. Și amu pierduse toată puterea a stare împotiva leșilor moscalii și până în stolița¹ Moscului ținea cetățile leșii și mulți din capetele Moscului priimiē să fie craiul leșăscū și la dânsii împărățū.

Zac. 4. Deci trimisēsă moscalii sol la turci, giuruindu-le Cazanul și Azderhanul², doă țări tătărăști care ținū și acum supt mâna sa moscalii, numai să le dea agiutoriū împotiva leșilor. Și le-au dat agiutoriū atunceși, orânduindū pre Abăza-pașea cu toate oștile turcești, câte suntū de la Buda până la Nistru și țărăle amândoaă, Țara Muntenească și țara noastră și pre tătari. Și au lovit întâiū ordele lui Cantemir cu trecătoarea Nistrului la Hrinciuc, mai gios de Hotin, Țara Leșăscă și robise Podolia și cu câțva plean întorcân-du-să, i-au gonitū Conetpolschii hatmanul, carele era lăsat aicea la margine de crai, pentru paza despre acēste părți. Și i-au agiunsu pre tătari aicea în țară, pe Prutū, în preajma Cornul lui Sasū și i-au lovit, de au scos toți robii, câți luasă și au pierit câțva den tătari.

Zac. 5. În luna lui avgust, v leato 7141 < 1633 >, au sositū Moysi-vodă în scaun și bine încă neaședzatū, au intrat și Abăza-pașea cu oști în țară, la octovrie 7, v leato 7142 < 1634 > (și dentr-acesta anū sintū începute și dzilele vieții mele), cu care depreună și Moysăi-vodă cu

¹ Capitala statului Moscova, adică orașul cu același nume.

² Orașele Kazan și Astrahan. Era imposibil că aceste orașe de pe Volga să fi fost oferite turcilor, care n-aveau cum să ajungă acolo cu granițele lor.

oștile țărâi au purces spre Țara Leșască și au pus tabăra Abăza-pașea pre Nistru, unde cade apa Smotriciului, care apă vine pre la Cameniță, în Nistru.

Zac. 6. Putérea toată a leșilor era cu craiul asupra Moscului, ce, cât au putut a strânge Conetpolschii hatmanul oaste și leșască, și căzăcească, ca pre 12.000 de oameni, au pus tabăra sa și el supt Cameniță, despre capiștea armenească. Iară Abăza-pașea, lăsind tabăra pe Nistru dincoace, precum s-au pomenit, singur cu toate oștile gata de război, au trecut Nistrul și au mersu dreptu asupra taberii leșești, avându cu sine de toate oști, cu tătari, cu îmbe țărâle, Țara Muntenească, cu domnul lor, Matei-vodă și țara noastră, ca 30.000 de oameni de război.

Zac. 7. Leșii grijise șanțurile bine cu puști și cu pedestrime și au ieșit și ei cu călărimea denafară de șanțuri. Au dat năvală turcii cu mijlocul oștii foarte tare și aripa den-a-direapta a tătarilor până s-au amestecat cu călărimea leșilor. Iară aripa den-a-stânga, a domnilor, ori nedepriuse hirea țărâlor acestora la foc, ori nu-i trăgea inima pre munténi și pre ai noștri să margă creștin asupra creștinului, au stătut mai slab. Iară și turcii cu tatarâi n-au zăbăvit mult, apropiati de șanțurile leșilor, pentru focul care da foarte des, cu moarte în turci și în tătari, ce s-au dat și ei înapoi. Și s-au mutat Abaza-pașea cu toată oastea despre o vale, care este aproape de Cameniță, anume Muța și iară au tocmit oastea. Și amu cu sabiile zmulte asupra moldovenilor și a munténilor turcii, să margă de frica lor la năvală. Și au dat Abăza-pașea ai doilea rând cu toate oștile năvală asupra leșilor și înfrânsésă o roată de leși, ce le-au ieșit alte roate în sprejăneală și n-au făcut nemică, nice cu a doa năvală, să poată răzbi tabăra leșască.

Zac. 8. Statut-au războiul peste vreme de chindie și să mira domnii, cu ce mijloc ari spăria pre Abaza-pașea de la Cameniță, că să ia tabăra leșască, pusă la un loc ca acéla și supt o cetate ca acéia, nu era puțință. Ce, au făcut veste pen niște călărași, cum au dat călărașii de

niște oști căzăcești cu tabăra legată despre Nădăbor, vinitoare într-ajutoriu leșilor. Și den cuvântu în cuvântu, au sosită până la Abaza-pașea vestea acéia, care vrândă să știe Abaza-pașea de adevăratu și întrebându pe Moysăi-vodă, au adus călărași înaintea lui, învățați să adeverească lucrul, cum așea este și cum să vădzutu cu ochii lor peste padurea Nădăborului oastea. Au stătu în gânduri îndată Abaza-pașea, de purces spre tabăra sa, spre Nistru, vădzându că n-are ce face și oștii leșești și socotindă și răceala acestor doă țări la bătaie și au purces într-acéiași dzi cu noaptea îndărăptă.

Zac. 9. Leșii încă bucuroși că s-au mântuită de neprieteni, n-au gonită ce au stătu pre loc, păzându-și tabăra lor. Iară Abaza-pașea, să nu să întoarcă detot fără veste, înțelegându de ună orașă leșescă pe Nistru, în gios de Cameniță, anume Studenița, au purces asupra celui târgșoră la care puținei haiduci era de paza cetății. Céielaltă gloată, tot țărănime, strânsi de pen pregiuru, au fostă bejenari. S-au apărat doă dzile târgul, iară spre a triia dzi haiducii au fugită cu noaptea spre Cameniță. Iar țărănimea toată, câtă era strânsă acoloa, au cădzut în robii la turci și la tătari. Acoloa, la năvală, au căutată și alor noștri a merge, iară totuș s-au dată știre haiduciloră să fugă, să nu piaie.

Zac. 10. Mare veste siliia Abaza-pașea să scoață Studeniții și ce-au fostă fruntea de oameni au ales și i-au trimis la împărăție, scornindule nume de oameni mari în Țara Leșască. Și o fată ce să prilejise între roabe, foarte iscusită de trup, au trimisu-oă la împărăție, puindu-i nume că este fata hatmanului leșescă.

Zac. 11. S-au întorsă după acéia izbândă Abaza-pașea spre Dunăre, cu gândă foarte rău și pre domni, și pre boieri, pentru înșălătura care s-au aflată apoi, c-acéia cu căzaccii la Nădăbor, ce s-au fostă scornită, n-au fostă nemică. Și dacă au sosită aicea la Iași, au stătu cu corturi în șes despre mănăstirea Balicăi și a doa dzi era aședzată gândul lui să prindze pre toți boierii, să-i puie în obedzi, să-i ia cu sine, să să plătească la împărăție de ponoslă, că i-au fostă țărăle acéstea de sminteală. Ce, un turcă orbă de un ochiă, prietin lui Costin hatmanul, au descoperită

gândul lui Abăza-pașea și au fugit boierii, în céiași noapte den Iași, de-au agiunsă până în dzuoă la Pobrata mănăstirea.

Zac. 12. A dooa dzi, strângând pre Moysei-vodă pentru boieri Abăza-pașea, au dat seamă că s-au dus pentru graba birului întârdziiat fiind birul. Iară alții șoptiia lui Abăza-pașea că s-au dus boierii la leși, să-i pornească pe leși pe urma lui. Și așea s-au fârșit venirea lui Abăza-pașea asupra leșilor. În anul 7142<1633> toamna la noievrie, au trecut Dunărea înapoi, spre scaunul său.

Zac. 13. Și cât s-au aședzat, nepărăsit pârâia pre domni, ales pre Moysei-vodă. Iară Matei-vodă fiindu-i cirac, ș-au tocmit prea lesne lucrurile la dânsul. Iară Moysei-vodă n-au pututu trăi mult în domnie de pârâle lui, ales fiindu acolea și Lupul vornicul, cunoscutu mai deinte lui Abăza-pașea. Ce au domnit Moysei-vodă, după Abăza-pașea, numai peste iarnă. Deci, la primăvară i-au venit maziliia și s-au dat domnia lui Lupu Vasilie vornicul de sultan Murat.

Zac. 14. Iară Moysăi-vodă, după maziliia sa den domnie, sătul de binele turcilor, au mărșu în Țara Leșască, petrecut de boieri câțva până la margine, unde-și apoi, după câțiva ani petrecuți în odihnă, cu ocine în Țara Leșască și cinste de la leși, ș-au fârșit și viața pre vremea domniei lui Dabijè-vodă.

CAPULĂ ALŪ ȘESESPRĂDZÉCÈ

Încep. 1. Fericită domnia lui Vasilie-vodă, în care, de au fost cândva această țară în tot binele, și bivșug, și plină de avuție, cu mare fericie și trăgănată până la 19 ani, în dzilele aceștii domnii au fost. În anii dentâi cu prepusuri de nepace iară între leși și între turci, iară apoi, după trei-patru ai, deșchidzându-și calea Împărăția Turcului asupra Persului cu soltan Murat pentru Vavilonul, aicea acéste părți la mare păci și liniști și mare fericie era.

Zac. 2. Domniia cum s-au prilejit, de-au luat Vasilie-vodă, s-au poménit la domniia lui Moysei-vodă, în capul al cincisprădzecilè, cum fugise Vasilie-vodă de frica lui Moyseiu-vodă, de aicea den țară în Țarigrad. Și acolea, cunoscut la câțva den capete și mai vârtos lui Abaza-pașea, care era pârâș lui Moysei-vodă și mai multă cu nevoința lui, i-au dat soltan Muratū domniia, vâdzându-l omū harnicū de acéia treabă.

Zac. 3. Dacă au luat domniia, nevrându să hie nemulțemitoriū lui Moysei-vodă, pentru binele lui, ce făcuse casei lui, neamestecân-du-se nice cu un rău asupra casăi lui, au scris carte la Moyseiū-vodă, cu mare mulțemită pentru oamenii săi, căci n-au avut nice o nevoie și lăsându-l în voie, unde ari vrea să margă, ori spre ce parte volnic, fără nici o grije să fie, și sfātuindu-l să nu vie la Țarigrad, pentru multe datorii ce avea Moysei-vodă în Țarigrad. Și să nu bănuiască că ce s-au prilejit așea, fiindū acéste lucruri, ales a domniilor, supt orânduiala lui Dumnedzău, fără care nu iesū domnii.

Zac. 4. După aceasta țărămonie, au purces Vasilie-vodă de la Țarigrad cu domniia în țară, în anul 7142 <1634>. Iară Moysei-vodă, strânsu cu casa lui și cu Costin hatmanulū den boieri, au trecut în Țara Leșască.

Zac. 5. Abaza-pașea iară să gătia cu mare putere asupra leșilor, să-și mai tocmească lucrurile a războiului celui dentâi care făcusă asupra lui Conetpolschii la Cameniță, până n-ari oblici împărăția că cu rândul dentâi n-au lucratū atâta, cât da samă înaintea împărăției. Deci îndemna pre împărăția iară asupra leșilor și sta de față și solii moschicești la Țarigrad, nevoitori, cu mare făgăduință împărăției de Cazanul și de Azderhanul, să fie a turcilor. Și numai ce aștepta și Vasilie-vodă, neaședzat bine la domnie, să-i vie porunca de gătire de oaste, iară ca și lui Moysei-vodă.

Zac. 6. Era și solul leșască, den Țara Moschicească pornit de craiul la împărăție, anume Trăbinschii, pre carele (dândū știre craiului Conetpolschii hatmanul, cândū veniia asupra lui Abaza-pașea cu oști turcești) îi trimisesă la împărăție craiul, întrebându de turci, ce pricină

ar hi stricăciunei de pace cei legate la Hotin cu sultan Osmanū. Și au trecut solul acela pen țară, curundū în urma lui Abaza-pașea, în dzilele lui Moysei-vodă. Ce, oblicindu-l Abaza-pașea, au trimis de l-au opritū la Pravadiia, silindu-l să-și dea solii la dânsul, temându-să să nu se oblicească prin solii lui, acéia cale a lui, cum au fostū. Ce, nevrândū solul să-i dea solii și răspundzindū că este trimis la singură împărăția, nu la unul den pași, l-au oprit câtăva vréme. Ce Leahul au silitū cu mijloace de au datū știre de sine la Poartă că este opritū și au venitū poruncă la Abaza-pașea să-l sloboadză. Și numai ce l-au căutatū a-l slobodzi. Iară așe-i stricasă solului lucrurile la împărăție, cât nici o cinste n-au avut, care să cade solilor și i-au pornitū cu răspunsū de scârbă înapoi, fără zăbavă și anume să hie gata Crăiia Leșască iară de sfadă.

Zac. 7. Acela răspunsū a turcilor dacă au agiunsū la craiul în Țara Moschicească; că era tot în Țara Moscului cu oști și dându-i știre și de la margine iară de gățirea turcilor, deci numai ce i-au căutatū a sta la tocmală cu Moscul. Și îndată, lăsindū toate într-o parte, au legatū cu moscalii pace, cu câteva orașe luate de la Moscū în partea leșilor. S-au întorsū la Varșav craiul și îndată au stătutu la săimū de gățire împrotiva turcilor.

Zac. 8. Înțelegândū turcii că leșii au făcut pace cu Moscul și mai adevărat den solii moschicești, și era și solul turcilor la Moscū, întărindu-i împrotiva leșilor, și de aicea den țară, de la Vasilie-vodă, avândū știre, au pornitū pre solii moschicești cu scârbă pentru nestătoria lor la cuvântū și au trimis și la craiul leșăscū solū de înnoitura păcii, anume pre Șahin-aga, unul den agii divanului, avândū amu și cu cazilbașū amestecătură începute pentru Băgdatul, adecă Vavilonul, Împărăția Turcului.

Zac. 9. Pornite oști leșăști amu au aflatū Șahin-aga spre Cameniță și pre singur craiul aproape de Varșeav în tabără, răspundzindū lui Șahin-aga, solului turcescū, craiul cu scârbă, pentru stricarea și călcătura păcii, care cu atâtea giurământuri s-au făcut la Hotin cu soltanū Osmanū

și între dânsul. Câteva conace au mărșă cu oști spre Cameniță și cu acesta răspunsă au pornit pre turcul, carile da toată vina pre Abaza-pașea și cum este gata de pierire pentru acéia faptă.

Zac. 10. Fost-au aceasta clătire a leșilor în anul 7143 <1634>, care oști mai mare și mai bine grijite nu să pomenescă în toată Hronica leșască. Țin minte oamenii bătrâni, carii spun că agiungea tabăra de supt târgul Cameniții până la un copaci la câmp, mai mult de o milă de loc, că oști avea gata céle ce era asupra Moscului și plină Țara Leșască de mulțime de oameni pre acéle vrémi.

Zac. 11. Iară până a sosi craiul leșăscu la Cameniță, Conetpolschii hatmanul amu era cu o săma de oști supt Cameniță și viniia și cărți pren Vasilie-vodă de la veziriul Murtaza-pașea pentru pace, adeverindu lui Conetpolschii că acéia călcătură a păcii, carea au făcut Abaza-pașea fără știrea împărăției, va plăti cu capul, ca un călcători de pace.

Zac. 12. Și așea omorândă împărăția pre Abaza-pașea sugrumat, s-au rășchirat și gătirea leșilor în vânt, fiind supărați și slujitorii lor de atâta vreme cu oștenia la Mosc. Au stătut pace iară între leși și între turci cu înnoitura legăturilor de la soltan Osman, adăogând și aceasta legătură între sine pentru tătari, să nu lăcuiscă în Bugeag. Omă Abaza-pașea vestit cu războaiele asupra Persului și oștean drept.

Zac. 13. La anul după aceasta au purces soltan Murat cu mare gătire asupra Persului și într-acelaș an au luat de la perși cetatea anume Răvanul, care apoi, cât s-au întors soltan Murat înapoi la Țarigrad, iară au luat-oă cazilbașii pre sama sa. Iară Vasilie-vodă domnia cu mare liniște și pace, fără grije țara, din toate părțile sta toți de neguțitorii și de agonesită. Însă lăcomia nice pre atunc nu lipsia, cu dări grele, ce având lăcuiorii țărâi vrémi de agonesită, biruia toate acéle greutăți a domniei.

Zac. 14. În Țara Ungurească era mari amestecături între Racoți și între Betlean Ișteoan, feciorul lui Betlean Gabor, pentru domnia Ardealului. Ce, au căutat a da locul domniei acéii Betlean Ișteoan lui

Racoți, neputându-și avea ajutoriul de la Împărăția Turcului, pentru gătirea lui sultan Murat iară asupra Persului.

Zac. 15. În anul 7145 < 1637 >, să rădicasă căzacia cu Pavliuc hatmanul asupra leșilor, pentru opreala sa pre Marea Neagră, pre carii Pototchii hatmanul leșăscu polonii l-au lovită și, închidzându-le tabăra, au dată căzacia viu pre hatmanul său, pre Pavliuc. Și în cesta ană au făcut leșii și o cetate anume Codacul pre Nipru, la pragul cel dentăiu a Niprului, oprindă pre căzaci să nu umble pre Marea Neagră, stricându pacea cu turcii, care opreala lor au răsuflată spre mare pustiitate Crăiei Leșești, cu Hmil hatmanul căzăcesc.

Zac. 16. Tot într-aceiași ană, Cantemir-pașea cu ordele sale, peste voia hanului, au ieșit den Crâm și s-au aședzat iară în Bugeag, care lucru nesuferindă hanul și mărgându dodeiala și de la leși, carii legasă cu a doa legătură pren Conetpolschii cu Murtaza-pașea veziriul, să nu hie slobodzi tătarăi a lăcu în Bugeagă, făcându dodeială crăiei lor, au ieșit porunca la hanul și lui Vasilie-vodă, domnului țărăi noastre și lui Matei-vodă, domnului muntenescă, să margă cu hanul asupra lui Cantemir. Deci au venită hanul cu oști și au purces și domnii cu îmbe țărăle asupra lui Cantemir, care temându-să de hanul, au fugit în Țarigrad, iară ordele lui le-au luată hanul cu sine la Crâm. Și de pâra hanului la împărăție, au perit și Cantemir zugrumat în Țarigrad.

Zac. 17. După ce au pornită pre tătari, hanul, den Bugeag, au lăsătă pre doi soltani, frații săi, să vie cu dânșii, iară el singură au purcesă spre Crâm înainte. Deci cândă au fostă la trecătoarea Niprului, s-au burzuluită nohaii și au lovită fără nedejde pre soltani și i-au omorătă pre amândoi. Și după această faptă, au purces cu coșurile sale spre Țara Leșască, poftindă de la leși loc, tot să să aședze supt ascultarea lor. Umbla pe la târguri, pen sate, tot căte cu o cruce de lemnă făcută la pieptă, semnă de închinăciune. Ce, leșii loc așea deșertă, fără oameni, mai înluntră țărăi sale neavându, le-au dată câmpii pe Nipru, între Crilov și între Codac, și era aproape de 20.000 de nohai orda acăia.

Zac. 18. Care lucru vădzându Împărăția Turcului, iară, cu a doa orânduială au pornit câțva pași în prejma lor, la anul după scosul lui Cantemir din Bugeag. Și iară au venit porunca și la Vasilie-vodă și la Matei-vodă, să margă să să împreune cu pașii asupra tătarâlor. Deci, de iznoavă au purces Vasilie-vodă cu oști, al doilea rândū, la Cetatea Albă, la adunarea pașilor. Iară Matei-vodă au venit până la marginea țărâi sale și de acolo au pornit un serdar cu oști de la sine, iară el singur s-au făcut bolnav și s-au întorsū înapoi. Iară și Vasilie-vodă și pașii fără zăbavă s-au întorsū de la Cetatea Albă înapoi, că pre tătari îi trăsese amu hanul cu blândeță și cu făgăduință de iertare pentru moartea soltanilor și-i trecuse Niprul, pre unii în Crâmū, iară pre alții i-au așezatū pre câmpii Donului. Iară moartea soltanilor mai pre urmă tot n-au lăsatū hanul nerăscumpărată.

Zac. 19. Ce, câți era din singele lui Cantemirū mai capete, într-una de dzile, cu mēștersug i-au împărțitū, pre unii la o samă de agii curții sale, la ospățū, văz, doamne, pe alții la alți agi și la masa sa oprindū pre unii. Și la acela ospățu i-au omorātū pre toți, câți era Cantemirești mai aproape. Și de atunci s-au stānsū acēia răgulă la dānșii, care era mai frunte decât toate ordele, precum pre acēste vrēmi sintū Șirāneștii. Unul den Cantemirești atuncea, anume Azametū-mārza, pre carile l-am apucat și ieu, dvorean la craiul leșāscū Vladislav, neprilejindu-se la acela ospățū ce le făcuse hanul, au scăpat den Crām în Țara Leșāscă și slujia la craiul leșāscū între dvoreani și avea de la craiul leafă.

Zac. 20. Într-acesta anū, au luatū căzacia Donului Azacul, cetate turcească pre apa Donului, care apoi au dat-o de bunăvoie Moscul turcilor înapoi. Isarū au umblatū la acesta mijlocū pentru acēia cetate la Moscū, omū aicea în țarā pe acēle vrēmi vestitū cu neguțitoria în Țara Moschicească.

Zac. 21. Iară întorsul lui Matei-vodă de la margine, mergāndū al doilea rândū la Cetatea Albă, n-au fostū fără pricină, ce avāndū mare neprietenșug Matei-vodă cu Vasilie-vodă, de-ndatā ce au stātū Vasilie-

vodă la domnie, făcuse multe amestecături la pașea pe acéia vrême de Silistria. Deci, s-au temutŭ a merge Matei-vodă, de acéle amestecături, mai sus, au trimis oaste, iar el singur s-au întorsŭ la scaunul său.

Zac. 22. Era la împărăția lui soltan Murat pre acéle vrêmi toate trebile și lucrurile împărăției pre doi oameni, carii era musaipi la sultan Murat, unul silihtar, ce era înluntrŭ, care slujbă este de împărăție foarte aproape, adecă spătar, ce poartă spata or buzduganul după împăratul, al doilea, câzlaru-aga, care este pre toată casa împărătească și pre fete mai mare. Acești doi purta toată împărăția, veziriia înaintea lor era foarte slabă. Cândŭ să aduna veziriul cu unul de acéia, spun că le săruta poala hainelor.

Zac. 23. Deci, pre unul de acéle capete la împărăție, pe silihtar-pașea, îl cuprinesă Matei-vodă cu dările, iară pre câzlar-aga Vasilie-vodă și ieșiia isprăvi și lui Vasilie-vodă de la împărăție și lui Matei-vodă, pren chipuri mai sus pomenite. Covârșiia cu atâta Matei-vodă pre Vasilie-vodă, că avea Matei-vodă și cu megieșii mare priietinșug, ales cu ungiurii. Iar Vasilie-vodă nici cu un megieș, precum am apucatŭ și noi acéia domnie, viață bună n-au avut, den nebăgare samă pre nime den megieși.

Zac. 24. O, nesățioasă hirea domnilor spre lățire și avuție oarbă! Pre cât să mai adaoge, pre atâta râhnéște. Pofțile a domnilor și a împăraților n-au hotar. Avândŭ multŭ, cum n-ari avea nemică le pare. Pre câtŭ îi dă Dumnedzău, nu să sătură. Avândŭ domnie, cinste și mai mari, și mai late țări poftescŭ. Avândŭ țară, și țara altuia a cuprinde cască și așa lăcomindŭ la altuia, sosescŭ de pierdŭ și al său. Multe împărății în lume, vrândŭ să ia alte țări, s-au stânsŭ pre sine. Așea s-au stânsu împărăția lui Darie-împăratu de Alexandru Machidon, vrându să supuie Țărăle Grecești și toată Machidoniia, Darie au stânsŭ împărăția sa, de au cădzutŭ pre mânuile lui Alexandru Machidon. Așea Împărăția Cartaghinii vrându să supuie Râmul, au cădzutŭ la robiiia râmlénilor.

Așea Piru-împăratu vrându să ia Italia, au pierdut țărâle sale. Așea și Mihai-vodă, vrându să hie crai la unguri, au pierdut și domniia Țării Muntenéști.

Zac. 25. Așea și Vasilie-vodă, avându fericite vrémi de domnie în pace den toate părțile, că și țara nu era nici cu o datorie îngreuiată, fără nice o dodeială despre turci, carii avea începută sfadă cu perșii și într-acele părți sta cu valuri, au începutu svadă cu Matei-vodă, domnul muntenesc pentru domniia acei țări, ori că nu-l încăpea Muldova, ca pre un om cu hire înaltă și împărătească, mai mult decât domnească, ori că siliia să vadză pre fecioru-său, Ionu-vodă, la domnie, care hire au părinții spre feciorii săi, să-i vadză în viața lor ieșiți la cinste. Domnii la domnii pre feciorii săi poftescă să-i vadză ieșiți, boierii la boierii, slujitorii să bucură să-și vadză de slujitorie pre feciorul său harnic, pementeanul de hrana pământului pre feciorul său destoinic poftéște să-l vadză. Ori că l-au îndemnatu pre Vasilie-vodă mare netocmală și neprietenșug ce avea mai de demultu, încă den boierii sa, scoasesă domniia Țării Muntenéști de la împărăție, pre mijlocul lui câzlar-aga și pașii de Silistria, feciorului său, lui Ion-vodă.

Zac. 26. Prostătec îl ținea Vasilie-vodă pre Matei-vodă. Deci, avându și pre veziriul în partea sa, au făcut oști de țară¹ și au purces în Țara Muntenească asupra lui Matei-vodă, lăsind în scaun pre fecioru-său, pre Ion-vodă. Iară singur au intrat cu oști în Țara Muntenească, cu știrea veziriului și a pașii de Silistria. Oști avea câteva, iară tot de țară și lefecii și céialaltă oaste, fără puținei sârbi, ce avea în leafă, călări.

Zac. 27. Iară și Matei-vodă, domnul Țării Muntenéști, nu dormiia, ce apărându al său, avea oști și streine, și de țara sa, ales pedestrime, hie cându avea până la o mie în leafă, fără dărăbanții de țară și călări de ai noștri moldoveni, acolo merși în leafă, căroră numele era livinții, și leși călări ținea pururea câte 200 și deosebi unguri călari. Și dideasă știre și la arcalele sale, ce avea la împărăție, de silă ce-i făcea Vasilie-

---

¹ Oastea de slujitori și oastea feudală a cetelor boierești, spre deosebire de mercenari sau lefegii.

vodă. Deci, cu mijlocele lui silihtar-pașea, bine n-au intrat Vasilie-vodă în Țara Muntenească, la o vale care să chiamă Râbna, l-au tâmpinat un ceaușu de la împărăție cu poruncă numai să se întoarcă Vasilie-vodă îndărăptu. Și în urma ceaușului au sosit și o samă de oști a lui Matei-vodă.

Zac. 28. Numai ce au căutat lui Vasilie-vodă a să întoarce înapoi, vădzându cartea împărătească și cine era soltan Murat-împăratul, nu era de-a șuguire cu dânsul. Deci purcegându îndărăptu Vasilie-vodă, să simețisă munténii și în chipul goanei, să gonească pre oștile lui Vasilie-vodă, lovisă la coada oștii. Ce, s-au întorsu apoi oștile de țară și singur Vasilie-vodă și au înfrântu pe munténi și au prinsu câțva vii și au și pierit den munténi câțva. Vasilie-vodă apoi, după acéia au ieșit îndată den Țara Muntenească, plinind porunca împărăției și ședzindu câteva dzile la Ploscuțeni, la Putna, de acolo au pornit pre ceaușul cel împărătescu, iară singur s-au întorsu și au venit în scaun.

Zac. 29. Era pre acéle vremi veziriul Tabani Buiuc, carile ținea cu Vasilie-vodă și pașea de Silistria, iară așea și numai să scoată pre Matei-vodă să pusésă cu toată voia. Și fără știrea împărătească ieșia de la veziriul isprăvi de domnia Țărâi Muntești lui Ionu-vodă, feciorului lui Vasilie-vodă. Cum și atunci, dacă au vădzut, veziriul împiedecate isprăvile dentâi de silihtariul, au făcut altele, la singur pașea de Silistria, să ducă el singur pre feciorul lui Vasilie-vodă în scaunul Țărâi Muntești, care lucruri apoi au mâncat capul veziriului, oblicind împărăția pen silihtariul războaiele și vărsările de sînge între domni, de unde să pogoară. Nice te mira, cum de au putut domnia a umbra în zarve, fără știrea împărăției și ales la un împărat leu ca acéla. Deci, să știi că țărâle pre atunci acéstea nu era așea supuse, ce într-altă voie veghiată și să temea turcii să nu se dea Țara Moldovei în partea leșilor, carii era pre acéle vrémi foarte tare, cât să siia împărăția de sfada leșilor și ales avându amu începute războaie cu perșii, precum ți s-au pomenit. Ce era bucuroși că să sfădescă aceste țări între sine și poți

pricepe și pre domniile acéstea așa de îndelungate, 19 ani Vasilie-vodă domn, iară Matei-vodă până la moarte, aproape de 30 de ai la domnie.¹ Alte vacuri să socotești țărâloră acestora pre atunci.

Zac. 30. Cu al doilea isprăvi de domnia Țărâi Muntenesți au socotit Vasile-vodă cu altă cale. Avândă acéia și de la veziriul știre, au pornit pre Ion-vodă la pașea de Silistria cu câțva boieri, să-l ducă pașea în scaun. Și trimisésă înainte la pașea pre Enachie Catargiul vel-postelnic, să mai întărească lucrurile, păn a veni Ion-vodă. Ce, ședzândă acolea la pașea Catargiul, așteptândă sosirea lui Ion-vodă, au simțit lucrurile într-altă chip, că-l agiunesă pre pașea iară alte porunci împărătesți pre silihitariul și-i unsesă osiia² și pașii Matei-vodă. Deci, vădzândă Catargiul lucrurile într-altă chip și amirosindă că, cât ari sosi Ionu-vodă la pașea, va să-l oprească și să-l trimiță la împărăție, au dat Catargiul știre la boieri, ce era pe lîngă Ion-vodă, amu aproape de Dristor, la un sată și îndată s-au întorsă Ion-vodă can cu fuga de grijea pașii și au ieșit și a doa ispită pentru domnia Țărâi Muntenesți.

Zac. 31. Iară nici cu atâta nu s-au lăsat Vasilie-vodă, ce îndemnată și de veziriul și ca o nemică socotindă a călca pre Matei-vodă, iară au strânsă oști și cu mai bună gătire, cu pedestrime, cu pușci și iară au purces în Țara Muntenescă asupra lui Matei-vodă și cu acéia nebagare în samă de Matei-vodă, cât aicea în locul său pusesă domn pre fecioru-său, Ion-vodă, în scaunul țărâi, cu boieri, cu ispravnici, cu domnie deplină, țiindă ca-n palmă domnia Țărâi Muntenesți. Iară lunecoasă sintă lucrurile războaielor și în puterea lui Dumnedzău mai multă stau. Nice unu neprietin, cât de slabă hie, cum să nu-l ție nimea, nece-l țină oșténii cei direpți. Și bine au dzis unul: *“Bella momentis constant”*,

¹ Matei Basarab nu a domnit 30 de ani, ci numai 22 (1632—1654).

² Adică l-a cumpărat cu bani pe pașă.

adecă “Războaiele în clipala ochiului stau”. Că atâta era numai să ie acéla războiū Vasilie-vodă și să să aședze în domniia Țărâi Muntenesți. Iară roata lumii nu așa cum gândéște omul, ce în cursul său să întoarce.

Zac. 32. De care silă n-au pututū nice silihtariul a-i trimite alte isprăvi lui Matei-vodă, să nu să detot descopere cu umbletele împotiva veziriului, să-i răsaie ceva împărăției cu scârbă în partea sa, că, ales la turci, foarte cu siială suntū toate și cu mare méștersug și taină strică unul altuia, cândū va unul pre altul să-l surupe. Ca să pâarscă a vedére, șie strică, cine începe pâra. De multe ori cu laudă pre neprietinul său mai curundu coboră și ales supt împărăția lui soltan Murat cu mare siială era toți. Iară totdeauna trimite silihtariul pre taină la Matei-vodă, îmbărbătându-l să stea împotiva lui Vasilie-vodă, să-l bată, iară despre scârba împărătească să nu poarte grije, că iese grija lui. Deci, și Matei-vodă ș-au strânsū oastea toată și vădzându că Vasilie-vodă trage cu oștile sale spre București, nu spre Târgoviște, au coborâtū și elū spre București cu oști.

Zac. 33. Vasilie-vodă, dacă au sositū la Praova, la sat anume Ojogenii, știindū din limbi de gătirea lui Matei-vodă împotiva sa și cu oști câteva și streine și de țară, au făcutū sfat acolea la Ojogeni, socotindū și trecătorile apelor și locuri închise de păduri de pen toate părțile și de băhnișuri, înțelegândū pre Matei-vodă că anume locuri ca acélea poftéște să dea războiū, fiindū oștile mai tare hiecare la locul său și la strâmtori, împotiva oștilor celor streine hie cândū cei de loc suntū mai tari, au ales cu sfatul să nu treacă Praova, ce să stea acolea la câmpū, să tragă pre Matei-vodă, să iasă cu oștile sale la câmpū. Și alegându-se sfatul, au purces toate oștile lui Vasilie-vodă în jacuri în podgorii, pe supt munți, încotro să bejenise toată Țara Muntenească, de pen toate acéle olate, până în Praova.

Zac. 34. Și așa cu acela sfat — ce svétnici or hi fostū așa de buni de războaie pre atunci — rășchirată oastea pe la jacuri, în loc au priceput Matei-vodă lucrul și îndată au purces spre Praova. Și direptū în prejma Ojogénilor, unde era Vasilie-vodă cu corturi, au stătut la trecătoare, dândū știre den câteva pușci ce avea cu sine și îndată au început a tréce

oastea în vad. Tot călărețul au trecut câte un pedestraș după sine și au stătut în tocmală cu oștile, dencoace de Praova, tocmindu oastea pedestră cu focul și cu pușcile între oastea călăreață și au purces cu toată oastea stolită asupra taberii lui Vasilie-vodă.

Zac. 35. Nu avea de ce să apuca Vasilie-vodă cu oastea rășchirată în toate părțile și așa venire asupra degrabă a lui Matei-vodă și întemeiată. Că oșténii lui Vasilie-vodă, unii venia cu plean îngreuiati, neștiind lucrul ce este, alții spăimați de sosirea oștilor așa degrabă, mai mult de gătire la fuga îndată au stătut, nu de război. Și așa șpârcuită oastea și fără nice o tocmală, au plecat și Vasilie-vodă fuga și toată oastea, câtă nu era dusă în pradă lăsându și corturile, și pușcile, și pedestrima toată pre mâna lui Matei-vodă. Și de grijea gonașilor, Vasilie-vodă au lăsat drumul pe care venisă, ce de-a dreptul au năzuit, la Brăila¹.

Zac. 36. La Brăila zăbăvindu Vasilie-vodă câteva dzile și Matei-vodă dedesă știre de olac² la pasea îndată de izbânda sa asupra lui Vasilie-vodă. Așa de sârgu lucrul, ori cu știrea pașii, ori dentru sine agii de Brăila și de Mecinū sfătuiia să prindze pre Vasilie-vodă, să-l trimiță la pașea. Și să nu hie dat știre Stamatie, ce au cădzutū apoi stolnic la Vasilie-vodă și la alte domnii pre urmă și postélnic mare, ar hi încăput Vasilie-vodă la prinsoare. Ce ședzându sara la masă, i-au dat știre și de la bucate s-au sculatū, pentr-o grădină, peste un gardū, suindū de pe spinarea unuia din slujitori și acolo i-au scos calul și au ieșitū cu fuga din Brăila, la Gălați, lăsindū toate în Brăila, câte nu rămasesă la Ojogeni.

Zac. 37. Înțelegându Ion-vodă, feciorul lui Vasilie-vodă, poticala tătâne-său în Țara Muntenească, au strânsū boierii ce era puși la boierii pe lângă sine și le-au dzis, cum el, nefiindū de domnie, pentru slabă sănătate ce avea (că era Ion-vodă omū slabū și deznodatū și de mâni

---

¹ Brăila era pe atunci o cetate turcească (raia).

² Cu curieri grabnici.

și de picioare, cum n-ar hi fostă feciorul lui Vasilie-vodă, care era ca un leu și la hire, și la trup), iară tătâne-său lasă scaunul domniei. Și au venit Vasilie-vodă iară în scaun.

Zac. 38. Iară Matei-vodă jeluindu-se și la împărăție de pradă ce făcuse oștile lui Vasilie-vodă și la megieși, să-și întoarcă călcătura ce făcuse Vasilie-vodă Țării Muntenești, legasă cu Racoții cneadzul Ardealului, tatăl lui Gheorghie Racoți, lucrul, fiindă și Racoții rănit cu nebăgarea în samă megieșii lui de Vasilie-vodă, au pornit néște oști asupra lui Vasilie-vodă, cu Ionu-vodă Moghila, feciorul lui Simion-vodă, carele era la Ardeal aședzat, după războiul de la Ștefănești, care era între feciorii lui Simion-vodă și între feciorii lui Ieremie-vodă pentru domnia țării. Și amu până în Trotuș coborâți ungurii și oștile muntenești pân la Milcov sosiți, au schimbată Racoți sfatul cu Matei-vodă. Ori temându-să de împărăție, înțelegându patima veziriului, ori altă socoteală le-au venit, au întorsă și pre Ion-vodă cu oștile îndărăptă și s-au întorsă și munténii. Ieșisă casa lui Vasilie-vodă spre Huși de spaima acéia. Și pre vrémea coborâtului acestor oști asupra lui Vasilie-vodă, au pieritú și Gorgan, și Sămăchișă căpitanul și Cârste visternicul, den prepus de la domnie pentru vicleșug.

Zac. 39. Deci după acéste zarve, numai ce i-au căutat a sta lui Vasilie-vodă la pace, vădzându și primejdia veziriului, curundă după acéia, să nu să mai ațițe lucrurile asupra sa. Cum n-ar hi fostă fără primejdiie Vasilie-vodă atuncéși, de n-ar hi stătut împărăția după lucrurile împotriva perșilor, care curundă după acéia au purces cu toată putérea asupra Vavilonului. Ori de la cei doi megieși n-ar hi fostă fără răscoală, de nu s-ar hi spăimat Racoți și Matei-vodă cu moartea veziriului. Și stă în cumpănă soltan Murat, asupra Azacului va merge, că încă nu-l didesă moscalii, au asupra Vavilonului. Ce, viindă cu acéia veste Isarú, că or da Azacul moscalii, au purces asupra Vavilonului. Iară până a să înțelege purcesul, acéste țări era supt grije că va veni împărăția spre acéste părți cu oști. Fost-au acéste zarve între Vasilie-vodă și între Matei-vodă în anul 7144 și în anul 7145 <1636-1637>.

Zac. 40. Iară primejdia veziriului Tabani Buiuc, anume cum au venit, de au pierit de soltan Murat, așa au fost: după răszipa de la Ojogeni oștilor lui Vasilie-vodă, face Matei-vodă ardzehal, adecă răvaș de jalobă, la singur împăratul și aflându omă de acéia treabă, să dea acéia jalobă la singur împăratul, au purces omul acéla cu cărțile și, știind rându, au păzit cândă au ieșit împăratul la primblare cu vânătoare la câmp. S-au făcut omul a merge de olac pe denaintea împăratului, anume să-l vadze. Și așa vădzându-l împăratul mărgându tare, au trimis de l-au oprit și au pus de l-au întrebat de unde vine. El au răspuns că vine den Țara Muntenească cu cărți la împărăție, să știe împărăția de mare vărsare de singe și pradă ce s-au făcut în Țara Muntenească de Vasilie-vodă, care au venit cu oști asupra lui Matei-vodă. În loc au trimis împăratul de i-au luat cărțile și au cetit adzahalul cel cu jalobă asupra lui Vasilie-vodă, pomenind că să laudă Vasilie-vodă că are isprăvi de la veziriul, să hie domn și în Țara Muntenească, și în Țara Moldovei. Atunci au avut vrême silihtariul asupra veziriului, căind țărâle, cum să strică ele înde sine și să pradă. De care jalobă foc s-au făcut împăratul, soltan Murat pre veziriul, înțelegându că de la veziriul să coboară acéle amestecături. Ce, dentăi au trimis pre omul cu toate acéle scrisori, să vadză și veziriul. Ce, au dzis silihtariul cătră împăratul că omul îndată va pieri de veziriul. Deci, i-au dat hasăchii și i-au învățat singur împăratul: “Pre acestă omă iară să-l aduceți la mine”. Și așa au fost: l-au dus hasăchi la veziriul și dacă au înțeles veziriul, au vădzut că este rău de dânsul. Au vrut să oprească pre om, ce hasăchii i-au spus porunca care au de la singur împăratul, să-l ducă pre omul iară la împăratul.

Zac. 41. Scosesă veziriul daruri hasechiilor, să lasă pre omul la dânsul, ce nu s-au cutedzat hasechii de silihtariul a face peste poruncă. Iară să nu hie fostă omul de fațe, putea să tocmească veziriul lucrurile sale, dzicându că au fostă un marghiol de cei de Țarigrad și au spus menciuni, că de aieste să fac multe la turci sau s-ar hi uitat la împărăție, care de lucrurile a toată lumea gândind, céle mai mănunte le tréce cu

gândul. Ce, păziia acestă lucru silihtariul, să nu scape vrème ca acéia asupra veziriului. Și înnoindă scârba împărăției silihtariul, au chemat, pre veziriul împăratul și după muștrare că strică țărâle fără știrea lui, l-au omorât. Și așa au ieșit veziriului aceluia zarvele între domni. Aceste am înțales de la boieri bătrâni de sfatū pre acéle vrémi.

Zac. 42. Curundū după aceste svade cu Matei-vodă, să potoale Vasilie-vodă sunate zarvele, pre fecioru-său, pre Ion-vodă, l-au tremis la Țarigrad, unde-și s-au săvârșit și viața nu pestiți ani. Și s-au săvârșit într-acești ai dzilele și doamna dentâi a lui Vasilie-vodă, fata lui Bucioc. Și după moartea doamnei, au trimis Vasilie-vodă pre Catargiul în Țara Cerchijască și de acolea i-au adus doamnă, fata unui mârzac de ai lor, cu care au trăit apoi până la săvârșitul său.

Zac. 43. În anul 7143<1635>, au luat sultan Murat Vavilonul cu mare vărsăre de singe de la perși, după patru luni den ce dzi începuse a bate orașul. Spune istoria să hie fostū 30.000 de oșteni în Vavilon. Ce, aceie gătire făcusă și sultan Murat asupra perșilor, cât singur Vavilonul. Iară tot Misiriul¹ și pașii ce sintū peste arapi i-au pornit despre Marea Roșie, de au lovitū și dintr-acoalea Țara Persului și le-au luat turcii și dentr-altă parte o scală foarte mare. Și așa în doitū Persul, n-au putut da nici un agiutor Vavilonului.

Zac. 44. Sultan Murat într-acoalea zăbăvindu-se cu oștile, iară aicea, în céste părți, sta fericite vacuri și liniște și pace întemeiată den toate părțile, fiindū în pace amu Vasilie-vodă și cu megiașii. Și într-acești ani au zidit Vasilie-vodă și laudate mănăstiri, și aicē în orașul Ieșilor, întâi supt numele a trei sfinți învățatori a besericii, ce să dzice Trieh Svetitelei, mai pe urmă mănăstirea, a doa mănăstire, a Golăi, cu făptură, cum să vede, peste toate mănăstirile aici în țară mai iscusită. Golăe îi dzic pre numele unui boieriu, anume Golăi, carele într-acela loc au avutū făcută o besericuce de piatră. Și în cești ai au adus Vasilie-vodă

---

¹ Numele turcesc al Egiptului.

și moaștile a sfintei preodobnei Paraschevei, în anul 7148 <1640>, căriia svinte viața și de pe ce locuri au fost, să citește viața ei petrecută cu mare dumnedzăire în Minei, în luna lui octovrie, în 14 dzile.

Zac. 45. Acestă domnă au făcut ca de iznoavă și curțile céle domnești în Iași, casele céle cu cinii, grădini, grajdiuri de piatră, tot de dânsul suntă făcute. Și multe locuri au așădzat, care au stătut multe vrémi stătătoare. Că de a fost cândva vrémi fericite acestor părți de lume, atuncea au fost. Plină Țara Leșască, oi dzice, de aur, la care pre acéle vrémi curea Moldova cu boi de negoț, cu cai, cu miiere și aducea dintr-acéia țară aură și argintă. Oi putea dzice că săracă nu să afla pre acéle vrémi, doară care nu-si vrea să aibă. Țara Leșască la acéia scară de fericie să suisă, precum și singuri leșii dzic și scrisorile lor, care nici o crăie pre acéle vrémi nu era deopotrivă; în bine și în dezmiardăciune pre atuncea leșii, și așa și țara noastră.

Zac. 46. Iară di pe acéle vrémi să cunoaște păharul lui Dumnedzău aproape de schimbare și curundă spre alte mai cumplite vrémi. Că era la mare zburdăciune țărâle acéste. Și care țări să suie prè la mare bivșuguri, zburdeadză hirea omenească peste măsură, și zburdăciunea naște păcatul și pre păcatul urmadză mânia lui Dumnedzău. Așa Țara Leșască era la mare zburdăciune, așa și aicea țara și singur domnul Vasilie-vodă, cu silă a câteva case de boieri, luându-le fétele peste voia părinților la țietorie. Iară oamenii de casa lui, nepoții lui Vasilie-vodă, ca mai mare sile făcea, luândă băieții oamenilor în silă la curvie, care toate fapte mai pe urmă s-au arătat cu mare osindă asupra casei lui Vasilie-vodă.

Zac. 47. În cești ani, după ce au așădzat sultan Murat Vavilonul spre Împărăția Turcească, s-au întorsă în Țarigrad și să gata tare asupra leșilor, să răscumpere rușinea lui soltan Osmană, deșchidzân-du-și calea pen Ardeal, să lovască peste munți de-a diréptul spre Liiov. Ce, i-au tăiată atuncea curund putérnica mâna lui Dumnedzău dzilele. Și după moartea lui sultan Murat, au stătut în locul lui sultan Ibraim, frate-său, omă dat cu toată hirea spre zburdăciuni. Și cu împărăția lui, iară au hălăduit țărâle acéstea de răscoale.

Zac. 48. Începuse în cești ani Racoți cel bătrân svadă cu némții, căruia era orânduită oaste și de acie, de la noi den țară și den Țara Muntenească. Ce, n-au ținut multă aciea sfadă, curundă au venit, la tocmală cu împăratul nemțască. Iară prădasă câțva loc cu ai noștri în Ungurimea de Sus. Apostol de Orheiă au fostă serdară într-aciea oaste cu Racoții.

Zac. 49. În anul 7153<1645> au făcută și nunta fiicăi sale Vasilie-vodă, cei mai mari, doamnei Mariei, după cneadzul Ragivil, om de casă mare, den cnédzii Litfei. Numai, cu ce inimă și sfată au făcut aciea casă după omă de lège calvinească, care este scornită de un mitropolit de Fiandra¹, de supt ascultarea papei de Râmă, peste legăturile săboarelor cu multe dunnedzăirești minuni legate. Iară calvin numai pre singure pohtele sale trupești, osebite de sfânta săbornică beserecă au scornită aciea lege, la care, ca la o lège slobodă, în puțină vrème au cursă toată Fiandra și Englitera. De mirat au rămas vacurilor această casă, cum au putut suferi inima lui Vasilie-vodă să să facă. Și multă vrème s-au frământată acestă lucru în sfat și câțva boieri pre atunci apăra acest lucru, să nu hie, ales Toma vornicul și Iordachie visternicul, care capete de-abea de au avut cândva această țară, sau de va mai avea. Ei dzică lui Vasilie-vodă și pentru legea rătăcită și un lucru nu fără grije despre Împărăția Turcului. Iară Toderășco logofătul și Urèche vornicul sta asupra aceștii nunte să să facă.

Zac. 50. Avea Vasilie-vodă pozvolenie de la turci, ce era aciea voie din bani, nu din inima turcilor. Și așa s-au făcut nunta aicea în Iași, la care câțva domni den Țara Leșască, singuri cu chipurile sale au fostă, cu curțile lor și Pătrașco Moghila, feciorul lui Simionă-vodă, mitropolitul de Chievă. Iară soli trimiși era de la Racoți cneadzul Ardealului, Chimini Ianăș cu daruri și de la Matei-vodă domnul muntenescă, singur Ștefan

---

¹ Religia calvină nu a fost întemeiată, cum crede Miron Costin, de un mitropolit din Flandra, ci de Jean Calvin, canonic francez, așezat la Geneva (Elveția).

mitropolitul Țărâi Muntenești și Radul logofătul și Diicul spătariul că să împăcasse amu domnii între sine.

Zac. 51. N-au lipsitū nemică den toate podoabe, câte trebuia la veselie ca acéia, cu atâte domni și oameni mari den țări streine. Mășteri de bucate, aduși dintr-alte țări, dzicături, jocuri și de țară, și streine. Curtea podobită toată și strânși boierii și căpeteniile țărâi, feciori de boieri, oameni tineri la alaiuri, pe cai turcești cu podoabe și cu pețiene la șlice. Și așa eu petrecăniî trăgânându-se veselii câteva săptămâni, au purces cneadzul Ragivil cu doamna sa în Țara Leșască, cu dzestre foarte bogate.

Zac. 52. La anul, simtindu-se Crăiia Leșască în vârtute, îndemnat, de papa de Râmă și de venețiani, carii avea dodiială de la turci la ostrovul Critului, au făcut sfat cu senatorii craiul Vladislav, numai să înceapă sfadă cu turcii, adecă cu împărăția lor, de care gătirea lui și la ce au ieșit apoi acéla sfat, ceti-vei povestea mai gios la rândul său. Iară soli trimițindū la toți craii creștinești craiul leșescū, aicē la Vasilie-vodă pre cneadzul Ragivil au lăsat soliiia cu această treabă, fiindū viitor Ragivil, la anul după nuntă, la socru-său, aicea în țară. Care soliiia au credzut Vasilie-vodă îndată și au priimit să fie una cu leșii, cât și birul amu oprise a anului céluia și pornisă pre aga birului fără bir, răspundzindu-i că nu s-au pututū strânge birul pentru sărăcia oamenilor. Ce, dacă au stătut la voroavă cu boierii pentru opritul birului și într-un rândū și într-altul, spun să hie dzis Petriceico vornicul de Țară de Sus pre carele îl ținea ei mai prostatec dentr-altii în sfatū: “Eu ași dzice să nu oprim noi birul, pân nu om vedea că trec leșii Dunărea”. Și acéla cuvântū au intrat îndată în gândul lui Vasilie-vodă și au răpedzitū după aga și l-au oprit la Gălați, până au gătitū birul și l-au încărcat și l-au pornitū. Așa ferescū pre domni și țărâle voroava cu svatul de primejdii. Că pentru acéia au dat Dumnedzău să aibă împărății, craii, domnii, cârmuitorii țărâlor, să aibă svétnici pre lângă sine, cu carii vorovindū o treabă, să frământa cu voroava lucrul unul una, altul alta răspundzindū,

să lămurêște lucrul care este mai spre îndemână. Iară ce fac domnii singuri den gândurile sale sau den șoapte, rar lucru iese la folos, că încă în lume omă n-au născuț pănă acmu ca acela, să nu-i trebuiască voroava cu svat, că deși gâcêște cârmuitorul câte o treabă, încă tot să nu să încrează c-au gâcituț, pănă nu să întărește părerea lui cu voroava și altor păreri. Deci, ce ai gândituț că este bine, dacă să mai tocmescu cu gândul tău, ce ai gândituț că este cu cale, încă a doi sau a trei socoteala, fără greș pre acela lucru să stai, că nu te va înșela. Iară ceți pare numai a singur că este bine și alții toți dzic că este într-altu chip, să nu cređzi acéia socoteală, că te amăgește. Multe lucruri ne pară că suntă gâcite, iară apoi, dacă mai lași vrémea socotelii, afli departe, mai pre urmă, într-altu chip. La mulți domni mare smentele am vădzutuț den șoapte sau nesfătuit, amu în vacul nostru. Fără sfatuț au făcut Vasilie-vodă lovitul tătarălor la Brătuleni pe Prut și apoi prada a toată țara, nespuse de agiunsă cu câtă robie și plean, dentr-acéia faptă au venit asupra țărâi. Și așea și Duca-vodă sfătu-îndă numai cu unul pentru cartea la hanul și-au stricat domniia, den care maziliie mare răsipă și greutăți asupra țărâi au venit, care era foarte în stat bun pre atunce și gata lucrurile să rădice numai cu o orânduială datoriile țărâi toate. Iară den céia maziliia a domniei dentâi a Ducăi-vodă, s-au prilejit trii înnoituri de domnie; una la Belgrad, a Dabijej-vodă, după care, neplinind anul, a murit Da-bijea-vodă, altă domnie tot într-același ană, domniia dentâi a Ducăi-vodă, a treia a lui Iliiaș-vodă, cu mare răssipă. Deci trei domnii câte 500—600 de pungi de bani la înnoituri, tot într-un ană, cum au putut hi bine? Așea cu șoaptele, numai cu unii nu cu sfat, au făcută și Petreceico-vodă¹, de au lepădată, fără de nice o nevoie domniia țărâi și s-au dus în Țara Leșască, den care faptă să stânge Țara Moldovei astădzi.

Zac. 53. Cneadzul Ragivil, după zăbava sa peste câteva săptămâni în Suceavă, la socru-său, la Vasilie-vodă, pre doamnă-sa au pornituț pe

---

¹ Vezi nota 2 de la pag. 58.

la Sneatin spre țara sa, iară el singur au lovită pen Ardeal, pe la Racoții, cneadzul de Ardeal, tot cu acéle trebi, pentru rădicarea lor asupra Împărăției Turcului.

Zac. 54. Înțeles-am din boieri bătrâni, cum să hie vrându Vasilie-vodă la Suceavă să-și desparță fata de domnu-său, Ragivil, ce n-au priimit ea, doamna Mariè, fata sa, dzicându tătâne-său să fie socotit întâi lucrul, nu mai pre urmă.

Zac. 55. Și cu vrémile până aiciè istovim o parte de domnie a lui Vasilie-vodă, că până aiciè, pre cât au fostă fericită domniia aceasta, cu atâta mai cumplite vrémi s-au început de atuncé, den care au purces den scădere în scădere această țară până astăzi.

CAPULŪ ALŪ ȘEPTESPRĂDZÉCÈ

Încep. 1. De vréme ce scriitorii cei streini pe lângă poveștile sale n-au trecut cu pomenirea și de lucrurile țărâi noastre Moldovei și cât știm de lucruri trecute în țară noastră, mai multă dintră dânșii știmă, cu cale este și noaă a poméni de vrémile lor, ales povestea lui Hmil, hatmanului căzăcescu, de la care vrémi (ahu) s-au început și răul nostru, în care până astăzi ne aflăm cu acestă pământă la cumplite vrémi și Dumnedzău știe de nu și peste vacul nostru trăitoare.

Zac. 2. Izvorul a tuturor răutăților și pustiității acestor părți, începutul căderii și împușinării Crăiei Leșești, răssipa și pustiitatea și căzaciilor, stângerea și țărâi noastre.¹

Zac. 3. Iară mainte de ce om începe a scrie rădicarea căzaciilor cu Hmil hatmanul lor asupra leșilor, stapânilor săi, a poméni de căzaci, ce neam suntă și de când suntă supt acestă nume cozac, cu cale că va hi

---

¹ Miron Costin, ca mare boier, nu privește cu simpatie rășcoala populară a cazacilor îndreptată împotriva polonilor, totuși, de mai multe ori, are cuvinte de admirație pentru vitejia lor.

am socotit, audzând pre mulți întrebându de acestu nume a lor, de unde și de cându ar hi. Deci mulți au dzis că numele lor cozac ar hi de la unu neam ce este peste apa Volghăi, anume cassac, ce acéle deșerte povești sintu.

Zac. 4. Sunt căzacia de neamul său ruși, rămășițele de oșteni a cnédzilor rusești, pre carii cu îndelungate vrémi, supuind craii leșești și cădzând și Chiovul, scaunul Rusii, pre sama leșilor¹, ei pe Nipru în gios și pe de céia și pe de iasta parte, trăia supt ascultarea crailor leșești, slobodzi de vecinătate², în chipul oștenilor, cu hrana sloboadă pe Nipru, ori cu vânătoria la câmpi, ori cu păscăria până la pragurile Niprului, unde are Niprul în trei locuri praguri, așa den hirea locului făcute, de cade apa de pe stânci, ce sunt în fundul apei, la loc mai gios. Care locuri nici un fél de vasu a trece nu poate, fără vasele lor și acéle a lor încă cu mare grije trecu și de multe ori pe uscatu trag vasele, până trecu acéle locuri. Și asé trăia până în dzilele lui Avgustu-crai.

Zac. 5. Acela craiu leșăscu vădzându-i oameni cu viață direaptă de oșteni, i-au tras și la léfe și le-au făcut și căpetenii cu tocmală și în rândul său să fie volnici a să buluci și a să oști împotriva tătarâlor, ca o pază să fie Craiei Leșăști, că dodia tătarâi marginile țărâi lor și pre atunce. Și de pe sprinteniia lor, fiindu oameni sprinteni și sălbateci, li-au dzis cozacu, adecă capră sălbatecă³, sau că umblându ei la câmpi după capre sălbatece și în luncile Niprului, le-au venit acestu nume de atunca, de le-au dzis cozacu, adecă căpraș. Care nume și la leși, la o samă de oaste, ales steagurilor ce sunt mai sprintene, le dzic steagurile căzăcești și până astăzi.

Zac. 6. Apoi Ștefan Bator craiul leșăscu și mai mare aședzare le-au făcut căzaciilor, dându-le și hatman să aibă, cu steag, cu doabe, cu trâmbiță și după voia lor să-și aleagă hatmani. Și le-au pozvolit și i-au întărit să

---

¹ Miron Costin știe că odinioară a existat un stat rusc al Kievului (până în secolul al XIII-lea). Pe vremea lui, Ucraina de dincoace de Nipru se afla în stăpânirea Poloniei.

² Adică: erau oameni liberi, nu vecini (șerbi).

³ Koza (în limba polonă) — capră.

facă și vase de Marea Neagră și să facă căzaci răiestrovi, adică de catastiv, până 40.000 de oameni și loc să aibă scaunul său, un ostrov la Nipru, în care este o mănăstire mare, cu câteva alte mai mănunte beserici, anume Trăhtămirov. Și aceasta este începătura oștilor lor, după ce cădzușe cnezdiile rusești, de o sută și 50 de ai încoace.

Zac. 7. De pre acéle vrémi, multă nevoie făcea căzaccii Crâmului și Țărâlor Turcești, până și Anadolul nu hălăduiia. Sinopul, Trapezonul, cetăți mare le-au luat în câteva rânduri și alte orașe mai mici și dencolo de Marea Neagră și dencoace, Varna, Misăvriia, Ahilo, până la Aitos și la Pravadiia pururea prăda. Și au lovit și până aproape de Țarigrad, la Eni-Chioi, pre Boază, pre scursura céia, cu care să scură Marea Neagră în Marea Albă, supt cetatea Țarigradului. Și așa dodiind Împărăției Turcești, veniia de la turci ponoslă pentru prădzi ce făcea căzaccii în părțile lor. Acéle socotindă de la o vréme leșii, pentru să nu strice pacea cu Împărăția Turcului, făcè căzaccilor mare strânsoare, oprindu-i de pre mare, care hrană o deprinsésă ei, cu mare dobânde și avuții ce scotea de acolo. Și cu acéle avuții zidiia beserici de piatră, mănăstiri, cât o mănăstire la Chiev, căriia dzică Arhanghelă, sta și până astădzi cu o boltă, cea den mijloc, foarte mare și toată bolta acoperită cu scânduri de aramă galbănă și poleite scândurile cu aur. Și pentru să-i oprească detot, să nu umble pre mare, au făcut leșii o cetate, anume Codacul, la pragul cel dentăiă a Niprului, și ținea acoloa câte 2.000 de nemți, pedestrime cu pușci, pentru opreala lor, care era foarte cu mare silă căzaccilor, ca unor oameni carii altă hrană nu știè, fără oștenia. Și den céia opreală s-au rădicat în câteva rânduri împrotiva leéșilor, cu Nalivaico hatmanul, apoi cu Sulima, mai pre urmă cu Căzima, hatmanii lor, ce tot îi răzsipea hatmanii leșăști. Până vădzândă neticneală cu dânșii, le rădicase și hătmăniile, să nu hie și le trimite câte doi domni comisari mai mari și acéia comisari le făcea giudeță și-i cârmuia. Și cu vrémea și alte volnicii le-au stricat toate, cât nu era căzaccul cu nemică volnic.

Zac. 8. Așa s-au tras asuprelele lor până la Vladislav-crai, în anul... Acela Vladislav, craiul leșesc, precum s-au pomenit și mai sus în capul al 16, vădzându-se crăiia în vârtute, după atâte izbânde și asupra Moscului, cumu-și era așa că mai fericită Crăiia Leșască și în tărie și în tot binile și bivșuguri nici la un ă crai ă n-au fost, cum au fost pe atunce. Pentru acăia bine dzice un dascăl: *“Si qui sunt in superiore valetudinis gradū, dum in codem permanere non possunt, cadunt in deterius”*, adecă *“Căia ce sunt ă în scara vârtuții acea mai de sus, neputându a sta tot într-acăle stepene, cad foarte la mare slăbiciune”*. Așa toate împărățiile, când ă prea să suie la mare tărie, neavându loc să să mai sus suie, cad și purced îndărăpt, cum vedem și Crăiia Leșască.

Zac. 9. Avându acăla crai Vladislav și praxis, adecă știință, ce suntu turcii, cu războiul de la Hotin cu sultan Osmanu, la care război ă fusese singur el cu sine, trimis de tată-său, Jigmont, craiul leșesc, îndemnat ă de papa de Răm ă și de venețieni, cu mare făgăduință și cu bani gata de la papa, de an ă în an ă, pre 12.000 de oaste leafa de la sine și venețienii avându cu turcii începute războaie la Critu, au pus gândul craiul leșesc numai să înceapă sfaa cu turcii. Pentru care treabă și singur împăratul nemțesc ă au mărșu, de s-au adunat ă la Vratislav, în țara Silezii, care țară împăratului nemțesc ă să hotărăște cu leșii, și acoalea, după aședzată voroava cu împăratul, i-a orându Neamțul 12.000 de oaste nemțască, făcându știre și papa, și împăratul pe la toți crai creștinești, cum este craiul leșesc ă ales să hie la toată creștinătatea ghenereal, adecă purtătoriu de oaste împrotiva Turcului.

Zac. 10. Deci întâi Hișpanul o sumă de bani i-au orându la crăiia lui de la Neapoli¹, că să rudiia Vladislav cu împăratul nemțesc ă și cu craiul Hișpanii, fiind ă feciori dentr-o nepoată împăratului nemțesc ă. Șfedul iarăș făgăduise 6.000 de oaste și împăratul moschicesc ă 20.000.

---

¹ Regatul de Neapoli era reunit pe atunci cu Spania.

Acéle toate vădzând gata Vladislav, au trimis și la căzaci și au chemat la sine pre unŭ căzacŭ bătrân, anume Barabaș, și pre Hmil, care era pre atuncé diiac oștilor, cum dzicŭ ei, pisar. Dacă au venit Barabaș și cu Hmil la craiul, cu dânșii au tăinuitŭ cu multe voroave craiul, pentru gățirea lor, pentru Marea Neagră, pentru locuri pe lângă mare. Și au aședzat cu acei amândoi și dintr-acole toată gățirea, dându cu uricŭ lui Barabaș hătmăniia pre căzaci, cu steag pre obicei bătrân și lui Hmil pisariia de oaste, dându-le și câtăva samă de bani gata, să facă vase și ce ari trebui de acéia cale. Și așașa gătindŭ toate craiul, înșălat de domni, carii toți îi făgăduia că or priimi acela sfatŭ și oastea nemțască amu sosisă pân spre Liov, iară ascunsŭ giudéțul lui Dumnedzău toate gândurile omenești le strămută, lipsiia numai săimul, pre obiceiul crăiei, să fie cu sfatul tuturora și pentru cheltuiiele și pentru încălecatul leșilor. Deci, la săimŭ au stătut leșii împotiva craiului, întrebândŭ pre crai ce pricini ari avea începăturii de sfadă cu turcii, aducându-i amente primejdiiia strămoșului său la Varna¹ bănuindŭ pre crai că li-au băgatŭ oști streine în țară, fără știrea lor și cum acéle țări streine numai deodată or da agiutor, apoi ari căde sfada numai pre dânșii. Și să prilejise de murise și hatmanul lor cel vestit, Conetpolschii. Și așe împiedecat craiul, cu lucru gata, s-au pofțit la leși să-i pozvolească, cu cheltuiiala lui, cu oaste streină, să margă asupra turcilor. Au strigat cu toții, în gura mare, că cât va trece hotarul, or rădica altŭ crai. Deci, numai ce i-au căutat a să surupa toate nevoițele a craiului și a merge în vântŭ.

Zac. 11. S-au tras cuvântul în Țara Leșască pân astădzi, cumŭ craiul, dacă au vădzutŭ că-i stau împotiva leșii la acel gândŭ a lui, în pizma lor au îndemnatŭ pre căzaci să se rădice asupra leșilor, cum ș-ari putea a-și cerca lucrul. De față am fostŭ la Bar, umblam la școală, la carte, cândŭ au trecut pe la Bar canțelieriul cel mare, anume Osolinschii, om foarte de la inima craiului și mare cap, întorcându-se de la Chievŭ,

---

¹ Aluzie la lupta de la Varna din 1444, împotriva turcilor, în care a pierit Vladislav, rege al Poloniei și Ungariei.

unde s-au făcut a merge la moaștile sfinților ce suntă la Chievă pentru boala lui la picioare. Și de la Chiev au umblat pe la câteva orașe căzăcești și la întorsă au venit pe la Bar, unde era scaunul hătmăni. Era hatman mare, pre urma lui Conetpolschii, Nicolai Potoțchii. Au ședzut vro trei dzile acolo la ospățu, la hatmanul, canțeleariul și să mira oamenii ce era mai căpetenii, cum nu țin minte să vie ună canțelar, să umble pen Ucraină. De ieste așa, c-au umblat cu acéia treabă, nu știu, iară la ce am fostă de față, scriu.

Zac. 12. Căzaccii, măcară că alte oști streine, după ce s-au răsipitū lucrul și gătirea craiului, cineși în țărăle sale să întorseră, iară ei tot păziia treaba lor și lucra la vase bărbătește cu banii craiului și să gătiia pre mare. Până oblicindū hatmanul Potoțchii că tot să gătescū căzaccii, și supt mână hatmanilor suntă toate părțile acéle, au scris la Barabașū, să părăsască acestū lucru, să-și aducă amente patimile lui Pavliucū și lui Sulima. Deci Barabașu, ca un omū bătrânū, vădzândū cartea hatmanului, au lăsat lucrul mai în slabū, socotindū cea de apoi. Iară Hmil tot îndemna bărbătește și pre Barabașū, și pe alți polcovnici, până au trimis hatmanii leșești Potoțchii și Calinovschii, de le-au arșū toate vasele, multe amu gătite de apă. Și au începutū a veni de la starostii cei leșăști de la margine pâra la hatmani pre Hmil pisariul.

Zac. 13. Avea Hmil danie de la crai, lângă Ceahrin, unū locū de odaie. Acolea făcându-și și besérecă lângă odaie și adăugându-să oameni den dzi în dzi, s-au făcut slobodzie, anume Subotov, loc de o milă de la Ceahrin, în câmpi, pe apa Tiasmănului. Și starostia Ceahrinului fiindū pre sama lui Conetpolschii Horunjii, feciorului lui Conetpolschii hatmanul, ispravnicul lui, anume Ceaplinschii, totdeauna pâriia pre Hmil pisariul la stăpānu-său pentru slobo-dzia acéia Subotov, dzicândū: “Pentru ce să ție un mujicu târguri?” Și așa prilejindu-să lui Horunjii, stăpānul Ceahrinului, a tréce cu oști asupra Orului, unde multū plean au luatū de la tătari și au prădatū atunce ce era pe lângă Ori pre nohai, și la întorsul său, au venit la starostia sa în Ceahrin. Și acolea ședzândū

peste câteva dzile, pre gura ispravnicului său, lui Ceaplinschii, au închis pre Hmil și i-au luat și tângușorul lui, carile mai sus pomenim, Subotov, și l-au dat pre sama lui Ceaplinschii. Și de nu l-ar hi scos un leah den slugile lui Conetpolschii, o slugă bătrână, anume Zațvilinovschii, amu îl puseră în proașcă, să-l omoară. Ce, hălăduindŭ Hmilŭ, pentru rugămentea lui Zațvilinovshii, de moarte, dacă au purces Horunjii, feciorul lui Conetpolschii hatmanul, de Ceahrin în sus, n-au răbdatŭ Hmil, ce au dzis: “Luatu-mi-au Ceaplinschii Subotovul și tot ce am avut, iară sabia den mână nu mi-au luat”. Și peste puține dzile au lăsat Ceahrinul și s-au dus peste Nipru, în olatul Periiaslavului. Acolo oblicindu-l hatmanii leșești, au scris la polcovnicul de Periiaslav, să-l prindză. Ce, fiindu-i polcovnicul de Periiaslav priietin, i-au dat cale. Și așea neavândŭ loc nici peste Nipru, au scăpat la căzacia de la praguri și de acoloa, fără nice o zăbavă, s-au dus în Crâmŭ, la...¹ hanul Crâmului și, la adunarea sa, i-au dzis hanului acéste cuventé:

Zac. 14. “Crăiia Leșască cât și ce slujbe are despre noi, nime ca Crâmul nu este martor. Cu noi leșii ș-au lățit crăiia, cu noi nu bagă în samă nice o împărăție, în nedejdea noastră mai multŭ să rădică asupra Împărăției Turcești și Crâmul să-l ia de la turci cătră crăiia lor amu este gata. Iar ce bine au căzaccii și ce volnicii de la dânșii? Robii în Crâm au mai bună viață! Ce-ți adu aminte, luminate hane, slujba noastră, care o am făcut moșului tău, lui Șaan Ghieri-sultan². Nu lepăda de la tine mare izbânde și vestite în toată lumea, nu te lăsa de mare avuție și dobânde, care în puțină vrême pren noi ț-or veni la mână. Nu lăsa să să mai întărească nepriietinul tău și călcătoriul de volniciile noastre, Leahul. Au nu vedeți că v-au început a vă călca și pre voi leșii? Câmpii, cât țin între Nipru și între Nistru, ei stăpânescŭ cu cetele lor. Bugeacul,

¹ Loc alb în textul lui Miron Costin. Han al tătarilor era atunci Islam Ghirei.

² Un han cu acest nume n-a existat. (Poate Salamet Ghirei, 1608—1610).

cu oamenii săi, în toate dzile îl pradă. Conetpolschii Horonjii v-au prădat până în Or, în ceste dzile. Aceste toate începături sunt. Iată cărțile craiului! Citiți-le, ce ne scriu, să lovim Crâmul, să cuprindem marea. Iară de te vei îndoii, hane, și n-oi avea la tine credință, feciorul meu la curtea ta zălog oi pune”.

Zac. 15. Multă au stătur hanul îndoit după aceste cuvinte a lui Hmilă și căuta la ce ari ieși solii ca acéia. La Hmil era cărțile crăiești, céle ce didesă căzaciilor pre Barabaș și pre dânsul la Varșeav, supt vrémea gătirei asupra turcilor, precum s-au scris mai sus și le furase de la Barabaș Hmil. Iară tot, nu priimiia hanul, ce Togai-bei, care era pre atuncea beiu la Or, au luat asupra sa lucrul, dzicându hanului: “Dzi că fără știrea ta au fugit niște nohai”. Și așa aședzându cu hanul Hmil toate legăturile, au purces depreună cu Togai-bei, deodată cu oaste ca 7.000 de tătari, însă tot într-ales oșteni.

Zac. 16. Potoțchii hatmanii leșescă înțelegându de scăparea lui Hmil la praguri și de turburări care au început a face între căzaci, până nu s-ari înglotti căzaccii, să să lătasă în amestecături, au purces din Barú spre Cercaz pre Nipru și cu al doilea hatman Calinovschii, dzicându acestú cuvântú: “Șérpele, până nu ridică capul din iarbă, să-l lovești”. Ce acéia iarnă l-au apucat acolea, cât n-au putut trage oștile nici într-o parte, ce i-au căutatú a ierna pre Nipru, pren olatele Cercazului și a Caniovului până în primăvară. Și cât s-au dezvăratú, îndată den 8.000 de oaste ce avea hatmanii leșăști, într-ales au orânduít 3.000, cu fecioriu-său, Ștefan Potoțchii, pe uscatú și 1.000 de némți și 3.000 de căzaci de pen orașele Niprului cu Barabaș, pre apa Niprului în vase asupra pragurilor, să-i strângă pre căzaci de la praguri, să dea pre Hmil, care amu era bulucit cu 8.000 de căzaci de pen ostroave și 7.000 de tătari cu Togai-bei.

Zac. 17. Vădzându Hmil cu Togai-bei că vine Ștefan Potoțchii în puțină oaste asupra lor, au sfătuit întâi pre acei de pe uscat să-i lovească și așa au făcut. La unú loc ce să chiamă Jolta Voda au dat războiú leșilor, carii fiindú în număr cu multú mai puțin și în locuri depărtate,

în câmpii, de la temeiul său și tătarâi cu călăriia, iară căzaccii cu pedestriia den sinéte împresurându-i, au slăbit în loc lésii și să să apere de năvala lor, s-au pedestrit toată oastea. Iară puțin loc au ținut, de mulțimea care era cu cinci părți mai mulți decât dânșii. Toată acéia oaste leșască și singur Ștefan Potoțchii, Sapiha, Balaban, ce era capete, s-au topitū acolea pre câmpii. Ștefan Potoțchii, rănitū, au murit în războiū, Sapiha și Balaban au cădzutū la robia tătarâlor.

Zac. 18. Hatmanii leșăști, auzindū de nevoia celor 3.000 de oaste ale sale, ales Potoțchii avândū de fecior grije, au purcesū într-agiutor cu céle 5.000 de oameni ce le mai rămăsesă. Ce a doua dzi după ce au ieșit la câmpii, i-au tâmpinat veste de oameni den războiū scăpați de răssipa oștii sale și de pierirea în război lui Ștefan Potoțchii. Și înțelegândū și de putérea lui Hmil, la carele curea de pe la toate ostroavele căzaccii, ca la Mesiiia jidovii și să adăogea și tătarâi, au sfătuit să să întoarcă înapoi. Ce Hmil știindū și de puterea hatmanilor slabă și îndrăznețū după izbânda dentâiū, în loc au purces în urma oștii leșăști și la unū orașū, anume Corsun, agiungândū și pre hatmani, au sărit toate orașele căzăcésții, unii adăogându-se la Hmil, alții țindū trecătorile și săpândū drumurile pe la strâmtori, au venit și acéia oaste a hatmanilor la primejdiie, den care puținii leși au scăpatū. Hatmanii amândoi au cădzut la robiiie, Sinavschi și alte toate capete¹. Gloata, câtă n-au cădzut pre mâna tătarilor, au pierit de țărănime.

Zac. 19. Iară oastea ce era trimasă pre apa Niprului, dacă au înțeles de pierirea oștii de pe uscat cu Ștefan Potoțchii, s-au burzuluitū pe biietul Barabaș, capul lor, vrândū să ție credința sa, că era căzacū bătrân și vestit Barabașū. Și de mirat, și némții cu căzaccii au viclenitū, însă era némții acéia numai cu nume de némți, iară toți den căzaci era făcuți. Au legat o piatră la grumadzii lui Barabaș și l-au aruncat în

---

¹ De fapt, rezultatul acestor lupte a dus la eliberarea Ucrainei de sub stăpânirea Poloniei.

Nipru și câte capete mai era nemțești cu dânsul. Și după aceia faptă, s-au dus toți și s-au închinat la Hmil.

Zac. 20. Să scrie de acmu lășii ce pojar au purces dentr-această scântéie în multe părți de lume, ce vărsare de singe, ce pustiiitate țărilor, ce surupare și slăbiciune puterii Crăiei Leșești, ce răsipă a mare și nedobândite cetăți, ce robii și plean de creștini în mânule păgânești. Noi să ne întoarcem la ale noastre. Și de aş avea la cineva pentru acesta lucru vreo hulă, că létopisețul acesta mai multă de lucruri streine pomenéște, decât de loc de țară, făcut-am acestă cursă, pentru să să dezlége mai bine lucrurile țărâi, care la ce vréme s-au prilejit. Și aceia să să știe că această țară fiindă mai mică, nice un lucru sângură den sine, fără adunare și amestec cu alte țări, n-au făcut.

Zac. 21. S-au cutremurată toate țărâle aceștea prinpregiur de năprasnica turburarea Crăiei Leșești. Însă țara cu nărocul, cu cărma și vâlfă vestitei domniei lui Vasilie-vodă, câțva ani și după ce să rădicase Hmil, au stătută neclătită de nimea, până la anul... Într-acestă an începătoriū spre mare scădere țărâi, întorcându-să tătarâi den Țara Leșască cu plean, bugegenii și o samă de crâmeni au lovit, la întorsul său pren țară și ca o oaste ce trecea, nu poate hi să nu și strice ceva. Au venit pruténii și de pe alte văi pe lângă Prut cu jalobă la Vasilie-vodă, jeluindă că-i pradă tătarâi și le strică pâinile. Și într-una de dzile, prilejindu-se Vasilie-vodă vesel la masă și viindă jalobă iară pre tătari că strică țara, cum au fostă la masă vesel, au chemat îndată căpitanii, dându-le poruncă să purceadă într-acea dată cu toți slujitorii și din slugi boierești și din târgū¹, cineși ari vrea în dobândă, să lovască pre tătari. Au făcută îndată porunca căpitanii și neamul den hirea sa a muldovenilor lacomi la dobândă, care cumă au putut și den oraș a dobândi cal, fiindă orașul plin de toată sama de oameni pre atunce și den slugi boierești mulțime și au mărșă depreună cu slujitorii, de au

---

¹ Oastea era formată, deci, din cetele boierești, oastea feudală, precum și din milițiile orașenești.

lovit pre tătari fără veste, negândindu tătaraî de una ca acéia.

Zac. 22. Era descălecată orda cu temeiul la un satŭ anume Brătulenii la Răzina, încărcați tătaraî de robi și de plean den Țara Leșască. Nefiindŭ gata, au intratŭ ai noștri îndată într-înșii cu săbiile. Pierit-au mulți tătari și le-au luat ai noștri și pleanul și robii, carii numai cu fuga au putut a hălădui dentr-acela feredeu spre Bugeag, ce și pe cale, în multe locuri, le-au ținutŭ calea ai noștri pe la Lăpușna.

Zac. 23. Multŭ au stătut boierii, carii să prilejise la acéia masă, mai vârtos Catargiul, să nu se facă graba acel lucru și din socoteala de la masă. Iară ce este să nu treacă, cu anevoie să mută cu sfatul. Tătaraî, dacă au scăpatŭ la Bugeag, îndată pren câteva capete au făcut știre la hanul cu mare jalobă, cum i-au lovitŭ moldovenii fără veste, trecândŭ ei spre locurile lor, fără nice o stricăciune țărâi și le-au luat atâta plean și atâtea robi. S-au umplut îndată și hanul, și toate capetele a Crâmului de vrăjmășie, fiindŭ și simeți pre acéle vrémi, din izbândile asupra lésilor. Îndată au trimis știre la împărăție pre Vasilie-vodă și pre toată țara cu pâră că este haină. Și turcilorŭ la mare socoteală, și prepus era domniile cestor țari, așea de tare și de teménice; ce îndată au pozvolitŭ hanului, să hie volnicŭ a prăda Țara Moldovei pentru fapta acéia.

Zac. 24. Vasilie-vodă, după acéia faptă, să păziia foarte cu grije și la împărăție și la curtea hanului. Ce, de îmbe curțile i-au venitŭ înșălăciune, ales de la Sefer Cazi-aga, veziriulŭ hanului. Așea îl aședzase pre Vasilie-vodă pren cărți cu cuvente blânde, cât să părea că nici în gândŭ n-are hanul, nici alte capetele a lor pentru acéia patimă a tătaraîlor ce petrecusă aicea în țară. Iară vrăjmășiia acoperită mai multŭ rău aduce.

Zac. 25. În anul 7158<1650>, sfātuindŭ Crâmul să răscumpere paguba făcută de Vasilie-vodă ordelor lorŭ la Brătuleni și să curmedze și simeția până în câtă era în Vasilie-vodă, au pornitŭ pre galga-soltan¹

cu oști, cu acela glas că mERGE să lovască Țara Moschicească. Și hanul didesă știre și lui Hmil singur, să fie gata, să purceadă asupra lui Vasilie-vodă. Și cât au sosit soltanul, amu mainte Hmil cu oștile gata era anume spre părțile Moscului. Au purces îmbe oștile cu mare taină spre Nistru. Sosind, îndată au împărțit oastea, o samă de la Sorooca, diréptu spre părțile Sucevei, altă samă spre Orhei și Lăpușna, pân în Prut, oastea tătarască cu căzaci amestecată. Nespusă pradă aceasta este țărâi și de prada de la Ion-vodă² cu puțin mai mică (alegându de acéste cumplite vrémi de acmu, cu care toate primejdiile acestui pământu covârșite sunt)³.

Zac. 26. Nu știia nemică Vasilie-vodă șádzându la divan, una după alta véste viind, cum pradă tătarâi țara. Au vădzut la ce au ieșit sfatul de la masă și în deșertu procitind cărțile lui Sefer Cazi-aga, în nedéjdea cărora cărți să lăsasă Vasilie-vodă.

Zac. 27. Drâmba acéia de oști, care era orânduită spre Suceavă, au cuprinsu cât ține Sorooca și ținutul Ieșilor, până în târgu, în Iași, Hotinul, Dorohoiul, Hârlăul, Cernăuții, până în cetatea Sucevei temeiu, iară aripile până în munte agiungându. Cetatea Sucevei apucase Gavrilaş logofătul și câțva boieri de la țară, de să închisesă acolo; au dat căzacilor și tătarâlor o sumă de bani. Iară denafară, la țară, au aflatu țara toată pre acasă, cu dobitocu, cu herghelii, de care era pre atunci plină țara. Plean, robi au luat fără număr multe și case de boieri au robitu. Atunce au luat pre giupâneasa lui Miron Ciogolii stolnicul cu o cucoană a lui, care n-au mai ieșit, den robie în véci și au pierit și Murgulețu Ștefan la Cernăuți, pementean vestit între curte. Satele, orașele, toate ardându și prădându, cu acéia vrăjmășie era tătarâi asupra țărâi.

Zac. 28. Iată céialaltă drâmbă de oști au lovit Orheiul și Lăpușna și Fălciul pân în Prut. Atuncea au robit casa Sturdzii jicnicériului, carele

---

¹ Fratele al doilea al hanului tătarilor.

² Aluzie la prădarea Moldovei, după căderea lui Ioan-vodă cel Cumplit în 1574, povestită în *Letopisețul* lui Gr. Ureche.

³ Miron Costin scrie în 1675, în timpul războiului turco-polon, care se desfășura pe teritoriul Moldovei.

apoi au cădzut și vistiérnic mare și multe case întemeiate le-au dus în robie. Iară codrului Chighéciului la Fălciuu foarte puțină pagubă au făcut tătarâi atuncea, că îndată au năzuită la codrișorul lor, ce au ei acoloa, anume Chighéciul, pădure nu așa înaltă în copaci, că copacii foarte puțini suntă, cum este deasă și râpoasă și de spini mai multă decât de altă lemnă crescută. Și s-au apărat chighecenii, de nu le-au putut strica nemică tătarâi.

Zac. 29. Galga-soltan singur cu coșurile și Hmil hatmanul cu tabăra, de la Soroca dreptă au tras la Țuțora, unde soltanul cu coșurile tătarești au descălecat, iară Hmilă cu tabăra căzăcească au stătu pre Vladnic.

Zac. 30. Vasilie-vodă vădzându-se la grije ca acéia și spaimă, că luasă tătarâi păn supt târgă hergheliile și a slujitorilor cai le-au apucată, au pornită pre doamna depreună cu casele boierilor pen frânturile codrilor, pe la Căpotéști, spre Cetatea Neamțului. Iar și singur n-au ținut multe dzile scaunul, ce s-au mutată din Iași în néște poiieni a codrului, ce-i dzicū codrii Căpotéștilor și s-au așădzat acoloa în codru cu curtea, lăsindū puținei dărăbani de apărarea curții, carii, dacă au vădzut mulțimea de tătari, den ceas în ceas adăogându-se și cu căzaci amestecați, au lăsată cu noaptea curtea pustie. Și au arșă atuncea tot orașul. Unde și unde au rămas câte o dugheniță. Curtea cea domnească, casele boierilor și tot orașul într-o mică de ceas cenușe au stătuț, iară mănăstirile au hălăduit, că n-au vrut căzaccii să dodiească, den porunca lui Hmil hatmanul, și tătarâi n-au putută, că era și oameni cu sinéte închiși pren mănăstiri. Numai la mănăstirea a Trei Sfetiteli, oamenii ce-au fostū închiși acolo au avut primejdie, că ardzândū târgul, din para focului s-au aprinsū și mănăstirea. Deci, au căutată o samă de oameni, de arșiță și de groaza focului a ieși pre o portiță ce este în zid, spre hăleșteulū orașului și acolo au luat pre mulți oameni în robie tătarâi și mulți oameni s-au și înecatū în hălășteu de groaza robiei.

Zac. 31. Au oblicit soltanul și Hmil hatmanul de fuga lui Vasilie-vodă și au trimis soltanul un mârzacū la Vasilie-vodă, întrebându-l că ce au

fugit din scaun? (De șagă lucru este întrebare ca aceasta pre o vréme ca acéia?) Deci, Vasilie-vodă, dăruindŭ bine pre tătari, au trimis de la sine boieri la soltanul, pre Ghica vornicul de Țara de Gios, iară la Hmilŭ pre Ciogolea spătariul cel mare și au tocmitŭ lucrul cu soltanul, cu daruri și nu cu puțină cheltuială. Și de atuncea au legat Vasilie-vodă banii ce să dau soltanilor den anŭ în anŭ și cabaniță și câte... pungi de bani. Iară lui Hmil hatmanul mainte încă de aceasta vréme intrase în gândŭ cuscrie cu Vasilie-vodă și pomenindŭ și mainte pren Ciogolești cu soliile pentru fata lui Vasilie-vodă, Roxanda, numai ce au căutatŭ lui Vasilie-vodă a aședza și logodna fétii sale, Roxandei, după Timușŭ, feciorul hatmanului Hmil, și cu câteva daruri și lui.

Zac. 32. În... dzile, au purces și soltanul și Hmil de la Țuțora spre locurile sale, iară țara au rămas prădată și pen multe locuri pustie, schimbată den fericia cea dentâiŭ. Au ieșitŭ și Vasilie-vodă den codru în scaun. S-au prilejit atuncé în bejeniile acéle și moartea lui Toderășco logofătul. Făcut-au Vasilie-vodă câtăva jalobă la împărăție pre tătari, pentru stricăciunea țărâi, ce nice un folos n-au făcut. Dărăbanii la acéia fugă a lui Vasilie-vodă den scaun era gata să jecuiască carăle céle domnești, ce, după ce s-au aședzat Vasilie-vodă în scaun, s-au făcut a le face căutare încinsŭ cu sabie și némții ce avea, den poruncă, gata cu sinéțele pline. Întâi le-au luat dărăbanilor armele, apoi pre toți, cu capetele lor depreună, i-au închis, pre unii pen temniță, pre alții i-au trimis la ocnă și cu alte pedépse i-au certatŭ. Și de atuncea țara au purcesŭ tot spre rău, den anu în anŭ, până astădzi.

Zac. 33. Nu cu o certare numai ceartă direaptă mâniia lui Dumnedzău, dacă să pornéște spre vreo țară, ce după ieșitul tătariilor au lovit mare omorŭ în oameni și aicé în oraș și pen țara toată.

Zac. 34. La anul, Hmil hatmanul cu mare mulțime de oști căzăcești și singur hanul, până cu 70.000 de tătari, strânse oaste și de pe la cerchieji și de la toată Dobrogea, au purces asupra craiului leșescŭ,

căroră oști craiul leșăscă Cazimir le-au ieșit înainte la un târgșor anume Berestecico, cale de a treia dzi de la Cameniță în sus, cu 40.000 de oaste leșăscă, în care oaste m-am prilejitu și eu.

Zac. 35. Nu era toate voievodziile sosite, nice Litfa, că Litva avea de căzaccii de peste Nipru mare dodeială. Și au ieșit craiul leșăscă cu acela războiă biruitoriă și asupra tătarălor, și asupra căzaccilor, cât au căutat hanului a lua fuga și lui Hmil hatmanul a-și lăsa tabăra cu toată oastea. De care izbândă a leșilor, dacă au înțeles Vasilie-vodă den Ionășcuță pârcălabul de Hotină, l-au îmbrăcatu cu haină cu soboli, avându nedēja că cu acéia izbândă a leșilor va hălădui de cuscria lui Hmil.

Zac. 36. Iară nu s-au tăiată cu atăta răutăție Țărăi Leșești, că apoi, la anul după izbândă de la Berestecico, așa au pierit de rău oastea leșăscă de căzacci și de tătari, lăsați leșii în nedēja păcii ce să făcusă la Bela Țercov, cât nici hatman, nici un cap, nici un sufletă oi dzice, de 8.000 de oaste pedeastră ce era, n-au hălăduit. Și den oastea călăreață, ce era până la 12.000 de oameni foarte puțini de cei de gios, încă de or hi scăpat cineva, încungiurați de toate părțile de tătari. Iară ce era frunte, tot supt sabie au mărșă, că așa aședzase Hmil cu soltani, cum la cela războiă un rob să nu ia tătarăi, ce tot supt sabie să puie, să să mai împuținedze oamenii de oaste den Țara Leșăscă. Și acolo au pierit și singur hatmanul Calinovschii și cu feciorul lui, carele îl avea numai acéla.

Zac. 37. Și într-acesta ană au căutată a face lui Vasilie-vodă și veselii fiei sale, Roxandei, după Timuș, feciorul lui Hmil hatmanul căzăcescă, în anul... <1652>.

Zac. 38. Mare netocmală în depotriva caselor și a hirelor! Aceasta parte era o domnie de 18 ai și împărăției cu bivșug și cu cinste sămănătoare, iară céelaltă parte de doi ani ieșită den țărănie. Rușcile¹ cu “lado, lado”², pen toate unghiurile, ginirile singur fața numai de om, iară toată hirea de hiară.

¹ Rusoaicele (femeile care au însoțit pe Tumuș la nuntă).

² “Lado-lado”, refrenul unui cântec popular ucrainean.

Zac. 39. Însă câte trebuia la o nuntă domnească, nemică n-au lipsit. Și după câteva săptămâni ce au ședzut Timuș aicea în Iași cu assaulii, polcovnicii și atamanii săi și nepoții lui Vasilie-vodă, feciorii lui Gavril hatmanul și lui Gheorghie hatmanul și den feciori de boieri de țară, Nicolai Buhuș și Ion Prăjescul, acolo și Ceahrin pentru Timiș zelog, au purces cu doamna-și la Ceahrin. Iară Vasilie-vodă au rămas îndată la prepusuri la turci, pentru urât numele căzacilor la dâșșii și la megiiși îndată la zarve, ales la Matei-vodă, neprietinul vechi, care siindu-se de unirea lui Vasilie-vodă cu căzacia și la turci amesteca domniia lui Vasilie-vodă și cu Racoții îndată au stătut în sfaturi. Că amândurora era învrăjbită Vasilie-vodă și amândoi să siia de acéia unire, ales cândă audziia solii ca acéle Racoții de la Vasilie-vodă, cum i-au trimis pre Ștefan Gheorghie logofătul într-un rând, poruncindu-i să șadză mâlcom Racoții, că-l va face de va vărsa niști galbeni tătarâlor și la ce va sosi, el va vedè. Și să prilejisă și solul, unul ca céla care, neavându cuconi, de atunceși luasă gândă spre domnie și mai multe adăogea spre vrajbă și în locul trébilor stăpânu-său, în solii au aședzatu treaba sa spre domnie și la Racoții, și la Matei-vodă.

Zac. 40. Precum munții cei înalți și malurile céle înalte, cândă să năruiesc de vreo parte, pre cât suntă mai înalți, pre atâta și durât facă mai mare, cândă să pornesc și copacii cei înalți mai mare sunetă fac, cândă să oboară, așa și casele céle înalte și întemeiate cu îndelungate vrémii, cu mare răzsipă purcegă la cădère, cândă cad. Într-acéla chip și casa lui Vasilie-vodă, de atâtea ai întemeiată, cu mare cădère și răzsipă și apoi și la deplină stângere au purces de atuncea.

Zac. 41. Ștefan Gheorghie logofătul, care era logofăt mare la Vasilie-vodă, după moartea lui Toderășco logofătul, știindă Vasillie-vodă pre tată-său, Dumitrașco logofătul, la atâte domnii boierii vestitū cu ocine întemeiate, care nici o casă aicea în țară moșii ca acéle, ocine, sate, curți n-au avut. După ce ș-au gătit lucrurile spre domnie, precum s-au pomenit mai sus, la Racoții și la Matei-vodă, au legatū voroava și cu o

samă de boieri în țară, cu Ciogolăștii anume și cu Ștefan sărdariul, cuprindzându-i cu giurământuri să ție taina. Au ales cu sfatul lor, numai să aducă oști unгурești și muntenești asupra lui Vasilie-vodă.

Zac. 42. Sunase amă den la câțva la uréchile lui Vasilie-vodă acestea și întâiu de la un turcu la Focșeani și de la munténi încă au scris, ce n-au credzut Vasilie-vodă.

Zac. 43. Spunú istoriile de Piru, împăratul epiroților, că fiindú într-un războiú la Țara Italie împotiva râmlénilor, îmblândú Pyru-împăratul în fruntea oștilor sale, tocmindu-și oastea și mutându-se și într-o aripă și într-alta, unul den copiei lui ce-l păziiia s-au apropiiat și i-au dzis: “Să iei aminte, împărate, cel râmlean pre un cal negru. Den toți alți oșteni, alta nemică nu păzéște, numai ș-au pus pre împărăția ta ochii, ori încătro te întorci, elu tot acéia păzéște și cearcă, cându și cându să vie asupra-ți cu sulița gata.” Au răspunsú Pirú copilului: “Cu anevoie este hiecăruia a să feri de ce ieste să hie”. Așea să poate dzice și de Vasilie-vodă, domnú cu paza în toate părțile și pe la toate porți, nu s-au putut feri, ce-i era să-i vie asupra și mai ales de primejdiia den casă foarte cu anevoie a să feri hiecăruia.

Zac. 44. Măcară că intrase la un sfat cu acéla și Ciogolăștii, și Ștefan sărdariul, iară șagă le părea a sfătui niști lucruri ca acéle, ce șidea uitati, gândindú că nu va naște nemică dentr-acélea sfaturi. Iară Ștefan Gheorghie logofătul vădzândú ce soții au dobânditu la acéla sfat, aștepta den dzi în dzi să să vădească sfatul lor despre Ciogolea spătariul la beție, că la câteva mése, batú, mai vădiia lucrul. Ce, nime nu lua aminte un lucru care în gândú nu încape. Deci, au păzit singur Ștefan Gheorghie logofătul treaba care o luase și însemnase dzua oștilor unгурești și muntenești, să iasă în țară, tocma în serbătorile Paștilor.

Zac. 45. Iși trimisése Ștefan Gheorghie logofătul giupâneasa la țară, în pilda că o trimite pentru trébile casei. Iară singur, tocmai în dzua cândú cântă besérica canonul sfântului Andrei de la Critú, la 8 ceasuri de noapte, gătindu-se Vasilie-vodă de besérica, încă nime nu venise den

boieri la curte, au mâncat să-și ia dzua bună, dându-i știre de acasă că i iese giupâneasa spre moarte, cu hârtiie scornită. Și întrebându Vasilie-vodă pe postelnici cine din boieri este afară, au spus postelnicii că ieste logofătul cel mare, dvoréște să-și ia dzua bună, că i-au venit véste de boală foarte grea giupânesăi. Să hie dzis Vasilie-vodă: “Ce omă fără cale, logofătul! Știindu-și giupâneasa boleacă și nu o ține aicea cu sine.” Și i-au dzis să între, să-și ia dzua bună. Au intrat Ștefan Gheorghie logofătul cu fața scornită de mare mândniciune și ș-au luat voie să margă spre case-și. Spun să hie dzis Vasilie-vodă: “Să afle lucrul pre voia sa.” Neștiutoriă gândul omului spre ce menéște! Îndată, fără nemică zăbavă, ca cela cu grije, și nu cu hie ce grije, au purces îndată de olac și într-acéiași dzi au sosit la Bogdana, la satul său supt munți. Și amu era și oastea ungurească toată, cu Chimini Ianăș pe potici și oastea muntenească la Râbna cu Diicul spătariul.

Zac. 46. Spun de Vasilie-vodă că den besérică l-au lovit gânduri de purcesul logofătului, așa fără nădėje. Și așași de a doa dzi după purcésul lui, au început a vedere a suna glas de unguri și de munténi. La care sunet vâdzându-să Ciogoléstii cuprinși și lăsați de logofătul, cu care își știia voroava, au stătut la grije ca acéia, cât pri pășitul lor și pre căutătură, cine le-ar hi luat sama le-ar hi cunoscut îndată vina. Ce, mirându-se, cum or face, să fugă, să-și lase casele, carii era cu totul aicea în Iași, greu și a doa moarte este și dzilele lor fârșite, poate hi, cum să dzice, s-au apucat de altă îndireptătură, scriindă un răvaș Ciogolea spătariul la Vasilie-vodă într-acesta chip:

Zac. 47. “Milostive doamne. Eu, unul den slujitorii cei streini, mâncându pânea și sarea măriei-tale dentr-atâtea ai, ferindu-mă de osândă, să nu-mi vie asupră, pentru pâinea și sarea măriei-tale, îți făcu știre pentru Ștefan logofătul cel mare, că-ți este adevărat hiclean și s-au agiunsă cu Racoții și cu domnul muntenesă și suntă gata oștile, și a lui Racoții, și a lui Matei-vodă, să vie asupra măriei-tale. De care lucru adevărat, adevărat să credzi mărie-ta, că nu este într-altă chip.”

Zac. 48. Și dacă au scris răvașul într-acesta chip Ciogolea spătariul, au chemat la sine spre egumenul de Aron-vodă¹ anume Ioasafū, care era pre acele vremi pe la toți boierii duhovnic și cu ispovedanie giurându pre egumenul, să nu-l vădească cine este și întâi să arate răvașul la Iordachie visternicul, apoi la domnie, l-au legat cu mare giurământū, așe să facă. Mirându-se călugărul de unū lucru ca acéla, au mărșu cu răvașul la Iordachie visternicul, care, dacă l-au înțeleș și știindū că s-au sunat acestea și dintr-alte părți, îndată au stătut la mare voie rea, ca un omū întreg ce era la toată hirea. S-au lepădat îndată de răvaș și au dzis egumenului numai să margă, să dea el răvașul la domnie. Au mărșu călugărul cu acéla răvaș și l-au dat la Vasilie-vodă și îndată ce l-au înțales, s-au simțitū cuprinsū de primejdii și au stătut cu mare strânsoare asupra călugărului, să spuie de la cine au ieșit acela răvaș. Au stătut călugărul dentâiū foarte tare, priimindū și moartea, iară a vădi nu poate, că era dat cu taină de ispovedanie răvașul. Și dacă s-au strânsū boierii la sfat și arătându călugărului și munca Vasilie-vodă, ca pentru un lucru ca acéla, ce să atingea de domnie și de atâtea case, deci luându-și egumenul și de la vlădica Varlaam, care era mitropolit pe atuncé, dezlegare, au spus călugărul, anume cine i-au dat răvașul. Și îndată chemându Vasilie-vodă pre Ciogolea spătariul, i-au spus toate de-amănuntul și cum ieste și Ștefan sărdariul tot într-acéla sfat.

Zac. 49. Cu puține cuvinte i-au muștrat Vasilie-vodă pre amândoi Ciogoléstii, ce ei amândoi să apară tare, că i-au fostū tot cu cre-dință și n-au priimit acéstea și de i-ari trimite unul măcară dentrū dânșii, să aducă de grumadzi pre Ștefan Gheorghie logofătul. Și hie dzis Vasilie-vodă: “În zedarū această slujbă acum: să-mi hie spus acéstea, până era în Iași logofătul”. Deci, pre Ciogoléști i-au pus la închisoare, iară în urma logofătului Ștefan au răpedzit întâi pre Sculi, apoi pre Iacomi, ce

---

¹ Mănăstirea Aron-vodă, lângă Iași.

era vătav de aprodzi și pre Alexandru Costin, cu carte la dânsul, să vie cum mai de sirgă la curte, pentru mare trébi ce au nemerit de la împărăție. Însă la mai mare grije au stătut Vasilie-vodă de serdariul, fiindu atâtea oști pre acéia vréme și marginea toată pre sama lui. Ce îndată au scris cărți și la serdariul Ștefan, să vie cum mai de sirgu la curte.

Zac. 50. Să prilejise mainte de acéste începături o treabă de care învățase Vasilie-vodă pre serdariul, să gătédze niști steaguri de slujitori¹ să hie gata și cândă i-ari da știre, să porceadă cu o samă de oameni la câmpi, peste Nistru, că-și deșchisese cale neguțitorii grecii carii umbla la Moscū pentru soboli, pre la Tighinea, pentru greul vămii și face scădere vămii aicè în țară. Ce pusesă gândū Vasilie-vodă să-i sparie de pe acela drum, peste câmpi. Cu prilejul acei trébi, scriindū Vasilie-vodă la serdariul să vie cum mai de sirgă la curte și pornindū cărțile, dederă știre că, iată și serdariul au sosit la curte. Spun că după ce s-au apropiat de orașū Ștefan serdariul și l-au tumpinat o slugă a lui, i-au spus de toate ce să sună în târg și la curte și cum au purces logofătul cel mare den Iași și multe amestecături suntū și cuvinte de unguri. Să hie stătut multū în gânduri serdariul, intra-va în târgū, au întoarce-să-va înapoi. Și-i dzicea o slugă a lui: “Întoarce-te, giupâine, că nice la unū bine nu mergi”. Iară osinda trage la plată, au biruitū gândul să intre în târgū și îndată cum au sosit la gazdă, nemică nu zăbovindū, au mărșu la curte.

Zac. 51. Vasilie-vodă, cum au înțeleș de serdariul c-au venit la curte, nu s-au încredzut deodată, ce în dooă-trei rânduri au trimis să vadză, adevărat au sosit? Ce, dacă au știut că este în divan adevărat, îndată au ieșit în spătărie și l-au chematū la sine, la adunare. Și i-au fostū spus

---

¹ Corpuri de cavalerie.

Vasilie-vodă cum au fostŭ scris și cărți, să vie pentru treaba acéia, care s-au pomenit mai sus, ce mai bine este c-au venit sângur.

Zac. 52. L-au întreatŭ după acéste și de lucrurile ce să vădescŭ despre unguri, cu amestecăturile lui Ștefan Gheorghie logofătul, știe ceva, au ba? Tare s-au apucat serdariul că nu știe nemică, cu mare giurământuri. Și cum să hie el amestecŭ la unile ca acélea, spre răul stăpânului său, dzicândŭ cu glas: “Cine au fostŭ, doamne, mai credzut la măriia-ta și cinstit, ca mine? Și m-ai scos den obiéle și den sărac mai îmbogățit”. I-au dzis Vasilie-vodă: “Așea știi și eu”. Și i-au dzis să margă, să grăiască cu Ciogolea, să audze ce spune Ciogolea spătariul.

Zac. 53. Cum au intrat serdariul în visterie ș-au vădzut pază de siiméni, s-au spăimântat, știutoare de vina sa hirea și îndată au început a-i spune toate de față Ciogolea spătariul. Să apăra sárdariul de toate acélea, ce ca un vinovat într-acele sfaturi, să apăra slabŭ. Deci, au cunoscut Vasilie-vodă tot lucrul, iară n-au vrut să-i omoară îndată, așeptândŭ ce s-ar mai înnoi despre Totrușu, unde au mărșŭ logofătul. Ce, nepestită vréme, sosi den fugă și Alexandru Costin dândŭ știre de pierirea lui Iacomî vătavul de aprodzi, de străjile unгурéști și de oști unгурéști trecute în țară. Atuncea au vădzut Vasilie-vodă asupra sa toată cumpăna, care îi veniia asupra, nefiindŭ gata de nemică, la o primejdiie de sârgŭ ca acéia.

Zac. 54. Iacomii vătavul de aprodzi, dacă au sosit la Roman, n-au mărșŭ pre caii sei, care avea și buni și deagiunsŭ, ce ș-au lăsatŭ caii săi la Roman, la hrană ș-au luat cai de olacŭ¹ ca un om dășteptatŭ tot în bine și ce poate primejdiia neștiutoriŭ. Și i-au dzis Alexandru Costin să nu-i lase caii de lângă sine, ce n-au vrut să asculte priietenescŭ sfat, ce au purces pre cai proști. Și la Bacău îndată s-au tumpinat cu străjile unгурéști, care străji, cât i-au zerit, i-au luat în goană și îndată l-au

---

¹ Locuitorii erau obligați să dea caii lor pentru folosința curierilor domnești. Aceștia erau caii de olac, mai slabi decât caii boierești.

agiunsă și așeși în goană l-au omorât den pistoale. Iară Alexandru Costin și cine au fostă pre cai mai buni au scăpată de pierire.

Zac. 55. Amu ajungea fruntea oștilor ungurești la Romană și de la Focșeani au dat știre de Diicu spătariul, cum au trecut și el cu oștile munténești Focșeanii. Și atuncea au dat prea amândoi Ciogoléști și pre Ștefan serdariul pre sama siimenilor, de i-au omorât, noaptea înaintea jitiții ce ieste în curtea înluntru¹. Adusese și pre Mogâldea, fiindu-i unchiu lui Ștefan Gheorghie logofătul, ce nu l-au omorât, ce l-au luată la puști până la Hotin cu sine.

Zac. 56. Multă au stătut boierii, mai vârtos Iordachie vistiernicul cel mare pre acéle vrémi, să nu piaie Ciogoléști și Ștefan serdariul, ce temându-să Vasilie-vodă, după apropiatul oștilor unгурéști, să nu facă și ei vreo zarvă în curte, i-au omorât. Eram pururea în casă eu la Iordachie visternicul² și adormisă foarte cu greu Iordachie visternicul de mare scârbă ce avea, cândă, pre amiazănoapte, au dat știre de la curte de pierirea Ciogoléștilor și a serdariului. Și dacă l-am dēșteptat, îndată au dzis: “Au, pierit-au cei boieri?” Și dacă i-am spus că au pieritū, au suspinat greu, dzicândū: “Ah! Ce s-au făcut!”

Zac. 57. Să mira Vasilie-vodă, încotro va năzui? La turci să temea de pâra țărâi și de lunicoase hirea turcilor și cu grije. La căzaci iarăși să feriia, să nu-și mai strice numele de la turci. Iară a sta împrotiva oștilor ce-i veniia asupra, nu era cum, neavândū nici oaste gata și țara toată cu ură și gata la lucru noou, că Orheiul, ce era capete, era tot de-a lui Ștefan logofătul. Ce-au alesă cu sfatul să năzuiască la cetatea Hotinului, răpedzândū îndată la cuscru-său, la Hmil hatmanul, dându-i știre de toate acéste începături, pre Stamatie Hadâmbul postelnicul cel mare.

Zac. 58. La Cetatea Neamțului era toată inima avuției lui Vasilie-vodă, deci acolea au răpedzit Vasilie-vodă pre Ștefăniță păharnicul, nepotul său, să apuce avuția, și, ori că n-au știut Ștefan Gheorghie

¹ Hambar cu grâu, care se afla în curtea interioară a palatului domnesc de la Iași.

² Rezultă din acest pasaj că Miron Costin slujea, după obiceiul boierilor tineri, pe lângă acest boier mare, ca să-și facă educația de om politic și curtean.

logofătul de avuția acéia în Cetatea Neamțului, ori au stătut după lucruri care începuse și n-au socotit acéia bani, iară era mai aproape de dânsul decât de Vasilie-vodă acéia avuție.

Zac. 59. Amu era oștile unгурéști cu Chimini Ianăș, hatmanul lui Racoții și cu Ștefan Gheorghie logofătul la Roman, cându și Vasilie-vodă sculându-se cu toată casa și curtea și cu boierii de curte, au purces den Iași spre Hotin. Atuncea, ce slujbă am făcut lui Iordachie vistiernicul, pren multe cuvinte nu lungescă. Iară inima agonesitei lui am trecut la Cameniță și-o am dat la un prietin a tătâne-mieu, anume Mihai stegariul și deplin acéle toate au venit apoi la mâna lui Iordachie vistiernicului.

Zac. 60. Solul pre carele trimisése Vasilie-vodă la Hmil hatmanul, precum s-au pomenit, pre Hadâmbul postélnic, ori că l-au împiedecat logofătul Ștefan pârcălabul de Soroca pre acéle vremi, ori den blăstămată și lipsită hirea hadâmbului, s-au întorsă înapoi. Și aflându pre Vasilie-vodă amu în calea Hotinului, au pârât la Vasilie-vodă pre pârcălabul Ștefan de viclean. Deci i-au căutat a trimite de iznoavă pre alții de la Hotin, iară la hatmanul Hmil. Și au trimis cu al doilea rândă pe Grigorie comisul și pre nepotu-său, Ștefăniță păharnicul și pre Nicolai Buhuș jitniceriu și lor au dat și pentru Ștefan pârcălabul de Soroca învățătură, să-l prindză. Și să-l trimață legat de la Soroca la Hotin și așa au făcut. Ei singuri au trecut Nistrul la Hmil hatmanul, iară pre pârcălabul Ștefan l-au dată pre sama a unora den Hânțești, carii să ținea lângă Ștefăniță păharnicul, să-l ducă la Vasilie vodă. Ce, pentru lâcomia sa, aducătorii, să hie a lor ce luasă și ce mai era pe lângă dânsul, l-au omorât pre cale.

Zac. 61. Omă de miratū la întregiia lui de sfaturi și de înțelepciune, cât pre acéle vremi de-abiia de era pementean de potriua lui, cu carile și Vasilie-vodă sângur, deosebi de boieri, făcea sfaturi și cu multe ceasuri voroavă, așa era de deplin la hire. Iară la statul trupului său era gârbov, ghiebosă și la cap cucuiatū, cât, puteai dzice că este adevăratū Essopū la chipū.

Zac. 62. Dacă sosi Vasilie-vodă la Hotin, s-au așădzat cu tabăra sa aproape de cetate, deasupra. Iară Ștefan Gheorghie logofătul cu Chimini Ianășu și cu Diicul spătariul lui Matei-vodă, cuprindzindă scaunul țărâi la Iași, îndată au alergat mulți den toate părțile, de la țară la Iași. Și înglotindu-să, au mărșu la Chimini Ianăș, strigândă: “Să ne hie domnă Ștefan Gheorghie logofătul”. Le-au răspunsă Chimini Ianăș: “Pre voie să le hie, precum poftescă”. Spun de Diicul spătariul muntenescă că să ispitia și cu acéia nedéjde era, să hie el la domnie.

Zac. 63. Deci, după obiceiă, au mărșu Ștefan Gheorghie logofătul cu câteva gloate de țară la besérecă lui Svetii Nicolai și i-au cetit molitva de domnie Ghedeon episcopul de Huși, fiindă mitropolitul Varlaam ieșit la munte, la mănăstirea Săcul. Au stătută domnă Gheorghie Ștefan-vodă în anul 7161 <1653>.

CAPULŪ ALŪ OPTUSPRĂDZÉCÉ

Încep. 1. Den cincî simțiri ce are omul, anume vedérea, audzul, mirosul, gustul și pipăitul, mai adevărată de toate simțiri ieste vedérea. Că pren audză, câte aude omul, nu să poate aședza deplin gândul, este așa ce să aude, au nu este, căci nu toate suntă adevărate, câte vin pren audzul nostru. Așa și mirosul de multe ori înșală, fiindă multe mirodenii dentăiă grele, iară apoi mare și iscusit miros facă. Gustul încă este așa, că multe ne pară că suntă dulci, apoi simțimă amărăciune și împotrivă, multe amare că suntă ne pară și suntă dulci. Pipăitul, iară și multe pipăim în chip de une și suntă altele și nu le putém a le cunoaște cu singur pipăitul, fără vedérea. Iară vedérea singură den toate așadză în adevăr gândul nostru și ce să vede cu ochii, nu încape să hie îndoială în cunoștință.

Zac. 2. Așa și noao, iubite cetitoriule, cu multă mai pre lesne a ne scrie de acéste vrémi, în care mai la toate ne-am prilejit singuri și pentru lungimea capetelor ce s-au scris den îndelungată domniia lui

Vasilie-vodă mai sus, den ieșitul cel dentâi den scaunul țărâi a lui Vasilie-vodă, începem a scrie de domniia lui Gheorghie Ștefan-vodă, care ori cu direaptă cale, ori cu nedirepte mijloace (rădi-cându-se asupra domnului său, au luatū domniia), tot unile ca acéstea din orânduială lui Dumnedzău că suntū, să credū.

Zac. 3. Îndată ce au ședzut Gheorghie Ștefan-vodă în scaunul domniei, cu sfatul lui Chimini Ianăș hatmanul lui Racoții ș-a Diicului spătariul lui Matei-vodă, domnului muntencescū, au ales și den oastea ungurească, și den munténi și au ales o samă de oameni și den țară cu Pătrașco Moreanul hatmanul și au trimis spre Hotin, în urma lui Vasilie-vodă.

Zac. 4. Știia și Vasilie-vodă de toate ce să lucra în Iași pre urma lui și trimisă și al doilea rândū de la Hotin sol la cuscu-său, Hmil hatmanul căzăcescū și la ginire-său, Timuș, cerândū agiutoriū cum mai de sirgū.

Zac. 5. La léși încă m-au trimis pre mine, la starostele de Cameniță, la Pătru Potoțchii, feciorul hatmanului Potoțchii, la ieșitul căruia den robie Crâmului mare agiutoriū îi didesă Vasilie-vodă cu banii săi. Acestea aducându-i aminte, îl poftiia să să afle la primejdiia lui. Și cu acéia solie aflându-l pre starostele, cale de trei dzile mai sus de Cameniță, la niște ocine a lui, îndată au lăsat toate trébile sale și au purces spre Cameniță.

Zac. 6. Iară până a sosi starostele la Cameniță, la Hotin, într-o dzi, dau știre lui Vasilie-vodă că iată că sosescū oștile lui Ștefan-vodă asupră-i. Au stătut în gânduri dentâi, să dea războiū cu câți oameni avea cu sine, că încă era toți boierii de scaun cu gloatele sale cu Vasilie-vodă și Boji căpitanul cu lefecii și dărăbanii cu Cara căpitanul lor și avea și siiméni vro 60 și némți foarte buni, 100. Iară dacă au vădzut, răceala tuturorora și slujitorilor, și căpitanilor, pre carii avea mare nedejde, pentru mila ce le făcuse cu multe vremi înainte, s-au apucat de trecătoarea Nistrului, suspinândū pre Boji căpitanul și pre Cara căpitanul de dărăbani.

Zac. 7. Aicea s-au cădzut a pomeni mai sus pentru avuțiia cea ce era la Cetatea Neamțului, la care trimisésă pre nepotu-său, Ștefăniță

păharnicul, Vasilie-vodă. Acolea până a clăti de la Hotin, au sosită toate deplin la Vasilie-vodă. De care, dacă au dat știre că sosêște și Ștefăniță păharnicul, cu toate deplin, s-au bucurat Vasilie-vodă, dzicându: “De acmu înainte, până în cămeșe mi-oi da și n-or râde nepriietenii”.

Zac. 8. Și așea, Vasilie-vodă, trecându Nistrul cu o samă de boieri, anume Toma Cantacuzino vornicul, Gheorghie hatmanul, Iordachie visternicul și cu câți boieri mai era strânși de casa lui, boierii ceiălți toți și slujitorii cu pușcile s-au întorsă spre Iași, la domnă tânăr. Și tâmpinându-se cu oștile lui Ștefan-vodă în dumbrăvi, aproape de Hotin, până a să încrede unii cu alalți, au trecut câteva ceasuri, supt care zăbavă au trecut Vasilie-vodă Nistrul cu toate casele boierilor, însă nu fără mare pagubă în carăle boierilor la trecătoare și mai multă de târgoveții de Hotin, carii, vădzându spaima și graba la trecătoare, precum face vréme ca acéia, au dat jacă în rămășița carălor și multe haine scumpe, arginturi au apucată, câtă de atuncea știu îmbogățiți pre câțva hotinceni.

Zac. 9. Apucase oștile lui Ștefan-vodă pre o samă de némți netrecuți încă și dându și den cetate Mogâldea păharnicul (de care s-au pomenit c-au fostă până la Hotin legată la puști) den săcalușe și năvălindă și slujitorii de a lui Ștefan-vodă, au pierit puținei némți la trecătoarea cu podul. Iară da și siiménii lui Vasilie-vodă de peste Nistru den sinéțe, cât nu să putea coborâ nime la vad.

Zac. 10. N-am fostă într-acea dată acolè, la trecătoarea aceie, că trecusăm Nistrul mainte, precum am pomenit, iară am înțeles de ceia ce au fostă acolea de față, cum singur Vasilie-vodă șidea de ceia parte de Nistru pre un scăuieș. Au slobodzit târgoveții (și spun că cu învățatura Mogâldei păharnicul) un săcaluș, den care sacaluș glonțul foarte pre aproape au lovit de Vasilie-vodă. Scârnavă și nebuneasca faptă și nu fără osindă cât de târdziu.

Zac. 11. Nu pociă tăcea aicè pentru cetatea Hotinului, ce nesocoteală a o lasă îndată pre mâna altuia, de nu de altă nedéjde pentru trecătoarea,

în care să hie fără grije, s-au cuvinit să să puie oameni sinețași. Și ce oameni? 30 de némți să hie pus, să o ție despre oastea Muldovei și despre unguri cu aii. Au n-au fostă hrană? Pâinea a unui sată de la Hotin or hi putut a ținea un ană, său câtă era numai în târgă. Și acéia cetate, oricine va vrea să socotească, va afla că au fostă a răssipei casei lui Vasilie-vodă pricina. Și de mi-i întreba, îți răspundză, că de ar hi fostă doamna lui Vasilie-vodă în cetatea Hotinului, nu la Suceavă, n-au fostă în puterea lui Ștefan-vodă a bate cetatea Hotinului, cum au bătut fără grije cetatea Sucevei, că și așa venise Vasilie-vodă cu soltanii până în Prut, cu oști tătărăști, ce i-au întorsă hanul, că sosiia craiul leșăscă. S-au cum ar hi bătut Ștefan-vodă cetatea Hotinului și Hmil era la Husiatin, cale de o dzi de Hotin? Ce multe ar hi putută a lucra Vasilie-vodă și domnia tot neclătită la Poartă îi sta, până târdziu, după luat cetății Sucevei.

Zac. 12. Nime dară să nu vinuiască sfaturile de acmu. Vedzi ce greșele s-au făcut la cei vestiți svétnici. Și acela lucru era în putere a face, iară vrémile de acmu nu suntă în putere și nici un sfat nu încape la greu ca acesta, fără de mărturiia că este sosită pierirea. Dzicem că de ar hi cutare și cutare, acmu ar hi într-altă chip. Iară nu suntă vrémile supt cărma omului, ce bietul om supt vrémi. Multe și mari smintéle am apucat și în dzilele celor mai bătrâni, iară îți agiungă aceasta una, cu lăsarea fără oșteni cetății Hotinului, den care lăsare ieste răssipa toată avuției lui Vasilie-vodă cu casa.

Zac. 13. Pentru cetate, tumpinându-mă în cale cu Cotnarschii, credincios pisariul lui Vasilie-vodă (că el veniia de la crai trimis până la răscoale de Vasilie-vodă și eu mergeam în sus, la starostele de Cameniță), m-au întrebat, ca un om deplin ce era: “Grijit-au, bine cetatea Hotinului Vasilie-vodă? Pus-au oamenii săi și pușcile, au ba?” Am răspunsă că nice un semnă, la purcesul mieu, să să grijască cetatea, n-am vădzut. Au suspinat Cotnarschii, cum ar hi știut că să va lăsa nesocotită cetatea acéia. Iară poate hi că giudețul lui Dumnedzău spre ce trage, cu anevoie să mută cu sfatul omenescă.

Zac. 14. Intra Vasilie-vodă în Cameniță, cândă am sosit și eu cu veste, că iată sosște și starostele de Cameniță, cu mare făgăduință și cu căldură, să să afle la acéia vrême, precumu-și au fostă așa.

Zac. 15. N-au umplut Vasilie-vodă cu pribegiiia sa o lună în Cameniță și veni știre, cum Timuș, feciorul hatmanului Hmil, cu 8.000 de oaste într-ales căzăcească, tréce la Soroca Nistrul. Acmu caută hirea de priietinū leșască. Măcară că căzaccii până la inemă léșilor intrase cu sabia și Vasilie-vodă o casă cu capul lor și în nedéjdea lor de a-și răscumpăra domniia, nice o opreală sau vreun bănat despre cineva n-au avut, ce, cum au venit fără grije așa, cândă i-au fostă voia, au ieșit. Fără numai de un polcovnic anume Condrățchii, ce era cu o mie de léși de paza marginii, avea siială Vasilie-vodă. Ce prepunea ca niște oameni streini, de siială, ai noștri. Iară nici acéla nici un gândū rău, nice putérea acéia, să strice lui Vasilie-vodă ceva, n-au avut.

Zac. 16. Timuș cu oastea cum au trecut Nistrul, n-au mai așteptat să să adune cu socru-său, Vasilie-vodă, ce, de la Soroca, întinsū la Coiceni au tras oastea și acolea au trecut Prutul.

Zac. 17. Luândū veste Ștefan-vodă de Timuș că vine întinsū asupra léșilor, Diicul spătariul domnului muntenescū pre porunca domnu-său, să nu se sune detot lucrul, că au intratū cu oștile lui în raiava împăratului, să întorsesă cu câteva dzile înainte și Chimini Ianăș, ori temându-se de vreo sminteală oștilor și den vreun hiclesug de țară, ori știindū soliile stăpânului său, lui Racoții, la Hmil pentru Crăiia Leșască, că să agiungea Racoții cu Hmil pentru crăiia la leși de atuncea, și-au pornitū și el toată pedestrima ce avea, némți și cu pușcile pe la codrul Căpoteștilor, pre Cobâle, direptū la potica Oituzului, numai el singur cu călărimea rămăsese, pren rugămintea lui Ștefan-vodă, în Iași, și-au strânsū și Ștefan-vodă oastea de țară câtăva, ca la 12.000 de oameni și au ieșit deasupra Popricanilor împrotiva căzaccilor.

Zac. 18. Timuș, dacă au trecut Prutul, au purces spre Popricani cu tabăra legată. Ieșise o samă de oșténi a lui Ștefan-vodă înainte, peste

Jijia, în chip de harțu și au coborât Ștefan-vodă și dărăbanii la Jijia, la vad. Iară puțin lucru au ținut harțul oștenii lui Ștefan-vodă, i-au împinsu îndată călăreții lui Timuș. Și era și ai noștri, carii ținea cu Vasile-vodă, pe lângă Ștefăniță păharnicul, den Hănțești și den Hânțești o samă și câți cercheji de-a lui Vasile-vodă, carii toți acéște mărseșe cu boierii cei trimiși de Vasile-vodă la Hmil hatmanul.

Zac. 19. Căzacia, cum au împinsu pe călăreții ce le ieșisă den oastea a lui Ștefan-vodă înainte, au purces orbi la vad cu toată tabăra și unii pre pod mai mulți pe lângă pod, că era Jijia mică, au dat cu tabăra. Care năvală vădzându dărăbanii, au plecat fuga de la vad la deal, spre rédiu și oastea céialaltă ce sta deasupra, pre culme, nedându-le nice un agiutoriū, i-au agiunsu pre coasta Popricanilor călăreții lui Timuș și el singur și au cădzut acoloa multe trupuri den bieții dărăbani. Alții, carii au hălăduit până în rédiu, ș-au scutit viața cu pădurea.

Zac. 20. Vădzându acéia primejdiie a dărăbanilor, Ștefan-vodă și Chimini Ianăș au tras oastea mai spre Iași și au tocmit de îmbe părțile de drum călărimea. Și era acéia oaste și de țară și la Chimini Ianăș, cât să putea, la 24.000 fără greș să socotească. De ar hi fostu la un gându, ce era? Nedându război căzacilor, să le închidză hrana și drumurile den toate părțile, ce ar hi făcut cu tabăra Timuș?

Zac. 21. La suitul taberii căzăcești pre coastă, la deal, sărisă o samă de oșteni de țară și înfrânsésă pre călăreții lui Timuș, de i-au băgat până în tabără. Și acoloa în deal, dacă s-au suitu toată tabăra, că era îndesară, s-au aședzat pre mas și acoloa au mas preste noapte. Iară den oastea lui Ștefan-vodă, într-acea noapte, mulți lăsându oșteniia, au mărșu spre casele lor.

Zac. 22. A doa dzi, Timuș cu tabăra legată au purces dreptu asupra oștilor lui Ștefan-vodă, spre oraș, fără nici o siială, dodeindu-i moldovenii câte oarece de pe de laturi. Ce vădzându Ștefan-vodă și Chimini Ianăș că scade oastea și într-acea noapte s-au scursu în giumătate, până între vii au ținut drumul orașului, iară dentre vii au luat Bahluiul în sus și câțiva boieri de casă lui Ștefan-vodă cu totul.

Zac. 23. Timuș într-acéiași dzi, după ce au împinsu oștile lui Ștefan-vodă, au intrat în târg s-au descălecat în curțile céle domnești și tabăra iezise toată înaintea curții și penpregiur. Și au ședzut așa, cu tabăra iezită, până la venirea socru-său, lui Vasilie-vodă, în Iași de la Cameniță. Iară până a sosi Vasilie-vodă, au prădat căzaccii codrii Iașilor de la drumul Căpotéștilor, până aproape de Huși, și scosesă fără număr vită, care apoi, dacă au sosit Vasilie-vodă, pre câtă au aflatu nemâncată, tot câte un zlotu au dat căzaccilor pre vită și au dat știre la oameni de ș-au luat vita, care o au cunoscutu.

Zac. 24. Mulți au pierit atuncea de căzaci, oameni neștiutori ce suntu căzaccii oploșiți în târg. Alții méрге să să închine la Ștefăniță păharnicul, carele era cu Timuș, ce nu agiungea până la Ștefăniță, că-i tumpina căzaccii și-i omorâia, între carii și Tăutul armașul și alții mulți ș-au pus capetele de căzaci.

Zac. 25. Pre Vasilie-vodă véstea de izbândă lui Timuș l-au tumpinatú la Zvancea cu care véste Grigorie comisul singur mersésă și l-au îmbrăcat cu haină cu soboli. Și îndată au trecut Nistrul la Zvancea, că cetatea Hotinului nice într-un chip n-au vrut să o dea târgoveții cu pârcălabul lor, cu Hâjdău, ori că au vrut așa de credincioși să hie lui Ștefan-vodă, care lucru n-aș da să hie într-ai noștri până într-atâta nevoință pentru singură credința, ori că s-au siit pentru jacuri ce făcusă târgoveții în carăle boierilor, pecum s-au pomenit, și slobodzise câteva săcalușe în sânгур Vasilie-vodă. Și aceasta ieste pricina, nu alta. Și în câteva rânduri au trimis Vasilie-vodă la Hâjdeu, carele era pârcălab pus de Ștefan-vodă, și la târgoveți, cu mare giurământuri, ce nici într-un chip n-au vrutú să dea cetatea și au ținut vro doao luni, până la a doa venire a lui Ștefan-vodă den Țara Muntenească. Îi încungiurase Vasilie-voda ci au niște némți ai săi, de-i bătea și tot au ținut cetatea toată vara închisă. Așa cu anevoie să agoneséște ce să pierde odată.

Zac. 26. Vasilie-vodă dacă au sosit la Iași, după sfat ce au făcut cu ginere-său, cu Timuș, s-au mutat Timuș cu tabăra la Gălata, iară Vasilie-

vodă au rămas în curte, gătindu-să asupra lui Matei-vodă, cu mare gătire, dându știre țărâi să încalece tot omul, iertând pre toți de toate vinile, de ari hi și greșit cineva, împotriva domniei.

Zac. 27. Aicea caută cum nu să poată trece ce ieste să hie, că după izbânda acéia, Vasilie-vodă să hie întorsă pre ginere-său înapoi, și să se hie așădzat iară cu paza trébilor la împărăție, întărân-du-să cu slujitorii streini, cum avea avuție, nime n-ar hi mai venit asupra-i. Și așea-l sfătuia pre Vasilie-vodă și o samă de boieri. Ce, în nedéjdea neîndoită pre oști căzăcești, ce avea Vasilie-vodă, să-și răscumpere strâmbătatea despre Matei-vodă întâi și mai pre urmă și despre Racoții, cumu-și dzicea Timuș că den Țara Muntenească pen Ardeală să va întoarce, au biruit sfatul, numai să margă asupra lui Matei-vodă. Iară nu omul, ce Dumnedzău sfărâmă războaiele, precum dzice Scriptura: “Господь ссекршида брани”.

Zac. 28. Nu să cade să trecem poticala némților de șaugăii țărâi noastre, la munți pre Oituză, de care némți s-au pomenit că-i pornise Chimini Ianăș den Iași înainte pen strâmtori de-a diréptul. Și apoi, amu în munți, s-au îndemnat șavgăii de la Ocnă și au ținut calea pedestrimei aceia a lui Racoții și cu sfatul a unuia den șavgăi, dacă să vor apropiia de némți, să cadză toți la pământă, până va trece focul sinéților, cum dau némții odată toți. Așea au făcut, cădzindă toți la pământă. După ce s-au stâmpărat, sinéțele, până a găti al doilea diresă némții, au intrat, șavgăii într-înșii cu coase și cu topoară, ce au ei lungi în coade și-au pierit câțva némți acoala de dânșii, cât le-au căutat aceii pedestrime a lăsa și pușcile în munți și de-abia s-au dezbarat, de șaugăi bulucurile acélealalte de némți. Pentru care fapte a șavgăilor, apoi Alexandru Costin, fiindă povață dată den Iași acelor némți, au ședzută un ană încheiat în temniță la Făgăraș, în obedzi.

Zac. 29. Ștefan-vodă până în Trotuș au mărșă cu Chimini Ianăș, iară den Trotuș, avândă nedéjde pre Matei-vodă de agiutor mai de sârg și trăgea și boierii în Țara Muntenească și poate să hie că și patima némților de șavgăi făcea oarece sială, s-au despărțit de Chimini Ianăș și au luat Trotușul în gios pren Focșeani, în Țara Muntenească.

Vasile Lupu

Bogdan Hmilnițchi

Zac. 30. Aicea în Iași, până la purcesul lui Vasilie-vodă în Țara Muntenească, au pierit Cotnarschii pisariul leșescă de credință a lui Vasilie-vodă, omă deplin la toate trébile, de Timuș ginerile lui Vasilie-vodă, den hirea lui acea de tiran ce era și de om sălbatecă și fără nice o frică de Dumnedzău, scornindă pricină că ieste leah și el opriia pre Vasilie-vodă să nu-și dea fata după Timuș. Deci, într-o dzi au trimis, poftindu-l de la Vasilie-vodă, să-l trimață, că-i ieste de treabă. Negândindă Vasilie-vodă de una ca acéia, l-au trimis la dânsul, la Galata mănăstirea și acolea dacă au mărșu, au învățat pre căzaci de ai săi cu săbiile gata. După voroava ce-au avut scornită cu dânsul, la ieșitul de la voroava lui, au dat căzaccii, ce era gata de acéia faptă, cu săbiile într-însul și l-au omorât cu mare tiranie, fără nice o milă. De care faptă a lui Timuș, deaca au audzit Vasilie-vodă, numai nu să otrăvia de voie rea. Și umbla Timuș cu acéla gândă și pre Toma vornicul și pre Iordachie visternicul, tot dentr-acéia pricină, dzicândă că acești doi cu Cotnarschii opriia pre Vasilie-vodă să nu dea pre doamna Roxandra după dânsul. Deci umbla și ei cu dzilele amână și s-au cerșut de la Vasilie-vodă să-i lase să margă la țară. Ce Vasilie-vodă nu-i lăsa și au poroncit la ginere-său că mai bine mortă să hie, decât să hie boierii, carii are la inimă sa cu toată credința, la grije ca acéia. Sau cu ce inimă or veni céialalți boieri de la țară la dânsul? Deci l-au mai mutat de la gândul lui. Însă boierii acéști doi tot cu fereală umbla și tot pre ascunsă noaptea pe la poarta despre casăle despre doamna veniia la Vasilie-vodă. De care toate suspina greu Vasilie-vodă și-și frângea mânuile de ginere ca acéla.

Zac. 31. Au purces Vasilie-vodă den Iași în Țara Muntenească cu al treilea rândă asupra lui Matei-vodă domnul munténescă. Și întâi Timuș cu tabăra căzăcescă și al doilea conac au stătut la Podul Înaltă pre Bârlad și acolea au făcut Timuș oștilor căzăcești căutare și le-au împărțit de la Vasilie-vodă léfe și căpeténiilor și oșténilor tuturora. Era de capete căzăcești cu acéia oaste polcovnici Bohun anume și altul Nosaci, vestiți și vechi căzaci. Și tot acolea, fără nice o vină, Timuș, pentru un cuvântă

ce au dzis în sfat Bohun, au scos sabia Timuș și au lovit pre Bohun într-un umăr, de care rană în toată calea acéia Bohun au umblat cu mâna legată. Acéla om cu hirea de hiară sălbatecă era Timuș! Nu cutedza nime un cuvântu, den polcovnici, să dzică, să îndireptédze lucrurile oștilor. Ce, dendată, pre purtatul trébilor, ce era den Timuș, omă tânăr și fără nice o socoteală, să cunoștea că nice la un folos nu vor ieși lucrurile.

Zac. 32. De acoloa au purces oștile în gios și amu Vasilie-vodă în frunte cu oastea de țară și să adăogé den dzi în dzi oastea de țară de pretutindere și până la marginile țărâi s-au strânsă de toată oastea de țară, ca 8.000 de oameni.

Zac. 33. Matei-vodă, domnul muntenescă, luândă véste de scosul lui Ștefan-vodă den Muldova de oști căzăcești, trimisésă pre Diicul spătariul său, să strângă toată oastea de la marginile țărâi sale, să hie la hotar între țări de straje și cu dânsul și Ștefan Gheorghie-vodă, ciracul lui. Avea și Ștefan-vodă ca 300 de oameni într-ales călăreți și câțva feciori de boieri tineri cu sine. Și întâi strajea lor, pentru limbă ce trimisése, s-au ivitū în gura Berheciului, mai sus de Tecuci, pre care o au gonit oamenii lui Vasilie-vodă câțva loc. Ce, sâringă târdzâu, le-au pierdut, urma.

Zac. 34. Venise apele Siretiului mare, pentru care au căutatū oștilor câteva dzile a face zăbavă, până a să face pod peste vase. Și așea trecândū oastea, a doa dzi de la Siret, au intrat pre la Focșeani în Țara Muntenescă și îndată, fără nici o milă, au dat foc orașului și ori pre unde-și agiungea căzacia, fuma a biețâlor lăcuitori nevinovați lăcașurile, odăile și hrana.

Zac. 35. Sta în tocmală cu oștile sale și Diicul spătariul a lui Matei-vodă, nu departe de oraș, de Focșeani, la o vale căriia-i dzică Milcovul cel Mare, cu altū nume Cucata. Acelui pârâu râpile pusésă despre oștile lui Vasilie-vodă și oastea sa tocmisă de céielaltă parte, stol toată oastea într-un șireag tocmită, ca 9.000 de oameni, că și de lefecii a lui Matei-

vodă o samă era cu dânsul și oastea de țară, câtă are Țara Muntenească de la București, dincoace, până în margine, toată era acoloa adunată și acoloa și Gheorghie Ștefan-vodă cu vro 300 de muldoveni. Și așa în rândū tocmită oastea muntenească aștepta pre Vasilie-vodă și pre Timuș.

Zac. 36. Întâi li s-au arătat Vasilie-vodă cu oștile sale și au stătut frunte și muldovenii, iară căzaccii își tocmiia tabăra pe urmă. Și atâta au stătut munténii la război, cât au făcut oarece harțuri cu muldovenii peste pârâu, trecândū muldovenii și apoi trecându-i munténii iar dencoace, așa în două-trei rânduri, până au trimis Vasilie-vodă némti ce avea și s-au supus pre supt maluri. Deci au luat călărimea muldovenilor și malul dencolea. Iară cât au vădzut munténii apropiată tabăra căzaccilor de pârâu, au purces în răzsipă, cine încotro i-au părutū. Gonit-au muldovenii și o samă de călăreți și den căzacci, până la Râbnicū, iară n-au pierit oșteni așa mulți den munténi, c-au luat devréme fuga.

Zac. 37. După acéia răzsipă a oștilor muntenești, care s-au făcut mai multū den prostiia Diicului spătariului au fostū, că nici-și trebuia să aștepte el până într-atâta pe oastea ce era cu foc și el numai cu călărimea, au purces Vasilie-vodă cu Timuș spre Târgoviște, stricândū și ardzândū ce le-și sta înainte. Iară Matei-vodă, domnul muntenescū, luândū véste și de răzsipa oștilor sale la margine și că vine asupra lui întinsū Vasilie-vodă cu Timuș, nemică cu acéia sminteală a oștilor dentâi nu s-au spăimântat, ce, strângându-și oastea de țară și lefecii ce avea, au purces și el den Târgoviște și s-au ales loc foarte bun de dânsul, la o poiană între Ialomiță apă curătoare și între un pârâu foarte tinos și de trecătoare rău, la au sat anume Hintă. Și acoloa au stătut cu mare inimă, nu așe oștilor sale, cum elū singur, așteptândū pre Vasilie-vodă. Trimisēsă Matei-vodă și altă samă de oameni, siiméni și lefecii o samă, Diicului spătariului la margine într-agiutor. Ce, dacă s-au tâmpinat cu véste că s-au răssipit oastea acéia cu Diicul spătariul, au purces oastea

acéia înapoi și i-au agiunso la Teleajina fruntea oștii lui Vasilie-vodă. Au stătut munténii călări la vadû, pentru să să mai depărtedze pedestrima.

Zac. 38. Părut-au și lui Vasilie-vodă și lui Timuș că va hi acolea Matei-vodă sângur cu toată oastea, la Teleajina. Apoi dacă s-au vădzut că ieste oaste puțină, au dat oștenii lui Vasilie-vodă pre trei locuri préste apă și n-au stătut munténii, de s-au dat înapoi. Iară gonașii îndată au agiunșû și pe siiméni și acéia dându-să înapoi, s-au apărat pen niște dumbrăvi, ce suntû acolea. Și dândû știre lui Vasilie-vodă de săiménii acéia, au purces și sângur Timuș cu o samă de oaste călare căzăcească, lăsândû tabăra pre urmă cu Vasilie-vodă. Și dacă au agiunșû Timuș au descălecat pre căzaci gios, la năvală, asupra săiménilor. Ce, tot, au mărșû, apărandu-să foarte tare den focû siiménii, până au intrat într-altă pădure, ce era lunca Praovii și nu le-au stricat nemică căzaccii pân în noapte, bătându-se den foc, fără ce au picat și den săiméni și den căzaci. Din căzaci au pierit și doi sotnici atuncea.

Zac. 39. Vésel Matei-vodă că i-au hălăduit siiménii și c-au putut răspunde focului căzaccilor, luândû mare inemă și nedéjde dentr-acéia tâmpinare siiménilor cu căzaccii. Iară Timuș, după acéia goană, n-au vrut să să întoarcă la oaste, pre care au apucatu-o noaptea, cât au trecut apa Teleajinii, ce au rămas cu masul la unû satû, anume Cocoréști la niște case boierești. Aflândû casele pline de toate bucatele, singur au pus de au dat focû caselor, dacă s-au sculat de la masă ameițit de vin.

Zac. 40. A dooa dzi, oastea trudită den cale și obosită tabăra, necercândû ce locû este înainte, unde și cum stă și în ce loc nepriietinul și cum departe, de-abii de au îngăduit vro două, trei ceasuri, au și dzis trâmbițele de purcesul oștilor. Multû au stătut Vasilie-vodă, sfātuindu-l să rămâie acéia dzi, să răsufle oastea, să să strângă bine toată și să să cerce locurile și pe altû loc, nu pe acolea, pre unde anume alesesă Matei-vodă, să-i hie îndemână a sta împrotivă. Ce, cui să dzicea acéste, sau cu cine să sfātuia? Cu unû omû în hirea hierălor. Polcovnicii carii

era, unul un cuvântu nu cutedza să dzică, că numai pentru un cuvântu, cu săbiia zmultă de ca-ntr-un dulău într-însul. Și Bohun polcovnicul cu mâna legată de rană cu sabie, făcută de dânsul, umbla ca fără sine.

Zac. 41. Aicea caotă aceasta izbândă den ce și cum s-au prilejitu lui Matei-vodă și ca acéia izbândă, care nu să va hi prilejit alta ca acéia în toată viața lui, câte au avut den războaie în dzilele sale. Că cine ari putea să creadză în socoteală, să să înfrângă oastea căzăcească cu tabără, de oaste cum ieste oastea muntenească? Nu să defăimū, ce, ori pedestrașul, ori călărățelul vei socoti, nu vei afla să hie de potrivă sinetașului căzăcescū. Ce vei dzice: “Fost-au acolea sârbi, unguri, léși, nu numai munténi”. Așa ieste, léși au fostū puțini. Ce ari hi făcut ei numai, de ar fi fostū tocmală în oastea căzăcească pre obicéiul lor? Iară pre unguri și pre sârbi nu-i aleg den munténi, nici suntū siiménii, sârbiu sau unguriu atocma cu focul căzăcilor, cum nice dărăbanțul muntenescū. Eu, ce ieste partea mea, toată izbânda aceasta a lui Matei-vodă de la Hintă (alegându deosebi voia și orânduiala lui Dumnedzău, numai pre socoteala omenească grăindū) ieste den nebuniia lui Timuș întâiū și den bărbățiia și a lui Matei-vodă al doilea. Însă den nebuniia lui Timuș cu câtva mai multū, că socotindū vitejiia lui Matei-vodă de atunci, cum umbla pe denaintea oștilor sale, îmbărbătândū în frunte, să să hie apropiiat toată oastea căzăcească cu tabăra legată, nu rumtă, cum au rumtu-o Timuș în trei părți să să hie lipit, să înceapă a da la țénchiu, nice ar hi scăpat Matei-vodă fără primejdia sau morții, sau ranei mai grelei, de cum i s-au prilejit tot atunci, nice săiménii ar hi ținut multū împrotiva focului lor. Ce toată pricina au fostū izbândii acéia nebuniia lui Timuș, care nice voroviia cu nime, nici întreba de polcovnicii săi sau de cineva. Oastea obosătă cu atâta cale tot într-acéia dzi, cu tabăra rumtă în trei părți, precum ieste mărșul și tocmala în războiū, socotéște.

Zac. 42. Ce, dacă au vădzut Vasilie-vodă că cu sfatul nu foloséște nemică, au suspinat și lăsândū în voia lui Timuș toate, au purces cu

oastea sa iară în frunte și pre urmă Timuș cu tabăra, scârșcând în dinți, cum că să laudă moldovenii că ei au făcut izbânda de la Focșeani și de la Telejina. Mergea oastea, ales tabăra căzacilor, cu greu pen locuri strâmte și tinoase și pre pâ râul Hintei numai un podeț. Și întâiu, deaca au trecut oastea lui Vasilie-vodă podetul în poiană, au luat aripa în-a-stânga și s-au pus șirag în rând în împotiva aripii a lui Matei-vodă cei direpte. Iară în direapta și singur mijlocul au lasă Vasilie-vodă taberei căzăcești, împotiva mijlocului și aripii cei den-a-stânga a lui Matei-vodă. Însă tabăra căzăcească, dacă au venit până la un loc, au stătut și n-au vrut Timuș să o aducă în rând, alătura cu oastea moldovenească, dzicându: “Lasă, vitéjii moldovenii or bate ei pre munténi și singuri, fără de noi!” (Aicea caută că agiungea aceasta una nebunie la întregă sminteală).

Zac. 43. Iară Matei-vodă în tocmală sta într-acesta chip; aruncasă un șanț penpregiurul taberii sale, den apa Ialomiții den sus, până în apa den gios și au scos oastea denafară de acel șanț. Den-a-direapta au pus curtea, ce să dzice la dâșșii roșii¹, și altă oaste de țară și au pus o samă de pedestrime, siiméni. Și acéia aripă era împotiva muldovenilor. Iară el singur au stătut în mijloc cu livinții și cu dărăbantii și cu o samă de săiméni, cu puști tocmite pentre pedestrime. Iară în-na-stânga, ce să prinde împotiva căzacilor, au pus léșii, lefecii și unguri. Și așea, cu oastea scoasă den șanțuri, nu departe, au stătut și au așteptat pen căzaci și oastea Moldovei.

Zac. 44. Câteva ceasuri au stătut oștile muldovenești, așteptându să să apropie tabăra căzăcească și trimițându rând după rând Vasilie-vodă la Timuș, să să apropie tabăra, n-au vrut, ce au răspuns: “Să înceapă dumialor războiul, că oi veni și eu”. N-au avut ce face Vasilie-vodă, au mai clătut cu toată oastea și au început muldovenii harțul cu

---

¹ Roșii de țară făceau parte din slujitorii, țărani privilegiați militari, așezați în diferite sate. În Moldova se numeau curteni, în Țara Românească roșii, din cauza uniformei pe care o purtau.

munténii. Da săiménii lui Matei-vodă în muldovéni cu foc, ce și Vasilie-vodă o sută de némți foarte buni ce avea au trimis să sprijinească călărimea Moldovei. Au stătutú némții împrotiva focului săiménilor și pre obiceiul său, cum slobodă o dată focul, s-au îndemnat mai multú de giumătate oastea Muldovei și au făcut acéia năvală cu steaguri asupra munténilor, cât toată curtea, ce să chiamă la dâșșii roșii, au dat dos și amu unii și peste Ialomițe didése, nesocotindú vadul. Până în corturile munté-nilor au mărșú moldovenii cu acéia năvală și nime nu poate să dzică că nu era acéia năvală a mare viteji. Și să hie fostú și tabăra căzacilor odată, alătura, cu focul asupra mijlocului și aripii cei den-a-stânga a lui Matei-vodă, s-ar hi ales lucrul. Ce, neavândú Matei-vodă la mijloc, unde era el, nici o treabă și aripa lui céielaltă, s-au mutat singur cu capul său în aripa den-a-direapta, unde era înfrântă de moldovéni oastea lui și au dat îndărăptú călărimea Muldovei, întorcândú toate pușcile în muldovéni și toată pedestrima. Și amu viindú mai des focul, s-au dat moldovénii încet iară înapoi și într-acéia desime a focului picândú câțva den muldovéni, au pierit și căpitanul de némți a lui Vasilie-vodă, om oștean diréptú, de neamul său Leah. Pușcile nepărăsite da în muldovéni.

Zac. 45. Și așéa puindú Matei-vodă războiul iară la loc la aripa sa den-a-diriapta, Timuș, cu nebuniia sa, au rupt numai o samă de pedestrime căzăcească cu o samă de puști, fără tabără, fără altă tărie și i-au apropiat de mijlocul oștii muntenești, unde venise iară la loc Matei-vodă și sta îndemnândú oastea sa asupra căzacilor. Însă era atâta loc încă, cât de-abiia să agiungea cu glonțurile unii pre alaltși și lucra pușcile de îmbe părțile. Căzaccii pre-ncét tot să apropiia de oastea muntenească pre furiș, că este locul foarte spinosú acela și cândú da pușcile lui Matei-vodă într-însii, toți cădea la pământú. Iară aripa den-a-stânga a lui Matei-vodă, unde era și léșii, sta plecată pre caii neclătiți, deprinși léșii și știutori hirii căzăcéști. Vădzându-i fără tabără, pedestrime goală, singură în câmpú, aștepta cu inimă să să mai apropie

căzaccii. Timuș sta cu tabăra înapoi, despărțindu-o în două părți, fără nici o socoteală, până s-au scornit chiotul între căzaccii cei den frunte și și-au slobodzit focul. Den care foc au nemerit și pre Matei-vodă un glonțu de sinețu aproape de închietura genunchiului și l-au priceput îndată un paicū și au năvălit la scara lui Matei-vodă, să nu cumva cadză. L-au gonit pre paicul de la sine cu sudalmă Matei-vodă și nearătându-să nemică de rană, au îndemnat oastea sa, ca un deplin oștean. Și atuncea au sărit léșii dreptu asupra pedestrimei căzăcești și îndată au intrat cu sabiile într-înșii și într-un ceasū stătură câteva trupuri de căzacci și răniți foarte mulți, că i-au călcatū călăreții pân aproape de tabără. Și după aceasta a doa îndereptătură a oștilor a lui Vasilie-vodă, ales a căzaccilor, în carii era toată nedéjdea și ochii a tuturor, au cădzut tututura inimile gios, cât nime n-avea nedéjde de izbândă, ce mâhniți toți și înspăimați. Nebunul Timuș ce să facă nu știa, făr de nici o tocmală și nice o rânduială. Striga căzaccii: “Dziceți-ne, în vro parte ori să mérgem, ori să ne aruncămū șanțuri pre obicéiul nostru”. Nu era amu nici sfat, nici orânduială. Și totodată cu acéste să scornisă un vivor den sus cu ploaie dreptu în fața oștii lui Vasilie-vodă și ca acéè furtună, cu sunetul copacilor și cu ploaie răpede, cât să părea că este anume urgiia lui Dumnedzău orânduită asupra céștiia oști, câtă era despre Vasilie-vodă. Și Matei-vodă cu tunuri adăogea groaza oștii și sămeți amu oșténii lui. Deci întâi aripa oștii noastre, Moldovei, au purces în răzsipă. Vasilie-vodă, vădzindū a vedére răzsipă oștii sale, s-au mutatū cătră tabăra căzăcească, la Timuș, carele încă căznia cu tabăra, întâiū ce o rumpsése, să o împreune la loc. Pe o ploaie și furtună ca acéia nici de un sporiū nu era, ce, câți au putut a să încălăra căzacci, s-au încălărat și au plecat și Timuș cu Vasilie-vodă fuga, lăsândū toată tabăra și bieții pedestrași la pierire.

Zac. 46. Pierit-au în céstū războiū oameni însemnați den boiérii Muldovei, Bucium stolnicul den tun lovit și Hristodul cămănariul și den slujitori puțini, den pedestrimea căzăcească câțva den céia ce au fostū în frunte, précum s-au scris, den némții a lui Vasilie-vodă în giumătate.

Vii mulți și den oșteni de țară și den căzaci au cădzut pre mâna lui Matei-vodă. Iară și den munténi nu fără scădere în oameni au fost și mai vârtos primejdiiia lui Matei-vodă, cu rana ce i s-au prilejit, den care, cu adevărat și bătrân au fost, iară cât ar hi mai putut trăi, rana acéia i-au scurtat rămășița dzilelor, că până la anul, netămăduit de acéia rană, au murit. Că să nu hie fost rănit, de-abiiia cineva de ar hi putut scăpa, den muldovéni și căzaci, unde intrasă și cu ce tocmală.

Zac. 47. Așea fârșind și acesta război Vasilie-vodă cu Matei-vodă, pe urma și nărocul celoralalte războaie ce au avut mainte, au luat cu Timuș câmpii pre la Gradiște, trecând Sirétul la Vădéli, au venit la Iași, la scaunul său, cu mare mânănciune tuturor lucrurilor sale.

Zac. 48. Nime nu s-au gândit pentru pedestriimea căzăcească să iasă cineva viu den câți rămăsese după fuga oștii ceii călări. De mirat hirea căzacilor la nevoie. După ce li-au fugit toate capetele și hatmanul lor, ei în de sine în loc au rădicat cap și au legat tabăra și s-au apărat, până în noapte și apoi noaptea în tabără au făcut focuri de carăle lor și de spini, iară sânguri au purces cu tocmală, fără tabără, numai pedestri și au ieșit toți pân într-unul, fără nici o dodeială, aicea în țară.

CAPULŪ ALŪ NOOSPRĂDZÉCELE

Încep. 1. Aicea în Iași, Timuș odihnind după ospățul de la Matei-vodă dzéce dzile, au purces spre țara sa, iară Vasilie-vodă iară s-au așezat în scaun, că la Poartă îi stă domniia nestricată. Însă, nu îndelung în pace, că cerând Ștefan-vodă de la Matei-vodă agiutoriū, să margă în țară, i-au dat 400 de săiméni și den dărăbanții săi cine au vrut de bunăvoie în leafa lui Ștefan-vodă și din livinți o samă. Și au intrat iară Ștefan-vodă în țară cu acel agiutoriū de la Matei-vodă pre la Foçșeani și s-au așezat la Răcăciuni, la un sat al său, deodată, așteptând și altū agiutoriū și de la Racoții cneadzul Ardealului.

Zac. 2. Cu anevoie să tocmăscă doi domni într-o țară! Așea Vasilie-vodă, până a nu să mai înglоти și a să întări partea lui Ștefan-vodă, au ales 800 de oștění într-ales, orheieni și lăpușnéni și i-au trimis asupra lui Ștefan-vodă, cu nepotu-său, Ștefan păharnicul, și den sate boierești câtăva samă de oameni, carii ținusă calea lui Ștefan-vodă la fuga de la Popricani și omorăsă țărani acéia și pre Moreanul hatmanul lui Ștefan-vodă.

Zac. 3. Strajea lui Ștefan-vodă era la Bacău, 400 de oameni călări și vro... săiméni și amu era câtva den boieri și feciori de boieri adunați la Ștefan-vodă: Andronic sárdariul, Darie spătariul, Antiohie-aga și alți boieri de mainte cu dânsul. Și cu strajea lui Ștefan-vodă din boieri au fostú Mogâlde păharnicul și Sturdzea visternicul. Dacă au simțit venirea lui Ștefăniță păharnicul asupra sa cu oștile lui Vasilie-vodă, s-au dat la o râpă ce ieste aproape de sat de Faraoni anume Valea Sacă, și s-au tocmit acoloa stol pre un piscú, alăturându lîngă sine și dărăbantii ce era munténi. Și cum veniia întinsú orheienii la dânsii împiedecați cu trecătoarea râpii aceiia ce s-au pomenit, nu trecuți bine toți, au sărit călăreții lui Ștefan-vodă și înloc i-au înfrântú pre orheieni. Au plecatú fuga și Ștefăniță păharnicul și Hânceștii și i-au gonit strajea acéia a lui Ștefan-vodă, până i-au trecut fără vad apa Bistriții. Pre alții, carii au luat drumul spre Roman, i-au gonit până în Roman. Și i-au cuprinsú și țăránimea acéia pre care Ștefan-vodă i-au omorât, iară altora le-au tăiat uréchile.

Zac. 4. După acéia izbândă, strajea lui Ștefan-vodă s-au mutat la Săboani, mai sus de Roman, iară Ștefan-vodă de la Răcăciuni s-au mutat la Bacău, adăogându-i den dzi în dzi oameni de Țară de Sus toată și den gioséni mulți. Și acoloa i-au venit și agiutoriul și de la Racoții cneadzul Ardealului, 1.000 de oameni cu Boroș Ianoș.

Zac. 5. Vasilie-vodă vădzindu-să iară la cumpănă grea și țara îndoită cu urâciune spre dânsul și doamna sa la Suceava cu toată inema ce avea, cetatea Hotinului era ieșită de suptú ascultarea lui, că era închisă

cetatea și tot să ținea pre numele lui Ștefan-vodă, unde era să mai năzuiască nu avea, căzacia amu înfrunțați și rușinați cu Timuș în Țara Muntenească și doi neprietini tari pre acéle vrémi, și Racoții și Matei-vodă, să mira ce va face. Iară tot nelăsându-să, scrie slujitori și au tras și orheienii și lăpușnéii la sine și au răpedzit și la căzaci, și-i lăsase Timuș 200 de căzaci cu Hluh polcovnicul. Au făcut și el de toată oastea vro 4.000 de oameni și au ieșitū dentâiū la Movile pre Bahluiū. Apoi, dacă au lovit și al doilea rândū strajea lui, ce era cu Grigorie păharnicul, iară strajea lui Ștefan-vodă au purces spre Târgul Frumos și acoloa, dencoace de Târgul Frumos, la Sirca, s-au tumpinat cu Ștefan-vodă.

Zac. 6. Acest războiū cum au fostū și cum s-au prilejit, nici unii părți nefățăringdū, că nemică nu strică credința așe celora ce scriu letopisețele ca fățăria, cândū veghe voia unuie și coboară lucrul cu hula altuia, noi, măcară că am hi datori cu pomenire lăudată mai multū lui Ștefan-vodă, de la carele multă milă am avut, decât lui Vasilie-vodă, de la carele multă urgiie părinții noștri au petrecut, iară dreptatea socotindū, nu poci scrie într-altū chip.

Zac. 7. Deci, den hărnicia domnilor, departe mai în frunte a lui Vasilie-vodă, ca s-au aflatū pururea în fruntea oștii sale, singur învățândū, mutândū steagurile și îndemnândū, iară Ștefan-vodă în oastea sa de față n-au fostū, ce au stătut departe de la oaste înapoi. Iară numărul oștii și hirea și acélea tot era mai tare Vasilie-vodă și mai mulți oșténi la Vasilie-vodă și mai buni călărăți, însă toți îndoți și hirea neamului lacomă la înnoituri. La Ștefan-vodă era 1.000 de unguri călări, pre atâtea era și moldovéni și era 500 de pedestrași munténi și altă strănsoare. Iară la Vasilie-vodă 3.000 de călări, 400 de căzaci, 200 de săiméni cu dărăbani. Ce, a vedére au fostū voia lui Dumnedzău spre stângerea casii lui.

Zac. 8. Tocmise oastea sa Vasilie-vodă cuprindzindū drumul carele vine de la Târgul Frumos preste Sirca. Însă Borăș Ianoș, oblicindū că pe la pod este loc rāpos, au lăsat drumul și au purces în sus pre costișe,

alăturè cu pâraul. Vasilie-vodă încă au purces în sus pre culme împotriva lor și au stătut așteptându războiul. Den oastea a lui Vasilie-vodă au ieșit harțul, iară Borăș Ianoș den oastea sa n-au lăsat, ce s-au arătat, mai îndrăznețu cu oastea lui Ștefan-vodă, decât Vasilie-vodă, că au trecut pâraul. Și lui Vasilie-vodă s-au cădzut, nu harțul, ce cu toată oastea să margă asupra, încet, cu tocmală, alătura cu pedestrima. Ce, așteptând Vasilie-vodă den loc neclătit, céialaltî încă stătuse și deprinși cu izbânde amu în câteva rânduri ei, au sărit întâi muldovénii în frunte și unгурii după dânșii. De acéia săritură a oșténilor a lui Ștefan-vodă, cum s-au dat harțul lui Vasilie-vodă înapoi, cum ieste dédina harțului, cum au plecat și steagurile lui Vasilie-vodă fuga, fără nici o nevoie, care încotro, au stătut cu ochii, oilor, nu oșténilor sămănătoare oaste. Bietii pedestăși n-au apucat nici focul să-l sloboadze deplin, ce îndată, într-o clipală, cum s-ari dzice, ochiului, s-au înșirat steagurile a lui Vasilie-vodă pre Bahlui în gios cu fuga. Iară pedestrima au luat pre Bahluietșu la Cârlegătură. Și căzaccii, cu puțină scăderea sa, iară au hălăduit pe la braniște și s-au năzuit la Nistru. Singur Vasilie-vodă, vădzându răzsipa oștii sale, au purces și el deodată foarte cu puținî lângă sine. Apoi s-au strânsu pe lângă dânsul den capete slujitorilor și den Hâncéști unii și l-au luat între sine, apărându-l cu mare lauda sa și véste și pomenire cinsteșă. La vréme ca acéia să stai la nevoia domnului, cu cinste vécinică hiecăruia ieste.

Zac. 9. Gonit-au gonașii pre Vasilie-vodă până aproape de Prut și l-au tot apărat carii era pe lângă dânsul, precum s-a pomenit. Și trupuri așea multe n-au cădzut; den oameni mai însemnați: Nechita vamășul și Isar clucériul. Și l-au prinsu viu și pre Gheorghie hatmanul, fratele lui Vasilie-vodă, cădzut cu calul la coborăș.

Zac. 10. Vasilie-vodă, după acesta războișu, au trecut Nistrul la Rașcov și acolea petrecând câteva dzile s-au mutatù la Volodijin, un oraș căzăcescù și de acolea au trimis pre Iordachie visternicul sol la Hmilù hatmanul, la cuscu-său. Iară Ștefan-vodă, lăsându Iașii, numai ce au

venit până la pod și de acoloa orânduindă la scaunul Iașilor caimacami, singur au purces cu oștile sale la Suceava, unde era casa lui Vasilie-vodă și inema toată închisă în cetatea Sucevei, cu Toma vornicul den boieri, avându 80 de săimeni și pușcari de loc și némți 60 lefecii în cetate.

Zac. 11. Ștefan-vodă dacă au sosât la Suceavă au descălecat, la un satū aproape, anume Șchéia, în casele lui Toderașco logofățul. Iară înpregiurul cetății s-au îngpopat săiménii săi și o samă de unguri ș-au adus pușcile și de la Hotin și de la Iași și au început a bate cetatea, ce nu-i strica nemică.

Zac. 12. Să adăogea țara de pretutindirea la domnū de iznoavă nou, iar și Vasilie-vodă, unde era, nu dormiia. Ce, orice nevoință pune omul, sorocul lui Dumnedzău, amu orânduuit așa, a-l clăti nu poate nime.

Zac. 13. Preste scurte dzile sosi véste cum Timuș iară cu 9.000 de oameni întră pre la Soroca în țară și amu lovisă oamenii lui Vasilie-vodă și pre Grumadzè căpitanul, carele era în câmpii Sorocii cu straje. Și știia Ștefan-vodă că nu s-a lăsa cu atâta Vasilie-vodă asupra lui, ce agiunsése și el la Racoții, cneadzul Ardealului și la Cazimir, craiul leșescū, cărora amândurora era urât Vasilie-vodă pentru legătura cu căzacii. Deci, de la Racoții îndată i-au orânduuit cu Petchi Iștioan, cu toți săcuii, ca pe 4.000 de oameni, iară craiul leșescū cu polcovnicū ce avea la Cameniță, anume Condrațchii cu 1.000 de léși călări, i-au trimis porunca aceasta, de ari veni vro oaste asupra Moldovei căzăcească, să nevoiască cu toată osirdiia, adunându-să cu moldovenii, să-i smintească, care lucru apoi așa au fostū.

Zac. 14. Dacă au simțit Ștefan-vodă oastea căzăcească apropiiată amu cătră Prut și au oblicit că tătari nu suntū, nu spre Roman, ce spre Cotnari au purces, știindū că sosése și Petchi Iștioan cu oastea ungurească. Vrea să ție calea căzacilor la loc largū, undeva pre Jijiè. Și la Cotnariū s-au împreunat cu ungurii și au purces spre Ștefănești, așteptându și pre léși. Ce, mai zăbovindū léșii, n-au îndreznit ungurii a să tâmpina cu

căzaccii. Și așa căzaccii au trecut codrul pre la Cucoréni, la Suceavă. Iară Ștefan-vodă au rămas pre șleahul lor despre Prut și a triia dzi au sosit și Condrațchii cu 1.000 de lăși.

Zac. 15. Timuș, cum au sosit la cetate, de a doa dzi s-au desfrânat la jacurile mănăstirilor și întâi asupra Dragomirnei mănăstirii cu puști au mărșu și au bătut mănăstirea. Și dacă i s-au închinat, toate odoarăle, veșmintele în jacu au dat și câți bieți neguțitori era închiși acoloa și mulți den boieri, rușinându căzaccii fămei și fete și nu ca creștinii, ce mai multu decât păgânii s-au purtat cu acéia mănăstire. Și să hie mai avut vréme cevași Timuș, nici o mănăstire n-ar hi hălăduit neprădată odoară.

Zac. 16. Oștile într-agiutoriū venite lui Ștefan-vodă, și lășăști și unгурești, după ce s-au adunatu launloc, au mărșu îndată lășii în frunte. Și dacă au trecut toate oștile codru, au stătu pre Sirétiū și acoloa, la unū sat anume Grigoreștiu au făcut sfat împreună, Ștefan-vodă cu Petchii Iștioan serdariul lui Racoții și cu Condrațchii polcovnicul craiului leșăscū.

Zac. 17. Sfatul alége den loc câtă osebire este între omū și omū. Întăiu Ștefan-vodă au poftit pre Condrațchii să priimască această cinste de cătră dănșii, cum i-ar părea cu ce tocmală și cu ce socoteală și cu ce rândū s-ari cădea să margă cu toții asupra acelui neprietin, să fie toate pre sfatul lui și pre socoteala, ca unui vestitu slujitoriū și știutoriū obiciaiul și hirei acelui féliu de oaste a căzaccilor. Au mulțemit Condrațchii de acéia cinste, carele îl tâmpină de la Ștefan-vodă și întâi aceste cuvente au dzis cătră Ștefan-vodă și cătră Petchi Iștioan. Eu, carile scriu acéstea, m-am prilejitu la acestū tălmăcitu și la alte, mai pre urmă.

Zac. 18. “Împărății între împărați, craii între crai, domnii între domni, boierii între boieri, slugile între slugi au osebire unii decât alții cu scaune mai sus și slugile între sine unii decât alții cu cinstea să osebăscū. Craiul, stăpânul meu, cu scaunul său, măcară că ieste mai sus decât luminatul cneadzul de Ardealū, iară dumnealui Petchi Iștioan este la mai mare cinste la stăpânul său. Eu la stăpânul meu suntū mai de

gios; dumisale să va cădea să ia cârma asupra dumisale și noi, după porunca dumisale, omă face.”

Zac. 19. Acéstea dacă am spus cătră Ștefan-vodă și cătră Petchii Iștioan, au răspuns Petchii Iștioan, cum, măcară că este la stăpânul său serdar, va și poftéște să hie toate pre sfatul lui Condrațchii, ca unuia carele amu atâtea războaie au avut cu căzacia și știe rândul și hirea lor. Dacă au înțelesă răspunsul (cum ar hi știut că nu or face ei așa amândoi, cum va sfătui el), au dzis: “De vréme ce mă aleg măriile-sale să să facă pre sfatul și pre socoteala mea, poftescă dară pre dumnealor să înțeleagă hirea aceștii féliu de oști, cum ieste și ce suntă căzacia și în ce loc suntă, unde suntă acmă”.

Zac. 20. “Oastea căzăcească dacă apucă să să îngroape, să arunce șanțuri pregiur sine, nu la ce loc, supt cetate ca aceasta, ce hie la ce pârâu, nedobândită este. Acmu vedem că încă șanțuri n-au, nici bine cred de numele nostru, că suntu și léși aicè. Până mâine, de or și oblici, tot nu or créde. Cap cine le ieste, este și tânăr și nebun. Trebuiéște, de voim să ne mântuim într-un ceas de acestă neprietin, pre lângă voia lui Dumnedzău, însă să facem așa:

Zac. 21. Oastea den loc de aicea, cât va trece pârâul, îndată să să tocmască stoluri, să-și ție cineși, bulucul, rândul, care după care va merge și-și va ține locul. Noi, léșii, om ține fruntea, după noi oștile mării-sale cneadzului de Ardeal, după oștile unгурéști, măriiia-sa Ștefan-vodă cu oastea sa, că hie cândă capetele și mai pre urmă să hie să cade. Ieste, cum înțăleg, de aicea o dumbrava de ține câtva. Deci, până om tréce dumbrava, va méрге încet oastea, iară cum om tréce și or ieși la-vedére oștile, nemică neoprându-se, să purceadă rândă după rândă în treapădul calului cel mare. Că să hie grijă de vreo oaste în câmpă, să ne stea înainte, acéia grije nu ieste. Ce, cum ne vor vedea, de altă nu s-or apuca, ce îndată de șanțuri să facă. Să facem dară cu toții năvală, până n-au șanțuri și la grabă așa de sirgă, nici sinétele nu să slobod toate. Iară cetatea că ce va da cu puști ori cu sacalușe, acélea puțină pagubă fac în oaste, ales care mișcă și la un loc nu stă. Nu toate câte să slobod glonțurile nemerescă, mai largu ieste pe de laturi decât omul.

La noi este o poveste, că cine piere de glonțu de tun, tot era de fulger să moară. Mică țintă este omul cu sabie zmultă și mai lesne strelețului a nemeri o vrabie, decât pe un om călare cu arme. Graba pierde, adevărat, de multe ori, iară de multe ori izbândește. Aicea anume graba trebuiuște, cu dânsa să ne mântuim de acestu fél de neprietin, că într-altu chip, de nu om nevoi să-i spargemă până nu să întărescū cu șanțuri, nice noi, câți suntemă, nice de ar veni singur craiul, stăpânul meu și măriia-sa cneadzul de Ardeal, nemică nu le vom face. La ce zăbavă va veni apoi lucrul, să să socotească și noi aicea fără cară, fără hrană, țărâi aceștiia va aduce zăbava noastră cu acestu neprietin mare scădere.”

Zac. 22. Acéstea sfātuia Condrațchii, care toate priimindū și Ștefan-vodă și Petchii Iștiuan, s-au slobodzit sfatul și a dooa dzi dez-de-noapte, cum au trecut Sirétiul în vad oastea, au purces deodată, pe cum să alesésă la sfatul de cu sară. Iară numai deodată s-au ținut ungurii de acéia socoteală, până au trecut dumbrava. Iară cât au trecut dumbrava, léșii îndată au purces în bici spre cetate pre la Iucșeni, iară ungurii, cât au ieșit din dumbravă la vedere și au zărit hărățul căzacilor timpinat cu fruntea léșilor, că avea Timuș cu sine și 200 de tătari, în loc au stătut Petchii Iștiuan și Ștefan-vodă. Léșii cum s-au timpinat cu tătărâi și cu căzaccii călări, îndată i-au împinsū și au stătut în tocmală pre culme asupra taberii căzăcești, așteptândū pre oastea ungurească și pre Ștefan-vodă cu oastea de țară, totdeauna trimițândū rând după rând, să vie mai curundū, ce n-avea cui dzice. Au așteptatū Condrațchii de doai ceasuri aproape, să vie ungurii, ce, dacă au vădzut că nu foloséște, au suduit în gura mare pe Petchii Iștiuan serdariul lui Racoții și pre Ștefan-vodă și au dzis să dzică trâmbița de războiū. Să rupsése den catane, den oastea lui Petchii Iștiuan, vro 200 de catane, foarte de treabă oameni și den moldovéni pre acéia samă și au purces asupra căzacilor, dreptū supt cetate.

Zac. 23. Căzaccii, cum au simțit de léși că suntū, cum au început a săpa șanțuri împregiurul taberii sale. Unii să apăra de léși, alții sapa bărbătește, de arunca pământū pre căruțe și într-o mică de ceas au rădicat șanțū, deodată mic, cât era amu piedică cailor.

Zac. 24. Lésii cu năvală dentâi au măsŕŕ până în tabără, ce dacă au vădzut că nu vin célelalte oști, s-au dat înapoi cu steagurile, pe după casele Tătărășilor și după beséreca de acoloa și în niște pomeți ce era și au stătut pân îndesară. Și de acoloa apoi s-au mutat în prejma cetății despre Ipotéști aproape de cetate, numai preste un dâmbŕ, cât covârșiiia glonțurile den cetate. Au venit îndesară și Petchi Iștiuan cu oștile sale și au descălecat pre dâmbŕ despre Iucșéni, iară Ștefan-vodă au venit și au descălecat aproape de lési. Și acéste toate nu-ți scriu, lăudându vreo parte, ce tocma cum au fostŕ, nu să fac laudă oștii leșăști, am prea mulți de țară martori.

Zac. 25. Preste noapte au făcut căzaccii șanțuri și s-au întărit tabăra, cât nu era a gândi să-i mai dobândească. Și așea s-au plinit toate cuvintele a lui Condrațchii grăite mainte. Nice mai năvălea nime la tabăra lor, ce umbla numai cu harțuri și din tătari și den slugile lui Timuș ieșiiia denafară. Iară tătărăi au stătut până a triia dzi și fiindŕ preste hirea lor a hi închiși, s-au cerșut mârzacul carele era cu dânșii, să fie cu voia lui Timuș, să-i sloboadze, până nu-și pierdŕ caii. Ce trăgându-să mârzacul să margă, Timuș den mâniie dobitocească i-au tăiatŕ capul mârzacului. Iară tătărăi totuși într-acéia noapte au plecat den tabără și au luat dentâi în sus pe la Cernăuți, apoi pre la Hotin spre Movileu. Acolo, la ținutul Hotinului, le-au ieșit pârcălabul de Hotin, Jora, să le țieie calea cu o samă de oameni. Ce, s-au supus tătărăi într-o vale și s-au întorsŕ asupra pârcălabului cu toții și îndată au plecat fuga pârcălabul cu oamenii săi. Și la goană, că i-au gonit tătărăi câtva loc, au pierit câtva de ai noștri la acel războiaș, fără ispravă. S-au pomenit la sosirea lui Timuș la Suceava, cum au sosit el singur și au măsŕ la Dragomirna mănăstirea. Iară alte céte pre la toate mănăstirile au purces în jacŕ. Ce Timuș au apucatŕ cu o dzi înainte, de au intratŕ în tabără, iară célelalte céte de sirgŕ le-au plătit Dumnedzău plata pentru jacul caselor sale, că au măsŕ oastea lui Ștefan-vodă de le-au ieșit înainte, de le-au ținut calea și s-au topit câteva céte cu totul.

Zac. 26. Ștefan-vodă, după ce s-au așezat oștile împregiurul cetății și taberii căzăcești, au pus pușcile câte avea și bătea în tabăra căzăcească, cu puțină stricăciune căzacilor, că-și făcuse ei gauri în pământ. Apoi, pentru spaima și cetății, au mutat pușcile în târg și den târgu au bătut și alătura cu cetatea și în tabără. Ieșia dentâiu căzaccii și călări cu harturi, însă puține dzile. Și după obiceiul său, au dat într-o dzi năvală la puști în târg și venise aproape de puști, cât una ce era mai aproape amu o apucase. Ce, și atunca îndereptându-i leșii, s-au întors căzaccii în tabăra lor și de atunca numai ce ținea șanțurile sale și fura hrană de cai și apă despre apa Sucevei den vale, până au mutat Condrațchii și dentr-acolea 4 steaguri de leși și i-au închis și dentr-acolea cu acéia straje. Și apoi au mutat și ungunii o samă de oameni și așa au rămas căzaccii închiși și strânși de toate părțile.

Zac. 27. Cându să lucra acéstea la Suceavă, craiul leșăscu Cazimir cu 40.000 de oameni coborâia asupra căzacilor, de care coborâțul craiului știind Ștefan-vodă, au trimis la craiul, cerându agiutoriū den oastea sa, să-i poată sparge pre căzaci de supt cetate și tot într-acéia dată și la Racoții cneadzul Ardealului. De la amândoi fără zăbavă au venit agiutoriū, că pre craiul leșăscu, timpinându solii la Halici pre Nistru, îndată au pornit pre Dinofu polcovnicul cu 600 de némți, cu 4 puști și o pivă. Iară de la Racoții, singur hatmanul lui, Chimini Ianăș, au coborât ca vro 6.000 de oameni. Iară întâi de la craiul leșăscu sosindū némții, s-au pus în deal, dreptu asupra cetății, peste drumul carele vine den târgu pre supt cetate. Și au tocmit pușcile și pioa dreptu deasupra taberii și-i bătea foarte tare, cât și pen găuri îi nemerii pușcile și pioa. Și acéle puști apoi curundū au scurtatū dzilele și a lui Timuș, cu dreptu giudețul a lui Dumnedzău, pentru prada care făcuse beséricilor.

Zac. 28. După acéia Chimini Ianăș, dacă au sosit cu oastea cneadzului de Ardeal, au trecut spre locul unde stătusă și Petchii Iștivan, aședzându și toată tabăra ungureasă încă mai aproape de șanțurile căzăcești.

Zac. 29. Căzaccii amu fiindū la mare strânsoare de hrană, închiși

den toate părțile, amu pieile de pre cai morți lua și le herbea, și opincile, rădăcini mânca, obosâți de străji totdeauna și străbătuți de puști. Timuș pierit de glonțu de tun, cum dormiia supt cortul său, măcară că era în pământu întins, l-au nemerit în picior glonțul, după care lovitură până a triia dzi au stătut mortu. Rădicase pre unul anume Theodorovici hatman, după moartea lui Timuș, ce n-avea nici o putere amu căzaccii, numai ce era de pierire spăimântați. Și într-o noapte, făcându-să spaimă în tabără a lor, au dat toți ca oile de la șanțuri la podul cetății și acolo împingându cei de pre urmă pre cei dinainte, au căzut de pre pod în șanțu, fărămându-se, alții pe-ntunérec sărindu de bunăvoie în șanțu, și au pierit mulți den căzaci într-aceia noapte den spaima acéia. Și să să hie știutu de cei denafară spaima ce să făcuse la căzaci, luată era tabăra atuncea.

Zac. 30. Făcusă o năvală némții craiului leșescă asupra șanțului căzăcescă cu trei dzile mainte de ce să rănise Timuș. Pre amiadzădzi era, cându Dinov polcovnicul de némți, socotindă fără grije pe căzaci, au dat știre și la léși și la unguri, la vremea ce vor audzi doba lui, să dea de toate părțile năvală, făcându el cu oamenii săi năvala la șanțuri. Și așa au fostu, că au mărșu némții și cu năvala dentăiu luasă de la căzaci o bucată bună de șanțu. Ce, nesărindă ungurii și ai noștri de pe alte locuri, să facă căzaccilor spaimă, s-au pornit toată căzăcimea cu singur Timuș la locul unde cuprinsésă némții și nu din sinéțe, ce apucându drugii, hloabe, sinéțe de a țiiș, au împinsă pre némți de la șanțuri și sărindă după dânșii asupra unii râpi, cum să suie drumul de la târgu pe supt cetate, au pierit némții la acéia râpă câțva, cât dzăcea tecsitate trupurile de némți dentr-aceia năvală la râpă.

Zac. 31. Craiul leșescă sosise la Cameniță, împrotivă căruia și Hmil hatmanul, adunat cu hanul, purcesesă. Însă neștiindă încă de sosirea craiului la Cameniță, au pohtitu Hmil pre hanul să aleagă o samă de oaste tătărăscă, să răpadză cu Vasilie-vodă, să-i scoată pre doamna lui și averea și pre fecioru-său den chisoare. Au dat hanul pre sama lui

Șirim-bei pre Vasilie-vodă și l-au pornit pre la Soroca.

Zac. 32. Ce, într-aceleași dzile, amu neputându a mai trăi căzacia de supt cetate, flâmândziți și străbătuți, au legat tocmală cu Ștefan-vodă și Chimini Ianăș (că Condrățchii purcesesă bolnav la Cameniță, den care boală i s-au prilejit și moartea) ș-au dat cetatea căzacia pre sama lui Ștefan-vodă, cu doamna și cu toată avérea a lui Vasilie-vodă. Și ei, pre câți rămăsese, au purces cu tabăra puțină. Cinesi cumpărasă cai de la unguri, de la ai noștri și de la léși, de supt cetate dendată s-au tras pen târgu, apoi pe Suceavă în gios, spre Sirét, cu oameni de zălog de la Ștefan-vodă, să margă cu pace. Și așa s-au fârșit războiul căzacilor de supt cetatea Sucevei.

CAPULŪ ALŪ DOODZÉCILÈ

Încep. 1. În mică cumpănă stau lucrurile oamenești și răssipele a mare case și domnii și bine au dzis un dascal că lucrurile războaielor în clipala ochiului stau. Amu era Vasilie-vodă sosât cu ordele tătărăști la Prut, la Ștefănești, cândŭ l-au tumpinat véstea, cum amu cetatea au cădzut pre sama lui Ștefan-vodă și cum au pierit și Timuș și căzacia, câți au rămas, puțini și în giumătate morți și hămnesiți și oblicise și Șirăm-bei, ce era cu Vasilie-vodă. Au stăut o dzi pre sfat, ce ari face cu un lucru ca acesta, știindŭ că acolo supt Suceavă era oști câteva și ungurești și leșești. Au ales cu sfatul mârzacilor o samă de tătari, să lovască de-a dreptul la Roman, iară altă drâmbă să lovască dreptŭ supt cetate, că umbla Vasilie-vodă cu lacrămi, cădzândŭ la picioarele lui Șirăm-bei și cu multe daruri. Ce, cândŭ sta lucrul gata și sfatul, numai să purceagă în ceambuluri tătarâi, sosescŭ de la hanul olocari la Șirăm-beiu, oriunde l-ari agiunge, într-acéla loc să lase toate, măcară că ar hi și asupra vreunii trébi și îndată să purceagă îndărăptŭ, dându-i știre că iată a treia dzi are război cu craiul leșescŭ.

Zac. 2. Dacă au înțales Șirăm-bei porunca hanului de întorsă și cum era de aproape hanul de craiul leșăscă, au lăsat treaba lui Vasilie-vodă și s-au întorsă într-acéiaș dată cu oștile spre hanul. Iară Ștefan-vodă, luândă pre doamna lui Vasilie-vodă cu toată averea și cu ficiorul lui Vasilie-vodă, Ștefăniță-vodă, au purces de la Suceavă spre Roman și cu al doilea conac au stătut în Roman, în mare grije de tătari, de carii amu știia, den străjile sale că au agiunsă Șirăm-bei cu Vasilie-vodă la Prut. Iară luândă veste de întorsul oardelor tătărăști, singur s-au aședzat la Roman, în episcopie, iară doamna lui Vasilie-vodă și cu feciorul lui o au trimis la un sat al său cu pază, anume la Buciuleşti pre Bistrițe. Chimini Ianăș den conacul dentâi de la Suceava pe Muldova, de la Răciuleni, au ales 800 de catane și Ștefan-vodă 300 de moldoveni și au trimis craiului leșescă într-agiutoriū la Cameniță. Și după ce au pornit acéstū agiutoriū Chimini Ianăș cu Ștefan-vodă, în loc de mulțamită craiului pentru agiutoriul lui, carele îl trimisese și el asupra căzacylor, iară cu célelalte oști Chimini Ianăș au trecut în țara sa, la Ardeal, cu izbândă la stăpănu-său, la Racoții. Iară Ștefan-vodă s-au aședzat, precum s-au pomenit, la Roman.

Zac. 3. Aicea pre scurtū ni să cade a pomeni de Condrațchii leahul, polcovnicul craiului leșăscă, carele s-au pomenit că au fostū venit într-agiutoriū lui Ștefan-vodă asupra lui Timuș, că, măcară c-au fostū om strein, cade-să să nu să tacă hărnicia lui și hirea deplin ce avea. Omū ales la lucrurile războaielor, că cine să va îndemna la bunătăți, de nu să vor lăuda oameni harnici în lume, den carii unul era ales acest omū? Tăcut, îți părea că nu știia nemică, iară unde trebuia să sfătuiască, izvor și toate cu mare inemă și pre cale; treaz, neînspăimat la războaie, cap oștenilor deplin, singur, unde trebuia, în frunte, cu deplină tocmală învățatoriū. De multe ori, cu 1.000 de oameni, care avea supt mâna lui, pre trei mii de tătari au bătut și pre căzacy cu miile, oriunde-și să tâmpina, îi înfrângea.

Zac. 4. Nu s-au pomenit de sémnele ceriului, carile s-au prilejit mainte de acéstea toate răutăți și Crăiei Leșești și țărâi noastre și stângerea casei acéştii domnii a lui Vasilie-vodă, la rândul său. Că era să să pomenească la domnia lui Vasilie-vodă, pentru cometa, adecă steaoa cu coadă, care s-au prilejit cu câțva ani mainte de acéasta așa de grea premeneală acéştii domniei și întunecarea soarelui, în anul cela, în care an s-au rădicat Hmil hatmanul cu căzacia asupra leșilor, foarte groadznică întunecare în postul mare, înainte Paștilor, în anul 7156<1648>, într-o vineri și tot într-acela an lăcuste neaudzite vacurilor, care toate sémnele în loc bătrânii și astronomii în Țara Leșască a mare răutăți că suntă acestor țări meniia. Mă vei ierta, iubite cititoriule, căci nu Ț-am scris acéste sémne la locul său. Créde neputinții omenești, créde valurilor și cumplitelor vrémi, întrebă pe ce vrémi am scris și cât amu scris. Aș hi lipit acéste sémne la rândul său, ce amu era trecut rândul la izvodul cel curat și scriitori carii izvodescă, puțini să află, iară tipar nu-i. Deci aicea de acéste sémne îți dau știre și ales povestea lăcustelor, care cu ochii cumă venia am prăvit.

Zac. 5. Cu unū anū mainte de ce s-au rădicat Hmil hatmanul căzăcescă asupra leșilor, aproape de sécere, eram pre atuncea la școală la Barū, în Podoliia, pre cale fiindū de la sat spre oraș. Numai ce vădzum despre amiadzăzi unū nuor, cum să rădică deoparte de ceriū un nour sau o negură. Ne-am gândit că vine o furtună cu ploaie, deodată, până ne-am timpinat cu nourul cel de lăcuste, cum vine o oaste stol. În loc ni s-au luat soarele de desimea muștelor. céle ce zbură mai sus, ca de trei sau patru sulițe nu era mai sus, iară carile era mai gios, de un stat de om și mai gios zbură de la pământū. Urlet, întunecare, asupra omului sosindū, să rădica oarece mai sus, iară multe zbură alaturea cu omul, fără sială de sunet, de ceva. Să rădica în sus de la om o bucată mare de ceia poiadă și așa mergea pe deasupra pământului, ca de doi coți, până în trei sulițe în sus, tot într-o desime și într-un chip. Un stol ținea un ceas bun și dacă trecea acéla stol, la un ceas și giumătate sosiia

altul și așa, stol după stol, cât ținea de la aprândzǔ, până îndesară. Unde cădea la mas, ca albinele de gros dzăcea; nice cădea stol preste stol, ce trecea stol de stol și nu să porniia, până nu să încaldziia bine soarele spre aprândzǔ și călătoria până îndesară și până la căderea de mas. Cădea și la popasuri, însă unde mânea, rămânea pământul negru, împuțit. Nice frundze, nice pai, ori de iarbă, ori de sămănătură, nu rămânea. Și să cunoaște și unde poposiia, că era locul nu așa negru la popas, ca la masul aceii mâniei a lui Dumnedzău. Câteva dzile au fostǔ acéia urgie; den părțile de gios, în sus mergea. Și tot atuncea au fostǔ și aicea în țară lăcuste și după acéla anǔ și la al doilea, însă mai puține. Și apoi și în dzilile a lui Ștefan-vodă, au fostǔ lăcuste, însă pre unele locuri și nu ca acéia desime ca în céla anǔ, de care s-au scris. Iarna să găsiia în pământǔ îngropate pre multe locuri.

Zac. 6. Ne întoarcem acum iară la povestea de unde am părăsăt. Și fiindǔ acéstea toate tot pe o vréme cu lucruri streine, ales cu lucrurile Crăiei Leșești și împreunate, cumǔ ai întâles la războaiele Sucevei, nu ni să cade să trecem ce s-au lucrat, între craiul leșăscǔ Cazimir și între hanul Crâmului și hatmanul căzăcescǔ Hmil, atingându-să toate acéste și de țară. Sta craiul leșescǔ cu oștile sale supt Cameniță și dacă i-au venit și de la unguri acel agiutor, de care s-au scris, luase sfat să porceadă de la Cameniță împrotiva hanului și lui Hmil, undeși să va timpina, să le dea război. Ce, luândǔ véste den limbi că au tras toate ordele hanului cătră sine, și pre Șirâm-bei, carele îl despărțise și-l trimisésă în Moldova, să nu flământzească undeva în gios oastea, au socotit să să lipască de Moldova, pentru hrana oștii, la Nistru, și acolea să aștepte pre tătari și pre căzaci. Și așa au făcut: s-au mutat de supt Cameniță și ș-au pus tabăra la Zvancea. Și îndată au făcut pod mereu pre coșuri peste Nistru, preste carile umbra oștenii leșăști, până preste Prut, la pâine, la fânuri, strica și prisecile oamenilor. Și era la Hotin pâine în stoguri, cu mare bivșug într-acela anǔ. Iară mulți den léși au plătit și cu capetele hrana acéia de oameni de țară, durându-i inema pentru munca sa.

Zac. 7. Hanul cu Hmil, dacă au vădzut că-i trag lésii la loc tare, să le hie a da războiū numai den frunte, s-au siitū a merge asupra lésilor, aducându-și aminte războiul de la Berestecica. Ce, Hmil s-au suit în sus și au stătut cu tabăra la Husiatin, iară hanul au cuprin-sū câmpii Cameniții den sus cu ordele sale. Însă n-avè cum să-i flămâdzască pre lési, că-i hrăniia Moldova. A merge iarăși asupra lor, la strâmtoare, nu vrea, nice lési la largū detot vrea să iasă. Ce iară hanul au trimis pre Sefer Cazi-aga, veziriul său și craiulū pre canțeliarul său supt cetatea Cameniții și acolea s-au legat pace și s-au întorsū oștile, cineși la locurile sale. Și de atunceși Hmil au început a strica legătura sa cu tătarai și să cerca la Moscū.

Zac. 8. Vasilie-vodă vădzându-se în Țara Căzăcească cădzut den domnie, despărțit și de doamna sa și de cuconi și de avére (caută la ce aduce roata lumii mare case, că ce poate fi mai greu decât acéstea; dzicū că nice moartea) și nici o nedéjde nu i-au mai rămas în prietensugul căzaciilor, singur s-au tras cu hanul, la Crâm să margă. Și acolea ședzându pre obrocul de la hanul în cetatea Ghiuzlăului, câteva luni, apoi de acolea l-au trimis hanul la Țarigrad, la împărăție, pre porunca împărătească.

Zac. 9. Iară Ștefan-vodă cu aședzată domnie la Roman, totū la Roman au ședzut, până i-au venit și steagul de domnie de la împărăție, cu care treabă trimisése boieri și pre Stamatie postélnicul, încă de la Suceavă. Au venit și unū agă mare cu căftan de domnie și cu steagul în Roman de la împărăție. (Caută aicea la ce voie au fostū domniile țărâi, până nu de multū și la ce suntū acmu.)

Zac. 10. La Roman pretrecându Ștefan-vodă, cerca în toate părțile și acmu unile, apoi altele de a lui Vasilie-vodă tupilate, ori odoară, ori bani. Den dzi în dzi să vădiia unile la un loc, altele la altū loc. S-au oblicit și la sluga lui credzută încă den boierii lui, anume Gătoaie, un surguci de a lui Vasilie-vodă tupilat la dânsul de câtva preț, trimițându-l pe dânsul la toate ce să lua den casa lui Vasilie-vodă, pentru credința

și pre sama lui era odoarăle, câte să lua. Multă au stăut în gândă Ștefan-vodă, cu ce gândă l-au făcut acel furtușag acea slugă a lui. Nu știu ce i-au părut pre dânsul și dentr-alte sémne mai denainte și den fapta aceasta cu surguciul, i-au tăiat capul în Roman, dzicândă că: “De ar hi oprit ună lucră ce i s-au cuvinit lui, l-ași hi iertat eu. El au furat un lucru ce să cuvine unui domnă”.

Zac. 11. A prăvi era aievea și pedeapsa și stângerea casei lui Vasilie-vodă și cândai osânda-i osândiia și pre oamenii de casa lui, ales nepoții lui Vasilie-vodă, pentru multe doară cât au făcut și ei în vrémile sale, sile și scârnăvii. Și întâi pre Ștefăniță păharnicul, feciorii lui Gheorghie hatmanul, încă la Suceavă i-au tăiat capul, apoi pre Alexandru păharnicul și pre Enachie comisul, feciorii lui Gavril hatmanul, nepoții lui Vasilie-vodă, cu mare munci i-au omorât în Buciuilești.

Zac. 12. După ce au luat steag și caftan de domniie Ștefan-vodă în Roman și cu același agă, carele i-au adus steag, au pornit birul și pocloanele împărătești au venit în Iași în scaun și s-au aședzat cu întemeiată de atuncea domnie, fără grije, că împărăția era tânără, copil încă. Vezirii erau bucuroși să hie lucruri cu pace den toate părțile. Ce domniia Ștefan-vodă fără grije, numai o samă de lăpușnéni, ales Hâncestii, nu era deodată aședzați și fugisă Mihalcea Hâncul la turci. Ce, agiungândă Ștefan-vodă cu bani la pașea de Silistra, l-au prinsă pașea și l-au trimis în obédzi la Ștefan-vodă. Și l-au iertat și l-au pus armaș al doilea.

Zac. 13. Preste scurte vrémi după aședzarea domniei lui Ștefan-vodă ș-au fârșit dzilele sale și Matei-vodă domnul muntenescă, omă fericit preste toate domniile aceii țări, nemândru, blândă, dreptă om de țară, harnic la războaie, așea neînfrântă și nespăimat, cât poți să-l asameni cu mari oșténii a lumii.

Zac. 14. După moartea lui, au ales Țara Muntenească pre Constantin-vodă, feciorul lui Șărbănu-vodă. Și macară că era ficior de domnă, știut și lui Matei-vodă și altoră domni mai înainte, tot au fostu ferită, numai

la nasu puțin lucrū era însemnat. Încă nu ieșise sufletul den Matei-vodă deplin, cândū săiménii și dărăbanții, carii la acéia simetție să suise den izbânde cu Matei-vodă, cât nici domniia, nici pre boieri întrū nemică nu băga în samă, precum s-au arătat apoi și aievea fapta lor, au rădicat pre Constantin-vodă dom-nū și au dat cu pușcile și cu sinéțele de veselie. Și acéia domniie a lui Constantin-vodă au dat dzile Tomei vornicului și lui Iordachie vistiernicului. Toma vornicul cădzuze pre mâna lui Ștefan-vodă de la cetatea Sucévei, iară Iordachie visternicul au venit singur de bună-voie, ca un miel spre giunghiere, den Țara Căzăcească, că fusése cu Vasilie-vodă scăpat acolea. Era numai de pierire amândoi frații în Buciu-lești, închiși amândoi și porunca mergea una după alta, să-i omoară. Iată cum au audzit Ștefan-vodă c-au stătit Constantin-vodă la domniia Țării Muntenéști, în loc au răpedzit, să nu-i omoară, că era fratele lor Costantin postelnic în Țara Muntenească, cumnat cu Constantin-vodă. Și așea au hălăduit Toma vornicul și frate-său, Iordachie visternicul, atuncea de primejdiia morții. Singur Dumnedzău, preste nedéjdea omenească feréște pe cei direpți de primejdii, că ce oameni au fostū acești doi aicea în țara aceasta, ales Iordachie visternicul, fără scrisoarea mea credzū că va trăi numele lor în veci într-această țară de pomenirea oamenilorū, den omū în omū.

Zac. 15. Constantin-vodă, domnul muntenescū, cu Ștefan-vodă, amū nu era în viața acéia, cum era cu Matei-vodă, însă era bucoroși amândoi de aședzarea sa, ca niște domnii noaoă. Aicea în țară la noi s-au aședzat pace, numai umbla pre la margine oști căzăcéști și tătărăști, dodeindu-se cu lésii, însă amu mai slabe războaie decât céle dentâi. Și curundū după acéia, s-au lăsat căzaccii de tătari și s-au legatū Împărăția Moscului. Și era la noi în țară amu mai greu de dări, pentru mulțimea lefecilor ce ținea Ștefan-vodă pre pilda lui Matei-vodă, den carii nu fu mult și făcură zarvă aicea în Iași mare între sine slujitorii.

Zac. 16. Era săiméni de toți, cu cei den Țara Muntenească și cu cei de loc, de aicea, carii fusése în slujbă și la Vasilie-vodă, 1.000 și némți

cu Loncețchii polcovnicul, 400 călăreți, léși 200 cu Voicecovțchii, căpitanul de lefecii, moldoveni cu léși amestecați cu Rușcit căpitanul 300, lefecii de țară cu Grumadzea căpitanul, 400. Atâta samă de slujitori țiindŭ Ștefan-vodă, nici de la unii zarva nu s-au început, numai de la munténi săiméni și capetele lor și luase în voroavă cu sine și pre săiménii cești de loc asupra némților. Némții era pre giuământate aicea în Iași, iară 200 de némți cu polcovnicul lor îi ținea Ștefan-vodă la Suceavă. În postul mare era, cândŭ săiménii, den nebuniia căpitanilor săi și den semetia de care să umplușă încă den Țara Muntenească, ș-au datŭ cuvânt înde sine și au purces bulucuri pen târgŭ și pre câți némți¹ au aflat pre la ulițe i-au omorât. S-au făcut îndată o spaimă, o zarvă în târg. Némții, unii scăpați răniți la curte, capitanul lor de-abia scăpat de la gazdă, câți au putut a strânge de oamenii săi și cu acéia ce era la paza curții într-acéia dzi, au apucat cerdacul în curte, cel de piatră, și s-au orânduit de apărare acolea. Au stătut în mare zarve și spaimă toată curtea și singurŭ Ștefan-vodă la mare spaimă, altor slujitori <au luat> caii a mai mulți pre la odăi. Un năroc au fostŭ că bulucbașii și căpitanul săiménilor celor muntenești s-au înșelat și au venit la Ștefan-vodă, chemându-i cu blândețe. Ce, cum au vinit, înaintea lui Ștefan-vodă, și săiménii să buluciia atuncea toți launloc în preajma curții, înloc au învățat de le-au tăiat capetele și căpitanului ș-a trei buliucbași. Și acéia au fostŭ potolitul aceii zarve a săiménilor, că cum au înțeleș că le-au pierit capetele, înloc au purces spre fugă. Acoperise iazul desimea și apoi au luat spre Socola. În șes la ceiriŭ, la pârâul ce vine pe acolea, stătuse. Și ieșise și oastea asupra lor, toată curtea și slujitorii și némții, peste porunca lui Ștefan-vodă, amu cu steaguri, cu dobe, cât ce putea, veniia să-i agiungă, să-și răscumpere den singele ce le făcuse săiménii lor. Ce au trimis poruncă tare Ștefan-vodă pre la căpitani, cine au cutedza să facă vreun războiŭ, cu capul va plăti, numai să să răspundze săiménilor celor muntenești, să-și margă la țara lor, iară cei de loc să rămâie pre iertare de acéia faptă. Deci au purces munténii spre codru,

---

¹ Mercenari nemți în slujba Moldovei.

can cu fuga și cęști de loc o samă, iar o samă ce au rămas, i-au iertat Ștefan-vodă.

Zac. 17. Nu era ca o nemică aceasta zarvă de aicea împotriva faptei care s-au făcut, curundă apoi după aceasta de aicea, în Țara Muntenească, săiménii cu dărăbanții, fapta care de-abia de să va afla în vreo țară, ca acéia. S-au rădicat săiménii cu dărăbanții și toți, preste toată țara lor și au abătut la casele boierești cu arme fărămându-i înaintea ochilor giupâneselor lor și cuconilor, făcându răs pre multe locuri de fámeile lor, jecuindă casele și avérea. Și nu numai în București, ce și la țară, la multe case, pierit-au mulți boieri și neguțitori jecuiți de dânșii. Iară n-au răbdată Dumnedzău acéia faptă îndelungă, ce, la ce certare au sosită și ei, citi-vei la rândul său.

Zac. 18. De simeția acéia acelor slujitori și faptă așea scârnăvă și de-abia audzită într-alte țări, supt mare grije și ca-ntr-o robiee fiindă Constantin-vodă la slujitorii săi, nu ce porunciia el, ce ce vrea ei să facă făcè, au agiunsă pre taină la Racoții craiul de Ardeal și aicea la Ștefan-vodă domnul de Moldova, cerândă agiutoriă la mare nevoia sa de slujitori. Racoții, om tânăr, în bine și mare avuție, zbura cu gândul în toate părțile a-și face ceva véste, bucuros acestui prilej, îndată s-au gătit, cu oști în Țara Muntenească, dândă știre și la Ștefan-vodă aicea, numai să purceadă, să să adune cu dânsul la apa Teleajinului. Numai ce i-au căutat și lui Ștefan-vodă a purcede de aicea cu oștile sale. Ș-au intrat Ștefan-vodă în Țara Muntenească pe den sus de Focșeani și Racoții s-au pogorât den țara lui pre apa Teleajinului.

Zac. 19. Dacă s-au oblicit, aievè la curtea lui Constantin-vodă că coboară și craiul și Ștefan-vodă cu oști, au strânsă căpeteniile slujitorilor și le-au dat știre de neprietinșugul lui Racoții, cum vine asupra scaunului lui. “Ce să hiți gata și nespăimați, precum ați fostă la atâtea războaie, tot cu izbânde, ales acéia slujitori fiindă, cari vestite oști în lume, căzăcęști, au înfrântă”. Acélea audzindă, striga toți pân într-unul: “La ei, la ei, numai să ni-i arăți”. Și așea gătindu-se Constantin-vodă, au

purces den București și de la al doilea conac au fugit de la dânșii spre Dârstor spre pașea de Silistra, că să agiunsésă și cu pașea, dându-i știre de toate acéste.

Zac. 20. Vădzându-se săiménii și dărăbantii înșelați de Costantin-vodă, nemică den nebuniia sa n-au scăzut, ce în loc au rădicat domnū pe Hrizica-vodă anume și l-au pus surguciū în capū. Îndată acel Hrizica-vodă au răpedzit cărți în toată Țara Muntenească, dândū știre că den mila lui Dumnedzău au stătut, domnū Țărâi Românești; de sârg să să strângă țara la dânsul, la Telejin. Un aprod de-a acelui domnișor cu cărți cădzindū și pre mâna lui Ștefan-vodă, că neștiindū nemică de oști, mergea la slujitorii de giudețul (cum dzic la dânșii) Buzeului, să încalece cu toții, au dat în străjile noastre. Și dentr-acélea cărți și din rostul aprodului au înțeles Ștefan-vodă toată povestea și de fuga lui Constantin-vodă și de rădicarea la domnie lui Hrizică-vodă.

Zac. 21. Ștefan-vodă cu oștile sale amu era la Sărata, iară Racoții den munți nu coborâse. Ce, nu era fără grije la noi, să nu vie acél domnișor întâi, să ne lovască pre noi, până a coborî Racoții cu oștile sale. Deci, neștiindū nemică de Racoții, în ce loc oștile, nu s-au suitū mai sus Ștefan-vodă, ce au stătut pre câmpii Buzeului preste trei dzile și într-aceleași dzile s-au coborât oștile sale Racoții în șés pre Teleajin. Și nedescălecat bine încă cu toată tabăra, i-au dat știre străjile lui, cum sosescū săiménii la vad, pedestrima și pușcile. La mare turburare și spaimă cădzuse Racoții, așa degrabă oaste simață apropiată și cu Ștefan-vodă încă neîmpreunat, că acolea era să să împreune oștile. Să nu fie fostū Gaudi căpitanul de némți a lui Racoții la cumpănă, era să hie făcut săiménii o poznă oștilor ungurești.

Zac. 22. Că cum au audzit de la Gherghițe, unde rădicasă pre acel domnișor, capetele săiménilor și dărăbanților de Racoții, că ieste mai aproape cu oștile lui și cum cu moldovénii încă nu este împreunat, au sfătuit să margă, să lovască întâi pre Racoții. Cum le-au spus capetele sfatul, cum au început a striga toți în toate părțile: “Haida, haida, la ei,

la ei”. Neașteptându nice porunca, nice vrémea, nici tocmală, nici pre lângă sine vreo tabără, cum să cade unii pedestrime să margă, ce, care cum putea mai înainte, cum ar hi la lucru gata, mâna bivoliilor carii trăgea pușcile¹, tot în biciu, nice la un loc încă strânsă oastea, ce care cum putea, buluc după buluc mai tare. Și cum au sosit la vadul Teleajinului, cum au început a da cu sinéțele și deodată să stoliia, până ari agiunge și celelalte bulucuri. Iară ce tocmală să hie la o oaste care era ca un roi fără matcă. Pușcile cum au sosit la apă, bivoliilor pre hirea sa, nădușiți și de căldură, că era vara și de osteneală călii pripiți, cum au vădzut apa, cum au năvălitu într-apă prește oameni și au băgat pușcile într-apă după sine.

Zac. 23. Toate acéstea socotindú neamțul Gavdi, căpitanul lui Racoții, au îmbărbătat pre Racoții să-și tocmască oastea, iară el singur, cu pedestrimea toată nemțașcă și cu pușcile, au purces și au stătut împotriva lor la vad și au tocmi pușcile spre săiméni și au început a da den tunuri în săiméni. Da și săiménii din sinéțe și din puști, câte mai rămăsése nentrare într-apă. Iară nu fu zăbavă, ce, cât s-au apropiat oastea lui Racoții și Gavdi le-au datú foc, odată, cum dau némții, au și început a să mesteca săiménii și dărăbantii cu domnișorul lor. Și vădiându Racoții turburarea lor și lucruri fără temei, au și început și pe den sus și pe din gios a tréce oastea pen vaduri. Și îndată au purces toată pedestrimea muntenească și domnișorul lor cu călărimea, de câtă avea cu sine, în răssipă. La fugă, ce sporiu să hie pedestrașului înainte călărétului? Îndată i-au agiunsú unгурii, călărimea. Nu era altă, fără direaptă osânda pentru faptele lor și nu războiú sau vreo apărare, ce direaptă mesérniță. Trupurile dzăcea polog pre șleah și spinii de la laturi plini de trupuri omenești. Și multe bulucuri încă nesosite, pre carii, cum și undeși i-au tâmpinat, așa dzăcea, până în Ploiești. Avut-au în ceastă zarvă Racoții oaste cu sine ca 12.000 de oameni.

---

¹ Pușcile, adică tunurile, erau trase pe atunci de bivoli.

Zac. 24. Lui Ștefan-vodă Racoții, îndată cât au sosit la Telejin, didesă-i știre să vie cum mai de sârg. Și au mărșu într-acéia noapte cu oastea câteva ceasuri, iară tot războiul nu l-au apucat, ce dizdimeneață ne-au tâmpinat véstea de spartul săiménilor. Ce tot au mai mărșu în urma lui Racoții, carele cu toată tabăra purcesése îndată după munténi. Aproape de Ploiești au stătut Racoții cu oastea tocmită în două părți și Ștefan-vodă cu oastea sa pre mijloc trecândŭ, au mărșu de s-au adunat cu Racoții. La adunarea lor au slobodzit toată pedestrimea lui focul și tunurile și apoi au purces oștile pre otace. Ștefan-vodă au avut cu sine până la 5.000 de oameni și foarte într-alesŭ oaste.

Zac. 25. Tot într-aceiași dzi, după descălecatul lui Racoții, au poftit Racoții îndată pre Ștefan-vodă la masă, vesel și voios de izbândă ce au făcut. Ciumpoiașul cu cimpoi de urșinic la dvorbă cu dzicături. Și apoi, dacă s-au mai veselit, au poftit pre Ștefan-vodă pentru surlari să dzică și au dzis și surlarii. Era lângă Ștefan-vodă un mârzac, anume Rusten-mârza, pre acéla au poftit Racoții să-l vadză și dacă l-au vădzut om sprinten, cu dzea îmbrăcat și cu cojoc îmbrăcat cu soboli peste dzea, că-l purta Ștefan-vodă bine, cum și pre alți slujitori — de-abia de au avut la vreo domnie în țară milă, cum au avut la acéla domnŭ — l-au pus pre mârzacul Racoții la masă. Și au petrecut acéia dzi cu masa, până aproape de sară. A doa dzi au purces oștile pre Praova în gios. Și aproape de Gherghiță, a triia dzi, luândŭ véste Constantin-vodă de răssipa șaiménilor, au ieșit înaintea lui Racoții cu 300 de oameni. Și după adunarea și cu Constantin-vodă, Racoții au trecutŭ Praova pre pod și s-au aședzat cu tabăra și a sa și cu amândoi domnii la Gherghiță.

Zac. 26. A doa dzi după descălecatul oștilor, au făcut Racoții masă mare și au cinstit pre amândoi domnii. El singur în capul mésăi, den-a-direapta Ștefan-vodă, den-a-stânga Constantin-vodă. Boierii lui cu boierii amânduror țărâlor vârstați; în fruntea tuturora Chimini Ianăș hatmanul lui. Vrei vedea cum înghite Racoții, mari și înalte gânduri, cum s-ari vedea crai preste crai și domnŭ preste domni. Orbŭ nărocul la suiș și

lunecos a stare la un loc, grabnică și de sârg pornitoriū la coborâș. Toate acēstea turcii prăviia cu coada ochiului, acēste tovărășii țărâlor acēstora.

Zac. 27. După aceasta petrecanie, Racoții orânduindă pre Borăș Ianăș cu 2.000 de oameni și Ștefan-vodă lefecii săi și lēși și muldovēnii, să margă în urmă, unde ar înțelege vreo strânsoare de săimeni ori de dărăbanți, să-i cērce. Iară Racoții s-au întorsū la Ardeal și Ștefan-vodă în țară, iară Constantin-vodă la București. Și atuncea să vedzi de sârg și plată săimēnilor ș-a dărăbanților în toată Țara Muntenească de Constantin-vodă.

Zac. 28. Câți săimēni au rămas de la războiul cu Racoții la Telejina și capetele lor n-au răbdat mulți în Țara Muntenească să rămāie, ce unii au trecut Dunărea, iară alții, câți au rămas, n-au hălăduit de moarte, nice unul. Și nu până la o vrēme i-au cercat, Constantin-vodă, ce vro doi ani. Undeși să oblicia săiman sau dărăbanțū, îndată îl înțepea. Plin câmpul și pre lângă București și pe lângă alte orașe de trupurile lor înțapate. Și cum aducea cineva la divan ori fără divanū și striga: “Doamne, ia, și iesta au fostū săiman!” în locu-l înțepea și cine-l aducea lua plașcă, cum dzic muntenii. Până într-atâta să suise certarea lor, cât, den pizmă unul pre altul giura c-au fostū dărăbanțū și înloc pieriia. Să făcea unora și năpăști den pizmă, care den oameni nu lipsēște în lume nici dănăoară. Ce giura pentru dânsul alți oameni și hălăduiia sau de striga: “N-am fostū, n-am fostū dărăbanțū”, giura cēia ce-l prindea, c-au fost și în loc îl înțepea.

Zac. 29. Făcut-au bogată dobândă Țărâi Muntēnești Borăș Ianăș și ai noștri, până și la olatele céle turcești n-au hălăduit. Fost-au în ceambuluri și mârzacul céla, de care s-au scris, Rusten-mârza, ce, acolea au rămas în Țara Muntenească, aproape de Dunăre tâmpinân-du-se cu niște slujitori călări muntenēști. Lovisă și pre unguri mun-tēnii la sat la Călugăreni, pre sângur Borăș Ianăș, ce apoi pre urmă i-au purtat rău slujitorii lui Ștefan-vodă. Fost-au acēstea în anul 7163 < 1655 >.

Zac. 30. După acéstea toate ce s-au lucrat, în Țara Muntenească, aicea domniia lui Ștefan-vodă au fostă în pace, de să poate dzice că are casa acéia pace, lângă carei alta lipită de păréte arde. Așea și țara noastră nu să poate dzice că au fostă cu pace temeinică, cândă răutățile din Țara Leșască și den căzaci nu ieșia.

Zac. 31. Să rădicase pre acéle vrémi un tâlhariū anume Ditinca, carele a vedérea, fără siială, umbla în ținutul Hotinului și a Cernăuților și porunciia satelor. Ce, au trimis Ștefan-vodă pre Bucioc stolnicul cu o samă de slujitori și l-au spartū și toți oamenii lui i-au răsipit. Și tot într-același anū au purces hatmanii leșești asupra căzacilor iarna și au poftit și de la Ștefan-vodă agiutoriū. Și le-au dat 700 de oameni într-ales slujitori cu Voicehovschii căpitanul. Ș-au mărșū léșii asupra lui Hmil hatmanul, carele pierdzându nedéjdea în tătari să-și scoațe lucrurile la cap asupra léșilor, să lepădase de tătari și să legasă cu Moscul. Și au făcut léșii într-acea iarnă mare răutăți, împreunați cu tatarâi și cu ai noștri în Țara Căzăcească și închisése pre Hmil hatmanul cu moscalii launloc, foarte fără véste și cu puțin lucru n-au luat toată tabăra moschicească și a căzacilor. Iară o samă de cară cu 24 tunuri au rupt. Ce, acéla géri și viscol au lovit, cât multă oaste de îmbe părțile au pierit de frig. Și să pomenéște acél război, de-i dzicū Driji Pole¹, până astăzi.

Zac. 32. La anul după acéstea, umplut Racoții Gheorghii, cneadzul de Ardeal de duhuri spre mare lucruri, îndemnat și de șvedzi, carii rădicase și el cu Carol Gustavū, craiul lor, asupra léșilor oaste, au început a să agiunge cu Hmil hatmanul căzăcéscu, să hie în Țara Léșască crai Racoții. Și de atuncea umbla solii și a lui Racoții la Hmil hatmanul și a lui Hmil la Racoții.

Zac. 33. S-au întunecat soarele într-acél anū, la luna lui iunie, cu mare groaze, cât pierise soarele cu puțin nu toată lumina, tocma

---

¹ În limba ucraineană înseamnă: câmpul tremurului.

amiadzădzi și mulți oameni, neștiindă a să feri de o întunecare ca acéia și privindă la soare multă, au pierdut vederea în toată viața lor.

Zac. 34. La anul după aceasta, împreunat craiul șvedzăscă cu cneazdul de Prusi, domnul de Brandeburgă, cuprinsă toată Crăiia Leșască, scaunele amândoa, și Varșavul, și Cracăul, înfrângându cu războiul de față pre craiul leșescă cu toată oastea lui. După care izbândă Șvedul, cum s-au dzis, cuprinsă mai toată Țara Leșască și i să închinase și hatmanii leșăști, neavându încătro lua, că dintr-acelea Șvedul, dencoace Hmil hatmanul cu oștile căzăcești și cu câțva voievodzi moschicești, craiul leșescă singur, Cazimir, ieșit den țara sa în Țara Nemțască. N-ari hi gândit nimé să iasă Crăiia Leșască de supt cumpănă ca acéia! Iară acéste lucruri mai de-amănuntul să să cerce, cine va vrea, la hronigrafii lor. Noi ne întoarcemă la ale noastre.

Zac. 35. Dacă au vădzut craiul șvedzăscă că el să stăpânească o crăiie preste mare, cum este Șvedzască și alta dencoace de mare cum ieste Crăiia Leșască, nu ieste în putință, și neamurile osebite și din lege și din obiceiuri și hatmanii leșești încă îndată l-au părăsit și s-au dat spre némti, au îndemnat pre Racoții, cneazdul Ardealului, numai să vie asupra Crăiei Leșăști și cu acéia soliiie au trimis și la Hmil hatmanul Șvedul. Deci au stătut Racoții pre gătire cu oști, trimițându și la domni, în Țara Muntenească și aicea la noi. Deci Hmil hatmanul i-au pornit 20.000 de căzaci cu Anton polcovnicul într-agiutoriă și Constantin-vodă, domnul munténescă pre Odivoianul căpitanul său, cu 2.000 de oameni, iară Ștefan-vodă, domnul nostru pre Grigorie Hăbășescul, sărdariul său și cu Frățița, căpitanul de Fălciuu, iară 2.000 de oameni. Și s-au adunat toate aceste oști, și ale noastre și céle muntenéști cu căzacia la Cernăuți, ș-au intrat în Țara Leșască pe la Sneatin.

Zac. 36. Racoții trăgându oastea preste munți, au coborât în Țara Leșască pe la un oraș anume Strâi și acolea și céstelalte oști căzăcești, muldovenéști, muntenéști i-au ieșit înainte. Și au luat pre supt munți îndată la Cracău, la scaunul Crăiei Leșești, care oraș era amu cuprinsă

de șvedzi. Și luându Cracăul orașul Racoții pre sama sa, au purces spre Varșeav și acoloa s-au împreunat cu craiul șvedzască. Spun de craiul șvedzască să hie dzis, după ce au vădzut oastea ungurească: “Nu vei stăpâni tu pre lési cu aceasta oaste!”

Zac. 37. Împăratul nemțescă, vădzindă nevoia lésilor de șvedzi și craiul de Daniia așjidere temându-să de puterea șvedzilor, să nu crească până într-atâta, au stătut la un sfat amândoi, să nu lase Crăiia Leșască să cuprindză Șvedul. Și îndată, craiul de Daniia au intrat cu oștile sale în Țara Șvedului și împăratul nemțescă au dat craiului leșescă agiutoriū. Deci, numai ce i-au căutat craiului șvedzască a lăsa pre Racoții și a merge <în> apărarea țărâi sale. Apoi și Racoții ce au pățit în Țara Leșască, că nu om lungi mai multă, numai scrie scriitorii lor anume Toppeltin. El dzice pre scurtă așa: “Ce au petrecut lésii de Racoții, să scrie lésii. Iară la ce au sosit Ardealul den ceste îmblete a lui, noi o mie de ani să plângem cu lacrimi”.

Zac. 38. Lésii, cum au lipsit craiul șvedzască de lângă Racoții, îndată s-au îmbărbătat și hatmanii lor și Cearnetchii-voievodul și încă puțină oaste având la un loc au lepădat carele și numai cu călărimea, sprinteni s-au făcut a fugi de Racoții, până i-au tras cu oștile lui aproape de Litva. Deci au răsărit și i-au luat dosul și așa Racoții, vădzându-să înșelat, au lăsat pre Gavdi căpitanul său cu o samă de pedestrime la un oraș anume Briscea Litovsca, el sânșur s-au întorsă înapoi cu lésii în spinare la toate conacele. Didése lésii știre și la hanul și amu purcesése și hanul cu oastea lui, cu toată, asupra lui Racoții. Au pierdut sârta Racoții curundă, însă nedeđuia căzacilor, carii dacă l-au adus până la Meji Boje, la un târgă în Podoliia, au stricat toate podurile pre urma sa. Și de acoloa au plecat fuga și ai noștri la Nistru și munténii. Și așa au cădzut Racoții în mâna lésilor, cerându-și de la dânșii viață cu răscumpărare de doao milioane, să le dea lésilor bani, pentru care bani zălog luându lésii pre Apafi, fratele cneadzului de acmu Ardealului.

Zac. 39. Amu apropiindu-se cu oștile hanul, au făcut creștinéște cu Racoții léșii, l-au luat și l-au slobodzitú în țara lui. Iară oastea lui cu Chimini Ianăș lăsată, toată au mărșú în robiiia Crâmului. Spun de niște steaguri de catane, că cu năvală pen tătari ș-au făcut cale și au hălăduit. Iară mainte decât acéste tâmplări, némișii de Ardeal să rupsesse de la Racoții, fără voia lui, năzuindú la țara lor pe aicea, pen țară, pe la Câmpul-Lungú. De carii dândú știre Racoții la Ștefan-vodă, au trimis Ștefan-vodă la Câmpul-Lungú, de le-au ținut calea. Mare osândă pre oameni, câți s-au topit atuncea unguri în țară la noi, în munți! Zălogul, care s-au pomenit mai sus dat léșilor de la Racoții, au ședzut până au murit la Liov și banii n-au mai luat léșii.

Zac. 40. Nu s-au pomenit de prada léșilor în Țara Ungurească, cândú Racoții umbla pen Țara Leșască spre Litva, iară Liubomirschii cu 4.000 de oameni au intrat în țara lui Racoții și multe sate și târguri au arșú.

Zac. 41. Într-acestú an s-au sfârșit și Hmil hatmanul căzăcescú dzilele sale, începătura și izvor a toate răutății acestor părți de lume, a multe țări, cetăți, stângere și răzșipă. Purcesésă cu oastea sa în tâmpinarea lui Racoții, înțelegândú de Racoții la ce slăbiciune au sosit de léși și de hanul cum au mărșú asupra lui. Ce, nu să știe cu ce gândú mergea și el, că spun că scărșca în dinți, amu în tabără bolnav și dzicea: “Ah! De mi l-ar da Dumnedzău pre mâna mea pre acél dulău scurtú!” Așea suntú căzacia la tovărășie de nedéjde! Ce, curundú într-acesteș dzile, au murit Hmil hatmanul în tabără, precum s-au pomenit.

Zac. 42. Preste voie era turcilor aceasta înălțare a lui Racoții, cât amu poftiia să iasă la Crâiia Leșască și împreunarea lui cu acéste două domnii, de Muldova și de Țara Muntenească. Și era la turci lucruri slabe, împăratul încă tânăr. Au sfătuit capetele o samă și au alesú pre Chiupruliul, omú cu hirea tare și vrăjmaș, ș-au grăitú împărătésăi, îmmei împăratului: “De nu s-a pune un om ca acesta ispravnic împărăției, Ardealul, Muldova și Țara Muntenească suntú ieșite den mâna împărăției”. Deci cum au stătut Chiupruliul la vezirie, cum au luat

asupra sa toate și întâi au stătut după lucruri de casă a aședza, a lămuri léfele, cine cât ia fără ispravă da la împărăție, pre mulți omorându den capete. Apoi aședzindă acestea toate, au pus gândū rău pre Racoții și pre acéste doao domnii.

Zac. 43. Ștefan-vodă vădzând patimile și răzsipa lui Racoții și temându-să de hanul, că era în sus, au purces den Iași la Suceavă. Și de atuncea, den vréme în vréme aștepta și asupra sa primejdie. Și hanul, după ce au luat toată oastea lui Racoții în robie și toate capetele Ardealului și pre Chimini Ianăș, hatmanul lui Racoții, între carii den boierii Ardealului au fostū rob și Apafi Mihai, carele ieste acmu cneadzū de Ardeal, trimisese hanul doi agi mari ai săi, unul la împărăție, să știe împărăția de izbânda lui și altul la Ștefan-vodă, cu poruncă să iasă hanului la Țuțora înainte. Și au luat cu acéia spaimă de la Ștefan-vodă câteva pungi și au trecutū spre Crâmū pre la Orhei și pe la Lăpușna. Ștefan-vodă, după trecutul hanului, au venit în Iași.

Zac. 44. Toată povestea să știia la împărăție de Ștefan-vodă și de Constantin-vodă, cum suntū la sfat cu Racoții una și cum i-au dat asupra leșilor oaste, iară și léșii cu laudă mare asupra țărâi, căzaccii așijderea, pentru moartea lui Timuș. Veziriul sîngur amu să gătiia asupra lui Racoții și la domnii amândoi trimisése porunca pre un agă mare de la împărăție, anume Uzun Ali-bei (spun de acestū turcū c-au fostū cap mare la turci și cu sfatul lui s-au ales la vezirie Chiupruliul și apoi de Chiupruliul au pierit), întrebându pre domni, apucase-vor ei să margă amândoi asupra lui Racoții cu oști, să facă această slujbă împărăției, să să curățască și de faptele sale cu amestecăturile ce avuse cu Racoții? Și atuncea spun că pusése gândū Chiupruliul să aducă pre Vasilie-vodă den Edi Cula, de unde era închis, să-l puie crai la Ardeal în locul lui Racoție, care lucru nu știu cum ar hi putut, fi pentru lége¹, iară puterea ce nu lucreadză?

---

¹ Nobilimea Transilvaniei fiind calvină și catolică, n-ar fi primit pe un principe ortodox.

Zac. 45. Care poruncă dacă au venit la Ștefan-vodă aicea și pre atuncea purcesese Ștefan-vodă la munte, să aleagă loc de mănăstire care să cheamă acmu Cașinul, de la Răcăciuni m-au trimis pre mine în Țara Muntenească, sfătuindu-se cu Constantin-vodă, ce răspunsă vor da, viindu-le amândurora o poruncă și la un prepus fiindă amândoi la împărăție și amândooă domnii atocma într-un chip de primejdie aproape. Iară nestătătoare și lunecoase hirile omenești! La greu și la nevoie cineși de sine să stea și apoi și cela și celalaltă mai lesne pieră! Și nice era putere alta, siliia care de care să iasă mai bună, cu primejdiia altuia la împărăție.

Zac. 46. Nu s-au apucat de acela sfat Constantin-vodă cu Ștefan-vodă, ce încă se temea să nu iasă ceva de la dânsul, să vadească la împărăție Ștefan-vodă, ce-au răspunsă: “Cum ari socoti dumnealui, fratele nostru, mai bine, așa să răspundze lui Uzun Ali-bei și să ne facă știre, pre acéia cale să răspundem și noi”. Au priceput Ștefan-vodă îndată îndoită inema lui Constantin-vodă și mesterșugul și au scris la Uzun Ali-bei, cum el este gata pre toată porunca împărătească, unde va hi voia măriei-sale veziriului, acolo va merge cu toată oastea sa. Însă nu era acestă răspunsă den toată inemă.

Zac. 47. Constantin-vodă s-au apucat îndată de pungi, să-și tocmască domnia cu banii, că era avuția lui Matei-vodă neclătită încă, cu multe pricine la împărăție, dzicândă că el n-au luat domnia cu sabia sau cu nescăi oști streine, ce l-au ales țara după moartea lui Matei-vodă și el, de mare sile a lui Racoție și a lui Ștefan-vodă, temându-se de dânsii au dat puțină oaste, carii niciși era munténi, ce mărginéni de Muldova, cât să hălăduiască de la scârba lor. Și cu de acéstea siliia să-și tocmască domnia.

Zac. 48. Vezirul deac-au vădzut că nu să apucă ei să să sfădească cu Racoții și nu va face nemică cu aceasta, au stătut asupra domnilor, numai să vie să sărute poala împărăției de domnie și să-și margă iar la domnii. Atuncea s-au apucat Ștefan-vodă la Uzun Ali-bei deodată că

va mERGE, pe de altă parte giuruia toată avuția sa, numai să-l ierte vezirul de venit la Țarigrad. Și acéia au mâncat capul apoi a lui Uzun Ali-bei, că domnilor așa au răspuns vezirul, că de ari împlè unul câte o casă de galbeni de aur, nu poate acestu lucru să nu vie aicea. “Și de vor veni, iară domni vor fi. Iară de nu va veni Ștefan-vodă, într-un ceas oi pune pre acesta”, arătându pre Ghica vornicul carele era capichihaia lui Ștefan-vodă la Poartă. Spun de Ghica vornicul, cum au dzis acestu cuvântu veziriul, el au și alergat de au sărutat poala veziriului.

Zac. 49. Iară cât putem a înțelege den mulți și den multe lucruri pre urmă, adevărat de ar hi măsă Ștefan-vodă la Poartă, domn ar hi ieșit iară, că era Chiupruluiului cu mai mare veste să aducă pre domni la poala împărăției, pre carii îi ține împărăția la prepus de hainie. Și spun de Vasilie-vodă că mare grije avea că va veni Ștefan-vodă la Poartă și să hie dzis în taină: “Să nu-l aducă dracul aicea!”

Zac. 50. Iară cu anevoie este a mERGE de bunăvoie la grije și cumpănă vieții, știindu-se la atâtea mestecături și avându acolea la Poartă atâte pârâși greci, căroră să luase tot ce avea la începutul domniei lui și mulți au și pierit, că au fost la începutul domniei acéștiia mare jacuri a oameni streini, ales a greci, de oamenii lui.

Zac. 51. Începuse Ștefan-vodă și să lucra tare mănăstirea Cașinul, iară la anul după urdzitul ei, i-au venit maziliia, viind domn în scaunul țărâi Ghica-vodă, însă întâi lui Constantin-vodă, cu câteva luni, cu Mihnea-vodă.

Zac. 52. Domniia lui Ștefan-vodă au fost cu mare bivșug țărâi la toți anii domniei sale, care s-au trăgănat tocmai 5 ani, în pâine, în vin, în stupi, mare roadă în toate. Om deplin, capu întregu, hire adâncă, cât poți dzice că nascu și în Moldova oameni. La învățaturi solielor, cărților la răspunsuri, am audzit pre mulți mărturisind să hie fost covârșind pre Vasilie-vodă. Mesele și petrecăniile ceștii domniei deabiia la o vreo domnie să hie prilejit, nu fără mare desfrânăciune la lucruri peste măsura curviei. Slujitorii mila și cinstea care au avut la această domnie n-au avut nice la o domnie, de cându odoacă țara. Iară

cum i-au plătit slujitorii lui la maziliie, citivei mai gios, la intratul Ghicăi-vodă în țară și la ieșitul lui den țară, în Țara Ungurească. Ieșirea lui Ștefan-vodă den țară au fostu în anul 7165 < 1657 >¹ tocma pre acéia vréme i-au venit maziliia, pe ce vréme au scos și elu pre Vasilie-vodă din scaunū.

CAPUL DOAODZECI ȘI UNULŪ

Încep. 1. Iară domniia Ghicăi-vodă, cum s-au prilejit, s-au pomenit la domnii trecute, cum fiind capichehaia la Poartă, au ieșit la domnie. Era aicea în țară den dzilele altor domni, neguțitorii țiindū, până la domniia lui Vasilie-vodă. Fiindū de un neam cu dânsul, arbănaș, l-au trasu-l Vasilie-vodă la curte și deodată la boierii mai mănunte, apoi la vorniciia cea mare de Țara de Giosū au agiunsū. Și țiindu-l Vasilie-vodă de credință, l-au trimis la Poartă capichihăia, vădzându-l și om cuntenit la toate și scumpū, cum să cade hie cândū capichihăiei să hie. Și așea au stătut de tare cu Vasilie-vodă, cât, până în vrémea ce s-au luat amu cetatea Sucévei cu doamna lui Vasilie-vodă, la toate răscoale, la pribégii, câte să prilejise lui Vasilie-vodă, de au ieșit în doao rânduri den scaun și după sminteala sa și în Țara Muntenească cu căzaccii, tot au ținut domniia lui Vasilie-vodă nestricată la împărăție, până ce au sosit Ștefan-vodă la Roman, după izbânda de cetatea Sucévei. Atuncea trimițindū Ștefan-vodă pre Stamatie postelnicul cu câțva boieri de țară, să-i isprăvască steag de domniie și aicea pre fecioru-său, pre Gligorașco, care apoi a fostū domnū în Țara Muntenească, îl trimi-sése în Țara Ungurească, la închisoare. Deci n-au avut, ce mai face și împotiva unii țări și audzindū de fecior la închisoare, au stătut și el cu boierii lui Ștefan-vodă alătura pre trebile lui Ștefan-vodă și au venit și singur cu aga, carile au venit cu steagul² și cu alți boieri în țară.

¹ În realitate, 1658.

² Confirmarea domniei din partea turcilor.

Zac. 2. Ștefan-vodă socotindă iară acéia care socotise și Vasilie-vodă în Ghica vornicul, că este om de capichihăie, neavându gândă să poată să iasă unul ca dânsul la domnie, l-au făcut de casa sa, cu nepoată-sa, fata Sturdzii visternicului, după feciorul lui, Gligorașco postelnicul. Și după ce l-au făcut cuscu de casa sa, pre feciorul său boierindu-l cu agia, pre Ghica bătrânul l-au trimis iară la capichihăie, la Poartă și au fostă pe trebile lui Ștefan-vodă, până ce i-au venit maziliia. Chemându-l veziriul Chiuprului la sărutarea poalei împărătești și necutedzându a merge Ștefan-vodă la Poartă, au dată Ghicăi vornicului domniia țărâi.

Zac. 3. Purces-au Ghica-vodă spre țară cu doi agi, den carii era unul musaip la împărăție și întâi pre Izmail-aga (carele apoi au cădzut agă spahiilor), Schimni-ceauș. Ștefan-vodă umbla legănân-du-să, încotro va lua, că era unii de-l sfătuia să margă la căzaci, ce era acéla sfat fără teméiă, cândă vedea că de acolo Vasilie-vodă, cuscu fiindă lui Hmil, nu s-au putut pune în picioare, până au stătat cu gândul numai să purceagă spre Racoții, de la care avea cărți cu giurământă, să nu se lase unul pe altul, până or avea o pâine, să o împarțe.

Zac. 4. Aicea caută ce mulțemită au avut Ștefan-vodă de slujitorii săi cei miluiți: La Podul Leloaie, cândă era Ștefan-vodă, s-au rădicat slujitorii toți, să jecuiască carăle. Și să nu hie fostă Gligorașco-vodă, ficiorul Ghicăi-vodă, arătându-le mare certare, n-ar fi fostă fără acéia. Striga: "Léfe, léfe să ne dea!" Acéia mulțemită au făcut atuncea lui Ștefan-vodă slujitorii pentru mila, care n-au avut slujitorii nici la o domnie.

Zac. 5. De la Târgul-Frumos Ștefan-vodă, dăruindă cu un sur-guciă pe Gligorașco-vodă, domnescă, l-au întorsă cu slujitorii la Iași, iară el, lovindă pre la Buculăești, la Cumănești, au intrat în munți în Țara Ungurească. Ghica-vodă peste puține dzile au intrat în Iași, tot într-acela anu 7165 <1657> mainte de Paști cu o săptămână.

Zac. 6. Și într-același an veziriul împărăției, Chiuprului, purcegându asupra Ardealului, mersése poruncă și la hanul să încalece și amu era

în Bugeag hanul. Și încă bine neaședzat Ghica-vodă, stând în îndată după gătire la oaste, că-i venise și lui poruncă să încalece cu toată țara, veni veste cum Ștefan-vodă trece munții cu oaste în țară. Și viind înțins, au stătut cu tabăra dencoace de Roman, la Săboani, iar pre Tălmaci păharnicul îl trimisese cu străji spre Târgul Frumos. Cu puține dzile mainte de aceasta veste de Ștefan-vodă, au pierit Grumadzea căpitanul de Ghica-vodă.

Zac. 7. Precum era Ghica-vodă plecat spre sânge, cu mare cuntenire l-am cunoscut aicea, că era câteva cărți a o samă de boieri prinse la mâna lui, cu care chema pre Ștefan-vodă să vie, că avându Ștefan-vodă mare prietinșug cu Săfer Cazi, veziriul hanului, carele îi scrie de multe ori: “Ce porți grije de mazilie? Au așa de neputernici ții tu pre hani de Crâm, că de ari vrea să ție un domn de Muldova supt aripa sa, nu l-ari putea să-l ție și prște voia altora?” Și așa atunci pre Stamatie postelnicul au poruncit la Ștefan-vodă, cum va trece hanul spre Țara Muntenească, el să vie în scaun. Iară ce le ieste lor a batgiocuri pre creștini? Și așa viind Ștefan-vodă în nedejdea lui Sefer Cazi-aga și Racoții vădzându asupra sa greul ce-i venia, era bucuros să să tulbure țările acêste în vrun chip.

Zac. 8. Ghica-vodă îndată au răpedzit pre Stamatie postelnicul la hanul, măcară că era cartea lui la Ștefan-vodă scrise, prinsă de Ghica-vodă, că venise de curund Ștefan-vodă de la Crâm. I-au giurat că n-are nici un bănat, ce iară pre dânsul nedejdea lase, să tocmească acestu lucr. Au mărșu postelnicul Stamatie și au stătut la Sefer Cazi-aga, veziriul hanului și au scos pre singur Șărâm-bei aicea împotiva lui Ștefan-vodă. Nu vrea Sefer Cazi-aga, ce i-au arătat Stamatie postelnicul mare stricăciune țărâi, de să va face într-alt chip. Ce și agiutoriu era foarte ciudat, că venise Șirâm-bei cu vro 300 de tătari și nici la puțin război ce au fostu la Strungă, n-au fostu, nice s-au apropiat.

Zac. 9. Ghica-vodă după ce au răpedzit pre Stamatie postelnicul la hanul în Bugeag și vădzind apropierea lui Ștefan-vodă, au purces

spre Țuțora și la Țuțora préste puține dzile s-au împreunat cu Șirăm-bei, făgăduind și hanului și lui, pentru osteneala lui, daruri. Au purces în frunte Șirăm-bei și feciorul Ghicăi-vodă, Gligorașco-vodă. Și mărgândă toată noaptea acéia și pre ameadzăzi, a doa dzi au sosit spre Târgul Frumos. De la Podul Leloaiie străjile care trimiseșe înainte Gligorașco-vodă au dat de strajea lui Ștefan-vodă în Crivești, cu care era Tâlmaci păharnicul.

Zac. 10. Au simțit Tâlmaci oastea că vine, au silit să nu să arate cu oastea sa, ce de după niște piscuri au purcesă spre Strungă. Mai sprinteni oameni numai ce au fostă, au venit la podețu pre drumul carele merge de la Târgul Frumos spre Roman și acoloa, până a sosi și ai noștri cu oastea; dentâiă voroava, apoi au început ai noștri și sfada. Iară dentracéia voroavă dentâi sosise la urechile lui Șirăm-bei că ieste hitlénșugă. Pentru acéia, nice s-au apropiat de oaste. Să îngroșase amu șaga, cândă au sosit steagurile oștii noastre și pre vo sută de tătari, că pre mai mulți nu-i lăsa Șirăm-bei. Și la harțul acela de ai noștri au cădzut cu calul Gavriliță-aga pre atuncea de dărăbani și-l apucase harțul lui Ștefan-vodă. Ce au sărită niște tătari și de ai noștri o samă și l-au scos, iară rănit în cap foarte cu grea rană și la o mână cu scădere la dēgite. De ai lor încă s-au rănit câțva, den care rane au și murit unii. Ce, dacă s-au apropiat steagurile den partea Ghicăi-vodă și cu tatarăi, n-au mai stătut nici harțul lor, nice Tâlmaci păharnicul cu steagurile, ce au plecat fuga spre Șchéi. Și acoloa, aproape de Șchéi, s-au întorsă o samă de oștēni a lui Ștefan-vodă și niște unguri ce fusese cu Tâlmaciă păharnicul și la cela întorsă a lor au pierit vro 30 de oameni, ai noștri gonași, ce era mai în frunte și au apucat și vii i-au dus la Ștefan-vodă, unde era cu tabăra, la Săboani.

Zac. 11. Cum au oblicit, Ștefan-vodă den limbi că este adevărat Șiram-bei cu capul său, n-au stătut, ce niște némți ce avea, vro 80 pedestri, i-au trimis la vad la Sirét, să apere vadul, iară el singur cu oastea călare au plecat fuga. Și de atuncea n-au mai vădzut Muldova în toată viața sa Ștefan-vodă.

Zac. 12. A sosit la Sirétiu și Gligorașco-vodă cu toată oastea, ce n-avea cum să treacă Sirétiul îndată, că era mare și să vedea în ceia parte și pedestrirea, care dacă au audzit c-au fugit Ștefan-vodă, ei s-au apropiat de Sirét și s-au închinat la Gligorașco-vodă, pre carii apoi Ghica-vodă bătrânul pre toți i-au dat în robia tătarilor a lui Șirăm-bei, care faptă necreștinească nimè nu o laudă. Și mult au stătut feciorul-său, Gligorașco-vodă, să nu să facă un lucru ca acela, niște oameni închinați fără război, creștini, ce n-au avut ce face. Și dacă au venit în Iași Ghica-vodă, au mai omorât pre niște vornicea a lui Ștefan-vodă, fără nice o vină, numai căci au fostu slugi.

Zac. 13. Și cu acéste fapte au ieșit Ghica-vodă vărsătoriu de sânge la vârsta bătrânețelor ce era. Și așa, mântuit de Ștefan-vodă, au stătut după gățirea la oaste și de împreunare cu hanul. Au purces cu oastea, ca cu 7.000 de oameni în Țara Muntenească și den Țara Muntenească, amu împreunat cu hanul și avea hanul 2.000 de căzaci cu Hanenco polcovnicul de Omani, au intrat în Țara Brașeuului. Acolea, ieșind den Brașeu o straje, i-au lovit tătarai fără veste, cât până la Brașeu de-abia de au scăpat cineva dentr-acéia straje.

Zac. 14. Pre unde am intrat în Țara Ardealului, în mijlocul munților era o palancă de zid și tras zidiul den râpa a unui munte, până în râpa altui munte. Acolè să hie pus nescare pedestrirea ungurii, fără vărsare de sânge n-ar fi fostu intratul nostru. Ce, cându am sositu noi, am aflat palanca și locul acela pustiu de oameni. Au dzis Hanenco polcovnicul căzăcescu: “O! doamne, cum n-ai dat toate unor neamuri? La noi la căzaci, de ai hi dat aceste locuri, cine ari putea să intre în țara noastră?”

Zac. 15. Dencolea, despre Timișvaru¹, amu intrase Chiuprului vezirul și dencoace hanul cu domnul nostru de Muldova și cu Mihnea-vodă, domnul muntenescu. Cine poate deplin să scrie prada, stricăciunea, robia Ardealului de pre acéle vrémi și părților aproape de Ardeal?

---

¹ Timișoara, pe atunci stăpânită de turci.

Oastea Ghicăi-vodă au luat, atunceși în Țara Brașeului, care să chiamă cu altă nume Bârsa, trei pălânci, den care pălânci bieții oameni închiși, toți în robii au mârșu tătarălor vécinică.

Zac. 16. Într-una den céle pălânci, gândindū Ghica-vodă că va hi multă avuțiie în cetățuie, cândū era amu tecsită oastea, plină pâlânca de tătari, au intrat și el cu mare nevoieță înlontrū, unde nu era locul unui domnū să intre. Puțin au lipsit de nu s-au nădușit de desime acolea și cu puțin suflet de-abiia au ieșit și lovit de un tatar la cap. Nimè să nu bănuiască, căci să pomenescū acéstea, că létopisețile nu suntū numai să le citească omul, să știe ce au fostū în vrémi trecute, ce mai multū să hie de învățătură, ce ieste bine și ce ieste rău și de ce-i să să ferească și ce va urma hiecinè: domnul den faptele domnilor, care cum au fostū și cu ce véste și pomană, să ia urmă de viață, boierii urmândū pre boierii cei cinsteși și înțelepți, slujitoriul a slujitoriū, că cineși după breasla sa, cine urmadză pre cel cinsteș, cinstit, cine urmadză pre cél rău, rău ieste și rău să va săvârși.

Zac. 17. Den Țara Bersii au purces oștile pe mijlocul Ardealului, spre scaunul acei țări, unde era de pază a curții crăiești, cum dzic ei, niște haiduci, deci și curtea și orașul Belgradul într-o mică de ceas au stătut cenușe. De acolea s-au despărțit Șirâm-bei de la hanul, cu carele s-au pofit și Gligorașco-vodă și au agiunsū cu prada până în olatele de Ungurimea de Sus. Și la Sibii, iară adunându-se oștile, au lovit pre la Oradia și au trecut la Inău, care oraș veziriul amu luase. Și vădzândū că nici o oaste nu este nicăiuri, au lăsat pre pașea de Buda, Sinan-pașea, să tocmască cetatea și să o aședze cu oaste și i-au orânduie și pre domnul nostru pre Ghica-vodă și pre Mihnea-vodă depreună. Iară veziriul singur, Chiuprului, înțelegând și de niște amestecături la împărăție, precum era tânăr încă împăratul, s-au întorsū cu mare sârguială la Țarigrad, iară noi cu acél pașe am ședzut până la Simedriū, de am tocmit Inăul. Și au mai luat pașea de Buda niște pălânci pe aproape și

cu Șirăm-bei despărțit Gligorașco-vodă au luat o cetățuie anume Almașul. Și de la cël pașea au luat, Borcea Ianoș domniia de Ardeal.

Zac. 18. De la iulie, în care lună purcesesă Ghica-vodă, la dechevrie, pre la svetii Nicolai, au sosit în Suceavă ș-au iernat într-acè iarnă Ghica-vodă în Suceavă, pentru mare omor ce era aicea în Iași. Hanul dentr-acea cale, dacă au sosit în Crâm, au omorât pre veziriul său, pre Seferi Cazi-aga, pre porunca Chiuprului, că oblicise veziriul umbletele lui într-acéste țări și dzicea el totdeauna hanului: “Nu te lăsa de toate să umbli în voia turcilor. Nu de toate să-i ascuți, că ei, pre cât le vei umbla în voie, pre atâta să suie în cap!”

Zac. 19. Borcea Ianoș, unul den slugile lui Racoții, au luat domniia, cât să să potoale turcii. Și pentru să vadză turcii că este adevărat împotriva lui Racoții, cât au purces oștile, îndată s-au făcut a cére de la turci agiutorū și îndată au venit porunca și la Mihnea-vodă în Țara Muntenească și la Ghica-vodă aicea, să-i dea lui Borcea Ianoș agiutoriū. Deci, îndată i-au trimis și Ghica-vodă cu Nicolai Cârnel agiutoriū ca 1.000 de oameni, ce n-au făcut zăbavă multă acolo.

Zac. 20. La anul 7166<1658>, Racoții, ca acéla ce să îneacă, de sabie goală să apucă, iară au coborât cu oști în Ardeal, încă fiindū cetățile Făgărașul, Oradiia, Sibiiul cu oamenii lui. Iară Borci Ianoș cu turcii s-au închis în Cliujvarū spre partea turcească. Și având și Constantin-vodă prilej bun, ca 4.000 de oameni, lefecii și Ștefan-vodă amu mai slabū cu 500 de oameni, au pus gândul iară să facă amestecături în îmbe țărâle. Și așea au orânduit pre Constantin-vodă iară în Țara Muntenească și pre Ștefan-vodă aicea în țară. Și stândū așea sfatul, trimisese Ștefan-vodă cu bani pre Tâlmaci păharnicul în părți căzăcești, să facă oaste, pohtindū pre hatmanii leșăști să nu apere acestū lucru. Și amu strângea oameni Tâlmaci în Movileu, iară acolea, la Racoții, s-au schimbat sfatul într-altū chip.

Zac. 21. Mihnea-vodă domnul muntenescū, om fără de nice o frică spre Dumnedzău, fără nice un teméiū, tiran direptū fantastic, adecă

buiguitoriū în gânduri, au pus gândū să să hăinească pre turci. Și mirându-se, cum va face să n-aibă siială de boieri ce era capete țărâi Muntenești, cu mare și nespuse tiranie, 30 de boieri, tot fruntea aceii țări, au omorât ș-au pus pre voia sa boieri. Și după această faptă, au răpedzit la Racoții, dându-i știre că, ori la ce-l va scoate norocul și vrémea, este tovarăș împotriva turcilor cu dânsul. Care lucru înțelegându Racoții, dentâi n-au credzut pre Mihnea-vodă, apoi, dacă i-au trimis giurământuri și au vădzut adevărata voia lui, că este împotriva turcilor, au schimbat sfatul și au lăsat Țara Muntenească să cârmuiască Mihnea-vodă despre acéia aripă, fiindū pre loc cu domniia și cu prilej de oaste, iară pre Constantin-vodă l-au orânduut asupra Moldovei, avându iarăși și Constantin-vodă oaste mai gloată și prilej a tinere oaste. Pre Ștefan-vodă l-au oprit făgăduindu-i că, de va da Dumnedzău lucrurile spre folosul lui, iarăși elū va hi la domnie și așea au rămas Ștefan-vodă înapoi. Nicolai Cârnuț încă vădzindū coborârea lui Racoții și amestecate lucruri, au venit cu oastea ce să trimisése.

Zac. 22. Acéstea audzindū Ghica-vodă că să lucreadză la Ardeal, cum iară să găteadză amestecături asupra țărâi, au trimis la hatmanii leșăști pre Gligorie păharnicul, să nu priimască lucruri carile suntū împotriva împărăției, de face Ștefan-vodă lefecii în țara lor asupra țărâi. Ce hatmanii leșăști prea lesne s-au apărat, dzicând că în partea căzacilor să fac acélea, nu la dâșșii. Și era Ghica-vodă cu tabăra într-acea vară la Cârnicéni, ce dacă au vădzut de sfatul într-altū chip schimbat la Racoții și au oblicit că și Mihnea-vodă adevărat împotriva împărăției hain și Constantin-vodă gata să vie asupra țărâi, dreptū peste munți să coboară, s-au mutat cu tabăra la Capul Stâncii, despre Țuțora, în preajma Bugeacului.

Zac. 23. Împărăția înțelegându de acéste turburări la Ardeal, stându veziriul după paza mării despre oști cu galionuri Veneției, trimițându la hanul, numai ori singur, ori pre un soltan cu oștile Crâmului să trimață în ceste țări împotriva Ardealului. Ce, încă nu sosise în Bugeag

soltanul, cându dencoace Constantin-vodă au intrat cu oști în țară pre Oituz și în Țara Muntenească Mihnea-vodă au intrat în turci. Pre unii i-au omorât, pre alții mulți au și botedzat, câțiși s-au aflat turci în țara lui, ori slujitori de ai lui, ori agi, ori neguțitori. Și așa s-au început ca de iznoavă amestecăturile în ceste țări. Mihnea-vodă după această faptă, singur, sprinten, au mărșu de s-au adunat cu Racoții de față, în munți la straja ungurească, unde venise și Racoții și s-au dat credința unul altuia. Și s-au întorsă Mihnea-vodă în Târgoviște, unde era toate oștile lui strânse și Racoții i-au dat o samă de némți ai săi și catane. Și au purces Mihnea-vodă în olatele turcești asupra Giurgiuului singur, iară o samă de oaste asupra Brăilei, iară pre Cornia despre Mehediia și preste Dunăre, ardzându și prădându. El singur au luat Giur-giuul și l-au arsă și Brăila iară au arsă oștenii lui și au arsă și Galații atunci tot acei căpitani ai lui și la Dobrogea, asupra Hârsovei au trecut oastea. Ce acéia den locū n-au umblat bine, ce de-abiia au scăpat de turci.

Zac. 24. Acéstea s-au început în Țara Muntenească, iară aici Constantin-vodă cu 5.000 de oameni au venit asupra Ghicăi-vodă. Avea limbi Ghica-vodă și de la Roman apucate de ai noștri și amu de la Podul Leloaiie și vâdzindū apropiată oastea, au scos și Ghica-vodă toată călărimea împrotiva lui cu Hăbășescul hatmanul și Grigorie păharnicul. Iară singur Ghica-vodă cu toată pedestrimea și cu pușcile au trecut la Țuțora în céia parte Prutul. Feciorul său, Grigorașco-vodă, era amu purces la Țarigrad la dvorbă.

Zac. 25. Oastea Ghicăi-vodă, de care s-au spus, călărimea, dacă au trecut Iașii noaptea, au mas în râpile Tăuteștilor și acolea au făcut sfat capetele, cum să dea război cu singuri călăreții, fără focū, fără pedestrime. Și cu Constantin-vodă amu să știa den limbi că era și némți călări cu foc și săiméni pedestri și oastea ungurească, nu este cu cale și fără sminteală, ce au ales cu sfatul numai să să întoarcă toată oastea la céialaltă oaste și numai 200 de oameni, ca-n chip de straje, să arate oștii lui Constantin-vodă. Și așa au purcesū oastea îndărăptū, iară 200

de oameni cu Voicihovschii căpitanul au purces pre Bahlui în sus și mai sus de Movile, îndată s-au tumpinat cu oastea lui Constantin-vodă, viind în tocmală.

Zac. 26. Oastea noastră, care să întorsese cu Hăbășescul hatmanul, n-au păzit calea spre Țuțora, ce hatmanul sângur descălecat la mănăstirea lui Aron-vodă și cu alți boieri, iară oastea de pe supt steaguri au umplut târgul, pen pivnițe slobode cu vinuri, pen case, pen poduri, morți beți pre ulițe, pren toate pivnițele. Îi bătea căpitanii, să-și margă la steaguri, ce, care bată ascultă, la grabă ca acéia? Căpitanul Voicihovschii, dacă au vădzut în târgu mai toată oastea bată, s-au oprit de laturea târgului cu oamenii ce era cu dânsul. Iară Constantin-vodă, dacă au sosit amu la văiuga Copoului, au stătut, gândind că este oaste în târgu supusă. Iară dacă au vădzut că nu ieste oaste, ce ieste o glogozală deșartă, au luat cu oastea pe deasupra Copoului și pentru vii și acolea, la capul viilor, ș-au tocmit în tocmală oastea și au stătut.

Zac. 27. Era lésii a lui Ștefan-vodă, carii fusésă la dânsul lefecii, cu Constantin-vodă în frunte și o samă de catane. Cu acéia ai noștri béți fără porunca nemerui, fără nici o tocmală, au început harțul întrând béți cu sabiile zmulte pân în șiragurile unгурéști. Au căutat și noao a sta cu Voicihovschii capitanul, să nu pieie atâtea oameni și au stătut harțul acéla mai bine de un ceas, neputând a-i dezbăra nice într-un chip pre oamenii béți dentr-acéla loc. Și amu pierise de cei 4 oameni și să apropiia încet toată oastea. Am purces pen târg direptu, gonașii au dat după noi, însă numai până la marginea târgului și au stătut, Constantin-vodă pre loc, până cu cercat bine târgul și curtea. Și oblicind de Ghica-vodă la Țuțora, n-au băgat oastea pen târgu, cum au făcut ai noștri, ce alaturea cu târgul, peste valea ce să dzice la noi Cucata, trecând cu oastea, au purces întinsu în urma noastră cu oastea tocmită, apucând pre mulți de ai noștri în târg, carii au plătit scumpu acéla vin ce-l băuse, îndată cu capetele sale.

Zac. 28. Oastea noastră, cum era răzsipită den purtatul prostă, așa și cu mai mare proastă au venit poruncă, numai să li să dea războiă. Amu aproape de Capul Stencii, dreptă pre culme, au stătu toate steagurile a noastre în tocmală și au așteptatū pre oastea lui Constantin-vodă.

Zac. 29. Amu nu lésii, ce draganiia nemțască era în frunte tocmită la Constantin-vodă cu foc și un stol toată céialaltă oaste, căriia nu era a noastră depotrivă, că și mai puțină cu mult și fără foc, oaste călăreață numai. Iară preste poruncă neavându cum hi într-altū chip, au săritū steagurile noastre întâi la dâșii și mai ales căpitanul Voicheovschii ca un mare viteaz și acmu, aicea și la toate trébile, hie cândū slujitoriū deplin. Înloc au luat pre catane ce era în frunte la harțū în sabie și până la némți au cădzut acéia mai toți, fiindū la acéști ai noștri și cai mai proaspeți. Și au dat steagurile lui Voicheovschii drept în focul némților, den care foc înlocū au picat câțva slujitori de ai noștri și un stegar de a lui Voicheovschii. Iară nemică nespăimându-se ai noștri de acéia cădere a celor slujitori, intrase amu cu sabiile în némți, cât n-ar hi putut a mai da foc al doilea rândū, așa să amestecase. Îdată au năvălit toată oastea și și aripile oștii lui Constantin-vodă, deci numai ce au căutat să să dea îndărăpt, steagurilor noastre. S-au prilejit la întorsul oștii noastre peste trupuri de unguri, carii cădzuse la tâmpinarea dentâi, un ungur cădzut de rană, lăsat în loc de mortū, au apucat o suliță care cădzuse lângă dânsul și vădzându că fug ai noștri, au apucat sulița și au tâmpinat pre un slujitorū de ai noștri dreptū pen vintre și înloc au cădzut bietul slujitoriū de pre cal gios.

Zac. 30. Încătro era a năzui oștii noastre, era loc foarte rău și îndată coborășul Jijii, singura Jijia de trecut rea și tinoasă, nice de vad, nici de-notatū. La pod nu încăpea și buldzându-se, cădea de îmbe părțile pe lângă pod acei de pe de laturi într-apă, cât de îmbe părțile pe lângă pod cuprinsă era Jijia de cai și de oameni. Și acolea multă oaste de a noastră au pierit și mai mulți de apă. Au cădzut și vii câțva pre mâna lui Constantin-vodă și mai aleși den boieri: Bucioc, Buhuș sulgériul cel

mare pre atuncea și Gavriliță Costachie jitnicer mare pre atuncea. Pre boieri, dacă i-au dus la Constantin-vodă, îndată i-au pus iară la boierii și slobodzi, fără nici o pază. Peste podul Jijii n-au mai gonit oastea lui Constantin-vodă, ce au stătut pre deal la mas cu toată oastea. Iară Ghica-vodă cu oastea amu spăimată s-au sfătuit și cu noaptea au purces spre Lăpușna cu pedestriimea și cu puști, răpedzindū îndată de olac la el-agași de Bugeag dându-i știre de acéste toate.

Zac. 31. Mărs-au dărăbanii bine păn în Lăpușna, acoloa pre loc răsufândū o dzi oastea, a doua dzi agiuși dărăbanii de Constantin-vodă cu giuruită de milă și de léfe, dimineața s-au sculat ș-au apucatū pușcile câte era, depreună și cu săiménii au purces înapoi, făcândū gâlceavă mare căpeteniilor și cine ari rămânea, cu moartea lăudându-i-să. Care gâlceavă a lor vădzândū boierii pre câți era, să nu-i apuce cu de-a sila, s-au dat în laturi. Iară singur Ghica-vodă au ieșit la dâșșii cu șlicu la mână, rugându-să să hie îngăduitori, nu mai mult de cinci-șase dzile, spuindu-le adevărat venirea sultanului. Ce n-au avut cui dzice, nebunite gândurile prostimei și turburate și s-au aflatū ca acéia, carii nu s-au rușinat de chip de domnū, ce l-au împinsū de la puști pre Ghica-vodă și au purces cu pușcile spre Iași. Iară curundū au luat plată deplin pentru faptele sale, precum vei citi mai gios.

Zac. 32. Rămâindū Ghica-vodă numai cu boierii, n-au cutedzat să mai zăbăvască la Lăpușna, ce au purcesū spre Tighinea, pre Băcū până la Luțeni și acoloa au așteptat pre el-agasi. Iară dărăbanii și cu săiménii au venit aicea în Iași și s-au închinat la Constantin-vodă cu toții și de la Movileu într-acésteși dzile au venit și Tâlmaci păharnicul cu câțva de a lui Ștefan-vodă. S-au mirat Constantin-vodă de săiméni și de dărăbanți, carii cu toții era până la 700 de oameni cu foc și cu tunuri.

Zac. 33. Și așa Constantin-vodă aședzându-se în scaunul țărâi, au trimis și la Țarigrad, cercândū cu făgăduință să-și tocască domniia, ce n-au apucat să-i vie răspunsul, nici era cum, ce om era Chiuprului vezir pre atuncea, că într-acéleși dzile au sosit pre Botna și el-agasi cu

o samă de oști. Și s-au mutat și Ghica-vodă de pre Bâc la Botna și amu împreunat cu el-agasi au stătut la Căușeni, până au sosit și sultanul.

Zac. 34. Turburarea a lui Racoții amu era la știrea împărăției și hainiia a Mihni-vodă. Deci asupra lui Racoții era orânduie Ali-pășea, veziriul de Buda, iară asupra Mihni-vodă, galga-sultan den Crâm. Și atuncși veni veste și de schimbarea Ghicai-vodă den domniia Muldovei în Țara Muntenească cu domniia aceii țări, în locul Mihnei-vodă. Iară aicea în țară, în locul Ghicai-vodă, au dat domnia lui Ștefăniță-vodă, feciorul lui Vasilie-vodă, care lucru, pentru să nu să rășchire boierii de pe lângă Ghica-vodă asupra vrémii aceie, s-au tăinuie multe dzile acestu lucru, apucându-să Ghica-vodă că va primeni acestea într-alt chip. Și tot cum ar hi pentru trébile sale, au stătut împrotiva lui Constantin-vodă cu sultanul.

Zac. 35. Galga-soltan, măcară că-i venisă amu de la împărăție porunca să rădice pre Ghica-vodă de la Muldova și să-l ducă, să-l puie domn în Țara Muntenească, aflându lucrurile în Moldova iară așa amestecate, să nu lase pre Constantin-vodă, hainul împărăției, în scaunul țărâi, au purces în sus pre Prut și au stătut cu coșuriile la Bolota, mai gios de Țuțora. Și acolea făcându sfat, singur au rămas cu coșurile ș-au oprit pre Ghica-vodă lângă sine, iară oastea toată sprintenă de război tătarască și pre toți boierii cu câtă gloată avea, au dat supt mâna lui Ahmet-aga el-agasi de Bugeag și au purces el serdariu asupra lui Constantin-vodă la Iași.

Zac. 36. Luându veste Constantin-vodă de soltanul că este amu așa aproape, ș-au rădicat oastea den târgu și s-au mutat la Gălata de Sus, și acolea au pus dărăbanii noștri și pe săiméni și căți pedestrași au avut și elu, de au săpat un șanțu pe deasupra pârâului, carele să desparte den pârâul Bârnovei și vine pre supt Galata de Sus și acolea după șanțu au descălecat toată pedestrima, iară călărimea în deal și au stătut acolea cu tabăra toată.

Zac. 37. Oastea tătarască, cum au purces stoluri după stoluri și dacă s-au strânsu toată la Ciric, au început a dodei întâi cu harturi,

mărgându tătarați până la pârâu. Vârșă focul dărăbanii fără ispravă în hartu, cum au vedea mare năvală, așa strica iarba fără de nici o treabă și pre nime nu răniia, care lucru era îndată semnă de mare frica lor. Toate acéstea socotia el-agasi, om de-abia în toate ordele Crâmului altul al doilea la sprinteniie și la lucrurile războaielor. Iară îndesară o samă de săiméni de ciia ai noștri, ce să închinase la Constantin-vodă, sau îndemnată și au ieșit den șanțuri, viindă pre iază, pre lângă pârâu, au venit până în podul Bahluiului și trecândă podul preste Bahlui, ce era pre atuncea mai gios de iază și așa să simețise câtă pedestrime era și-n șes dencoace de pod ieșise câte 5-6 launloc și apucase și case câteva în Broșteni și da în tătari cu sinéțele. Iară și atuncea era de mirat, că pre nime nu răniia, fără doi cai, ci au rănit supt tătari la acél ieșit a loră.

Zac. 38. Acéia semeție a lor vădzândă el-agasi, au încălecat sânșur ș-au coborât în șes pre Bahlui și fiindă și doao steaguri de unguri, iară elă singur au îndemnat pre niște tătari sprinteni asupra săiménilor, ce era în șes. Ș-au sărit tătarați drept asupra săiménilor, cu sinéțele la obraz săiménii fiindă. Și cum n-ari crede nime să margă tătarați la foc, așa îndrăzneț, au mărșă, alesă cum am vădzut pre ună tatar bugeșan drept asupra a doi săiméni cu sinéțele în pravilă, au mărșă și de aproape amu au slobodzit amândoi sinéțele în tătari, iar nici pre unul nu l-au nemerit. Cu sabia zmulă tătarați, pre unul l-au rănit, iară pre al doilea săiman l-au dus viu la el-agasi. Așa să cunoștea de atuncea pedeapsa oștii lui Constantin-vodă! Iară în céia parte de Bahlui, în ceiriă, fugia céle două steaguri de catane de la o vréme numai de un tatar, cu mare ocară și răs între toți că fugia atâtea oameni de unul și fugindă da înapoi cu pistoalele în sus, nevădzândă unde dă!

Zac. 39. Amu îndesară era acest hartu, preste noapte au ieșit den târg tătarați la mas preste ceiriă, iară dărăbanii și săiménii un ceas n-au stătit, toată noaptea au dat cu sinéțele și nu câte unul, ce totodată ca-n chip nemțască, strica iarba fără ispravă în vânt. Ne-am gândit întâi că or hi dodeindă tătarați, ce n-ave dodeială de nime, numai să cunoaște bine lucrurile blăstămate și-nspăimate.

Zac. 40. A doa dzi, vineri să prileșă, deci tătarați război să facă n-

au vrut, ferindŭ vinerea, care dzi la dânzii să ține, cum ținem noi dumineca din dzilele săptămânii, ce au ședzut gata, cu caii amână până spre amiadzădzi. Au chemat el-agasi pre boieri la sine și le-au spus cum într-acéia dzi nu-i sloboade légea lor să margă asupra nemăruia, iară ei de ar veni, atuncea război om face. Și au întrebat de boieri, ce le-ari părea și lor, în ce chip, a dooa dzi ari méрге asupra lor și den ce parte s-ari lovi și ce loc ieste, unde stă oastea lor. Acéstea vorovindŭ cu boierii, că era om în faptele sale denafară de hirea tătărăscă, așa de blândŭ, lin și la treaba oștii deplin, acéstea vorovindŭ, numai ce să audziră dobele și trâmbițele în oastea lui Constantin-vodă și s-au vădzut fără zăbavă și clătirea oștilor la vale, spre Bahluiŭ. Și așa au ieșit toată oastea la șés, cu pedestrima, cu pușcile, cuprindzindŭ oastea lor de la pârâul ce vine alătura cu iazul, până la Galata de Gios și așa, cu acéia tocmală, au purces spre pod cu oastea Constantin-vodă.

Zac. 41. Au încălecat și tătărăi, era de toți ca 3.000 de oameni și de ai noștri, moldovéni, vro 300 de oameni și i-au tocmit el-agasi pre tătari și pre ai noștri dencoace de Ciricu, pre podișŭ asupra Tătărășilor, așteptândŭ pre Constantin-vodă în tocmală.

Zac. 42. La Constantin-vodă de toată oastea va hi fost la 8.000 de oameni. În șés, la ieșitul harțului tătărăscŭ înainte, peste Bahlu-iŭ, n-au ieștitŭ de la dânzii la harțŭ nimè. Slobodzii pușcile câteodată și era pușcile bune și mari, de acéle puști ce făcuse Ștefan-vodă Gheorghie la Liov, dară așa da de bine dentr-însele, cât nu să lovască pre cineva, ce sunetul glonțului nu să audziia pre nicăiurea. Acéia tocmală era. Și să gândiia că ori înspăima pre tătari numai cu sunet, ce nu să sparie neprietinul cu sunet în darn, fără moarte.

Zac. 43. Dacă au sosit oastea lui Constantin-vodă la Bahlui, s-au apucat de trecătoarea Bahluiului și dacă au vădzut el-agasi că are gândŭ să treacă oastea Bahluiul, au pus un tatar bătrân la o movilă, care este de acoloa, de unde sta oastea tătărăscă mai spre Aron-vodă, asupra Ciricului, învățându-l, cât va vedea de acolo, că va începe a să sui oastea lui Constantin-vodă spre malŭ, pre la margiinile Tătărășilor la deal, să

să învârtească pre movilă de trei ori. Și așa au făcut tătarul. Deci, cum au vădzut semnul de la movilă, de unde era tătarul, el-agasi întâi singur, ca un leu și după dânsul toată oastea, cu glas: “Halla¹, halla, halla”, au purces. Au slobodzit dărăbanii și săiménii toți focul și pușcile, de care durât a sinéțelor să oprisă tătarâi câtva, iară dacă vădzură că nu cade nime den sinéțele lor, au răbdat, pân-au început a să mai rări focul. O samă de dărăbani, cum au vădzut, că să stâmpără focul și tătarâi tot stau, de la coadă unii au plecat fuga înapoi, pre carii, cum i-au zărit tătarâi că fug, cum orbi au năvălit și au intrat în pedestrime cu sabiile zmulte. Să prăvești moarte, să vedzi osânda și așa de sânrg vărsare de sânge de oameni! Era trei iazuri de trupuri, cum sta trei rânduri de pedestrime, unul preste altul de pe supt mal, până în pâ râul Bahluiului. Constantin-vodă au luat drumul cel mare spre Scântéia, călărății care încotro au putut, unii pre Bahluiū, alții pen Cârlegătură și s-au topit mulți unguri și den călărime și mulți au dat și de pe iazū în hălășteu, mulți ș-au pus capetele și pen codri. Iară carăle a lui Constantin-vodă toate au rămas la mănăstirea lui Pătru-vodă, la Galata de Sus. Și așa mult tătarâi n-au gonit, ferindu-se de păduri. Atuncea au cădzut la robie și Băleanul banul de la Craiova de Țara Muntenească. Aicea în oraș era mănăstirile pline de bieții oameni târgoveți și sărăcimea au dat toată bani, de s-au răscumpărat ca den robie.

Zac. 44. Soltanul după această izbândă, luândū pre Ghica-vodă cu sine, după porunca împărăției, au purces pre la Huși în Țara Muntenească și acolea, fără nici unu război cu Mihnea-vodă, l-au aședzat la scaunū, fugindū den Târgoviște Mihnea-vodă și simțin-du-se în faptele sale céle mai multū decât păgânéști, cu furiș la Racoții, în Ardeal, undeși ș-au borât curând și sufletul în prăpăștile iadului. Și cum scrie sfânta Scriptura: “И погине памет егво съ шѣмом” (“Perit-au pomenirea lui cu sunet”). Așa spun că l-au otrăvit Racoții. Făcuse el o zarvă pe la

---

¹ Allah.

Dârstor, pe la Giurgiu cu turcii, până a-i veni vestea de răzspira lui Constantin-vodă de aicea, care, de au făcut vreo viteje acolo, să scrie munténii. Iară aicea au venit Ștefan-vodă, feciorul lui Vasilie-vodă, în scaună.

CAPULŢ ALŢ DOODZĂCI ȘI 2

Zac. 1. Ștefăniță-vodă, feciorul lui Vasilie-vodă, toată domniia a lui Gheorghie Ștefan-vodă fiindŢ aicea cu îmma-sa în opreală, de carele siindu-să boierii să nu iasă la domnie în viața lor, ales boierii carii era de casa lui Ștefan-vodă, îndemna pre Ștefan-vodă să-l semnédze la nas¹. Ce n-au priimit Ștefan-vodă, dzicându: “Om muri noi până atuncea, până va hi unulŢ ca acésta domnŢ”, că era copilaș mic încă pre atuncea Ștefăniță-vodă. Iară dacă au ieșit Ștefan-vodă Gheorghie den domniie ș-au venit Ghica-vodă în scaun, aducându-și aminte binele, mila și cinstea care au avut de la Vasilie-vodă, pre doamna sa și cu feciorul au trimis în Țarigrad cu cinste. Era încă Vasilie-vodă viu, închis la Edi Cula și dacă au mărșu în Țarigrad doamna lui Vasilie-vodă, era slobodă a méрге la domnŢ său. Iară pre Ștefăniță-vodă l-au dat Vasilie-vodă la priietini, la carte și agiungându amu la ai..., mergea câte cu un răvaș și la veziriul Chiupruliul cel bătrân, la nevoile sale. Spun, dacă l-au vădzut veziriul amu voinic, au dzis: “Voinic fecior are Vasilie-bei!” Și așa, fără zăbavă, au ieșitŢ la domnie Ștefăniță-vodă, mutându veziriul pre Ghica-vodă în Țara Muntenească, ca pre un om bătrân, pentru aședzarea aceii țări, după mare răscoale ce făcuse Mihnea-vodă în Țara Muntenească.

Zac. 2. Bine nu s-au aședzat aicea în scaun Ștefăniță-vodă și acoloa Ghica-vodă în Țara Muntenească, în anul dentâiu a domniilor lor, Constantin-vodă au și lovit iară fără véste pre Ghica-vodă și așa

---

¹ Tăierea cartilajului dintre cele două nări era o mutilație care făcea pe cineva inapt pentru domnie.

degrabă, cât, cu noaptea au plecat fuga din scaun Ghica-vodă din București și au apucat Constantin-vodă scaunul Țărâi Munte-néști iară.

Zac. 3. Soltanul era în Bugeag; îndată i-au mǎrs porunca de la împărăție să margă asupra lui Constanin-vodă și îndată au purces sultanul. Iară Constantin-vodă au strânsă oaste foarte bună, că și țara venise la dânsul toată și s-au tăbărât în munți la loc așa de tare, cât sultanul, dacă au înțeles ce oaste are și în ce loc ieste, nu să gândiia că așa lesne îl va lua, că avea și léși, și némti, și unguri, și sirbi lefécii, că încă nu fârșisă banii a lui Matei-vodă. Ce, într-o dzi au ales soltanul 300 de tătari într-ales și le-au dat poruncă, oricum, numai să străbată la locul acéla unde era tabăra lui Constantin-vodă. Și au purces tătarâi și s-au tâmpinat cu o straje a lui Constantin-vodă, care straje vădzândă că vin tătarâi, s-au dat înapoi și luându-i tătarâi în goană, tabăra céialaltă, nu să să apuce de război, în ce loc era, ce acéia spaimă le-au cădzut asupra, cum, care încotro au putut, au plecat fuga, și au lăsat toată tabăra pustie. Numai Constantin-vodă, vădzândă spaimă ca acéia, ș-au strânsă lefécii ce avea ș-au purces preste munți în Ardeal. Hiclenșug au fostă a munténilor, că n-au vrut să să puie împrotiva împărăției, au ce urgiia lui Dumnedzău au fostă la acéia spaimă, că spun că numai șapte tătari au fostă acéia ce au gonit și au răzbit până la tabără, cât s-au mirat și singur sultanul. Deci, după această izbândă, au ședzat soltanul iară pre Ghica-vodă, carele era fugit la pașea de Dârstor.

Zac. 4. Constantin-vodă, după fuga sa den Țara Muntenească, n-au mǎrsă la Racoții, ce în număr ca la 800 de oameni, tot într-ales lefécii, s-au suit cu munții alătorea în sus și aproape de Maramorăș, pe la Bistriță, au luat potica preste munți, pre la Dorna și au ieșit pre la Câmpulungă a țărâi noastre și trecândă mai pe den sus de Suceavă, au lovit pre la Hotin și au trecut Nistru la căzaci pre la Movileu, ispitindu-să și despre acéia aripă.

Zac. 5. Ștefăniță-vodă aicea, ca un om tânăr, nevrândă soru-sa, doamna Roxanda, să vie pre scrisorile tătâne-său ș-a lui în țară, den Rașcov, care târgu îi didésă Hmil, după moartea feciorului său, lui Timuș, au trimis oaste asupra Rașcovului, să-l bată și să o ia cu de-a sila. Ce n-au putut face nemică ai noștri Rașcovului, numai ce au făcut zarvă cu căzacia. Cândă și cândă aștepta prilej ca acela căzacia să lovască aicea în țară și prilejindu-se a nemeri lui Constantin-vodă la dânșii înloc i-au făgăduit oaste.

Zac. 6. În Țara Muntenească, după fuga acéia ce făcuse Ghica-vodă de Constantin-vodă, veziriul scârbit pre dânsul, nu preste multă vréme au trimis pe pașea de Dârstor de l-au luat den scaun și au dat domniia în locul lui, feciorului său lui Grigorie-vodă.

Zac. 7. Și așa, tot într-același an, anul dentâi a domniei lui Ștefăniță-vodă, toamna, au venit Constantin-vodă cu oastea căzăcească și asupra lui Ștefăniță-vodă ispitindă în divuri, în chipuri, să încapă la domnie, nu fără agiutoriu și îndemnarea a lui Racoții, că și Racoții, încă aședzat nu era și-n Ardeal o cetate anume Oradiia cu oamenii lui Racoții aședzată, pre atuncea o bătea Ali-pașea, care au și luatu-o, ieșindă o făméie den cetate și arătândă turcilor apa de unde veniia, de-ncungiura cetatea. Acéia apă abătându-o turcii de la cetate în laturi, au luatu-o, vestită între cetățile Ardealului.

Zac. 8. Înțelegândă Ștefăniță-vodă că tréce Constantin-vodă Nistrul la Soroca, au ieșit la Coicéni cu oastea sa ș-au pus tabăra acolo, însă oastea era pre puțină, că țara într-acéia foamete era într-acéla ană, cât mânca oamenii papură uscată în loc de pâine, măcinându-o uscată. Și de pe acéia foamete porecliia și pre Ștefăniță-vodă, de-i dzicea Papură-vodă. Ce vrémile și voia lui Dumnedzău nu sunt, în voia domnilor.

Zac. 9. Iară și pre câtă oaste era, o trimisésă Ștefăniță-vodă toată în frunte înainte pre Răut cu Catargiu și cu Grigorie păharnicul și cu Mihalcea Hâncul sărdariul și călărașii de țară și toți mazilii cei mai sprintini, aproape de 2.000 de oameni. Și așa oastea acéia foarte cu

proastă tocmală, cu orânduiala serdarilor ce era fără crieri, au lovit Chiașca căzacul noaptea, numai cu 300 de oameni și au răzspit, toată oastea acéia, cu mare ocară, oaste numai den sunet răzspită, nice gonită de cineva. Iară tot adunându-să la loc, amu pre giumătate decât era întâiū, au stătut, de straje, până au sosit și Constantin-vodă cu tabăra la dânșii, carele, dacă au luat veste den limbi că este la Coicéni Ștefăniță-vodă, au luat, în gios, trăgându oastea la Prut, la Zagarancea. Și să nu hie dat această véste un căpitan leah, anume Voicehovschii, că Constantin-vodă este amu mai gios de noi cu oastea, de străjerii noștri l-am hi știut atuncea cândū ar hi trecut Prutul. Deci au purces și Ștefăniță-vodă în gios pre la Posadnici și trecându târgul pre deasupra mănăstirii lui Aron-vodă, au trecut la Tomești, pre Bahlui și acoloa au stătut cu oastea. Iară Constantin-vodă într-acea noapte au mas la Prut de céia parte.

Zac. 10. Adoa dzi Constantin-vodă s-au apucat cu căzaci de trecătoare, iară Ștefăniță-vodă au luat Prutul în gios, în preajma Bugeagului, că îndată au răpezit la el-agasi de Bugeag. Și era cu Ștefăniță-vodă și balgi-bașea hanului cu vro 100 de tătari, den care tătari și de ai noștri au ales Ștefăniță-vodă și au mărșū supt tabăra căzăcească, amu Prutul trecută, de au luat den oastea lui Constantin-vodă limbă.

Zac. 11. Au spus limba, cum sunt cu Constantin-vodă 5.000 de căzaci den toate polcurile aleși și 1.000 de lefecii a lui și cumū mergea Constantin-vodă drept la Iași. Acélea înțelegând Ștefăniță-vodă, cu sfatul lui balgi-bașea, au luatū cu tot de-a dinsul pre Prut în gios, în tâmpinarea lui el-agasi și s-au tâmpinat cu el-agasi de Bugeag la codrul Chighéciului.

Zac. 12. Trimisése Constantin-vodă în urma lui Ștefăniță-vodă 500 de oameni cu Durac, cărora și Ștefăniță-vodă, trimițindū înainte să cerce pre Hăbășescul și pre Voicehovschii căpitanul, înainte numai cu o sută de oameni. De la Obileni s-au supus oamenii lui Constantin-vodă și s-au făcut a fugi céia ce să arătasă, pre carii gonindu-i ai noștri, au

ieșit toată strajea lor. Deci, numai ce au căutat a pleca céstora ai noștri fuga. Era cu ai noștri și tătari puținei, în carii era și un comis a soltanului, ce vénise pentru poclonul lui la Ștefăniță-vodă. Au pierit acoloa acéla om a soltanului și alți doi tătari cu dânsul, năvălindŭ preste Jijiia după cei dentâi ce să arătasă. Apoi la trecutul Jijii înapoi, li s-au înglodat caii. Îl apucase alt tătar pre comisul acéla a sultanului după sine pre cal, ce apoi au pus capul și el și comisul acéla.

Zac. 13. Dacă s-au tâmpinat Ștefăniță-vodă cu Șah Bulat-aga, el-agasi de Bugeag, ca 2.000 de oameni cu dânsul și cu Ștefăniță-vodă pre 1.000 de oameni, au purces drept asupra lui Constantin-vodă la Iași. Amu adunase la sine Constantin-vodă pre vlădici și câțva boieri suseni¹. El-agasi îndată au ales o samă de tătari sprinteni și i-au trimis să lovască Iașii fără véste. Și așa degrabă au lovit, cât au luat orașul în lungŭ, de au apucat mulți oameni în robie den târgŭ. Constantin-vodă vădzândŭ că-i vin tătarași asupra, au ieșit cu tabăra și au stătut cu oastea de laturea târgului, pre pâ râul Căcăinii, mai gios de podul lui Ștefan-vodă. Iară Ștefăniță-vodă cu el-agasi au cuprinsŭ Tătarașii.

Zac. 14. Mergea ai noștri o samă mai bine, departe asupra taberii, decât tătarași și săiménii îi bătea den sinéțe de după case. Într-acéiași dzi au ieșit o samă de capete căzăcești la el-agasi la voroavă și cerea de la dânșii el-agasi să dea pre Constantin-vodă și să margă ei slobodzi. Pre un păr au stătut atuncea viața lui Constantin-vodă, că solii amu pozvoliia, ales Stamatenco, carele era mai mare pre căzaci. Numai căzaccii sânguri den sine, den fâgăduința lui Constantin-vodă că pe tot omul va da la Movileu câte 20 de lei și dândŭ o samă de bani la sotnici și mai mult lui Chiașco sotnicul, au strigat căzaccii până într-unul, chiuindŭ “**НЕХАН СЛАВА НАША НЕ ГҀИВНЕТ**” adecă: “Să nu piară cinstea noastră”, or sta și acést lucru nu or face. Spun să hie luat bani de la Constantin-vodă și el-agasi.

---

¹ Adică boieri din Țara de Sus.

Zac. 15. A dooa dzi pre amiadzădzi, au purces tabăra legată den loc și la suitul malului pre de laturea Tătărașilor, să hie fost o tocmală și nevoița lui el-agasi, era de-a să rumpere tabăra la acela loc de ai noștri. A doa năvală au făcut ai noștri amu pre deal spre Aron-vodă și înfrânse pe pedestriimea căzacească până în cară și au picat acoloa căzaci, iară și supt ai noștri cai s-au aflat răniți câțva și morți.

Zac. 16. Și așa au hălăduit Constantin-vodă și dentr-acéia dată de supt cumpănă mare a vieții, n-au mai cercat zarve de atuncea, ce s-au așezat în Crăiia Leșască. Mărs-au Ștefăniță-vodă cu el-agasi în urma căzacilor până preste Prut, iară petrecătorilor, nu oșténilor și gonașilor sămănători. Și s-au întorsu el-agasi la Bugeag, iară Ștefăniță-vodă în Iași. Căzaccii cu Constantin-vodă au trecut la Movileu Nistrul și acoloa mare nevoie au avut de căzaci pentru léfe.

Zac. 17. Bine nu s-au mântuit Ștefăniță-vodă de el-agasi de Bugeag, au sosit și pașea de Silistra, Mustafa-pașea și cum au sosit, au descălecat drept la curtea cea domnească și au strânsu toți boierii la sine și întrebându-i de acéste oști căzăcești, cum de au venit asupra țărâi împăratului, făcându pre boieri haini, i-au luat pre toți, câțiși au fost boieri, de i-au închis, țiindú rău și pre Ștefăniță-vodă și făcându-l omú de nemică. Au ședzut aicea trei dzile, cu mare cheltuială și sile în orașú de oșténii lui și la purces au ales den toți boierii pre Toma vornicul și pre Șeptelici hatmanu și pre Prăjescul vornicul în pază și până n-au dat 60 pungi de bani, nu i-au slobodzit pre boieri, carii mai sus să pomenescú, amu de la marginea țărâi.

Zac. 18. Ștefăniță-vodă toate faptele acéstea a pașii dândú știre la Chiupruliul veziriul și amu și Vasilie-vodă ieșisă den Edi Cula slobod, înloc au răpedzit la pașea de l-au dus la Țarigrad și cu puțin de n-au pierit sângur pașea; iară chehaia lui au plătit acéle fapte cu capul.

Zac. 19. Într-acest anú ș-au fârșit dzilele vieții sale și Vasilie-vodă, domnú vestit între domnii țărâi și cu fericită domniie. Ștefăniță-vodă,

cât s-au dezvărat, îndată i-au venit poruncă să trimiță oastea în Țara Ungurească și de la munténi iară așa, asupra lui Racoții și au trimis Ștefăniță-vodă pre Voicehovschii căpitanul de lefecii cu 1.000 de oameni și pre Mihalcea Hâncul serdariul.¹

Zac. 20. Sărascher de la împărăție era asupra lui Racoții un pașe, anume Săidi-pașea. Nu-l pot uita turcii până astăzi pre acél pașe și acéla om era de războinic și tare, cât (precum spunea și ai noștri de dânsul) cu hatmanii cei vestiți în lume poate să să puie hirea lui. Cu acela adunându-se și oastea muntenească și a noastră, au purces asupra lui Racoții și la Cliujvar, la oraș, le-au ieșit Racoții înainte cu oștile sale.

Zac. 21. Pașea n-avea mai mult de 6.000 de oameni, fără oastea cestor două țări, însă, cum spun, neînfrânt om la războaie. Iară Racoții avea 8.000 de oameni, de mare scumpete ce avea acél om, că de ar hi avut oaste mai multă, cum era oastea turcească puțină atuncea asupra lui, la dânsul era acéia dată izbânda. Și cum au fost acela război, n-am vrut să-l trecem cu pomenirea.

Zac. 22. Tocmise Racoții toată pedestrima sa și pușcile den-a-direapta, împotiva muldovenilor și-a munténilor, știindú că acéste neamuri împotiva focului nu stau. Iară singur cu capul său, cu toată călărima (că avea aleasă călărime), au stătut împotiva oștii turcești.

Zac. 23. Iară Săidi-pașea tocmise pre 2.000 de munténi și pre 1.000 de muldovéni den-a-stânga sa, iară călărima turcească o samă în frunte înaintea sa, iară o samă de călăreți și o dată cu pedestrima, câtă avea și cu pușcile, au stătut pe după călărima ceii dentâi. Și dacă au tocmit așa oastea, au chemat toate capetele, și-a noastre și muntenești, și le-au dat, poruncă așa: “Câinilor! Iacă eu oi purcede drept asupra ghiaurului și nu cu altă armă, numai cu sabia. Den voi carele să va

---

¹ Miron Costin face aici o confuzie cronologică: expediția împotriva lui Gheorghe Rakoczi, pe care o povestește în paginile următoare, a avut loc în realitate în 1660, adică înainte de luptele cu Constantin Șerban și cu cazacii, povestite mai sus (1661).

apuca, ori de arcă, ori de altă armă, aceluia capul îi voi tăia și întâi voao, capetenilor. Deci, eu cum oi purcede și oi începe războiul, voi să tréceți preste pedestrime și să loviți oastea neprietinelui den dosă. Dacă oi înfrânge, că știu eu că oi înfrânge, unul den voi să nu cumva să să apuce de jacă, să descalice cineva la vreo boarfă sau să alérge după cai slobodzi cineva, să prindză, ce să goniți strânși pre neprietinel, că de goană sunteți voi mai buni decât oastea a mea ceastalaltă. Și aceasta învățătură să țineți, cum vă dau poruncă. Iară că nu oi bate pre neprietinel, nime den voi să nu gândească, că eu știu că oi bate.”

Zac. 24. Și după aceasta poruncă, cum au sosit, capetele oștii noastre la bulucurile sale, au și purces pașea întâi cu oastea, așa tocmită cum s-au dzis și ai noștri alătura. Dacă s-au apropiat, turcii de oastea lui Racoții, au sărit Racoții cu toată oastea o dată, singur fruntea cu aleși catane ce avea și îndată au înfrânt toată călărima turcească, câtă era în frunte și așa au buldzitu-o, cât începută a da preste pașea, carele venea cu temeiul pre urmă. Ce, au stătut pașea singur cu sabia zmultă, oprindă oastea care o înfrânsesă den frunte ungurii. Și pășind singur cu sine și cu bulucul său înainte, s-au amestecat oștile turcești în sabii cu ungurii. Ce turcii pre carii îi buldziia sânghur cu chipul său pașea, au lovit și aripa cea de muldovéni și de munténi asupra pedestrimei lui Racoții, amu den dosul lui Racoții, că trecuse Racoții înainte și rămăsésă și munténii și muldovénii amu can înapoia lui. Au slobodzit focul némții lui Racoții și pușcile în ai noștri, care focă nesuferindă ai noștri, s-au dată înloc înapoi, ca-n chip de fugă. Acolea mare greșeală au făcut, Racoții, de n-au pus lângă pedestrime și ceva călăreți. Să hie încălecat pe munténi și pre muldovéni, atuncea cândă i-au înfrântă focul, n-ari hi mai îndireptat în véci ai noștri. Ce, dacă au vădzut ai noștri că altă grije n-au, fără numai focul, cum s-au deșertat sinétele, cum s-au întorsă o samă de căpeténii, ales Voicehovschii căpitanul și Cantimir, pre atuncea ceauș la mun-téni, care apoi au fost și serdar aicea în țară și alții și îndată după dânșii toată oastea. Și până a umple némții sinétele,

deșertate fiindă, au intrat cęștealalți cu sabiile zmulte în pedestrime și îndată au amestecat, toată pedestrimea și au pornit-o în răzsipă, rămâindă și pușcile și armele pedestrimei în deșertă. Și așea vădzândă ungurii pierirea pedestrimei sale și amu în dosul său, i-au început a slăbi și mai vartos luptândă Racoții sângur în războiă l-au rănit un turcū drept în capū cu rană foarte grea, den care rană i s-au prilejit și moartea.

Zac. 25. Vădzândă ungurii pre Racoții domnul său așea cu grea rană, l-au și apucat catanele între sine și s-au abătutū la lături, cum au purces toată oastea ungurească în răzsipă. Goană așea grea n-au fost, că turcii pre obiceiul său n-au gonit, ai noștri încă, fiindă aproape îndată de păduri, nu s-au lățit cu goana. Și așea au fostū fărșitul și lui Racoții, domnū în mare fericire născut, între cei fericiți cnédzi, mare fericit. Dară la ce nu aduce nesățioasă hirea oamenească la măriri. După această izbândă asupra lui Racoții, Săidi-pașea au aședzat tot Ardealul în partea împărăției și oștile noastre le-au slobodzit, pre acasă.

Zac. 26. Aicea în țară în cest an domniia cu pace Ștefăniță-vodă preste toată vara, iară bine n-au sosit oastea cėia ce era trimasă la Ardeal, au și venit poruncă și alta de la împărăție, să purceadă singur Ștefăniță-vodă la Nepru, să fie de agiutor acolea pașii de Silistra și hanului la lucrul unor cetăți, care au făcut împărăția din pajiște pre Nipru, pentru apărarea căzaciilor, să nu poată umbla pre mare. Numai ce au căutat a purcėde Ștefăniță-vodă și-n cale mergândū, amu de Tighinea aproape, pe Băcū, la un sat anume Luțenii, au cădzut în boală foarte grea, lungoare, care boală au priceput îndată doftorul că trebuie să ia sänge, ce n-au ascultat și adăogându-să boala și ales toamna amu, așea de greu l-au cuprin-sū herbinteala, cât până la Tighinea au stătut frănitic, adică buiuguit de hire. Cu chipul ciumii era boala, că i-au ieșit și bolfa la o mână, însă nu era ciuma, ci direaptă lungoare cării boale îi dzic doftorii maligna. Și cât au trecut la Tighinea Nistrul, au stătut a treia dzi mortū. De acėia boală au murit acolo și Dumitrașco

Drăgușcul de la Suceavă, om cunoscut și ales la toată curtea. Hirea aceștii domnii a giudeca nu putem, că nu era încă copt în vârsta sa. Multe să cunoaștea într-însul den hirea tătăne-său, iară la mânie răpitoriu.

Zac. 27. Turcii agalarii de Tighinea, cum au audzit de moartea lui Ștefăniță-vodă, încă nu era ieșit sufletul, s-au înglotit și au venit să ia ce or găsi domnesc tot pre sama împărăției. Puțin lucru au lipsit de nu s-au făcut mare zarvă între noi și între turci, că intrase ca-n chip de jac în tabără o samă de dâșșii. Ce, dacă au stătut cu boierii la socoteală, nu le-au oprit boierii, ce le-au răspuns: “Luați! Ce, apoi să nu dați de mai mult samă!” Și luându-și sama agii, să nu dea apoi mai mult de precum or lua, s-au lăsat.

Zac. 28. Boierii după fărșitul lui Ștefăniță-vodă, îndată au ales pre Chiriță Dracon Ruset, carele apoi au cădzut și domn și cu dânsul și pre Alexandru Costin postelnicul și i-au răpedzit îndată la împărăție, dând știre de moartea lui Ștefăniță-vodă și să arate mare rugămintea țării pentru domn de țară și să pomenească îndată de Dabijea vornicul. Însă nu era cu știrea tuturor pentru Dabijea-vodă, alții trăgea cu alte chipuri, pre carii să-i treacă condéiul nostru pentru urâtă pomenire. Iară oasele lui Ștefăniță-vodă luând boierii cu sine, au purces deodată pre Nistru în sus, pe de céia parte și trecând la Bilacău Nistrul. Și au venit în Iași și l-au astrucat în mănăstirea tătăne-său, care să pomenéște pre numele Trei Svetitelei.

DE NEAMUL
MOLDOVÉNILOR,

DIN CE ȚARĂ AU IEȘIT STRĂMOȘII LOR

PREDOSLOVIE,
ADECĂ CUVÂNTARE DINTĂI DE DESCĂLECATUL ȚĂRĂI CEL
DINTĂI ȘI A NEAMULUI MOLDOVENESCŪ

CĂTRE CITITORIŪ

Începutul țărâlor acestora și neamului moldovenescŭ și muntenescŭ și câți sunt și în Țările Ungurești cu acest nume, români și până astăzi, de unde suntŭ și de ce seminție, de când și cum au dăscălecat, acēste părți de pământŭ, a scrie, multă vrēme la cumpănă au stătut sufletul nostru. Să înceapă osteneala aceasta, după atâta véci de la discălecatul țărâlor cel dintăi de Traian împăratul Râmului, cu câteva sute de ani peste mie trecute, să sparie gândul. A lăsa iarăș nescris, cu mare ocară înfundat neamul acesta de o seamă de scriitori, ieste inimii durere. Biruit-au gândul să mă apucu de această trudă, să scoț lumii la védere felul neamului, din ce izvor și seminție suntŭ lăcitorii țărăi noastre, Moldovei și Țărăi Muntenesti și românii din Țările Ungurești, cum s-au pomenit mai sus, că toți un neam și o dată discălecați suntŭ, de unde suntŭ veniți strămoșii lorŭ pre acēste locuri, supt ce nume au fostŭ întăi la discălecatul lor și de cândŭ s-au osebit și au luat numele cest de acum, moldovan și muntean, în ce parte de lume ieste Moldova, hotarăle ei păn unde au fostŭ întăi, ce limbă țin și păn-acum, cine au lăcuit mai nainte de noi pe acestŭ pământŭ și supt ce nume, scot la știrea tuturorŭ, carii vorŭ vrea să știe neamul țărilor acestora.

Dzice-va néștene: prea târziu ieste; după sutele de ani cum să vorŭ putea și poveștile adevărate, de atâtea vacuri? Răspunzŭ: Lăsat-au puternicul Dumnezeu iscusită oglindă minții omenești, scrisoarea, dintru care, daca va nevoi omul, céle trecute cu multe vremi le va putea și și oblici. Și nu numai lucrurile lumii, staturile și-ncepăturile țărâlor lumii, ce și singură lumea, ceriul și pământul, că suntŭ zidite după cuvântul

lui Dumnezeu celui putérnic. Crezú, din Scripturi știm și din Scripturi avem și sfânta credință a noastră creștinească și mântuirea noastră cu pogorârea fiului lui Dumnezeu și împelițarea cuvântului lui, cel mai denainte de véci în firea omenească (denafară de păcatú). Scriptura ne deșchide mintea, de ajungem cu credința pre Dumnezeu, duhul cel nevázut și necoprinsú și neajunsú de firea noastră, Scriptura departe lucruri de ochii noștri ne face de le putem vedea cu cugetul nostru. Să nu pomenim de marile Moisi, carile după 2.400 de ani au scris létopisețul de zidirea lumii, că acela au avut pre însuși Dumnezeu dascal, rostú cătră rost. Omir în 250 de ani au scris după răsipa Troadiei războaiele lui Ahileus, Plutarhú în 400 de ani au scris viața și faptele vestitului împăratú în lume, a lui Alexandru Machidon; Titus Livius cursul a toată împărăția Râmului în 700 de ani și mai bine au scrisú după urzitul Râmului și alți mulți istorici, cercândú de-amărântul scrisorile, cursul a multe vacuri cu osârdie și cu multă osteneală au scos lumii la vedére istorii.

Îndemnatu-m-au mai multú lipsa de știința începutului aceștii țări, de descălicatul ei cel dintâi, toate alte țări știindú începuturile sale. Laud osârdiia răposatului Uréchie vornicul, carile au făcut de dragostea țărâi létopisețul său, însă acela de la Dragoș-vodă, de discălicatul cel al doilea al țărâi aceștii din Maramoroșú scrie. Iară de discălicatul cel dintâi cu români, adecă cu râmléni, nimica nu pomenéște, numai ameliță la un loc, cum că au mai fostú țara o dată discălicată și s-au pustiit de tătari. Ori că n-au avut cărți, ori că i-au fostú destul a scrie de mai scurte vacuri, destul de dânsul și atâta, câtú poate să zică fiéștecine că numai lui de această țară i-au fostú milă, să nu rămâie întrú întunerecul neștiinței, că célelalte ce mai suntú scrise adăosături de un Simeon Dascalul și al doilea, un Misail Călugărul, nu létopisește, ce ocări suntú. Care și acélea nu puțină a doao îndemnare mi-au fostú. Câtú mi să pare, bine nu știu, că n-am văzut létopisețul lui Evstratie logofătul, iară cum am înțeles de câțva boieri și mai ales din Niculai Buhuș ce au fostú

logofăt mare, pre acestŭ Simeon Dascal, Istratie logofătul l-au fătat cu basnile lui și Misail Călugărul de la Simeon au născut, cela fiu, cestalalt nepot. Și mult mă mir de unde au luat acéste basne, că și Uréchie vornicul scie și el: 45 de ani la domniile céle dintăi, nici o scrisoare nu să afla de lucrurile lor, ce s-ar fi lucratŭ și nici streinii n-au știut nimica de dănșii, până la Alixandru-vodă cel Mare și Bun. Décii au început istoricii leșăști a scie, mai ales Bielschii și Marțin Pașcovschii, pre carii i-au urmatu răposatul Uréchie vornicul. Dacă n-au fostŭ dară dintăi scrisoare în țară și nici streinii n-au știut și nimica n-au scris, de unde suntŭ acéste basne, cum ca să fie fostŭ moșii țărâi aceștiia din temnițele Râmului, dați întru ajutoriul lui Laslău craiul unguresc? Și românii acum era în Maramoroș în zilele acelui craiŭ, cești dincoace, de unde ieste acum Moldova, iară cei dincolo, unde ieste acum Țara Muntenească, iară în munți, pre Olt, unde și acum să pomenéște Țara Oltului¹ și râmlienii cei discălicați de Traian în Ardeal, acum era în Ardeal.

Eu, iubite cetitoriule, nicăirea n-am aflatŭ nici un istoric, nici latin, nici leah, nici ungar, și viața mea, Dumnezeu știe, cu ce dragoste pururea la istorii, iată și până la această vârstă, acum și slăbită.

De acéste basne să dea seama ei și de această ocară. Nici ieste șagă a scie ocară vécinică unui neam, că scrisoarea ieste un lucru vécinicŭ. Cândŭ ocărăsc într-o zi pre cineva, ieste greu a răbda, dară în véci? Eu voi da seama de ale méle, câte scriu.

Făcutu-ț-am izvod dintăiași dată de mari și vestiți istorici mărturii, a căroră trăiescŭ și acum scrisorile în lume și vor trăi în véci. Și așa am nevoit, să nu-mi fie grijă, de-ar cădea această carte ori pre a cui mână și din streini, carii de-amăruntul cearcă zmintélile istoricilor. Pre dănșii am urmat, care vezi în izvod, ei pavăța, ei suntŭ povața mea, ei răspundŭ și pizmașilor neamului acestor țări și zavistnicilor.

---

¹ Adică regiunea Făgărașului.

Și întâi unui Enea Silvie și cu următorii lui; însă acesta istoric nu așa greu neprietin ieste, cât numai acest nume vlah de pe Fleac¹ hatmanul Râmului că ieste, scrie, unde s-au lunecat și săracul Uréchie vornicul. Crédem neputinții omenești.

Iară ieste altul, de neamul său Leah, Iane Zamovschii², care orbă năvăleşte, zicându că nu sunt moldovenii, nici munténii din râmléni, ci trecându pre aicea, pre aceste locuri, Traiană-împăratul și lăsându slujitori de pază, au apucat o samă de dachi limba râmlenească. Vei vedea apoi și a cuvintelor lui răspunsul și ocară, nu de la mine, ci de la istoricii, povașile méle, la rândul său.

Putérnicul Dumnezeu, cinstite, iubite cetitoriule, să-ți dăruiască după acéste cumplite vremi anilor noștri, cânduva și mai slobode veacuri, întru care, pe lângă alte trebi, să aibi vréme și cu cetitul cărților a face iscusită zăbavă, că nu ieste alta și mai frumoasă și mai de folos în toată viața omului zăbavă decât cetitul cărților. Cu cetitul cărților cunoaștem pe ziditoriul nostru, Dumnezeu, cu cetitul laudă îi facem pentru toate ale lui cătră noi bunătați, cu cetitul pentru greșalele noastre milostiv îl aflăm. Din Scriptură înțelégem minunate și vécinice fapte puterii lui, facem fericită viața, agonisim nemuritoriū nume. Sângur Mântuitorul nostru, domnul și Dumnezeu Hristos, ne învață, zicându: “Испитанте писанія”, adecă: “Cercați scripturile”. Scriptura departe lucruri de ochii noștri ne învață, cu acéle trecute vrémi să pricépem céle viitoare. Citéște cu sănătate această a noastră cu dragoste osteneală.

De toate fericii și daruri de la Dumnezeu voitoriū

Miron Costin, care am fost lofotă mare în Moldova

¹ L. Pomponius Flaccus, legat al Moesiei, în secolul I.

² În realitate istoricul ungar, Ștefan Szamosközy.

Istoricii

Dion

Evtropii¹Carionu²Cavații³

Bonfinu, ungar

Topeltin de Mediaș

CAP I

DE ITALIA

Toate lucrurile, dacă să încep a spune din ceputul său, mai lesne să înțeleg. Și neamul moldovenilor fiindu dintru o țară care să chiamă Italia, de Italia și de Împărăția Râmului, a cării împărății scaunul, orașul Râmul, în dricul Italiei ieste, a pomeni întâi ne trage rându.

Țara Italiei, de aicea de la noi, dreptu spre apusul soarelui ieste, nu așa depărtată de țara noastră, că de la Belgradul carile îl știm mai toți că ieste pe Dunăre, unde cade apa Savei în Dunăre, niguțătorște mergându, cale de 30 zile ieste până la Vineția și Vineția ieste pre pământul Italiei.

În statul său ieste între mări, ca și Greția, adecă Țările Grecești, că dincoace, dispre noi, să închide cu o limbă de mare, care iese din Marea Albă — vinețienii zic acei limbi Colfo de Vineție, adecă limba sau grumazii de Vineția — să zice și cu alt nume și Marea Adriaticum, marea de Adrie. Iară mării din care iese limba acéia îi zicu latinii Marea Mediteraneum, adecă marea den mijlocul pământului; turcii, grecii și noi zicem Marea Albă. Iară dispre céialaltă parte, spre apus,

---

¹ Flavius Eutropius, istoric roman din secolul al IV-lea.

² Istoric german din secolul al XVI-lea.

³ Wolfgang Kowaczöczy, istoric ungar din Transilvania, la sfârșitul sec. al XVI-lea.

îzbucnește iară din céiași Mare Albă un unghiū de mare, însă nu cu atâta lungime, cum ieste limba aceas-talaltă dispre noi. Și pre celalalt unghiū dincolea, ieste Ianua, noi zicem ianovezii. Însă dintre acéstea îmbe limbi ieste Italiia și în dricul pământului, spre miazănoapte, dincolo, până la hotarāle Franțozului.

Hotarāle ei despre răsăritū, dispre noi, cum s-au zis mai sus, limba de mare și apoi Stiriia, Carintiia¹, Avstria, țările Împărăției Nemțești; dispre miazănoapte franțozii, dispre apus Hișpaniia, iară dispre amiazăzi să închide cu marea ce-i zicem noi Albă și totu acéia ieste carea să închide până la Țarigrad.

Grecii zic Italiei cu altū nume Hesperiiia, di pe Hesper, steaoa céia căriia zicem noi luceafărul cel de noapte, că acel luceafăr dreptū peste Italiia apune. Simănătoare foarte cu Țările Grecești, că cum Grețiia să încépe din Marea Albă, între mări, până la Machidonie, de o parte cu Marea Albă, carea să întinde până în Țarigrad, de altă parte limba de mare, de care s-au scris mai sus, desparte pe Italiia de Țările Grecești, așa Italiia dincoace cu limba de mare, iar dintr-acolo, despre apus, cu unghiul cel dispre ianovezi.

Așa are Italiia domnii împărțite în sine, cum avea și Grețiia într-o vréme, căroro domnii și țări sunt numele acéstea: Liguria, Tăscana, Umbria, Sabina, Lațium, de unde ieste limba latinească și de la Latin-craiu, Neapolis, căriia suptū craii Hișpaniei, Calabriia, Apuliia, Romaniia, Istriia, Hetruria, Campania și mai suntū mai mărunte țări, carile trec cu condeiu pentru zăbava.

Iară Grețiia avea țări anume: Aarnaia, Etiolia, Thessaliia, Fochida, Moreia, Arcadia, Elada, Olimbiia, Laconiia, Ahaia, Attica, unde ieste vestitul oraș Athina, Viotia² și iară mai suntū țări mai mărunte.

Ieste Țara Italiei plină, cum să zice, că o rodie, plină de cetăți și

---

¹ Provinciile ale Austriei.

² Beoția.

orașă iscusite, mulțime și desime de oameni, târguri vestite, pline de toate bivșuguri și pentru mare iscusénii și frumusețuri a pământului aceluia, i-au zis raiul pământului, a căruia pământ, orașile, grădinile, tocmélele la casile lor cu mare desfătăciune traiului omenesc, nu are toată lumea, supt, ceriū blând, voios și sănătos, nici cu căldură prea mare, nici ierni gréle. De grâu, vinuri dulci și ușoare, untudelemn, mare bivșug și de poame de tot féliul: chitre, năramze, lămâi și zahăr și oameni iscușiți, la cuvânt stătători, peste toate neamurile, neamăgei, blânzi, cu oamenii streini dintr-alte țări nemăreți, îndată tovaroși, cum ar fi cu ai săi, cu mare omenie, suptiri, pentru acéia le zic gentiloni, cum zic grecii: celebii, și la războaie neînfrânți într-o vréme, cum vei afla la istoriile Râmului, de vei ceti de dânșii.

Acéia țară iese acum scaunul și cuibul a toată dăscăliia și învățatura, cum era într-o vréme la greci Athina, acum Padova la Italiia, și de alte iscusite și trufașă méșterșuguri.

Ieste Italiia mai vechie decât Roma, adecă Râmul, și Împărăția Râmului, care s-au urzit în Țara Italiei după ce au nemerit de la Troada Anténor și Enea, din carii, Antenor Vineția și olatelor ei, iară Enea Râmului și împărăției lui începători și rădăcină sunt.

Numele Italiei iese vechi, la toate istoriile céle vechi latinești, de pe Ital, craiul lor. Némții italiianului zic valios și noao, moldovénilor și munténilor, iar așa valios; franțozii italiianului valașhos, noao și muntenilor valașhos; léșii italianului vloh, iară noao voloșin, iară munténilor acum s-au luat léșii după apa Oltului și au mai adaos tiparnicii lor o slovă: M, de le zic molténi, adecă oltean; ungunii italianului: olaș, iară moldoveanului și munteanului olah. Și Țării Italiei léșii zic Vlosca Zemlea, adecă Țara Vlohului, iară țărâi noastre: Volosca Zemlea.

Caută-te dară acum, cetitoriule, ca într-o oglindă și te privește de unde ești, lepădându de la tine toate célelalte basne, câte unii au însemnat de tine, din neștiință rătăciți, alții din zavistie, care din lume

Decebal
Reproducere după Columna lui Traian

între neamuri n-au lipsitū niciodatā, alții de buiguite scripturi și deșarte.

Iară nu numai numele acesta, precum ai înțeleș că ieste tot unul, la toate țările, și al tău și Italiei, precum vei înțelege și mai pre largū, la capul deosebi de numele acestor țări, că și turcii și grecii ne zic vlah, ce și dintr-altele te vei cunoaște: obicéiuri, hire, graiul și până astăzi, că ești dreptū vloh, adecă italiian și râmlean.

Multe obicéiuri într-aceșt neam trăiesc a italiianilor, până astăzi: așa de oaspeți la casile lor, nemăreți, voioși, și libovnici (nu știu din ce munténii, o samă, s-au abătut puțintel den aceasta hire), așa la petrecâni, la întrebare unul pre altul de viață, firea, clătirea. Cine au fost la Italiia, să vază pre italiiani, să ia aminte, nu-i va trebui mai mare dovadă, să crează că un neam suntū cu moldovénii.

În casa noastră au fostū aceastā voroavā, în Iași cu un episcop italian¹, care între alte, foarte pre voia gândului meu, mi-au zis cuvinte de acéște neamuri, dzicând așa, și era om de înțeleș : “Mie nu-m trebuiéște să mai citescū la istorii de moldovéni, cine suntū; pre o samă de obicéiuri, foarte bine îi cunoscū de unde suntū, așa libovnici la oaspeți, așa femeile lorū să ferescū de vedérea streinilorū și să dau în laturi, așa să nu treacă femeia pe dinaintea bărbatului pe drum sau pe cărare, așa toată viața, în mâncare cu dulceața curechiului, numai acéștea sărat, atâta osăbire, acéia și iarna și vara tot verde, nemurat. Toate acestea atocma cu italiienii sunt și a vedere să mărturiséște o fire.” Cu multā mirare am stătut de mărturia acelui vlădică, de mare aguitoriū istorii méle.

Înțelege-vei și din capul care să va scrie din graiul cestorū țări că și limba ieste dovada că în graiul nostru până astăzi sunt cuvintele, unile letinești, altele italienești. Să miră un historic anume Cavație, dzicând: “De mirat lucru ieste că limba moldovénilorū și a munténilorū mai multe cuvinte are în sine râmlenești, decât a italienilor”, măcarā că

---

¹ Acest episcop catolic se numea Vito Piluzzo. A scris la 1679 un catehism în limba română, cu litere latine.

italianul tot pre un locă cu râmlénii. Ce acéia nu-i divă, că italianii târziu ș-au scornit limba, din letinească, așa de iscusită, de dezmierdată, cât că ieste limba îngerească îi zicu-i. Și întru unile voroave peste samă își aduce cu a noastră, ales cu acéste silaves: deliia, di, delia voi, vo siniorio, cum la noi: la dumneata, de la tine, de la dumneata, la voi, de la voi, care acés-tea în limba letinească, adecă râmlenească, acum nu încape, ce cură fără acéstea în măsurile sale.

Un historică, anume Eneas Silvii, de care ți-am pomenit, la predoslovie, și câțva alții, pre urmă și pre cărarea lui, au scris în istoria sa cum moldovénii, carii lăcuiesc pre pământul Dachii de Sus și munténii pre Dachia de Jos¹, acestă nume, vlah, îl trag anume după Fleacă, hatmanul Râmului. Și aceasta părere a célui Enea nu ieste de aiurea, numai au cetit niște stihuri a unui dascal anume Ovidius. Pre acélă Ovidius l-au făcut, cum zică turcii, surgună, de l-au gonit din Râm tocma la Cetatea Albă, pre Marea Neagră² Avgust-chesariă, împăratul Râmului, pentru niște cărți ce scrisese în stihuri de dragoste, de să umplușă Râmul de curvii dintru acéle jocuri ale lui, cum fac și moscalii, de trimit la zatocenii, adecă în urgie, la Sibir, și până acum. Acela dară dascal Ovidie au scris câteva cărți, șezându la Cetatea Albă în urgie, iară în stihuri, că ș-au fârșitū acolo și viața. Și pre numele lui ieste balta Vidovul³, la Cetatea Albă. Într-acéle cărți, una ce are nume de Pontă, scrie la un prietin al său la Râm, anume Grețin, acéste stihuri. Iată că ți le însemneză latinéște scrise și pre limba noastră tălmăcite:

*“Praefuit his, Graecine, locis modo Flaccus, et illo
Ripa ferox Istri sub duce tuta fuit
Hic tenuit Mysas gentes in pace fideli;
Hic arcu fisos, terruit ense Getas.”*⁴

¹ Dacia Superior și Inferior, prima împărțire a provinciei Dacia.

² Ovidius n-a fost exilat la Cetatea Albă, ci la Tomis (Constanța).

³ Acest nume nu are legătură cu Ovidiu.

⁴ Pontice (III, 9).

“Ghieții ținea într-o vreme, acum Flacus ține
Râpa scump-a Dunării, el singur cu sine.
Iel au ținut Misiia în pace cu credința,
Pre ghieți au scos de aicea, el cu biruința.”

Așa însemnează aceste stihuri ale acelu dascal, pomenind pre acel Fleac, căruia numele la Istoriile Râmului ieste Fulvius Fleacus¹ consul, precum chiema ei pre atuncea hătmăniile lor. Și de aceste stihuri s-au legat întâi acela Eneas Silvii și după dânsul și alții. Și între acéia află și eu pre Uréche, săracul, următoriu: să fie numele acestor țări, vlah, de pre acela Fleac, hatmanul Râmului; căruia lucru Carion istoricul stă împrotivă și cu dânsul și Topéltin de Mediiși, anume zicând deșchis: “Ceia ce au scris că numile vlah acestuia neam, adecă al Moldovei și al munténilor, ieste de pe hatmanul Râmului Fleac, basne sunt”².

Eu încă cei partea mea cu dâșii, cu acești doi țiu pentru aceste doveade, care deșchis țu-am scris, cum toată lumea zice italianului așa cu un nume și noao până astăzi. Și acel Fleac, de au bătut războaie cu tătarii³, pre Dunăre, iară la discălicatul țărâlor acestora, nici o treabă nu are, care sunt după Fleac discălicate, de Traian, împăratul Râmului, din Țările Vlohului, adecă a Italiei, fără numai va zice cineva că italianii acestu nume vlah au dobândit după Fleac, care lucru n-am cetit nici la o istorie a Râmului și de Italiia. Alte chipuri și capete au avut Italiia mai vestite și mai vechi decât acela Fleac; cum ar fi luat Italiia nume de la acéla?

Ci de Italiia atâta ajunge, câtă și s-au arătat cu mărturiile și istoriile și numelui care-l avem de la alte neamuri, tot unul până astăzi. Să pășim de acum și la altile pre rând.

¹ În realitate Lucius Pomponius Flaccus.

² Este sigur că această derivație nu are nici un temei.

³ Miron Costin numește pe sciții antici, tătari.

CAPUL AL DOILEA

PENTRU ÎMPĂRĂȚIA RÂMULUI

Împărăția Râmului căria putere și lățime asemenea nu au fostă nici o împărăție de cândă iese lumea, de măriia ei citește toate istoriile lumii, mai mare nu vei afla alta, nici în ceste vacuri de acum, nici în cele trecute. De această împărăție vei afla și prorocii, ales de Daniil prorocul, cu dezlegarea visului lui Navohodonosor, împăratul Asiriei. De aceasta împărăție cântă și sfânta beserică, întâia slava, glas 2, la vecerniia nașterii domnului și Dumnezeului nostru Isus Hristos: “**АВГУСТ ЕДИНО НАЧАЛСТВОУЮЩЕ НА ЗЕМЛИ**” adecă: “Cândă Avgustă unul stăpâniia tot pământul”. Acest Avgust împărat al Râmului au fostă și în zilele lui au născut și mântuitorul lumii, fiul și cuvântul lui Dumnezeu din preacurata fecioară Maria.

Numele său trage de pe orașul Roma, noi zicem Râmul, care oraș iese în Italiia, pe apa Tivrului curătoare în Marea Albă, cu cale de câteva zile mai jos de Râm, din izvoarele munților Italiei încep. Iară începutul împărăției aceștia, cum s-au și mai pomenit la capul cel dintâi, de Italia (care iese mai véche decât Râmul și decât începutul împărăției, pentru acéia pricină s-au pus și întâi la Italia rândul), iese din Troada, care o au răsipit-o elinii, sau cu altă nume grecii, trăgându multă vreme războaie cu troadénii pentru mare strămbătatea lor, ce le făcusă grecilor troadénii, cu furțișagul Elenii, femeii lui Menelau, prin Alixandru, feciorul lui Priiam împăratul Troadei. Care făméie să să întoarcă grecilor pururea sfătuia doi domni din Troada, Antenor și Enea, că întorcându-o, dzicea că s-a potolit vrajba cu grecii. Ci măzdind pre alți sănatori domni, ficiorul lui Priiam, să ție cu dânsul, să nu să dea Elena, s-au trăgănată sfada, până la stingerea de totă a Troadii, câtă n-au hălăduit niminea

altul, nici în cetate, nici în olatul ei, fără acei doi ce s-au poménitŭ, Antenor și Enea, cu gloatile lor. Ori cã știindu-i grecii cã acéia sfãtuia spre bine și nu i-au gonitŭ, ori cã ei, ca niște oameni cunoscândŭ la ce trage lucrul, s-au păzit de vréme, au ieșitŭ cu casile și cu oamenii săi, încărcați în vase. Din carei Antenor au discălicat Vineția pre pãmântul Italiei, iară Enea, pogorându-să mai jos, au abătut la malul iară al Italiei, unde stăpâniia Latinus-cra-iul o parte de Italia. Și îndemnatŭ și de prorocii lor pe atuncea păgânești, au început sfada cu acel craiŭ anume Latinus, de pre a căruia nume ieste limba latinească.

Nu era încă cu oameni deși acéle locuri așezate pre acéle vrémi și singur craiul mator de zile, numai cu o fată de trupul său care era logodită după un domnŭ de Italia anume Turnus, carile avea mulți domni de Italia neprietini. Pre acéia i-au tras Enea în tovărășie împrotiva lui Turnus și a lui Latin-craiul și cu câteva războaie cu mare vărsare de sânge, înfrângându pre Turnus, până și la pierirea lui în războiŭ, au căutatŭ lui Latin-craiŭ a priimi pre troadéni în țara sa, în Italiia și pre Enea ginere în locul lui Turnus, cã lui Enea doamna îi murise de groază, cândŭ au văzut arzându de toate părțile Troada. Așa s-au făcut, troadénii moșani Italiei, așezați și legați întru sine cu italienii, să trăiască troadénii pre limba și pre pravilile de giudețe a italienilor și italienii să priimească bozii și rugile și obiceiurile de bisérica troadénilor.

Și dintr-acestŭ Enea și fata lui Latin-craiul suntŭ, din seminție în seminție, născuți doi frați, anume Romul și Remu, carii au urzit orașul Roma. Și zidindŭ pre jumătate Romul și pre jumătate de orașŭ Rem și încă neînălțate zidurile, au venitŭ întru una din zile Rem să vază sporiul lucrului a frăține-său, în partea unde zidiia frate-său, Romul, și vrândŭ să facă șagă, au sărit peste zidul frăține-său rãzând. Înloc frate-său, luând semnŭ de piezi răi orașului, apucă un fuște și lovéște pe frati-său pen mijlocul trupului. Cade Rem mortŭ de rană, iară Romul, stândŭ asupra trupului, au zis: “Așa să petreacă toți carii vor vrea să saie zidurile acéstea”. Și au stăcut, singur Romul și urzitoriŭ orașului și crăiei, de pre a căruia nume ieste și numele orașului Roma, până astăzi și de pe orașŭ și numele împărăției.

Fost-au această împărăție din ceputul său, de la Romul craiul dintăi, supt crai, până la Tarcvinius cel Mândru, îi zic râmlenii Tarcvinius Superbus, adecă Mândru. Al aceluia un fecior ce avea, au făcut silă noaptea la casa unui domn, lipsind domnul de acasă, anume doamnii sale, Lucreția, care, după acéia silă din pat, nu s-au mai sculat, ci au scris la bărbatul său, unde era, și la unchiu-său, vestit senator pre atuncea la Râm, anume Brut, să vie cum mai de sirg la dânsa, că ieste spre moarte. Și dacă au sosit și au intrat în casă și unchiul acei fâmei Lucreției și bărbatui ei, au zis: “Îngăduiți, nu vă apropiareți de patul meu spurcat de ficiorul lui Tarcvini. Iară trupul de ieste și silit, nevinei méle moartea mea va fi martor”. Și au scos un cuțit, de supt perină, de acéia treabă gătit mai denainte și s-au lovit cu cuțitul întru inimă. Au năvălit bărbatui ei și unchiu-său la pat, ci în deșert, că căzuse cuțitul cu rana adânc, din care, după câteva ceasuri au murit Lucreția. S-au făcut, o zarvă mare și turburare în tot orașul de o faptă ca aceasta și s-au strâns tot orașul la Brut, căroră au arătat tuturora fapta ce au făcut ficiorul craiului și cuțitul crunt de sângele nevinovății fâmei și silă. Și au stăut tot Râm și înloc și olatele, de au jurat cu Brut, cum să nu mai suferă crai asupra sa. Iară Tarcvinie, urât și părăsit de toți și de slujitorii lui, pentru spurcata faptă acéia și sila, au fugit la franțozi, cu carii, trăgându ajutori, s-au ispitit cu sila să coprinză iară scaunul Râmului, ci tot gonit și răsipit s-au întors și n-au mai dobândit ce au pierdut, în toată viața sa, nici el, nici altul.¹ Și de atuncea s-au cârmuită acea împărăție tot supt sfatul sinatorilor, cum vedem acum că să cârmuieste Veneția, până la Avgust-chesar, 500 și mai bine de ani.

De mirat lucru că această împărăție, la câtă putere și lățime au venit, tot într-acele 500 de ani, de supt cârma sfetnicilor au crescut. Și alegea ei din an în an câte doi mai mari, căroră cu numile boierii le zicea *consules*, adică capetile sfatului, că *consilium* lătineste ieste sfatul.

---

¹ Istoria legendară a întemeierii republicei la romani, după Titus Livius.

Și mai mare era acestu nume de boierie, consul, decât împărat, că acesta nume împărat era hatmanilor, carii ducea în vreo parte oștile și trăia acestu nume numai până era în oaste, cine era. Iară dacă să întorcea acasă sau la Râm, nime și nimăru nu să zicea împărat, ce iară pre numile ce avea dintăi. Va să zică împărat poruncitoriu, care nume apoi pentru mare izbândă ce făcea acei *imperatores*, adevă hatmanii, au căzut de să numescă împărații cu acestu nume și au ieșit mai mare și mai de cinste decâtu numile crailor.

Hotarăle aceștii împărății a Râmului mai necoprinsă sunt, că nu niscareva munți sau ape curătoare, cum vedem acum că despartu crăie de crăie și împărăție de împărăție, ci din toate părțile le-au fostu hotarul Marea Ochianul, care încunjură pământul, începându dispre părțile despre miază-noapte, Ochianul cela ce încunjură Englitera și totu acela Ochian și dispre apus, pe după Hispania și Portugalia și de la părțile apusului să trage tot acela Ochian, încunjurându totu pământul despre amiazăzi, pe după Africa, noi zicem Barbarezii¹, până vine la Marea Roșie, care ieste între Eghipet și Aravia. Câte împărății, craii, domnii, țări sunt, di le încunjura Ochianul, precum s-au poménitū mai sus, toate supt ascultarea Împărăției Râmului au fost.

Încă mai spre răsărit de la Marea Roșie, de la Ochianul de amiazăzi, tăind pre uscat Aravia, Asiria, Siria, până la muntele Caucas, între Hândii și între parthi și de acolo până în Marea Caspiei și Armeniile amândoa și câte țări sunt între Marea Caspiei și între Marea Neagră, ghiurgii², mingrelii, cerchiezii³ și alte țări și de acolo apa Donul și Volga, toate suptu ascultarea Râmului au fostu și de la Iuzbec hani ce mari de la Râm lua steag de hăni.⁴

Cu Hândiia numai nu au închiat toată lumea dispre răsărit și veniia

---

¹ Barbarezii se numeau regiunile din Africa de Nord, de la Maroc până la granița Egiptului.

² Gruzinii.

³ Popoare din Caucaz.

⁴ Întinderea Imperiului Roman este aci exagerată; imperiul nu se întindea până la Volga și la Don, nici până la marginea Indiei.

și de acolo multe țări să să închine. Ci de la o vreme nici-i mai priimiia ca locuri depărtate.

Și unghiul cestalalt, la Ochian, pre unde sunt acum șvezii și Dania și unghiul spre apa Renului¹, pre acéste țări nemțești — că și șvezii și danii tot némți sunt și un neam sunt — nu i-au putut supune nici într-un chip râmlénii, până la îndireptatul acei împărății în multe părți. Și câtă oaste au pierdut cu némții, bătându războaie, cu céialaltă parte de lume nu o ar fi pierdut-o. Însă numai o parte de némți supuși n-au fost, iară cât ține apa Renul și célelalte și peste apa Renului, multe locuri supuse au fost, cum și Englitera și franțozii și toată Hișpania.

Caută acum cu cugetul întru atâta lungime și lățime de lume, câte împărății mari sunt acum, cum ieste Englitera, Franțozul, Hișpaniia, némții până la apa Renului; la Africa: Fesul², Liviile³, Mareh⁴, Afri⁵, până mai tot Eghipetul, habeșii și Împărăția Asiriei, Persul, Armeniile⁶, Capadochia, toată Greția și Machidonia, Ilirii⁷, Dachiiia, unde suntem noi acum și alte țări și ostroave și pre Ochian și pre Marea Albă și pre Marea Neagră și pre Caspiia. La toate acéstea ieșiiia pașii⁸ de la Râm, pre un an pre unile, la altile pre trei ani și mai mulți. Câteva coale de hârtie s-ar mai lungi, de ași sta a pomeni anume țările toate. Pașii ieșiiia și la țările jidovești, la Ierusalim, de la această împărăție, de care lucru deșchis te va învăța sfânta Evanghelie, a patru evangheliști. O seamă de țări mai depărtate dintr-acéstea supt crai birnici le lăsa: la Africa, ales la Eghipet, Armenia, iară célelalte, cum ieste Șpania, Englitera, franțozii, némții, până la apa Renului, Italiia, Țările Grecești,

---

¹ Rinul.

² Fez, oraș în Maroc.

³ Libia.

⁴ Marocul.

⁵ Africa.

⁶ Erau două Armenii, cea Mare și cea Mică, în Asia de apus și la sudul Mării Negre.

⁷ Iliria era în Dalmația.

⁸ După numele turcesc, Miron Costin numește pe guvernatorii romani pașale.

toate țările Ierusalimului, Anadolul, ostroavele, tot cu senatorii Râmului să cârmuia. Pentru acéia au zis un filosof al lui Pir, craiul epiroților, adecă al arbănașilor cândŭ l-au trimis în solie la Râm, că au văzut sfatul lor de împărați adunatŭ.

Ci câtŭ ne trebuiéște la rândul istorii noastre, ne ajunge de atâta de Împărăția Râmului.

CAPUL AL TREILEA

DE DACHIA

Dacă ș-au început de Italiia a zice, de unde ieste venit neamul acestor țări și de Împărăția Râmului, de care împărăție suntŭ discălicate céste țări cu râmléni, vine rândul acum și locului acestuia, la ce loc au venitŭ acestŭ neam, din locurile céle dintăi.

Locul dară acesta, unde ieste acum Moldova și Țara Muntenească ieste dreptŭ Dachia cum și tot Ardealul cu Maramoroșul și cu Țara Oltului. Altŭ nume mai vechiŭ decâtŭ acesta, Dachia, nu aflu în toți câți suntŭ istorici, că de le-au zis cineva că ieste Schitiia, de pe schiți, adecă tătari — căci au năbușitŭ pre acéste locuri mai pre urmă tătarii și mai înainte de Atila, descălicătoriuł Țărâi Ungurești și a ungurilor pre acéste locuri¹ — Dachia numele său cel vechiŭ tot au ținut la toți istoricii. Cum s-au zis, Schitia ieste direapta Iuzbecul, adecă Tartariia cea Mare și o parte de Împărăția Moscului².

Dachii aceștia cu multe vacuri mai nainte de Hristos au așezatŭ locurile acéstea. Pomenéște de dânșii Cvint Curțius istoricul, de faptile lui Alexandru Machidon (însă nu acea Alexandria mincinoasă, care ieste pre limba noastră, plină de basne). El scrie “Sahi, dahi, masagheti,

¹ Atila nu a fost fondatorul Ungariei, cum crede Miron Costin, ci hanul hunilor (secolul al V-lea).

² Schitia sau Scitia, cuprindea în vremile antice o parte a Rusiei și a regiunilor locuite mai târziu de tătari.

tot un neam sunt¹”, venit din părțile Hindiei pre acéște locuri, când încă lumea mai rară au fost în oameni. Și dintr-acești dahi — noi zicem și grecii, dachi, iară latini și léșii, dații — să țin sasii de Ardeal¹ (și până nu de mult² au fost² și la noi în țară, iară la satile céle hănești, la Bugeac și acum sunt², de le zic testebani) că să trag² și au mari istorici martori. Limba lor iară așa véchie ieste; au price între sine cu némții pentru mai de multe vacuri, carii sunt² mai vechi de dânșii, și ceștia că némții au luat de la dânșii limba, iară nemții că sasii au ieșit de la dânșii, din Saxonia. Ci acéște prici le lăsăm² la dânșii, noi numai pomenim cât slujaște rândul nostru la povéste.

Hotarăle Dachiei, dispre răsărit² ieste Nistrul apa, la istoricii cei vechi Tiras, iară dispre amiadzădzi Marea Neagră și Dunărea, dispre apus Panoniia, acum Țările Budii, dispre miazănoapte Morava și Podolia în Crăiia Leșască, unde ieste și Camenița. Sunt² o samă de istorici carii dau și Podolia și câmpul peste Nistru până la apa Buhului și peste Dunăre, Misile amândoa, căroră le zicem noi acum Dobrogea și o parte de Iliriia, să fie fost² de Dachia².

Puternică într-o vréme, cât supt vrémea Împărăției Râmului supt Domentian-împărat², iară la Dachia crăind Decheval-craiul, lua dachii o sumă de bani din visteriia Râmului, cum lua tătarii de Crâm² de la Mosc² și de la léși, să nu le robească țările, că prăda și dachii Italiia cu călărimea, până în zilele lui Traian-împăratul, ce au împărățit² pre urma lui Domentian-împăratul.

---

¹ Sasii din Transilvania nu sunt urmașii dacilor, cum crede Miron Costin, ci coloniști germani.

² Aceste provincii în realitate nu făceau parte din Dacia.

CAPUL AL PATRULEA

DE TRAIAN-ÎMPĂRATUL

Traian, împăratul Râmului, al șaptelea după Avgustu-chesar, de neamul său șpaniol, coprinzându scaunul împărăției după Domentian și văzându la slăbiciune împărăția sosită, din rea și desfrânată cârma împăraților răi și zburdați (că și Dioclitian¹ și cela lumii ocară și tiranul Neron, totu înaintea lui Traian au fostu), întâi au așezatu împărăția în ce era stricată și veniturile ei, apoi îndată s-au apucatu de oaste împotriva tuturoră carii ieșisă de suptu ascultarea împărății țări și întâi ales asupra dachilor, țitoriiul acestor părți.

Așa să întărisă neamul dachilor asupra Împărăției Râmului, câtu scriu istoricii, în zilele lui Domentian-împăratul și biru lua din vistieria Râmului, pentru să nu strice țările împărăției cu prăzi, că fiind neamul dachilor pre acéle vremi călăreți, prăda țărăle ascultătoate de Împărăția Râmului cu călărimea, până și Italiia de prăzile lor nu hălăduia, cum am văzut în vacul nostru pre tătarii Crâmului, fiind mai puțini decâtu oștile Moscului și a Crăiei Leșești și de la amundoao acéstea neamuri lua daruri, pentru să nu facă cu ceambulurile lor stricăciune țărâlor lor.

Întăi, dară, Traian, marile și vestit împărat, au făcut oaste împotriva dachilor, cum scrie Dion, carile au scris viața acestui împărat și alți istorici după dânsul, 600.000 de oaste², slujitori de oaste au avut, fără altă mulțime, ce să trage dupe oști, ales după oști mari, mulțime, și au purces din Italiia spre acéste părți ale Dunării.

Cum scrie *Istoriia de patru monarhii ai lumii*³, de clătirea aceștii împărății de la Râm spre acéste părți, ca pre la 120 de ani după Hristos au fostu¹. Împotriva căruia nici Decheval craiul dachilor așa fără război

---

¹ Dioclețian, împăratul romanilor (284—305), a domnit după Traian, și nu înainte, cum spune Miron Costin.

² Cifră cu mult exagerată.

³ Scriere grecească, azi pierdută.

nu s-au lăsat, ci trecându cu oștile sale Dunărea, au stătut împotriva lui Traian, împăratul cu război în Țările Misii, căriia îi zicem noi Dobrogea.

Stătut-au un război mare și nu puțină vărsare de sânge, însă pre acele vremi în toată lumea nu era altă oaste, nici mai teméinică, nici mai stătătoare, nici mai trainică la toate lipsele oștenești ca slujitorii Râmului, neînfrânți și din firea lor și cu tocmeala oștilor lor, care vedem acum la némti tocmeala oștilor, toată bulucuri și pintre buluc și buluc loc deșert, să aibă loc deșchis și alte bulucuri, slobod meidan să aibă, când ar trebui să dea ajutori bulucurilor celor ostenite în război sau înfrânate oaste proaspătă pre acele slobode de oști maidanuri. Niciodată toate bulucurile încep războiul, ce cele tocmită în frunte și alte bulucuri cu mare tocmeală și méșterșug stau în paza acelor ce fac războiul și așa luptându multă vreme cu o parte de oști, alte părți sta gata, netrudiți, proaspătă oaste prelesne urnesc pre céialaltă oaste, carea odată își varsă și slobode toată vârtutea. Că acea oaste ce sare toată odată, toată odată să și răsipéște. Cu aceasta tocmla a oștilor sale râmlénii au supus toată lumea.

Marie tãrie și neînfrântă avea și oastea machidonénilor pre vremea lor, ales tocmeala pedestrimei lor, căriia zicea ei falanx, însă era prea strânsă acea falanx și la greu să lega pedestraș de pedestraș. Cu mare greu să rumpe acéia oaste, că cu tocmla ei au călcat Alexandru Machidon tot răsăritul. Însă pe urma lui, dacă au început machidonénii a bate războaie cu râmlénii, pierdea războiul machidonénii, cum va vedea cine va ceti războiul lui Perseu, împăratul machidonénilor, cu Emilius, hatmanul Râmului.

Auzit-am pre mulți dând vina aceasta, cum și léșii și moscalii și alte neamuri creștinești nu sar odată cu toții la război. Nu știu ce zic;

---

¹ Data exactă a începerii cuceririi Daciei este 101.

oștile teméinice cu multe ceasuri, cu multe zile, bat un războiș și știu aceasta. Că întâi léșii și moscalii, de s-ar slobozi toată oastea odată, nici un războiș nu ar lua, ce toate le-ar piierde. Așa Decheval, craiul dachilor, luptându-să câteva zile să oprească oștile lui Traian, n-au putut birui, ci au purces oștile din războiș în răsipă.

Traian-împăratul după izbândă au căzut, la apa Dunării, unde, șezându cu oștile, au adunat din toate dintr-acélea părți și olate lucrători și au zidit cu mare minune vacurilor pe urmă, pod peste Dunăre, de piatră, cu turnuri de piatră, carele să pomenéște până astăzi, Turnul Severinul. În Țara Muntenească ieste acela loc; malul dincoace al acelu olatu îi zicu munténii județul, cum ziceam noi ținutul Jiiului.

Cercat-am câtva din ce ieste, de au primenit numele său acestu turnu, de-i zicu Severinul, că acestu lucrú, că l-au zidit Traian-împăratul și nu altul deplin și aievea, fără număr odoacă spun istoricii cându au făcut și podul, căruia cu ochii noștri am privit pragurile prin apa limpede a Dunării, cându am mersu cu Dabija-vodă cu oștile la Uivar¹. Cum acel turnu ș-au schimbatu numele și n-au ținut numele ziditoriului său, cum ține șanțul Troianul până astăzi, a ști nu pociu. Atâta numai, ori pre urmă că au trăit acolo vreun domnu cu acestu nume, Severin, cum spun și munténii, ori pre numele vreunui pristav la lucrul lui sau la rădicatul lui, după ce să pustiisă întâi.

Fost-au și un împăratu pre urma lui Traian, Severus, care nume și pre o piatră ce s-au aflatu la cetățuia năruită la Galați am cetit însumi eu “*Severus imperator romanorum*”, adecă “Săverii împăratul râmlénilor”. Însă numai atâta am putut ceti, célelalte slove, deși și aduc cu latinești, iară a înțelége limba latinească, nici într-un chip să pricépe. Cum pre un ban de aramă galben, iară la acea cetate năruită

---

¹ Aluzie la expediția turcilor contra germanilor la Uivar, în Ungaria de Sus, la care, a luat parte și Miron Costin, alături de domnul Moldovei, Eustratie Dabija. Atunci (1663) a văzut el podul lui Traian la Turnu-Severin.

am aflat, cât un ort de mare, nimenea nu poate mai mult a dizlega fără: Marchiianopolis. Iară turnul acela și podul peste Dunăre, nimenea altul, ci Traianu-împăratul, ca și șanțul Troianul, l-au făcut; nu vei afla din sute de istorici într-alt chip.

După ce au gătit podul peste Dunăre, Traian au trecut toată oastea peste Dunăre, dincoace în ceasta parte, în pământul unde ieste acum Țara Muntenească. Și i-au ieșit iară cu oștile sale Decheval, craiul dachilor, la care război stându tare dachii și craiul cu ei, însuși craiul au pierit la acel război. Și așa au purces, după acel război pierdut și pierirea craiului lor, tot neamul dachilor în răsipă de pe aceste țări, unde ieste acum Țara Muntenească și țara noastră, Moldova. Câtă țară au și rămas pre loc, prostime, țărani, toată o au scos-o Traian de pe aceste locuri peste munții care desparte Țara Ungurească dinspre noi. Iară aicea, îmbe aceste țări, și Țara Mutenească și Țara Moldovei, de la Dunăre până supt munți și până în Marea Neagră și de la apa Nistrului până iară supt munți, tot cu râmleni și căsași au așezat și mai mulți oșteni, precum zică ei: colonia romana, adecă discălecarea Râmului. Și așa ieste discălecatul cel dintăi acestor țări cu râmleni.

Cine ar vrea să știe, să vază și cu ochii martorii, citească pre istoricul Dion, carile au scris viața lui Traian-împăratul și pe Evtropii, carile au scris viață lui Adriian-împăratul iară al Râmului și pre Bonfin istoricul ungar și din alți istorici, anume: Carion, Cavații, Silvius, Cromver Leah, Piasenschii de Premisla, Gvagnin litfan¹ și mai ales și din cești mai de curând: Topeltin de Mediiși, iscusit istoric, carile de-amăruntul din Dion scrie de neamul țărilor acestora și ales de descălecatul cel dintăi pe aceste părți de lume, de Traian-împăratul.

Măcară că capetile dachilor, domnii cu toate casile lor, s-au tras toți peste munți în Ardeal și de acolo s-au închinat cu toții la Traian-

---

¹ Alexandru Guagnin, istoric italian și nu "litfan" (lituanian) cum se afirmă în text. A scris în secolul al XXI-lea istoria Poloniei (*Sarmatiae Europaeae descriptio*).

împăratul, totu nu i-au crezut, ce și peste munți pentre dachi au discălicatū râmléni, pentru să nu mai poată a-și rădica capul dachii împrotiva împărății, carii vedem și până astăzi în tot Ardealul și în țările de sus céle ungurești mai în jumătate cu ungurii, români, adecă râmléni, suntū lăcuiitori până astăzi.

Era acestū obiceiū la Împărăția Râmului dacă să umplea Italiia, dricul împărății, de lăcuiitori, de nu le ajungea, nici-i biruia pământul cu hrana, scotea cu sorți căsași di pen orașă și de prin sate și-i muta la altă țară, unde vedea părți mai rari de lăcuiitori, sau unde vedea că să rădica de suptū ascultarea împărății vreo țară, acolo cu sutile de mii de case să muta și le împărția locuri și zicea acei discălicături noao: colonia romana, adecă discălicarea Râmului. De care colonie a lor ieste plină lumea și la Asiia, adecă Anadol și la Africa, căriia îi zicem noi Barbarezii, și la Hișpaniia și pre apa Renului, la némți și la franțozi. Și la Rumele¹, în Țările Grecești, un neam ce le zicem coțovlah, colonia Râmului ieste.

Litva în Crăiia Leșască direpți râmléni suntū², însă acel neam al Litvei nu de râmleni aduși suntū pre acéle locuri, unde lăcuiescū acum, ci de tirăniia lui Neron împăratului al Râmului. Multe case mari cu gloatile sale, cu domnul lor Lizbon, fugând de răotățile lui Neron la némți și de acolo cumpărându-și vase de mare, pre marea céia ce lovéște la Gdansa au mersū, până la Liflantū, o țară, și de acolo descălecându malul, s-au lățitū până unde ieste Litva acum. Mulți ani suptū ascultarea rusilor au fostū, până înmulțindu-să din an în an, apoi ei au supus pre rusi, de le suntū vecini rusii acei a toate țări.

De ar întreba neștine: Atâtea colonii în lume, de unde așa mulțime discălicate, numai de la Italia să iasă atâtea țări descălicate dintr-însa? Trebuiește să știe că într-acéia țară au fostū pe acélea vacuri scaunul

¹ Rumelia era atunci numele Turciei Europene.

² Legenda după care lituanienii ar fi fost urmașii coloniștilor romani nu are nici un temei.

împărăției, orașul Râmul, care oraș, nu cum suntă acum împărățiile, ci au ținut toată lumea de la apus, aproape și până totă răsăritul, fără puține împărății la răsărit, pre carii amu nici-i primii. Iară soli toate țările acélea cu daruri trimitea. Spre miazăzi și până unde să închide lumea cu Ochianul, suptă Împărăția Râmului au fostă și spre miazănoapte numai niște unghiuri, pe lângă mări nemțești, unde ieste acum Crăia Daniei și a Șvedului, acélea țări drepte nemțești suntă și un neam — acélea numai au hălăduită, de n-au fostă supuse suptă Râm niciodată. Curia dară din toată lumea la Italiia, să fie și în volniciia Italiei șpani, adecă șleahțici.

Și a doao pricină, nu ieste în toată lumea altă parte de lume pământu ca Italiia, de tot bivșugul și dezmierdată, cât bine i-au zis raiul pământului.

A treia pricină și mai mare decâtă acéle doao ce s-au poménită, că râmlénii din toată lumea lua a zécea din oameni tineri, cum lua turcii din Rumele; zicea râmlénii acelor oameni obsides, adecă zalog de credință țărâlor. Și pre acéia punea de-i învăța ca la școală oștenia și carii era pre la școale, încă suptă steaguri le zicea tirones (sfântul mucenic Theodor Tiron, dintră acei slujitori au fostă). Iară dacă să învață bine cum va purta sulăța, cum va muta pavăța, cum va întoarce sabiia, îi scotea la război și cu vréme din tirones ieșiia, de le zicea veteranii, adecă slujitori vechi, bătrân. Acestor veteranii apoi îmbătrâniți în slujbe vestite îi scotea de suptă steaguri și le da pre la orașă și la sate locuri de casă, de vii, de grădini, de pământuri și așa să umplea Italiia cu mulțime de oameni, câtă nu-i coperindea pământul.

Multe obicéiuri de ale Râmului suntă acum la turci ca acéstea, ce iau și ei de a zecea oameni și iară așa îi împart pre la grădini întâi, apoi în ceata ienicerilor și fac și ei apoi din slujitori bătrâni oturaci, curugii și timaruri¹. Toate acéstea și altile multe obicéiuri de la

---

¹ Numele feudalilor turci, împroprietăriți de către sultan.

Împărăția Râmului suntă, că și ienicerii cum suntă acum la turci, la Râm pritoriiani, adecă pedestrime de divan le zice, cum la turci culoglu și așa bulucurile pre numere: biringi, ichingi, iuciungi; la râmleni primani, secundani, terțiiani, cvartani, tot pre numere bulucurile, adecă: cei dintăi, cei ai doilea, cei ai treilea, cei ai patrulea, pre numără să știia bulucurile. Și nu-i divă că la turci vedem obiceiurile acéstea, care au fostă și la Împărăția Râmului, căci că Țarigradul și câte țări țin turcii în ceastă parte de lume, care să chiamă Evropa, parte de Împărăția Râmului ieste.

Alexandru Machidon pe vrémile împărăției sale încă au făcut pre numele său colonii și întâi la Eghipet acel vestitū orașū, Alexandria, unde să scură apa Nilului în mare, iarăș și pre apa Donului și pre apa Hândului¹ și la perși au discălicatū orașă și olate pre numele său.

De ar hi acum Istratie logofătul și fiu-său un Simeon Dascalul și nepotu-său, un Misail Călugărul, cum s-ar apuca de aceasta povéste cu basnile lor, céle ce au scris că rădăcina acestui neam, carele ieste acum pre acéste locuri, din temnițele Râmului ieste? Că Traian-împăratul adevărat că de la Râm au adus și căsași, adică de la Italiia și așa ieste: și căsași au adus, iară nu din temnițele Râmului, ci oroșani căsași, săténi, tot din slujitori așezați. Și casă de domni au așezatū aicea pre la cetăți. Cum și Dragoș-vodă mare năpaste îi ieste să fie fost păstor, pre mărtoria maramoreșenilor, cu urechile méle am auzitū că au fostū ficior unui Bogdan-vodă, născut din Maramoroș², după ce au scos de aicea mulțimea de tătari și cu bulgărimea de la Volga năbușiți și apoi pre urmă și Attila cu ungurii.

Din temnițe cu sutele de mii de oameni cum s-ar afla? Și apoi fămei, iară atăta tălărițe? Deci, unde ieste și cât vac ieste de când au venit Traian pre aicea și când s-au bătut Laslo, craiul unguresc, cu tătarii?

---

¹ Pe râul Indus.

² Miron Costin face aluzie la trecerea lui prin Maramureș, în 1674, când a fost trimis în solie la regele Poloniei.

Între Traian și între Laslo-craiu 800 de ani sunt. Și au scris ei, acești istorici, Istratie logofătul și Simion Dascalul și Misail Călugărul că acest Laslo au cerșut de la Râm oameni¹. Și neamul românilor acum trăia cu domnia săi în Maramoroș, cești dincoace, iar cei dincolo, dispre munténi, pre apa Oltului. Nu să prinde dară, cum zic aicea: manno, țigănéște.

Așezându Traian și domni prin cetăți, cum zic la léși, caștaleani cineși domnul cu olatul său: *dominus* — după latinie ieste la noi: domnu² — iar pre la toate marginile și locuri alese oșténi, cu nume pre atuncea țărilor acestora, unde ieste acum Moldova și Țara Muntenescă, Dachiiia Inferior, adecă Dachiiia de Jos, iară Ardealului și părților celorlalte de sus, precum s-au pomenitú de hotarul Dachiei, în capul de Dachiiia, Dachiiia Superior adecă Dachia de Sus. Și suptú acel nume au trăitú aceste țări, până la al doilea discălicatú cu Dragoș-vodă. Și acum mulți ne zic noao, țării noastre și Țării Muntenéști, streinii, Dașiiia, însă norodul, neamul lăcuiitorilor, nu ș-au schimbatú numele său, ci tot *romanus*, apoi cu vréme și îndelungate vacuri romani, apoi rumâni până astăzi. Și țările megiiășii, știind de unde au ieșitú neamul acesta, că de la Italia, cării țări îi zicú streinii vlah, vloh, unii zic valios, ungurii olaș de pe vloh, adecă italian, au zis vlah și munténii Valahiiia, mai târziu.

După așezarea cu râmléni pre acéste țări, Traian-împăratú au purces pre Dunăre în jos cu oștile sale, de care s-au pomenitú de vechi istorici că 600.000 de oșténi numai de războiú au avutú. Și trecând apa Sirétiului, apoi Prutul, Nistrul, Buhul, Niprul, Donul,³ care ape acéstea toate pre atuncea cu alt nume au fostú, nu cu acéstea de acum. Sirétiului

---

¹ Regele Ladislau (cel Sfânt) al Ungariei (1077—1095), nu putea cere ajutor de la romani, căci a trăit cu multe veacuri după stingerea Imperiului Roman.

² Miron Costin crede că domnia Țărilor Române au la originea titlului lor, titlu castelanilor cetăților romane.

³ Această expediție a lui Traian până la Don nu este o realitate istorică.

numea Halut, și acum istoriile vechi scriu Prutului — Hierasus, Nistrului — Tiras, Buhului — Hipan, Niprului — Borestines, Donului — Tanais. Și această apă Tanais, Donul, împarte Asiia de la Evropa, cum desparte la Țarigrad boazul de mare între Țarigrad și între Schiudér. Țarigradul singur și cu Galata de Evropa ieste, iară Schiudériul dincolo de Boazů Anadol, căruia îi zică istoricii Asiia.

Că în patru părți împart istoricii lumea: răsăritului zic, cu toate împărății, acei părți Asiia, părților dispre miazăzi, câte țări suntů, Africa, părților dispre apus și dispre miazănoapte, Evropa. A patra parte ieste America, care parte așa ieste depărtată și vine cum ar fi suptů noi, că cândů ieste la noi zioă, la dânșii atuncea ieste noapte și cândů la noi noapte, la dânșii zioă, că fiind pământul rătundů, cum ar hi împrotiva noastră, suptů noi acea parte ieste.

Acéstea dară doao părți de lume, Evropa și Asia, dispre părțile de miazănoapte desparte Donul,¹ iară într-acoace împarte Marea Neagră și bogazul cela ce să scură Marea Neagră în Marea Albă, tocma supt orașul Țarigradului și în gios pre Marea Albă până unde cade apa Nilului în Marea Albă și Nilul desparte Asiia de Africa². De la Nil să încépe Africa și Eghiptul amu nu de Asiia, ci de Africa ieste, cum toate țările câte suntů de la malul Nilului, până să închide cu Marea Ochianului, carea încunjură pământul, alătura cu Marea Albă, până să cură și Marea Albă în Ochian, la Hișpania, dincolo Africa, dincoace Evropia, Hișpaniia de Evropa, Fesul, dincolo de Marea Albă, de Africa.

Acéstea pomenindu-să pentru deșchisul minții, să să înțeleagă statul lumii, ne întoarcem la istoriia noastră de Traian, cum nu s-au îndăstulată cu atâta parte de lume, câtů au călcatů cu oștile sale, de au trecut toată Evropa pe dincolo până la apa Donului, care apă din inima Țărâlor Moschicești iese și cade în Marea Neagră, la Crâm, ci trecândů

¹ Nu Donul desparte Asia de Evropa, ci munții Ural.

² Nu Nilul, ci Marea Roșie desparte Africa de Asia.

³ Și această expediție a lui Traian până la Marea Caspică nu are nici un temei istoric.

Donul, au călcat și Asiia, lovind pre la Iuzbec, mari țări tătărăști.³ Iară de la Iuzbec, pe după Marea Caspiei, care mare desparte Cazanul și Azderhanul de Țările Persului, pe la Bahtri¹ și acolo, pin Țările Persului și prin Asiria la Eghipet, unde la Eghipet, de boala ce-i zic desintiria, adecă deznodarea vintrelui, și-au sfârșit viața.

De acest vestit împărat ai și șanțul Troianul, săpat de oștile lui în vécinica pomenire, începându din Țara Muntenească, peste toate apele acéstea, care s-au pomenit, Sirétiul, Prutul, Nistrul, Buhul, Niprul, până la Don², tot acest șanț, carile îl vedem aicea la noi. Eu l-am trecut aproape de Nipru, pre la un târgu anume Vcioraşnoe, tot pre câmpii, acel oraş nu departe de Chiov ieste, și Chiovul ieste pre apa Niprului și presémne cum méрге șanțul, apa Niprului, mai sus de Chiov o au trecut-o Traianu cu oștile sale.

Să află unii de zicu că acest șanț, carile îl vedem până astăzi supt acest nume, Troian, să fie săpat pentru sprijineala dispre tătari, închizându locul dispre câmpii de năvala prăzilor tătărăști, în care era și răposatul Panaiotachie terzimanul cel mare și vestit pe vremea lui la împărăție. Nu știu unde și la ce istorii va fi cetit acest lucru. La voroavă cu mine pentru șanțul acesta, au dat samă că un istoric, anume Bonfin, ungur, pomenéște de șanțul acesta. Cum mi să pare, cine atâta loc de lume, începându din Țara Muntenească, până peste apa Donului ar hi putut apăra peste tot locul? Și aicea la noi, să zicem că de la capul șanțului, de unde să încépe totul, pe deasupra Galaților, alătura cu Dunărea méрге pre aproape și peste Prut, iar nu departe de Dunăre, pre la satul turcesc acum, Troianul; dară deci unde să dipărtează la câmpii și de la Dunăre și de la Marea Neagră, iar peste apa Nistrului, ca mai departe méрге peste câmpii pe la târgul Vcioraşnoe, pre unde l-am trecut eu, mai pe din sus de Chiov lovéște la Nipru și de la Niprul cu mai mare depărțime de mare, la Don. Cum zicu, cine ar fi putut apăra atâta loc

---

¹ Bahtri, sau Bahtriana, în Afganistanul de azi.

² Este inexact că valul lui Traian s-ar fi întins până la Don; el nu depășește Nistrul.

și ține? Că de au fostă aicea țara discălicată des de Traian, cum ieste între acéste ape, Prutul și Nistrul, dară de la Nistru până la Nipru și de la Niprul până la apa Donului și Traian-împăratul prin pustii au mersă. Așa și lui Panaiotachie i-am răspunsă, la ce n-au știut cum mi-a mai răspunde. Așa zic și celorlalți, câți au mai scris, așa și lui Bonfin, de au scris așa, cum să fie șanțul acéla săpat de vreo sprijineală de tătari.

Mai de crezut suntă acéia carii țin că Traianu-împăratul au săpat acesta șanțu în vécinica pomenire și veste și să știe șleavul oștii de ceia carii să tragă după oști mari, niguțatori și oșténi, cum vedem și acum pre împărații turcești și vezirii lor, pre unde mergă cu oștile, fac movile pe șleavul oștilor și pentru véstea și pentru îndireptarea celora ce vin, ori oșténi, ori olăcari, ori niguțatori, pre urmă dupre oști. Nici te mira cu cine ar fi săpată un șanțu mare ca acesta — căci cu mult mai mare au fost, numai cu vremi îndelungate s-au năruit și mălit — o oaste de 600.000 de oameni numai slujitori, fără alte mulțime. Într-o zi o sută de mii de oameni să să înșire în rândă unul lângă altul, să arunce lutul cineș dreptă sine, caută cât loc pot coprinde 100.000 de oameni. Pre ușoară socoteală: loc de doao mile de céle mari, de nu și trei mile vor coprinde 100.000 de oameni, un conac întreg să face de oaste mare. Și la 600.000 de oameni, a șasea zi într-o săptămână o dată unui om vine rândul la săpat. Și acestă număr al oștii acelu împărată, fără altă mulțime ce să trăgea după oști, scrie Dion istoricul, carile au scris viața și faptele acestui împărat și Evtropii istoricul, carile au scris viața lui Adrian-împăratul, ginerile lui Traian, carile, după moartea lui Traiană, el au stătut împărată Râmului. Și acesta Adrian au făcut Odriul¹, orașul, pre numele său, unde să împreună trei ape: Tungea, Marița și Arta în pământul Trachiei.

Cu acéste oști Traian, căruia numele în Istoriile Râmului Ulpius Traianus, au călcată această parte de lume, călcate și de alții cu oștile Râmului, mai nainte de dânsul de Pompeiă cel Mare și de Iulie Chesariul și de Avgust Chesar, însă nu pre aicea, ci pe la perși. Iară acesta împărat

---

¹ Adrianopol.

Traianu pre aici au venit și au încunjurat această parte de lume, cum s-au pomenit, și iel au discălicat neamul, seminția care trăiește până acum în Moldova și în Țara Muntenească și cât norod ieste în Ardeal cu acest nume: român.

CAP AL CINCILEA

AICEA VINE RÂNDUL SĂ POMENIM DE CETĂȚILE CE SE AFLĂ AICEA ÎN ȚARĂ LA NOI

Aicè ne trage rândul a pomeni de cetățile țărâlor acestora; câte sunt acmă și-n Bugeag și aicè la noi în țară și de față ce stau și alte năruite, cât de-biia să cunoscă că au fost cetăți și câte sunt în Țara Muntenească. Mare nevoie este a scrie de dânsăle, de cine ar fii făcute, că cât amu nevoit și cât amu cercat să știu ceva, de ce niiam făcute sunt, un cuvânt, o pomenire n-am putut afla; cu mare jele. Și oricum, într-alt chip a fi nu poate, numai ce sunt făcute de dachii cei vechi. Că întâiu Cetatea Albă, mai înainte de Traian au fost, că Avgustu-chesariul, care împătat a Râmului acmu triimitea și el boierii cei greșiți la închisoare, cum dzic turcii, surgun, la Cetatea Albă, unde și pe un dascal anume Poblus Ovidius, l-au trimis pentru niște stihuri de dragoste, ce scrisese acel dascal, de îndemnase Râmul la curvie, carele au și murit în Cetatea Albă. Și o baltă ce ieste acolo, Vidovul, pre numele acelui Ovidius ieste.

Și așa și acestealalte cetăți, cum ieste Suceava, Neamțul, Hotinul, Tighinea; însă pândzăle la toate cetățile acestea, cela cu al doilea rând, de domnii sunt adaoase, cum să pot vedea că toate au pândză și-ndoite sunt. Céle mai vechi mai mici sunt și ca niște caștele, adecă turnuri, au fost, precum și tocmit. Cearcă la turnul cetății Sucevii dispre amiadzădzi, unde scrie sus că ieste tocmit de Irimie-vodă și la porta cetății vei afla numele lui Despot-vodă, care slove pe lângă buor le-am cetit eu sângur.

Și așe, de pre Cetatea Albă luând dovadă, că aceia cetate cu mult mai înainte au fost de Traian, poate fi céstelalte de râmleni, după ce au descălecat Traian aicè. Din ceste neamuri, al triilea să le fie făcut nu încape, fără una, cum am înțeles de cetatea Sorocii, să fie făcută de un Pătru-vodă¹, de care lucru mult mă mir că Urechii vornicul nu pomenéște.

Aflu pomenită cetatea Chilii, carii o scrie în v leat 6973 <1465> că au luat-o Ștefan-vodă cel Bun de la turci², ș-apoi la v let 6987 <1479> iunie 22 dzăli, că în cestu an au început Ștefan-vodă a zidi cetatea Chilii și au și săvârșit-o într-acelaș an. Dar mă mir cum încape acestu lucru, că întâiū scrie că au răscumpărat-o de la turci, închinată de nevoie, ș-apoi să o zidească, cum va fi acel lucru? Ași dzice că acel zidit de dzice, să o fie tocmit. Dar la v let 6973 pân la v let 6987, 14 ani sunt; cini ar fi stricat, și nice scrie să fie stricat-o cineva acești 14 ani. Citéște gheografiile ceste de curând și vei afla în Historiile Țarigradului că împrumutându cu bani ianovezii pre împăratul Țarigradului, de oști împotiva turcilor, le-au dat zalog Crâmul³ și acesta parte de loc, unghiul Mării Négre, cu scălile lui, unde este acmu Bugeacul. Și atuncè ianovedzii au făcut Chilia pe Dunăre și Chiefè, care ieste pre malul mării în Crâm; Chiefè are altă nume Theodoziia⁴, la Historiie.

Să află și de greci făcute cetăți, cum este Turnul Neovtolem, o cetate pustie, îmi pare să fie pe Cogâlnic, în Bugeag; tătarii și ai noștri îi dzic Tatar-Bunar, că Neoptolem este nume grecesc.

Altele multe, cărora stau năruiturile, de-biia semnele să cunosc, cum ieste mai sus de Gălați, ce-i dzic Gherghina și pre Milcov, mai sus de Focșeni, de care pomenéște Urechie vornicul că o chema Crăciuna.

Și tot pe o poveste stau și céle câte să află în Țara Muntenească, sau de dachi sau altele de râmleni făcute sunt. La podul lui Traian peste

¹ E vorba de Petru Rareș.

² Ștefan cel Mare nu a luat Chilia de la turci, ci de la munteni.

³ Genovezii aveau colonii în Crimeea, pe pământul care aparține Imperiului Bizantin, începând din secolul al XII-lea.

⁴ Caffa, principala colonie genoveză în Crimeea; azi Theodosia.

Dunăre, în Țara Muntenească (Românească), la giudețul Jiului, ieste iar năruită o cetățuie, aciè adevărat de cine ieste făcută, cu numele Săverinul ieste, de care și mai sus s-au pomenit. Așijderea și peste Dunăre au făcut pod, lucru de mirat, pecum mărturiséște și Dion la Viița lui Traian, a căruia pod și astăzi să cunoscă pragurile în apă. Și mai încolo pe Dunăre, în preajma, ieste turnișorul Săverinului, de Săver-împăratul făcut¹ și atâta. Iar pe ce vrème au făcut Săver nu scrie. Iar la alți historici, cum la Dion carii au scris Viița lui Traian, așè și la Topeltin, să află scris lătinéște: “*Traiani aeterna columna*” pe româniia: “A lui Traian, vécinicul stâlpul”. Ce dintrú aceste să cunoști că une cetăți într-acești țări și de râmléni sunt făcute.

La năruiturile cetăți de la Gălați, din sus, unde cade Bârladul în Dunăre², s-au aflat un ban de aramă galbăn și de mare cât un ort, nu mai gios, în carele slovele nu s-au putut ceti de cie ce știu lătinéște, fără unii ce știu mai bine grecéște dzic că scrie Marchianopolis, și samănă așea, iară celélate slove de înțeleș nu suntú.

Așijderea o piatră mare adusă la Gălați la biserica Dii, mai mult nu s-au putut înțelege, fără de atâta, lătinéște: “*Severus imperator romanorum*”; iar românește: “Sever a Râmului împărat”. Și acei cetăți dzicú Gherghina.

Iar banul ce au aflat mai gios de Roman, iar la năruitura unii cetăți, de care cât șestacii cei de patru bani leșești și mai gros, de aramă roșie și chipul domnului suptú pălărie nemțască și-n pregiur slove sârbești: “*УТЕЦЪ МОЛДАВСКИН*”: “tatăl Moldovei”, iar dintr-altă parte scrie: hereghia de Moldova³. Aci hereghiia lătinéște să dzice: *hereditas*, adecă: strămoșie.

---

¹ Cetatea numită “turnul” de la Severin, nu este romană, ci medievală, zidită de cavalerii ioaniți, în secolul al XIII-lea.

² Se pare că pe vremea lui Miron Costin Bârladul se vărsa în Dubăre și nu în Siret, cum se varsă azi.

³ După această descriere, este vorba de moneda lui Ioan-vodă cel Cumplit.

Pentru acéia dzică de cetăți că unile de domnii acmu, după a doa descălecătura a țărilor sunt făcute, adecă zidite.

Și așa, cât s-au putut ști de cetăți, acéste sunt acestor țări, că sunt unele făcute de dachii, cum ieste deschis la Cetatea Albă, celelalte și de râmléni și unele mai pe urmă și de domniele țării. Și atâta putem ști de cetățile carii să află într-această țară.

CAPUL AL ȘASELEA

DE NUMERILE NEAMULUI ACESTOR ȚĂRI ȘI DE PORT
ȘI DE LIMBA GRAIULUI, DE UNDE AU LUAT, AȘJDEREA
ȘI DE TUNSURA, CAREI SĂ AFLĂ ȘI ACMU LA PROSTIME
PE SUPT MUNTE, LĂCUIITORII CE SUNTU
ȘI DE LÉGE CREȘTINEASCĂ, DE UNDE AU LUAT

Mare dovadă neamurilor, din ce rădăcină și izvor sunt, numile care au și în de sine și la alte țări streine și măcară că nici un neam nu ieste în toată lumea să aibă numai un nume, ci unile dispre capetile céle dintăi a vreunui norod stăpânitoare, alte nume sunt di pre locuri, de unde sunt începute, multe di pre cetăți mari, multe de pre ape vestite. Cum vedem neamul nemțescă supt acéste numere: întâi și mai ales și mai de cinste: alamani și așa le zic istoriile céle vechi și turcii; al doilea nume: gherman, adecă “doi frați”, latinéște *ghermanus*; o seamă de istorici le zică *tevtones*, di pre capul lor Tevton, italiianii zicu *tudesco*, poate fi iară di pre Tevton; léșii, moscalii, noi zicem némți. Mai apoi alte numere despărțite ca crângile dintr-un copaciū: șvedzii, dani, franțozii¹, saxonii, belghii, batavii și alte țări mai mărunte, totu din rădăcina cea véche a alamanilor crângi și părți sunt.

---

¹ Franțozii, trecuți aici între popoarele germane, sunt francii din Franconia și nu francezii.

Așa hispanii; ibării, țiltiberii, portogalii, iară tot un neam sunt; franțozii, galii tot un neam sunt. Turcii, de pre locul lor, Turhistan, de pe capul lor cel dintăi Osmangic: otomani, osmanlâi. Moscalii, rusii, bolgarii, sârbii, harvații, slovații, bohemii, rații, polații totu un neam slovenescă sunt, fără alte numere ce sunt la streini. Că întâi acestui neam grecii le-au zis *savromatis*, de pe ochi mierăi și albeneți, adecă ochi de șopârlă. Tătarii, tartari, de pe apa Tartara, schitii de pe sălbătăcie, nohai. Așa toate neamurile suptu multe numere toate sunt. Ungurii: huni, maghiari, ugrii, iară sasii: dachii¹, sații, goții, masaghetii. Și acéstea nu toate numerele, numai unile dintr-însile și le-am însemnat, pentru înțelesul numerilor mai lesne neamului și acestor țări, Moldovei și Țărâi Muntenesti și românilor din Ardeal.

Așa și neamul acésta, de carele scriem, al țărâlor acestora, numele vechi și mai direptu ieste rumân, adecă râmlean, de la Roma. Acest nume de la discălicatul lor de Traian, și cât au trăit până la pustiirea lor di pre acéste locuri și cât au trăit în munți, în Maramoroș și pe Olt, tot acest nume au ținut și țin până astăzi și încă mai bine munténii decât moldovenii, că ei și acum zic și scriu țara sa “rumânească”, ca și românii cei din Ardeal.

Iară streinii și țările împrejur le-au pus acestu nume vlah, de pe vloh, cum s-au mai poménit, *valios*, *valascos*, *olah*, voloșin, tot de la streini sunt puse acéste numere, de pre Italiia, căroră zic vloh. Apoi mai târziu, turcii, de pre numere domnului carile au închinat țara întâi la turci, ne zic bogdani, munténilor cara-vlah, grecii bogdano-vlah, munténilor vlahos. Că acestu nume, moldovan, ieste de pre apa Moldovei, după al doilea discălicatul aceștii țări de Dragoșu-vodă. Și munténilor, ori de pe munte, muntean, ori de pe Olt, olteani, că léșii așa le zic, molteani.

Măcară dară că și la istorii și la graiul și streinilor și înde sine cu

---

¹ Miron Costin repetă informația greșită cum că șășii ar fi urmașii dacilor.

vréme, cu vacuri, cu primenéle au și dobândesc și alte numere, iară acela carile ieste vechiū nume stă întemeiat și înrădăcinat: rumân. Cum vedem că, măcară că ne răspundem acum moldoveni, iară nu întrebăm: “știi moldovenéște?”, ce “știi românéște?”, adecă râmlenéște, puțin nu zicem: “știs romanițe?” pre limba latinească. Stă dară numele cel vechiū ca un teméi neclătit, deși adaog ori vrémile îndelungate, ori streini adaog și alte numere, iară cela din rădăcină nu să mută. Și așa ieste acestor țări și țărâi noastre, Moldovei și Țărâi Muntenesti numele cel direptū de moșie, ieste rumân, cum să răspundū și acum toți acéia din Țările Ungurești lăcuitori și munténii țara lor și scriu și răspundū cu graiul: Țara Românească.

Și acestū nume vlah — de la turci și de la greci ieste, de la némți — vallios, de la franțoji — valahos, de la léși — voloșin, de la moscali și de la rusi tot așa — voloșin și de la unguri — olah; acesta nume tot de pe vloh ieste și vloh ieste italiianū, din care țări a vlohului, adecă a Italiei, au pornitū Traian, împăratul Râmului, fără număr mulțime de norod și i-au așezatū în aceste țări a Dachiei cei vechi. Să fie acest nume vlah de pre Fleac hatmanul¹ Râmului, precum scriu unii, basne suntū.

Și așa dovedindū numele neamului acestuia, cum vezi din isto-rici mari și mărturiia țărâlor înprejur, ne trage rându a pomeni de portul. Care acum portul stătătorū ca numele și ca limba nu ieste, ci ia un neam de la alt neam porturile cu vréme. La care schimbarea hainelor face și locul, de le caută a face și îmbrăcăminte trupului, precum ieste firea ceriului a vreunii părți de lume. Că întâi la acéste părți de lume, unde trăescū moscalii, rusii, tătarii, să fie omul îmbrăcat în haine franțozești, ar crăpa de frigū. Și măcară și la noi pre aicea ce ierni suntū, Țara Italiei ierni ca acéstea nu are niciodată, ci foarte blânde

---

¹ General.

ierni, cum sunt la năoi toamnele, și mare dară au acele țări a Italiei, cât și vara nădușăli nu sunt ca aicea la noi, ci călduri cuvioase, puțin nu ca primăvara, cum ieste la noi la maiu, la iunie. Le-au căutat dară acestora oameni mutați pre acéste locuri a-și schimba portul hainelor după vrémea acestor locuri.

Cătră acéstea toate, caută ce scrie de portul rumânilor iscusitul istoric Lavrentie Topeltn din Mediiși, cuvintele lui ți le izvodesc: “Rumânii de Ardeal, ai noștri, poartă o haină de la umere până peste tot trupul îmbrăcați, ne fac mare învățătură portului de vacurile céle de demult, care au ținut părțile acéstea de la septentrion, adecă părțile carile sunt aproape spre miiazănoapte, tot trupul acoperit, care feliu de haine pomenéște un dascal anume Marțialis, că să chie ma endromida, cu aceste cuvinte: “Îți trimitem endromida, vechi port, nu mândru, iar bun de luna lui dichemvrie”. Șlice au de pâslă, pe limba noastră dețască cuglă” (eu socotesc cu chivere, care am apucat eu și la boieri aicea).

Caută ce zice de opinci tot acela istoric Topeltn, și nu de la sine, ci pune cuvintele a mai vechi de sine istoricilor, anume Alfon-să și pre Plavt și pre Ag. Ghel, carile au scris cărți de porturile céle vechi limbilor: “Féliul încălțămintelor a românilor ieste cu piiele crudă, de fiéștece dobitoc, piste picior învălit bine în obiiele de lână încălță și apoi piielea acéia leagă cu curea piste picior, de înfășoară piciorul de la dégite până sus, toată glezna. Și acéstea ieste portul râmlénilor celor vechi, strămoșilor lor, care purta la oști. Acest fél de încălțăminte a slujitorilor oșténii era la râmléni. Numai atâtă osebire vedem, pe cum cetim în istoriile céle vechi, că oșténii Râmului nu învăliia în obiiele, ce gol piciorul încălță cu piiele și cu legături în cruciș, ca gratia; în opinci numai cât, ține piciorul la călcăi lega.” Acéstea sunt cuvintele acelu istoric, din cuvânt în cuvânt. La noi de necinste ieste acést fél de încălțăminte acum, la acéstea vacuri, care era de cinste la râmléni și de vitejie port. Vedem acum la cerchezi că acest, fél de port de încălțăminte pentru sprinteniie țin.

Aicé ieste locul a pomeni și de tunsura acia, de care au scris un Simion Dascal și mai nainte de dânsul Istratie logofătul.¹ Tunsura aceasta, precum s-au arătat de portul și încălțămintele opincilor din historicul Topeltin și iarăși dintr-însul să arată, de care așea dzice: “Mă miră cum de doo feluri de tunsuri au luat ardelenii noștri de la râmléni, carii o țin o samă și până astădzi: un fel de tunsură mai adâncă la tunsură, pe lângă peliță aproape, alt fel mai departe de peliță prin peptine tund părul. Și acei tunsuri mai aproape de peliță noi dachii² o numim *schieren*, iar acesta mai depărtat de peliță o numim *coluen*”. Și tot Topeltin dzice: “Râmlenilor le placea a rade și în chipul ceatleului acoperie căruntețile sale și pricină da că la cap din dos, la ceafă, tunde părul, să fie capul totă slobod de sudori și în răcoreală la ostenele”. Vede-se dară că ieste vechiă obiceiă tunsura aceasta, care și până astădzi se vede la o samă de lăcuiorii a țărâi noastre și-n Ardeal, și ieste de la râmléni aceasta, sămnă slujitoarească, că în chipul cetlăului își învăluia capul slujitorii Râmului cu taftă suptire, ca-n chip de cunună slujitoarească. Vădu-să dar basnele acelor scriitori mai sus pomeniți, Simion Dascalul și Istratie logofătul și acel amăgeu, Misail Călugărul, carii au scris că sămnul acei tunsuri ca un cetlău au fostă sămnă tălărescă, cu carei însamă rămlenii cei de rău făcători.

Rămâne aici rându a arăta de graiul și slovele, de unde ieste izvorât, acestor țări de care pomenim. Precum dar s-au arătat de-plin neamul acestor țări aședzate pe aceste locuri de râmleni, așe și graiul totă de la râmleni izvorât, cu ciialți historici mărturisése și Topeltin, care așe dzice: “Am dovedit mai sus a fi Italiia pricina descălicării valahilor, așe și aicé aceiaș laudă mărturisim, că limba lor ieste limba vechilor romani, amestecată sau mai mult stricată cu sârbască, rusască, dătașcă, horvătașcă slovenească” procăi. Și dzice precum și un historică ce-i dzic Covațiicie au socotit precum graiul de casă a ardelenilor mai

¹ Simion Dascalul afirmase că tonsura, tunderea părului la mijlocul capului, obișnuită la țărani din Maramureș, este o dovadă că se trag din tâlhari romani. Miron Costin răspunde că e vorba de un obicei al oștenilor romani.

² Adică sași; cuvintele ce urmează sunt săsești (arată felul tunsurii).

mult are în sine însămnearea graiului românesc și lătinesc, decât a graiului de acmu a italiianilor.

Și cu vréme îndelungată, ce nu strămută și nu astupă, vestite împărății, crăii, domnii, așe și graiul romanilor pre aceste locuri cu îndelungată vréme și răsipă lăcuitarilor, romanii de supt aceste locuri, care pustiindu-să de năvala tătarâlor, să mutase aceștia de aicè la Maramorăș, cei din Țara Muntenească la locurile Oltului, trecându munții, ș-au stremutat, și graiul. Că unde dzice lătinéște: *Deus*, noi dzicem: Dzău sau Dumnădzău, *meus*, al mieu, așijderea, unde *țelum*¹ ei, ceriul, *homo*, omul, *fronsu*, fruntea, *anghelus*, îngerul. Iar nice unili cuvinte nu suntă să nu fie protivnice cu lătinéște, sau la început, sau la mijloc sau la fârșit, iar unele stau neclătite, cumu-i *barba-barba*, *luna-luna* și altete ca acestea: *vinum*-vinul, *panis*-pâne, *manus*-mena, *culter*-cuțit.

Și așe cum amu dzis, cu vrémea ș-au schimbat graiul și s-au amestecat cu slovenescă, dațescă și cu alte care le-am pomenit dintru Topeltin. Pe această poveste cură și aflatul slovelor, cu care și scrisoarea de la sirbi o au luat-o, amu după a doa descălecătură de Dragoș-vodă aicè în țară și la munténi Negrul-vodă.

Cătră acestea adaogim rândul aicè obiceiilor meselor și ospetelor, carii să văd că-s vechi ținute aicè într-aceste țări și le ieste de la vechii romani, precum a închina păhar pentru sănătățile priietinilor ș-a împărăților, că scrie Dion vestitul historicul, care întru laudă împăratului Avgustă cum vechiū obicei au fostă ca nărodul giurând pre piedzii cei buni sau nărocirea împăratului, să bè la ospete pentru sănătatea lui. Ciiarcă de aceasta mai pre largă la Pliniie. Acestū obiceiū și la némți și la unguri, la ardeléni, vechii romani și la noi pe urmă, de pomenesc la mese sănătățile domnilor cu păhare pline de băuturi, așe și a priietinilor.

La acestea și obiceiul ce stă încă într-aceste țări, adecă aicè la noi și la munténi și la darea datoriei de opște, adecă la moarte, vechiū obiceiū,

---

¹ Coelum (transcris după pronunțare).

Mănăstirea Sucevița

că dzice Topeltin: “În Ardeal dachilor, obiceiū cu mare petrecere a duce mortul la groapnița; mărgū înaintea boierilor cântăreții și preuții, pe urmă viniia cielaltă mulțime, închipuind cum și ceielalți vor mērgē unde și cel mortū, ca cum ar dzice: mergi, că noi te vom urma. Vechiū obiceiū și la râmleni; le dzicē trimbițe înaintea osălor, cum mărturisēște Ovidius: “*Cantabat moestis tibia funeribus*” adecă: “Cânta trâmbiță de jelea astrucării.” Și aceasta la cei mai de cinste oameni să făcē, precum și astădzi la aceste țări, la astrucări domnilor și la alții oameni de cinste”. Și iar tot acel Topeltin dzice: “Muirile daților osăle părinților, a ficiorilor, a bărbaților și altor rudenii cu bocet nespūs mărgū după ose, cu plânsuri de mirat și cuvinte de jele cuprindū osăle și cu glas mare toată viiața omenească o plângū. Scrie Varro în cartea a 4, de viiața romanilor, cum cerca muire, care avea glas mai bun, de cânta la osă, precum aceastaș și aici în țară să face și până astădzi și cu alăute.

Și acestea le-am arătat ca și dintru acēștea să să cunoască niiamul cu obiceiurile că au ieșit de la Râmū .....
 .....¹

CAP AL ȘEPTILEA ȘI CEL DE PRE URMĂ

VINI RÂNDUL A ARĂTA CÂT AU TRĂIT ACESTE LOCURI CU OAMENI
 DUPĂ DESCĂLICAREA LUI TRAIAN CU ROMÂNII DE LA ITALIAA

.....²

Năbușit-au dar tătarâi pe aceste locuri și mai mulți, cu Atila din părțile Schitii Asiatică, care și craiū au stătut întâi ungurescū³.

Iar Topeltin scrie, cum Gallienus-împăratul⁴, socotind cum aceste descălecături de pe aceste locuri a lui Traian nu vor sta, le-au mutat în

^{1,2} Lacună în toate manuscrisele scrierii *De neamul moldovenilor*.

³ Vezi nota de la p. 244.

⁴ Gallienus, împărat roman (260—268). Nu el a părăsit Dacia, ci Aurelian (270—274).

Dobrogea. Și așe românii din Țara Muntenească au trecut munții, aședzându-să la Olt, la Herteg și pe la Făgăraș. Iar cęstealaltii, unde suntem acmu noi, mai tårdziu, după ce n-au putut mai mult a sta prin cetăți si pre supt munți, pentru lipsa hranii, au trecut munții la Maramorăș, aședzându-se pe la Giurgiu și pe la Ciucă.

Iar după ce s-au pustiitú de la Atila și cum amú dzis mai sus că unii mutați peste Dunăre, la Dobrogea, unii peste munți asupra Oltului, cei din Țara Muntenească, cestilaltii la Maramorășú, păn la vrémea lui Laslău, craiului creștin unguescú, la a căruia vréme s-au descălecat al doilea rândú de Dragoș-vodă țara noastră și de Negrul-vodă Țara Muntenească.

Ia dară aminte, atâta vac ce au trăit lăcuiitori romani pen Maramorășú și pe la Olt, megiași cu alte limbi atâta vréme, au n-au putut să să schimbe și graiul celú chiar românescú? Și acesta ieste pricina de s-au străcat lăcuiitorii acestor țări graiul acmu la a doo descălecătură, cu graiul strămutat și schimbat cu unguescú, cu sârbăscú, cu dățăscú, cu slovenescú i proci, veniți pe aceste locuri.

Dzice-va neștine: dar cum de-au lăsat cei de pre urmă împărați, ce au fostú a Râmului pe urmă, și după ce au mutatú marele Costantin scaunul Râmului la Țarigrad și pe urmă alți împărați creștini, Leon Înțeleptul, Iraclie, Iustinian și câțva hatmani vestiți? Răs-pundzú: că după ce s-au mutat scaunul la Țarigrad, mai multú zăbavă sa cu persi avea împărații, pe urmă cu sarațini¹ și aceste locuri stă fără agiutor și așe pustiirea lor de tătari, cum s-au dzis mai sus.

Și aceste câte s-au putut afla de descălecatul cel dintăiú pe largú s-au scris; mai multe ce lipsăscú să nu fie mirare, câte vacuri de oameni s-au petrecut. Pentru acéia, ce nu s-au putut plini, crede, iubite cetitorule, uitându-te la atâta vacú, că nu s-au pomenit păn la acesta anú nimé de descălecatul țărilor acestora.

---

¹ Arabii.

GLOSAR

Aceia, ca ~ — mare, cumplt.

acolesi, a să ~ — a se lega de.

agă — comandant în armată; șef al agiei având atribuțiile prefectului de poliție de mai târziu.

agiunge, a să ~ — a se întâlni, a se înțelege, a câștiga pe cineva de partea sa.

agonisită — avere câștigată (spre deosebire de moștenire).

ai — plural de la *ani*.

alamani — nemți.

alege, a ~ — a hotărî, a accepta.

ales — mai ales.

amiroși, a ~ — a bănuî, a simți.

amistui, a ~ — a suporta.

amână — în mână, la îndemână.

aprândzu — vremea prânzului.

aprod — trimis al stăpânirii.

arbănaș — albanez.

arca — protector.

ardzehal — jalbă turcească.

armată — artilerie.

assaul — căpetenie căzăcească.

astruca, a ~ — a îngropa.

astupa, a ~ — a nimici.

asupreală — nedreptate.

ataman — căpetenie militară căzăcească.

atocma — întocmai.

atșerif — poruncă a sultanului.

atunceș — tot atunci.

a vedere — pe față.

Balgi-bașă — strângătorul dării asupra mierii.

balimez — tun mare, bombardă.

bănat — supărare, dojană.

barat — privilegiu turcesc.

bardișă — topor de război.

barilcă — butoiaș.

bașcă, băști — bastion.

bate, a ~ — a bombardă.

birui, a ~ — a ajunge.

bivșug — belșug.

bâhniș — mlaștină.

blăstămat — neglijent.

blăstămăție — neglijență, incapacitate.

bogaz, boaz — strâmtoare a mării.

boleac — bolnav.

boz — zeu păgân.

buigui, a ~ — a încurca, a tulbura.

buldzi, a ~ — a îmbulzi, a înghesui.

buluc — ceată, detașament, sau: împreună (adv.)

bulucbaș — comandant de buluc.

buluci, a să ~ — a organiza o ceată, un detașament.

burzului, a să ~ — a se răscula.

Cabaniță — mantie de catifea cu guler de samur.

caftan — haină de ceremonie.
caimacam — loçtiitor.
călcătură — năvală, călcare.
calo — călău.
can — cam.
canon — cântare bisericească.
cap — capitol.
cap (~de pace) — condiție de încheierea păcii.
cap, mai ~ — mai mare.
capul, (cu ~lui) — în persoană.
capişte — templu.
capucheaia — agentul diplomatic al domnului pe lângă Poarta Otomană.
casă — familie.
căsaş — gospodar.
catană — oştean din Ungaria.
catargă — galeră.
căuta, a ~ — a privi; a fi nevoit.
căutare — inspecție.
cazilbaş — persan.
ceambul — detaşament tătarească, turcesc.
ceauş — trimis al sultanului.
ceiriu — izlaz.
celebriu — om cu purtări alese.
ceprag — firet.
ceput — început.
cerac, cirac — vasal, supus.
ceretei — tufiş de copăcei.
cerşi, a ~ — a cere.
certa, a ~ — a pedepsi.
cetaş — oştean din ceată.
cetleu — tonsură.
chiar — clar, limpede
chindie — după-amiază, între orele două şi cinci.
cinie — țigla de porțelan chinezesc.
cinsteş — cu cinste.
ciuluc — vale seacă.
cândai — poate.

cântar — măsură de greutate.
cârmă — cârmuire.
câşlă — stână de câmpie.
câzlar-aga — mai marele peste eunucii haremului.
clăti, a să ~ — a porni.
cocon, cucon — fiu.
comisar — reprezentant regal (în Polonia).
conac — popas.
conteni, a să ~ — a se stăpâni.
corn (~de oaste) — colț al taberei.
copil (~de casă) — paj, fiu de boier care slujea la curte.
coş — tabără tătarească.
cotlit — coclit.
credzut (subst.) — de încredere.
credzu — oare nu?
crunt — însângerat.
cumănac — căciulă de lână.
cuntenit — măsurat, stăpânit.
curs — mers.
cuvios — potrivit.
cvarciana — oaste grea, în zale (în lb. polonă).

Dărăban, dărăbunț — oştean mercenar pedestru.
darn, în ~ — zadarnic.
dascal — poet, învățat.
deavaloma — amestecat.
dédina — obicei, datină.
desfrânare — dezordine, năvălire.
destuli, a să ~ — a se mulțumi.
dezbate, a ~ — a elibera.
dezmierdăciune — petrecere.
diac — scriitor de cancelarie.
dires — privilegiu; îndreptare.
divă — înrare.
divuri, în ~ — după noroc.

dobândă — pradă.
dodei, a ~ — a ataca.
dodeială, dodiială — atac, hărțuire.
domnișor — pretendent la tron.
dragon — cavalier care putea lupta și pedestru.
draganiia — oaste de dragoni.
dric - mijloc, în toi.
drâmbă — ceată.
duh — gând, ambiție.
dumnezăieresc — evlavios.
durât — huruială.
dvorbă — slujbă.
dvori, a ~ — a sluji.
dvorean — curtean.

Endromida (latin) — manta de iarnă.
ermuluc — manta cu mâneci.

Falanx — falangă macedoneană.
fantastic (adj.) — tulburat la minte.
fățăriie — părtenerie.
feliandrăș — stofă de Flandra.
feredeu — baie.
fârtat — înfrățit.
fotaze — acoperământ de paradă pentru cai.
frământa, a ~ — a discuta.
frănetic — tulburat la minte, în delir.
friji — cai de Frizia (provincie în Germania).
frânc — italian.
fuma, a ~ — a arde.
fuste — lance.

Galion — corabie de război.
galga — titlu purtat de primul frate al hanului tătarilor.
gătire — pregătire.

ghiaur — nume de batjocură dat de turci creștinilor.
gloată — oștire.
glozată — amestecătură, dezordine.
gonaș — oștean din trupa de urmărire.
griji, a ~ — a înarma.
grosime — grosul țaranimii, al oștii.
grozav — rușinos.
groaznic — temut.
grumaji — gât; și cu sensul de: golf de mare.

Habeșii — abisinieni, etiopieni.
hadâmb — eunuc (paznic al haremuli la curtea sultanului).
hăicăi, a ~ — a huidui.
haiduc — mercenar ungar.
hăini, a să ~ — a trăda.
hălădui, a ~ — a scăpa, a trăi în liniște.
hamgiar — iatagan.
hărăț, harț — lupte de hărțuire.
hărăți — ostași care dau lupte de hărțuire.
hasăchiu — agent trimis de sultan.
hierbințeală — febră.
hereghie — monetărie.
hiclean — trădător.
hiclenșug, hitlenșug — trădare.
hirarga — gută la mâini.
hândii — indieni.
hloabe — oiște.
holendedzi — olandezi.
holotă — gloată.
hornățesc — croat.
hronograf — cronică; scriitor de cronici.
husari — cavaleri îmbrăcați în fier.

Iaz — șir de cadavre.
ieșitoare — privată.
iezi, a să ~ — a se răspândi.

inemă, inimă — și cu sensul de: centru, avere, tezaur.

iscusit (~la trup) — frumos, perfect.

ispiti, a să ~ — a încerca.

ispovedanie — spovedanie.

ispravă — decret, confirmare oficială.

isprăvi, a ~ — a obține, a izbuti.

ispravnic — cârmuitor, guvernator.

istov, de ~ — complet.

istovi, a ~ — a termina.

iulit — ofilit.

iușor — ușor.

iznoavă, de ~ — iarăși.

izvod — scriere, copie.

Îmă, îmmă, — mamă.

îmblete — intrigi.

împărăchie — ceartă.

împelițare — întrupare.

împle, a ~ — a împlini.

împotriva, împrotiva — în fața.

încălecat — pornire la oaste.

închide, a ~ — a încheia, a cuprinde.

închis de — despărțit de.

îndireptătură — respingere, dare înapoi.

îndoit — împărțit, necredincios.

înfruntat — înfrânt.

înfundat — compromis.

îngloti, a să ~ — a se aduna la un loc.

înzeuat — îmbrăcat în zale.

înloc — îndată, în semn de.

înnoi, a să ~ — sosire cu vești noi.

întregiie — deplinătate (de caracter).

învăli, a ~ — a face ghem, a învălătuci.

învăța, a ~ — a porunci.

Jălui, a ~ — a învinui.

jecui, a ~ — a jefui.

jitniță — cuptor de pâine.

lăduncă — cartușieră.

laudă — amenințare.

leato (slav) — an.

leav — polonez.

lega, a ~ — a încheia, a hotărî.

legăna, a să ~ — a sta la îndoială.

legături — angajamente, tratate.

limbă — golf.

limbă, a prinde ~ — a lua prizonieri pentru informație.

limbi — popoare.

lisovți — cazaci.

liubovnic — bucuross.

livingi — oșteni de oaste ușoară.

loc, de ~ — de aici, din țară.

lovi, a ~ — a ajunge.

luneca, a ~ — a fi atras în greșeală.

lunecos — nesigur.

lungoare — tifos.

Măiestrii de oaste — mașini de război.

maligna — boală de nevindecat.

mas — popas de noapte.

maștihă — mamă vitregă.

matcă — maică.

mator — bătrân.

măzdi, a ~ — a mitui.

mazili, a ~ — a destitui, a scoate din domnie.

mecet — geamie, biserică turcească.

megiiaș — vecin.

meidan — piață, spațiu gol.

merce (adj.) — neîntreruptă.

mesérniță — măcel.

mesetă (slav) — lună.

mesteca, a să ~ — a tulbura, a se amesteca.

meștersug — artă; înșelăciune.

mică — clipă.

mijloc — mijlocire.

mălit — mal surpat, râpă.
mânea, a ~ — a poposi.
mâneca, a ~ — a se scula devreme.
mârzac — comandant tătar.
moșan, moșancă — moștenitor, stăpân
 cu drept de moștenire.
molitva — rugăciune.
moșiie, de ~ — de moștenire.
muftiu — șeful justiției musulmane.
mujic — țaran rus.
muncă — chin.
musaip — dregător de curte al sultanului.
muscă — insectă în genere.
muta, a ~ — a schimba.

Năbuși, a ~ — a năvăli.
neamăgeu — neamăgitor.
nădejde, fără ~ — pe neașteptate.
neclătit — neclintit.
nedobândit — invincibil.
neghicit — neexplicat.
nemăreț — modest.
nemernic — om străin.
nemica — deloc.
nemuțumitor — nerecunoscător.
nepărăsit — fără încetare.
nepeștiți — nu peste mulți.
nesocotit — fără importanță.
nestătorie — nestatornicie.
neștene — cineva.
neticneală — neliniște.
netocmeală — neînțelegere.
nevoie — primejdie.
numere — plural de la *nume*.

Oardă — oaste tătarească.
obârși, a ~ — a termina.
oblici, a ~ — a prinde de veste.
obori, a ~ — a doborî, a dărâma.
obroc — tain.

obsides (lat.) — zălog.
ocări a ~ — a compromite.
ocină — moșie ereditară.
ocol — teritoriu al orașelor.
odoie — kazarmă.
odoacă — chiar, încă, până și.
olăcar, olocar — courier.
olah — român (în lb. ungară).
olaș — italian (în lb. ungară).
olat — regiune.
omor — epidemie.
orându, a ~ — a porunci.
orânduială — poruncă, măsură, hotărâre.
ort — monetă.
osăbi, a să ~ — a se despărți.
oștenie — arță militară; slujbă militară.
olac — tabără de odihnă.
olurac — cel ce rămâne de pază în
 tabără.

Pajiște, din ~ — din temelie.
palancă — întăritură, cetățuie.
părăsi, a să ~ — a renunța.
patimă — înfrângere, pătimire.
pavăță — pavăză.
păzi, a ~ — a urma.
pedestri, a să ~ — a descăleca.
pementian — agricultor, boiernaș.
peste — împotriva.
peștiți — mulți.
petrecanie — întâmplare, petrecere.
petrecător — călăuză.
pețiană — pană.
pildă, în ~ — sub pretext.
pisărie — demnitate de pisar (cazac).
pivă, pioa — tun mare de asediu.
pândză — rând de întărituri ale unei
 cetăți.
plască — bacșiș.
platnic — răspunzător.

plian, plean — pradă.
pleca, a ~ — a îndemna.
plini, a ~ — a împlini.
podagră — gută la picioare.
potfori, a ~ — a repeta.
pohti, a ~ — a invita, a cere.
poiadă — mulțime, hoardă.
polc — ceată de oaste.
polcovic — comandant de ceată.
polnii hetman — hatman de câmp (în Polonia).
polog — întins la pământ.
ponoslui, a ~ — a dojeni.
pont — condiție; și cu sensul de: articol.
pospolita — ridicare generală a oștilor.
postelnic — mare boier cu rangul de mareșal al curții domnești.
potică — trecătoare în munți.
poticală — pățanie, înfrângere.
poveste — proverb.
pozvolenie — acord, îngăduință, permisiune.
prapor — steag ostășesc prins în vârful unei lăncii.
pravilă — lege, codice de legi.
pravilă, în ~ — după regulă.
praxis — experiență.
premeni, a ~ — a schimba.
prepodobna — preocupivooasă.
prepone, a ~ — a bănuși.
prestăni, a ~ — a cădea la învoială.
prileji, a se ~ — a se întâmpla.
prinde, a se ~ — a se potrivi.
pristav — supraveghetor.
proașcă — țintă.
propri, a ~ — a opri.
purces — pornire, plecare.
pușcă — tun.
puterea hi, a ~ — cu atât mai mult.

Ridicatul — răscoala.
răestrovi (polon) — înregistrați (oșteni).
raft — harnașament.
răgulă — seminție, ginte.
raia — cetate turcească.
raitar — oștean călare, neamț.
rămășițe — urmași.
răpitor — violent, rău, mânios.
răsări, a ~ — a pierde.
răscumpăra, a ~ — a recuceri, a relua, a răzbuna.
răsipă, răzsipă, răssipă — înfrângere.
răsipi, a ~ — a dărâma.
răspunsuri — corespondență.
rășchira, a ~ — a risipi (o oaste).
răutăți — cu sensul de: nenorociri, pradă.
războli, a să ~ — a se îmbolnăvi.
rediu — pădurece.
râhni, a ~ — a dori.
rând (adv.) — la rând.
rândul — rânduiala, regula, obiceiul.
roată — detașament de oaste.
rocoși, a se ~ — a se răscula.
rohmistru — comandant de oaste.
rost — gură.
rumânie, pe ~ — pe românește.
rumpe, a ~ — a rupe.
rupt (~ul seimului) — dizolvarea.

Sacaluș — bombardă.
săim, seim — dietă (în Polonia).
săimean — infanterist în leafă, de origine străină.
scală — port.
scândură (~de aramă) — lespede.
scorni, a ~ — a se preface, a înșela.
scrisori — cu sensul de: lucrări literare.
scuti, a ~ — a salva.
scutier — slujitor din suita domnului.
senator — sfetnic regal (în Polonia).

serdar — locțiitor, reprezentantul domnului față de oști.
sfadă — luptă, război.
sfărăma, a ~ — a pune capăt, a hotărî.
sâi, a să ~ — a se teme.
silava, sileava — silabă.
silitor — ambițios.
simeți, sâmeți, a să ~ — a îndrăzni.
sineț — pușcă.
sinetaș — pușcaș.
sirguială, sârguială — repeziciune.
slobodji, a ~ — a elibera, a da drumul.
slujitor — oștean, soldat.
smenteală, sminteală — înfrângere, nenorocire, greșeală.
sobol — samur.
sotnic — comandant a o sută de ostași (la cazaci).
soție — țară vasală, aliată.
spahiu — cavalerist turc.
spată — spadă.
spătăria — una din camerele de primire ale curții domnești.
spârcui, șpârcui, a ~ — a risipi.
sprijini, a ~ — a apăra.
sta, a ~ — a se face, a deveni.
steag (~de oaste) — ceată, unitate de oaste.
stepenă — rang, treaptă.
stâmpăra, a ~ — a astâmpăra.
stol (~de oaste) — ceată, detașament.
stoli, a să ~ — a se organiza în stoluri.
strat — suportul tunurilor.
streleț — pușcaș.
stremuta, a ~ — a schimba.
strica (a ~numele) — a compromite.
strigător — crainic.
strânsoare — oaste de adunătură.
suliță — măsură de înălțime.

sună, a ~ — a se zvoni.
sunat — vestit, cu zgomot.
supune, a ~ — a ascunde.
suptpus — ascuns.
surguciu — egretă.
surgun — exil, exilat.
surlar — trâmbițaș.
suspina (a ~pe) — a învinui.
svetitel — ierarh.

Șanț — val
șavgău — săpător de sare.
șleah, șleav — cale.
șlehtici — nobil.
șlic, ișlic — căciulă boierească și domnească.
șpan — conte, nobil.
șvedzâsc — suedez.

Tabie — fort.
tăia, a să ~ — a curma.
tar — povară.
tecsi, a ~ — a înghesui.
temei (~ul oștii) — grosu, centru.
tergiman, terziman — tălmăci.
tiparnic — tipograf.
tiron — oștean roman.
tâmpina, tumpina, a să ~ — a se în-tâmpina.
tocmală, în ~ — înțelegere, angajament; în ordine.
tocmi, a ~, a să ~ — a repara, a se potrivi, a se înțelege.
trăgăna, a ~ — a prelungi, a trage.
trage, a ~ — a atrage.
trage, a să ~ — a se retrage.
trăitor — persistent.
treabă — bătaie.
treapăd — trap; ~ **ul cel mare** — galop.

trece (a ~cuvântul) — a nu se ține seamă.
trup — cadavru.
tui — steag turcesc din coadă de cal.

Țărămonie — ceremonie.
țenchiu — sfârșit, țintă.
țietorie — a ține ca țitoare.
țiitor — stăpânitor.
țiiș, de ~ — corp la corp.

Ughiu — galben unguesc.
undeși — tot acolo.
uric — act de privilegiu.
urâciune — ură.
urșinic — catifea.
urzit — fundare.
urzitor — fondator.

Valashos — denumire dată de francezi românilor.
valios — denumire dată de nemți și italieni românilor.
val — cu sensul de: tulburare.
vecinătate — șerbie.

vechi, a să ~ — a se învechi.
vedérea, a ~ — pe față.
veghia, voia, a ~ — a părteni.
ventre, vintre — pânțece.
vergile gurii — buze.
veselie — serbare, nuntă.
viclean — trădător.
vicleșug — trădare.
viitor, vinitoare — acel, aceea care vine.
vivor, vivoară — vifor, viforniță.
vâlfă, vâlhvă — glorie.
vloh — italian în lb. polonă.
voie veghiată — cu părtinire, cu premeditare.
volnic — liber.
volnicie — privilegiu, libertate, putere.
volșin — român în lb. polonă.
vrăjmaș (adv.) — energetic.
vréme (~ce a avut) — a găsit prilej.

Zarvă — tulburate, luptă civilă.
zavistie — invidie.
zburda, a ~ — a se desfrâna.
zugrăvit — aparent, înșelător.

APRECIERI

Personalitatea lui Miron Costin se dovedește a fi total deosebită de a lui Ureche. Nu are principii de stat, nu face filosofie politică, nu se gândește la relațiile care există sau care trebuie să existe între suveran și supușii lui și nici nu a meditat asupra misiunii pe care o are în societatea contemporană, clasa nobilă, căreia îi aparține. Toate acestea sunt lucruri pe care el le simte, dar nu le spune, pentru că pe dânsul nu-l interesează istoria în sensul Renașterii celeilalte, care, târziu, pătrunsese în Polonia și mai târziu încă la noi; pe dânsul îl preocupă ceea ce se întâmplă cu el și cu familia lui. [...]

Și, atunci când scrie povestea vremii sale, Miron Costin caută a spune ce a știut el, și atâta. Câte lucruri nu ar fi putut adăugi din izvoarele polone care-i stăteau la îndemână, așa precum au făcut Simion Dascălul și vreun Misail Călugărul, cari au alcătuit cronică, într-o formă mai amplă, cu o aplecare mai mult spre împrumuturi dese din izvoarele pe care Ureche nu le cunoscuse, izvoare ungurești și izvoare polone! Putea să facă și Miron Logofătul o astfel de operă de compilație, cum o va face și fiul lui, Nicolae Costin, care, acesta, se găsește, într-o altă vreme, în epoca de erudiție.

Adaug că Miron Costin este mai totdeauna înduioșat; el se simte dator, aproape, să se înduioșeze. Pe când Grigore Ureche abia tresare de mândrie națională, în sensul restrâns al mândriei moldovenești, după câte o victorie, urmașul scaldă în lacrimi scena uciderii la Constantinopol a lui Vodă Barnovschi, binefăcătorul Costineștilor, de la care el își trăgea și numele. Ceea ce atrage la Miron Costin mai e simpatica dezordine, capricioasa înnodare, și desfacere, și împleticire, și reluare a șirului povestirii. Liberă aleargă fraza lui; începe prin a spune un lucru, pe urmă trece la altul, intercalează o idee, se întoarce înapoi, și jocul acesta făcut din bucățele de fraze el îl întrebuițează pentru a forma un mozaic pe atât de fermecător, pe cât este de nedisciplinat.

Nicolae IORGA, *Istoria literaturii românești. Introducere sintetică* (după note stenografice ale unui curs). Postfață de Mihai Ungheanu, Editura Minerva, București, 1977, p. 116, 118—119.

Darul de scriitor al lui Miron Costin nu se mai nutrește din concretețea individuală a cuvintelor. Aceleași vechimi în lexic, puse acum în slujba unei mari stilistici, se sting. Miron observă sistematic, compune, și ceea ce iese de sub pana lui, mult mai puțin spontan, este rodul unei arte. El are lungă respirație epică, simțul sublim al destinului uman, meșteșugul patetic de a se opri din când în când să rasufle de greutatea faptelor și să le contemple de sus. Deși abstractă, materia e împărțită în acte, cu tăieturi savante pe gestul cel mai dramatic. Nu mai avem de-a face cu o cronică, ci cu desfășurarea organică a unei epoci, în valuri mari, vestite și susținute cu expresii de popas și trimitere (“precum vei afla”, “noi să ne întoarcem la ale noastre”). Lungimea valului epic e simbolizată prin capătul însuși al frazei puse la nesfârșirea imperfectului. (“Nu dormea Ieremia Vodă...”; “Era într-o duminică, când...”). Descripția e atentă, constructivă. [...]

De la sfârșitul domniei Lupului încolo, când Costin participă la evenimente, cronica e un adevărat roman plin de acele amănunte familiare care dau viață lucrurilor moarte. [...]

Însă adevărata contribuție a lui Costin la scrisul românesc este sintaxa. Cunoscător al frazei latine, el a desfășurat-o în moldovenește în spiritul și cu ajutorul limbii noastre, păstrându-i toate registrele și toate fluierile. Cu el sintaxa literară apare începută și cu desăvârșire încheiată, în stare de a exprima orice gând. Tipul sintactic al epocii arhaice este coordonarea (“După Dragoș Vodă au stătut domn fiul său, Sas Vodă, și au domnit patru ani, și s-au săvârșit și au rămas domn fiu-său Lațco Vodă, și au domnit opt ani”) în acord cu stilistica graiului vorbit, care o complică măbind volumul emisiunii periodice prin agregări monotone de propoziții scurte cu ajutorul unui singur fel de conjuncție (și, deci). Întâi de toate Miron face unități de gândire în metri feluriți de la cei mai scurți până la cei mai lungi: “Nu dormea Ieremia Vodă”; “Tăcut, îți părea că nu știe nimic”; “După războiu, oastea, care încotro s-a fost calea risipit”; “A doua zi, mai sumeț Zamoiskii decât Mihai Vodă, au trimis de au cercetat mai sus pre apă, despre munte, și au aflat vad”. Apoi volumul lor este sporit prin paranteze ce devin câteodată un corp sintactic cu totul deosebit reprezentând planul contemplativ al gândirii: “Vasilie Vodă în țeara căzăcească văzându-se căzut de domnie, despărțit de Doamna sa și de coconi și de avere (caută la ce aduce roata lumei mari case; că ce poate fi mai greu decât aceste? zic, că nice moarte), și nici o nădejde nu i-au mai rămas în prieteșugul Cazacului, singur s-au tras cu Hanul să meargă la Crâm”. Combinând coordonarea vorbii orale cu

subordonarea frazei latine, spărgând fluviul periodic prin insule parentetice, introducând grupuri de feluriți metri, Miron cre-ează un corp sintactic cu fraze inegale și cesuri asimetrice, asemeni unei melodii:

“Vasilie Vodă văzându-se la grijă și spaimă ca aceia (că luase Tătarii până subț tâng hergheliile, și a slujitorilor cai au apucat) au pornit pre Doamna, și împreună cu casele boierilor prin frânturile codrilor, pre la Căpotești spre cetatea Neamțului; / apoi și singur Vasilie Vodă n-au ținut multe zile scaunul, ce s-au mutat den Iași în nește poeni, în codrul Căpoteștilor; / și s-au așezat acolo în codru cu curtea, lăsând în Iași puțineți dărăbani de apărarea curții; / carii, dacă au văzut mulțimea de Tătari den ceas în ceas adăugându-se, și cu Cazacii amestecați, au lăsat cu noapte curtea pustie, și au ieșit aceia / Și au ars atunci tot orașul; / unde și unde au rămas câte o dugheniță; / curtea domnească, casele boierești, tot orașul, într-o mică de ceas cenușe s-au făcut; / eară monastirile au hălăduit, că n-au vrut Cazacii să dideiască den poronca lui Hmil Hatmanul, și Tătarii n-au putut, că erau și oameni cu sinețe închiși pren mânăstiri.”

George CĂLINESCU, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Fundația pentru literatură și artă, București, 1941, p. 23, 24, 25.

Miron Costin urzise începutul unui letopiseț de la descălecarea dintâi, adică de la luptele lui Traian cu dacii și de la colonizare, dar, din pricina cumplitelor vremi ce veniră asupra moldovenilor — “de nu stăm de scrisoare” — adică războiul turco-polon (1672—76), a trebuit să-l părăsească. “Începătura letopisețului”, de care vorbește în predoslovie, a servit mai târziu ca teme pentru scrierea *De neamul moldovenilor*. Până atunci Miron Costin se mulțumește să înfățișeze contemporanilor săi cronica, de unde o lăsase Grigore Ureche:

“Letopisețul Țării Moldovei de la Aron Vodă încoace, de unde este părăsit de Ureche Vornicul de ȧara de gios, scos de Miron Costin, vornicul țării de gios, în oraș în Iași, în anul de la zidirea lumii 7183, iar de la nașterea mântuitorului lumii, lui Isus Hristos, 1675”.

Cronica a fost deci concepută înainte de anul 1675, când autorul ei a dat-o unui copist “s-o isvodească”, adică să o copieze pe curat. Evident că, după copiere, Miron a revenit asupra ei completând-o, amplificând-o, corectând-o. [...]

Sunt în cronica sa pagini în care, cu toată întorsătura limbii, nuanțată după sintaxa latină, palpită încă până astăzi fiorul tragediilor care zguduiau viața tulbure a Moldovei din a doua jumătate a veacului al XVII-lea. [...]

Uneori descrierea, în care se vedește un deosebit simț pentru farmecul

idilic al naturii, servește ca termen de comparație pentru rânduieii omenești, sugerând astfel intima legătură dintre natură și viață; “precum florile și pomii și toată verdeața pământului stau ovelite și împedecate de răceala brumei, căzută fără vreme, și apoi, după lină cădură a soarelui, vin iară la hire și frumusețile sale cele dintâiu, așa și țeara, după greutățile ce erau la Radu-Vodă... au venit fără zăbavă țara la hirea sa și până la anul s-au împlut de oameni și de tot bișugul”. [...]

Pe alocurea narațiunea cronicarului trece dincolo de hotarele genului istoric, și se apropie, prin gradația interesului și prin puterea dramatică cu care știe să înfățișeze lucrurile, de nuvelă și roman. [...]

A doua operă importantă a lui Miron Costin este scrierea intitulată de Kogălniceanu *Cartea pentru descălecatul dintâi al țării Moldovei și neamului moldovenesc*, iar de regretatul C. Giurescu, care observă că titlul acesta dat de Kogălniceanu nu concordă cu cel original al autorului: *De neamul moldovenilor; din ce țară au ieșit strămoșii lor*. [...]

Ceea ce ne interesează pe noi cei de astăzi, în opera lui Miron Costin, este claritatea, relieful și mai ales căldura cu care, pentru întâiași dată în cultura noastră, marele boier moldovean pune problema latinității neamului. [...]

Ceea ce constituie farmecul literar al operei lui Miron Costin este strălucirea stilului în care se străvede, pe de o parte sinceritatea adâncă și convingerea nezdruncinată în adevărul pe care îl expune, iar pe de altă parte duișia sentimentului național, care vibrează la fiecare pagină aproape, aci încălzindu-se de măreția originii romane: “Caută-te dară, acmu, cetitoriule, ca într-o oglindă și te privește de unde ești, lepădând, de la tine toate celelalte basne, câte unii au însemnat de tine, de neștiință rătăciți, alții de zavistie, care din lume între neamuri n-au lipsit niceodată...”, dincoace revărsându-se într-o simpatie comunicativă, când vorbește despre Grigore Ureche, înaintașul său în ale istoriei. [...]

Ideea originii romane, pe care Miron Costin a susținut-o cu atâta relief și căldură, a avut un puternic răsunet în cultura noastră veche. Ea a fost reluată cu multă erudiție, e drept, dar nu și cu mai multă pasiune, de Nicolae Costin și Dimitrie Cantemir în Moldova și de stolnicul Constantin Cantacuzino în Muntenia.

Nicolae CARTOJAN, *Istoria literaturii române vechi*, Fundația regală pentru literatură și artă, București, 1942, p. 158, 159—160, 164—165.

În *De neamul moldovenilor* Miron Costin laudă osârdia lui Grigore Ureche, care a avut milă de patria sa să nu rămână în “întunearecul neștiinței” și “au făcut de dragostea țării letopiseșul”.

Dintr-o pornire similară și cu aceleași scopuri educative și-a întocmit și el *Letopiseșul Țării Moldovei de la Aaron-vodă încoace*, când ajunsese la mijlocul vieții, în jurul vârstei de 40 de ani. Și el scrie ca “să nu să uite lucrurile și cursul țării” și că “să hie de învățătură, ce ieste bine și ce ieste rău și de ce-i să să ferească și ce va urma hie cine”. [...]

Prima parte a cronicii conține câteva greșeli. Aflăm despre doi domnitori, Ștefan Radu și Bogdan Movilă, care în realitate n-au domnit niciodată; că Sigismund Bathory a abdicat din cauza bătrâneții, când în realitate era om tânăr; că Andrei Habsburg era totuna cu Andrei Bathory, când în realitate erau două persoane di-ferite, că Gustav Adolf era unchiul lui Sigismund al III-lea al Poloniei, când în realitate unchiul regelui polon era Carol de Sudermania, predecesorul lui Gustav Adolf. Erorile provin din lectura grăbită a cronicii lui Piasecki și din lipsa altor izvoare necesare controlului faptelor. Chiar astăzi, noi nu avem altă sursă internă pentru epoca 1595—1661 decât letopiseșul lui Miron Costin, de o valoare documentară, cu toate micile scăpări, unică.

Valoarea literară a cronicii lui Miron Costin o întrece pe aceea a letopiseșului lui Ureche. Costin este un memorialist atent asupra vieții și asupra oamenilor, scriitor în adevăratul înțeles al cuvântului, prozator, zugrav de moravuri și de caractere. Ultima parte a cronicii, cuprinzând evenimentele dintre 1653—1661, are desfășurarea epică a unui roman. Surprinzător este faptul că, dotat cu simțul compoziției, autorul a știut să estompeze limitele dintre expunerea întâmplărilor auzite sau citite și evocarea împrejurărilor trăite, dând letopiseșului proporție și unitate.

Alexandru PIRU, *Literatura română veche*, Editura pentru literatură, București, 1960, p. 146—147.

Miron Costin este în mod incontestabil cel mai mare cronicar român din veacul al XVII-lea. Opera lui a fost însă pregătită, timp de aproape două secole, de o serie de cronici în limba slavă și română, a căror încununare este *Letopiseșul Țării Moldovei* și *De neamul moldovenilor*, scrierile capitale ale lui Miron Costin. Istoriografia letopiseșelor moldovenești începe în veacul al XV-lea cu cronica slavonă scrisă la curtea lui Ștefan cel Mare. [...] Episcopul Macarie scrie istoria

Moldovei din porunca lui Petru Rareș, egumenul Eftimie din porunca lui Alexandru Lăpușeanu, călugărul Azarie din a lui Petru Șchio-pul. Toți acești cronicari scriu slavonește și lucrările lor au un caracter oficial de curte, fiind alcătuite din porunca domnilor; de aceea aduc laude exage-rate stăpânilor feudali, ponegrind pe adversarii lor. În veacul al XVII-lea apar primele cronici moldovenești în limba poporului. [...]

Cea dintâi lucrare istorică moldovenească, apărută datorită unui boier, deci neprovenind de la curte, și fiind scrisă în limba poporului, este *Letopisețul Țării Moldovei* al lui Grigore Ureche.

Miron Costin a fost continuatorul lui Ureche, nu numai pentru că a scris istoria Moldovei, de unde încetează cronica lui Ureche, dar și pentru că a dezvoltat ideile politice (de independență), istorice (despre originea și unitatea poporului nostru) și sociale (despre supremația boierimii), aflate în scrierea acestuia, dar căroră el le-a dat o mult mai mare amploare. [...]

Și Ureche își dăduse seama că istoria Moldovei este legată de istoria altor țări. Dar această convingere el și-o manifestă în practică într-un chip neîndemânatic, intercalând în mijlocul cronicii, la moartea lui Ștefan cel Mare, o serie de capitole izolate despre țara și istoria turcilor, a tătarilor, a Poloniei și Ungariei, adică despre țările vecine (dintre care lipsește însă Țara Românească, pentru care nu posedă o descriere istorică). Miron Costin procedează cu mai mult simț istoric. El nu întrerupe istoria Moldovei cu digresioni fără legătură imediată, privind țările vecine. Ci, acolo unde înțelegerea faptelor necesită expunerea pe scurt a unor evenimente petrecute în afara granițelor Moldovei, Miron Costin le introduce, legându-le întotdeauna de istoria țării sale, de momentul la care a ajuns cu povestirea. Astfel, istoria Moldovei este legată de istoria Țării Românești, a Transilvaniei, a Poloniei, a Rusiei și, firește, în chip necesar, și de a Imperiului Otoman. Căci, precum spune Miron Costin, “să să știe că această țară fiind mai mică, nice un lucru singură den sine, fără adu-nare și amestec cu alte țări, n-au făcut”.

P. P. PANAITESCU, *Prefață la Letopisețul Țării Moldovei. De neamul moldoveneilor*, Colecția “Biblioteca pentru toți”, Editura pentru literatură, București, 1961, p. V, VI, XIII.

Cu toată poziția și considerațiile de clasă, Miron Costin se ridică peste micile patimi omenești și stăruie să judece obiectiv pe eroii cronicii sale, acțiunile lor, evenimentele istorice. Cu o formație de umanist, având sensul realist istoric

al vieții și civilizației umane, Miron Costin pune deasupra omul și umanitatea, caracterul lui, calități sau defecte, indiferent dacă i-a fost prieten sau dușman. Astfel, deși cronicarul moldovean îi ura în general pe turci pentru că exercitau jaful prin boierii români devotați lor, totuși nu se lasă orbit de ură pentru a nu recunoaște meritele unora dintre ei. Abaza-pașa fusese prigonitorul familiei sale, dar când este sugrumat la Constantinopole de sultan, pentru nerespectarea condițiilor de pace dintre turci și poloni, fixate în urma ciocnirii de la Hotin (1621), Miron Costin nu se bucură de căderea adversarului, ci notează imparțial: “Om Abaza pașa, vestit cu războaiele asupra perșului și oștean direct”. Acest lucru dovedește că autorul se interesa și de alte fapte ale celor asupra cărora avea să emită judecăți istorice. El era de principiu, afirmat în *De neamul moldovenilor*, că istoricul dă seama, în fața istoriei, de afirmațiile sale. De asemenea, Miron Costin apreciază pozitiv domnia lui Vasile Lupu, luată în general, cu toate că tatăl său, hatmanul Costin, fugise în Polonia de teama acestuia și personal nici nu este de acord cu toate acțiunile voievodului. Laudă vitejia lui Vasile Lupu, care se afla “pururea în fruntea oștii sale” și blamează pe Gheorghe Ștefan, care “în oastea sa de față n-au fost ci au stătut departe de la oaste înapoi, măcar că am hi datori cu pomenire lăudată mai mult lui Ștefan vodă, de la carele multă milă am avut, decât lui Vasile vodă, de la carele multă urgie părinții noștri au petrecut”. Domnia lui Vasile Lupu a fost “cu liniște și pace”, cu bună stare pentru boieri, dar “zburdăciunea” acestora întrecea marginile și însuși vodă Lupu lua fetele unor boieri, “peste voia părinților, la țetorie”. Miron Costin se declară împotriva puterii nelimitate a domnului, ca și Grigore Ureche. [...]

Cultura bogată, cunoașterea cârților populare, asimilarea formelor plastice din graiul popular, talentul, în fine, i-au dat posibilitatea lui M. Costin să găsească imaginile cele mai potrivite. Când vorbește de înțelepciunea excepțională a pârçălabului de Soroca, Ștefan, se folosește de portretul lui Esop, aproape de aceeași termeni ca în *Esopia*: “Iară la statul trupului său era gârbov, ghebos și la cap cucuiat, cât puteai zice că este adevărat Esop la chip”. Întrebuințează de asemenea vorbirea directă a eroilor, dialogul sau monologul. Nu lipsesc proverbele în variante vechi, ca mijloace plastice de exprimare a unei idei (unele sunt polone): “lupul părul schimbă, iar nu hirea”, “cine piere de glonț de tun tot era de fulger să moară”, “cela ce se înecă să apucă de sabie cu mâna goală”, “după pagubă leahul înțelept” (ca transpunere a proverbului polon “madry polak po szkodziel”) etc. Locuțiuni din limba populară: “a sta ceva

într-un fir de păr” (“pe un păr au stătut atuncea viața lui Constantin vodă”), “a se oploși pe lângă cineva”, “a unge osia”, “a cârpi o treabă” (“Că cărpea boierii cum putea trebile țării, iar domniia mai mult își petrecea cu Batiște Veveli”). În cronică sunt folosite elemente de folclor și de etnografie.

I. C. CHIȚIMIA, *Marii cronicari moldoveni: Miron Costin, în Istoria literaturii române*, I, Editura Academiei Române, București, 1964, p. 402, 405—406.

Chiar dacă nu s-ar ști despre viața lui nimic mai mult decât ceea ce se află în cronică preluată de le alții, dar adusă de el la zi, nu e Miron Costin cel dintâi mare clasic român? Limba lui scrisă, urmând tipare sintactice ale latinei culte, dar neduse până la obscuritatea fiului său Nicolae sau a lui Dimi-trie Cantemir, e densă, lapidară și memorabilă în amândouă sensurile acestui cuvânt, adică ușor și vrednică de memorat. Nici unul dintre clasicii noștri n-a hrănit intelectualitatea țării cu mai multe sau numai cu tot atâtea formulări sugestive.

Din acest punct de vedere, proza lui stă pentru noi, românii, alături de orice operă clasică, din care se citează câte un început de frază, ca să se caracterizeze anumite situații noi; și puterea expresiei îi este asociabilă îndeosebi cu aceea din operele înțelepților antici sau din nenumărate versuri ale lui Virgiliu, cu care lumea cultă își clarifică unele idei până și în zilele noas-tre. Așa cum în împrejurări similare, ca să fie mai înțelese, amintim câte un fragment de vers din virgiliana *Una salus victis, Ab Jove principium... sub tegmine fagi, Quos ego...*, *fugit irreparabile tempus, Vivit sub pectore vulnus* etc., etc., tot astfel, mai degrabă decât să găsim alte împreunări de cuvinte pentru vechi situații, prin care a trecut Miron Costin însuși, cităm din el: “*Biruit-au gândul, scrisul nesăbuit e ocară veșnică, nu omul e peste vremi — ci bietul om sub vremi, stă mintea în loc și toate celelalte.*”

Prima dintre ele (*Biruit-au gândul*), folosită de cronicar doar ca să arate câte dificultăți trebuiese să învingă spre a-și începe lucrarea, a putut fi chiar desprinsă din context, dându-i-se un sens spiritualist, cum Titu Maiorescu avea să pună meșteri să i-o cresteze pe pragul de deasupra al intrării, întocmai ca Montaigne, căruia grinzile “librăriei” îi fuseseră împodobite cu dictoane de înțelepciune antică. Iar ultima (*stă mintea-n loc*), printr-o uimitoare putere de pătrundere în limba comună a intelectualilor și orașenilor, avea să exprime sentimentul de încremenire până azi, deși asaltată din două părți în timpul din urmă prin a rămâne tablou și a se face mască.

Astfel relieful și densitatea exprimării lui Miron Costin ne-au furnizat, ca să zicem așa, un număr de proverbe noi pe lângă cele știute din popor, un fel de alte zicale provenite de la un autor cunoscut, și nu anonim, a căror clasicitate le dă în ochii lumii noastre cultivate valoare în adevăr paremiologică.

Vladimir STREINU, *Miron Costin, primul nostru mare clasic*, în “Luceafărul”, an. X, 9, 4 martie 1967.

Capodopera lui Miron Costin rămâne însă mica lucrare *De neamul moldovenilor*, din ce țară au ieșit strămoșii lor, actul de naștere al “prozei de idei” în limba română și totdată prima noastră scriere de polemică științifică. Punctul de plecare al acestei scrieri, compusă după 1685, a fost constatarea că românii culti din vremea sa nu aveau încă suficient de clare o serie de noțiuni fundamentale asupra originii și istoriei lor, de unde posibilitatea că atât unii istorici străini ca Jane Zamoski (cunoscut prin intermediul lui Toppeltin), cât și unii prețiși istorici autohtoni, ignoranți, dar plini de pretenții, să vânture legende injurioase, ca acelea adaose la cronica lui Ureche de Simion Dascălul și Misail Călugărul. Operă de superbă indignare patriotică, *De neamul moldovenilor* debutează într-un stil sacadat, vibrant, care vedește maturizarea tuturor mijloacelor de scriitor ale cărturarului. [...]

Punând expunerea ideilor în ecuație dialectică, polemistul prevede replica și-i răspunde pe loc, cu o ploaie de argumente: “Dzice-va neștine: prea târziu iește; după sutele de ani, cum să vor putea ști poveștile adevărate, de atâtea veacuri? Răspunz: lăsat-au puternicul Dumnezeu iscusită oglindă minții omenești, scrisoarea, dintru care, dacă va nevoi omul, céle trecute cu multe vremi va putea ști și oblici”. [...]

Necesitatea unei asemenea scrieri este imperioasă: “Îndemnatu-m-au mai mult lipsa de știința începutului aceștii țări, de descălicatul ei cel dintâi, toate alte țări știind începuturile sale.” [...]

În *De neamul moldovenilor* găsim și cele dintâi informații de istorie asupra culturii românești: Costin știe că Grigore Ureche a scris cronica sa adunând istoriile slavone din mânăstiri și combinându-le cu Bielski, că alfabetul chirilic a fost împrumutat de la sârbi (înțelege: de la slavii sud-dunăreni), “odată cu cele bisericești”, și tot lui îi datorăm menționarea unui letopiseț al lui Eustratie Logofătul (pe care, e drept, el însuși mărturisește că nu l-a văzut), în a cărui existență vor crede mai târziu și alții...

Scriitor divers, poet, istoric, ideolog, polemist, moralist, Miron Costin revoluționează tipul vechiului cărturar român. Fără prezența lui în ambianța

culturală moldovenească din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, Dimitrie Cantemir, care-l continua în mod învederat, ar fi fost de neconceput.

George IVAȘCU, *Istoria literaturii române*, 1, Editura științifică, București, 1969, p. 192—194, 196, 197.

Letopisețul lui Miron Costin pare a se înscrie fără efort într-o serie, dacă, din perspectiva celor trei secole care au trecut de la apariția lui, îl comparăm cu împrejurările ce l-au precedat, l-au creat și l-au urmat. Cronica predecesorului său, Grigore Ureche, consemnase evenimentele începând de la 1359 — data întemeierii Moldovei — până la 1595 — domnia lui Aron-vodă Tiranul. Ureche murea în 1647, lăsându-și neterminată lucrarea. După nici 30 de ani, adică în 1675, Miron Costin prelua descrierea istorică din punctul unde o părăsise Ureche și o ducea până la 1661. La 70 de ani după Costin, Ion Neculce se simțea îndemnat să-l continue exact de acolo de unde se oprise cel dintâi. Se constituia astfel corpusul cronicilor moldovenești — Ureche-Costin-Neculce — monument unic al literaturii noastre vechi, exemplar prin continuitate și prin sentimentul demnității și datoriei care le prezidează scrisul.

Privite mai îndeaproape, lucrurile nu mai păstrează însă acest aspect de firesc pe care li-l dau îndelungata obișnuință cu ele, contactul pretimpuriu în școală cu date și fenomene memorizate înainte de a li se percepe și controla autenticitatea. Miron Costin procedează în fond altfel de cât contemporanii, înaintașii sau succesorii săi. Tocmai de aceea el nu se înscrie doar într-o serie continuă, ci o provoacă și o determină prin inițiativă personală. În seria lui, veriga cea mai importantă este el însuși.

Care sunt punctele de diferențiere ale acestei inițiative ce transformă o întreprindere, aparent comună epocii, într-un gest de excepție? Primul constă în hotărârea cronicarului de a aduce la zi letopisețul lui Ureche, sacrificând astfel autonomia propriei opere în favoarea unui principiu mai înalt, al continuității și eficienței. Atitudinea nu e frecventă, dacă ne gândim că înaintea lui, Grigore Ureche însuși rescrisese de fapt cronica lui Eustratie logofătul, pornind de la începuturi. Chiar compilatorii lui Ureche, Simion Dascălul în special, reluând letopisețul acestuia, o făceau cu sentimentul că-și scriu cronica personală, pornind-o tot de la întemeiere. Nicolae Costin, fiul lui Miron, va începe de asemenea cu întemeierea — cea dântâi. La fel Dimitrie Cantemir. [...]

Dar iată că Miron, cea mai impozantă personalitate culturală a veacului său, înțelege să se subordoneze, primul, la o disciplină a continuității. Exemplului lui i-l vom datora apoi pe Neculce. Oricare ar fi sursele și modelele

acestei atitudini (istoriografia antichității clasice, istoriografia poloneză din epocă, chiar continuitatea internă, pe spații mici, a vechilor cronici slavone), Miron Costin e cel dintâi susținător al ei la noi.

În al doilea rând, cronică, pe care alții o scriau la bătrânețe, după ce își încheiaseră cariera politică și administrativă, cu intenția de a rememora evenimente cunoscute, consemnându-le dintr-o perspectivă favorabilă domnului care o porunca sau partidei boierești căreia îi servea, e la Miron Costin o îndeletnicire de maturitate deplină. Când o începea nu avea mai mult de 40 de ani, când o termina nu depășise vârsta de 44 de ani. Se afla atunci într-o ascensiune socială spectaculoasă, avea să mai trăiască după aceea două decenii de întâmplări frământate și neprevăzute, continuând să scrie (micile cronici polone sau esențialul *De neamul moldovenilor*), cu sentimentul însă că opera vieții lui fusese realizată. [...]

În al treilea rând, Costin se oprește din voință proprie la 1661, deși de abia de aici înainte el devenise cu adevărat contemporanul și martorul evenimentelor politice și sociale din țara sa. [...]

Momentul scrierii, punctul de pornire și cel de încheiere se arată astfel ca tot atâtea aspecte care diferențiază *Letopisețul* lui Miron Costin de celelalte. [...]

Miron Costin percepe și descrie exact mobilurile de acțiune și de existență ale personalității și individului, dar nu pentru a le glorifica, ci pentru a le condamna sau deplânge. Din individualismul renascentist, care promovase un alt mod de prețuire a omului, cronicarul român reține o înclinare către milă și compasiune, un mod de a vedea în cele din urmă dincolo de hecatombele abstracte pe care le sacrifică invaziile și războaiele, oameni concreți trăind panica deznădejdiei și a morții. Acesta e și sunetul foarte special prin care se definește cronică lui Costin comparată cu a altora. Inferioară poate ca putere de evocare talentului unui Cantemir sau Neculce, ea promovează în schimb o atitudine superioară față de omenesc, un sentiment de simpatie față de victime și durere. [...]

Între caracterul aproape sacru al cronicii lui Ureche și cel deplin laicizat, secularizat, a cronicii lui Neculce, *Letopisețul* lui Miron Costin marchează nu numai un moment de tranziție, dar și unul de anticipare, rămas fără continuatori în epocă. Costin scrie pentru a fi *citit*, în spațiul singuratic al unei biblioteci, protejat de frământările lumești. Cronicarul se adresează mereu unui lector unic, “iubitul cetitoriu”, în stare să întârzie asupra paginii abia parcurse, să rămână alături de el în momentele de dubiu, să-l urmărească pe

traectoria sinuoasă a ezitărilor și ipotezelor sale, să memoreze, să deslușească, să învețe. Predicată la antecesorii, povestită la urmași, cronica trebuie descifrată la Costin în litera ei, fiind făcută pentru lectură și studiu.

În beneficiul acestui cititor pe care, presupunându-l, îl creează și îl educă de fapt, Miron Costin se străduie să fie complet. În primul rând, el vrea să instruiască: indică bibliografii generale, explică etimologii și cuvinte necunoscute (ce înseamnă *istoric* — “adecă scriitorul de cursul anilor acestor părți”, *tractate* — “adecă legături de pace”, *praxis* — “adecă știință”, *Mare Balticum* — “o coadă din Ochean”), dă informații suplimentare când i-au fost cerute (despre originea, locul de baștină și istoria cazacilor zaporojeni), restabilește adevărul și corectează confuzii (la Țuțora s-au dat două bătălii, una în 1595 și alta în 1620). Descrierea atribuțiilor de rang, a uniformelor unor categorii boierești sau ostășești, care nu mai erau de actualitate în epoca lui (husarii poloni din vremea lui Mihai Viteazul, dărăbanii lui Stefan Tomșa) face parte din același program instructiv pe care-l urmărește cronicarul în favoarea cititorului său. [...]

Aspectul care ne apare însă cel mai interesant astăzi e acela care inaugurează un mod de cooptare a lectorului la un anume sistem de gândire și înțelegere. Cronică lui Costin e un abecedar al logicii istorice. Cronicarul nu devine însă un sistematizator de idei, un creator de construcții speculative, cum va fi Cantemir. Dar el formulează primul judecăți, în sensul filozofic al cuvântului, încercând să cuprindă în complexiunea lor toate nuanțele și determinările complementare ale unei afirmații. Unitatea logică cea mai redusă cu care operează Costin e *zaceala* (paragraful). El își organizează materialul în primul rând pe spațiul restrâns al secvenței. Fiecare afirmație enunțată de o zaceală e dezvoltată în cuprinsul paragrafului respectiv până la ultima ei implicație. [...]

Educându-și cititorul prin funcțiile de instrucție, moralizare și meditație, Costin îl forma asemenea sieși. Cronicarul era el însuși un mare iubitor de lectură, și știa că ea poate deschide omului orizonturi nebanuite, subțiuindu-i înțelegerea, întărind credința și înlănzind moravurile. Costin aduce primul elogiu lecturii și cărții în cultura românească: “Puternicul Dumnezeu, cinstite, iubite cetitorule, să-ți dăruiască după aceste cumplite vremi anilor noștri, cânduva și mai slobode veacuri, întru care, pe lângă alte trebi, să aibi vreme și cu cetitul cărților a face iscusită zăbavă, că nu iese alta și mai frumoasă și mai de folos în toată viața omului zăbavă decât cetitul cărților... Scriptura departe lucruri de

ochii noștri ne învață, cu acele trecute vremi să pricepem cele viitoare. Citеște cu sănătate această a noastră cu dragoste osteneală”.

Magdalena POPESCU, *Postfață la Letopisețul Țării Moldovei*, Colecția “Arcade”, Editura Minerva, București, 1975, p. 267—269, 290—294.

Cu Miron Costin suntem pentru ultima oară într-o stare de relativ echilibru între istorie și literatură. Pentru el poeții mai erau “dascăli”, “vestiți istorici” și adevăratele istorii mai erau citite ca literatură beletristică. După el căile se vor diversifica net: la Neculce cronica va deveni povestire, intrând în domeniul artei literare propriu-zise, pe când stolnicul Cantacuzino va res-pinge ficțiunea și tradiția orală, mergând în direcția unei pozitivări a cercetării istorice. “Climatul rămâne cel al cronicii, dar se simte mijind gândirea științifică, se schițează critica izvoarelor”¹.

Literatului de mai târziu, Miron Costin i-a oferit pretexte epice și un model stilistic, istoricului — urzeala sintetică și detalii informative. Pe primul l-a scos din istoriografie, pe al doilea din enciclopedism. [...]

“De unde au părăsit elū, începem noi”, scrie Costin, laudând osârdia lui Ureche-vornicul. El continuă *activitatea* începută de Ureche, ridicând-o pe un plan superior în ceea ce privește calitatea și eficiența. Și — lucrul cel mai important — diversificând-o. Nedesprins total de pomelnicele mănăstirești, Ureche insera uneori câte un capitol-răboj, cum nu găsim la Costin.

Ceea ce acesta aduce nou este studiul de tip monografic. Se face astfel saltul de la consemnarea evenimentelor către istoriografia modernă, care presupune, pe lângă *relatarea* evenimentelor istorice, și *interpretarea lor*. Vocația studiului monografic este, pe de o parte, expresia culturii sale enciclopedice, pe de altă parte efectul structurii intelectuale de moralist. [...]

Se poate vorbi de o vocație eseistică la Miron Costin; deși observabilă în toate scrierile sale, numai citind *De neamul moldovenilor* ne putem face o idee clară asupra acestei vocații. Aici, odată declanșată discuția, digresiunile devin din ce în ce mai stufoase, generându-se una pe alta și luminind din felurite unghiuri ideea de bază. Cultura întinsă și umblarea prin străinătăți l-au dus la dobândirea unei extrem de necesare perspective comparatiste, pe care a utilizat-o cu consecvență. De cele mai multe ori, autorul este conștient că face o digresiune, operând-o deliberat: “Ci câtū ne trebuiește la rândul istorii noastre,

---

¹ C. Th. Dimaras, *Istoria literaturii neogrețești*, Editura pentru literatură universală, București, 1968, p. 87.

ne ajunge de atâta de Împărăția Râmului”. Din aceleași considerente ține să-și justifice alteori digresiunile: “Acestea pomenindu-să pentru deschisul minții, să să înțeleagă statul lumii, ne întoarcem la istoria noastră”. Se observă ușor “conflictul” între aspirația la rigoare și tentația de a spune tot.

Tentația monografică face ca scrierile istorice ale lui Miron-logofătul să câștige în detalii. Dar, din faptul că autorul încearcă să interpreteze evenimentele prin prisma lui și a epocii sale, scrierea interesează nemijlocit pe literat în aceeași măsură în care ea îl interesează pe istoric și pe filolog. Ceea ce-l face pe Miron Costin foarte interesant pentru literat este structura lui de moralist. [...] Moralismul constituie o primă treaptă spre literatura artistică, deoarece presupune interpretarea subiectivă a faptelor narate. [...]

Mircea SCARLAT, *Întroducere în opera lui Miron Costin*, Editura Minerva, București, 1976, p. 49, 82, 83, 85.

Chipul marelui cărturar e întunecat; “Cumplitele vremi” prin care trece țara i-au smuls din priviri orice urmă de zâmbet. Spre sfârșitul vieții, bătrânul închide încă în suflet o taină, de care simte că trebuie să se elibereze. Din anii petrecuți pe băncile colegiului iezuit din Bar și apoi din Camenița, nutrise un vis neîngăduit de frumos: să tălmăcească — el, cel dintâi — originea neamului său, să aștearnă în slove “începutul țărilor acestora și neamului”, dar, atenție! nu numai moldovenesc, ci “moldovenesc și muntenesc și câți sunt și în țările ungurești cu acest nume, români și până astăzi de unde sunt și de ce seminție, de când și cum au dascălecat aceste părți de pământ”. Conștient, însă, de dificultățile unei asemenea întreprinderi temerare, cronicarul ezitase îndelung: “multă vreme la cumpănă au stătut sufletul nostru”. Măreția planu-lui îl inhibă, îl “sparie”. Probele, între timp, se acumulau, faptul că toate celelalte țări “își știau” începuturile îl ambiționează. Cercetările febrile îi oferiseră o mare bucurie și o mare mâhnire. Bucuria: îi dovediseră originea latină, comună, a tuturor românilor — aceasta era, dealtfel, și taina pe care ar fi vrut s-o divulge, acum, cu probe certe. Mâhnirea: câteva dintre lucrările studiate conțineau erori grosolane, altele calomniile iresponsabile la adresa poporului român. A fost impulsul care a aplecat, ferm, cumpăna gândului spre acțiune. Afectat profund de aceste derogări de la adevăr, care-i lezau sentimentele patriotice, Miron Costin își asumă cauza poporului ca pe propria-i cauză: “A lăsa iarăși nescris, cu mare ocară înfundat neamul acesta de o seamă de scriitori, ieste inimii durere”. Strigătul său de luptă va răsună energic în *De neamul moldovenilor, din*

ce țară au ieșit strămoșii lor. Mânia nu-i alterează autorului luci-ditatea, nu-l face să-și trateze preopinienții în mod nediferențiat. Când adevărul istoric este “captiv” în plasa unor lacune regre-tabile, involuntare, justificate prin lipsa informațiilor precise și de imposibilitatea înaintașilor de a și le procura, cărturarul îl “eliberează” cu discreție, cu o caldă înțelegere pentru cei care nu au putut, în mod obiectiv, depăși anumite obstacole ivite în calea intențiilor lor nobile. [...]

Când însă mistificarea istorică se dovedește o urzeală voluntară și ignobilă, jignitoare pentru neamul său, replica lui Miron Costin începe printr-o demonstrație logică și sfârșește printr-o expediție de pedepsire inclementă, pilduitoare. După circumscrierea “basnelor”, prin care interpolatorii lui Ureche, “amăgeii” Simeon Dascăul și Misail Călugărul, inspirați — se zice — de Evstratie logofătul (“pre acestu Simeon Dascăl, Istratie-logofătul l-au fătat cu basnile lui Misail Călugărul de la Simeon au născut, cela fiu, cestaltalt nepot”), încercau să pună în circulație ideea că Moldova ar fi fost întemeiată sub Laslo Craiul ungar (Vladislav cel Sfânt) și că strămoșii “țarâi aceștia din temnițele Râmului” au venit, “dați întru ajutoriu lui Laslo”, Miron Costin conchide, pentru început, că “adăosăturile” acestea “nu letopisețe, ce ocări sunt”. Și-și propune mai întâi, restabilirea adevărului. [...]

Scepticismul lovinescian, de mai târziu, și-ar putea revendica, în această atitudine, cea mai veche sursă. Dar, dacă i-a lipsit *mirajul* înfruntărilor, cronicarului nu i-a lipsit, în schimb, *vocația* lor. Miron Costin conduce ostilitățile cu un ton de moralist intransigent, atacă numai după ce a studiat cu grijă pozițiile adversarului, după ce le-a reperat, cu precizie, punctele nevralgice în direcția cărora trimite salve de argumente explozive. Uneori, el interceptează din zbor “obuzele” inamice, le demonstrează mecanismul, le rectifică defecțiunile și le întoarce, bumerang, de unde au plecat. Traian — stabilește învățatul — n-a adus, pe aceste meleaguri, oameni din temnițele Râmului, ci “căsași”, “oroșeni”, “săteni”, “tot din slujitori așezați”. Pe timpul lui Laslo? Inadvertență flagrantă, care nu putea scăpa cronicarului: “Deci, unde ieste și cât vac ieste de când au venit Traian pe aicea și când s-au bătut Laslo, craiul unguresc, cu tătarii? Între Traian și între Laslo-craiul 800 de ani sunt.” Aritmetica lui Costin suferă de oarecare aproximație (distanța dintre cele două evenimente este, în realitate, mai mare — de 960 ani), dar concluzia lui rămâne justă. De subliniat că marele cronicar moldovean angaja bătălia numai în planul ideilor, că asalturile sale aveau demnitate, stil, chiar dacă, prin frazele de discretă topică latină, otrava amărăciunii sau a indignării aluneca, pe itinerarii întortocheate, dar sigure,

către predicătele aflate pe fundul “paharului” cu care-și “trata” adversarii. Prin obsesia obiectivității, prin rigoarea, prin distincția cu care fandează în timpul duelului, Miron Costin este un demn precursor al lui Titu Maiorescu. Dacă Miron Costin nu putea să-i transmită corifeului “Juni-mii” plăcerea “execuției” cu sânge rece — a cărei artă Maiorescu o deprinde din altă parte și o practică cu rafinament —, cronicarul îi anticipează, totuși, câteva din tiparele “finalurilor aristocratice” de partidă. Astfel, după ce “ajută” victima să-și dezvăluie, singură, inconsistența morală și intelectuală, Costin (ca și Maiorescu, ulterior) se va eschiva, la timp — după cum ar spune Ion Barbu, cel mai mare polemist român, alături de Maiorescu și Lovinescu — în *celălalt univers, de curății și semne*: al visului pur și al idealului propriu. Ideal care, la autorul aceluia op de fierbinte patriot-tism intitulat *De neamul moldo-venilor...*, se confundă, tulburător, cu idealul nea-mului. De aici vor porni mesianismul ardent al lui Bălcescu și viziunile eminesciene, de sublimă apoteoză patriotică, din rama cărora “mișeii” sunt exilați cu violență: în pamfletele incendiare din “Timpul” și în satira necruțătoare din *Scrisori*. Revenind la “eschivele” următore disputei, să precizăm că Miron Costin nu-și singularizează, în mod absolut, făptura, nu-și ridică, precum Maiorescu, statuia pe culmile inaccesibilității. Costin se așază, întotdeauna, pe aceeași platformă cu toți cei vrednici sau de bună-credință. Distanțarea intervine, desigur, și la el, însă numai în raport cu “băsnuitorii”, cu “pizmașii”, cu “zavistnicii”, și ea se exprimă, mai ales, în acea superbă *conștiință* a cronicarului, în acea convingere că, asumându-și o înaltă misiune patriotică prin scris, își asumă, totodată, și o imensă responsabilitate istorică. În consecință, își va supune, lucid, exame-nului, “izvodirile” și va accepta, calm, “județul” timpului: “De aceste basne să dea seama ei și de această ocară. Nici ieste șagă a scrie ocară vecinică unui neam, că scrisoarea ieste un lucru vecinic. Cându ocărăsc într-o zi pre cineva ieste greu a răbda; dară în veci? Eu voi da seama de ale mele, câte scriu”.

Nicolae BALTAG, *Polemos*, Editura Cartea românească, București, 1978, p. 20—24

Letopisețul Țării Moldovei... este principala operă care îi fixează autorului un loc tragic în istoria literară. Pe lângă simțul de observație bine dezvoltat, pe lângă atracția spre anecdotă, pe lângă darul narațiunii și al dialogului, Costin cunoaște tensiunea ideii pe care o mănuieste firesc. [...] *Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron vodă încoace...*, cu toată marea diversitate stilistică, are o remarcabilă unitate de ton, mărturie a unei viziuni proprii care reușește să structureze, să

modeleze în forme noi evenimentele brute. Liantul care încheagă totul, altfel inevitabil eteroclit, este filozofia cronicarului. Expunerea ei nudă o găsim în poemul *Viața lumii*, o încercare pe tema *fortunei labilis*. [...] Puterea de expresie este remarcabilă. Dealtfel, Costin este foarte persuasiv, având o forță de convingere fără egal poate chiar în întreaga noastră literatură. [...] Nu istoria ne primește în letopisețul său, ca în cel al lui Ureche, nici basmul unor trecute vremi, ca la Neculce, ci martorul. [...] Înclinat spre generalizare și filozofare, Costin dezvoltă până la urmă o întreagă teorie a văzului atotputernic [...]. [...] Concluzia este limpede: Costin se vrea ochiul împărțitor de dreptate, tăiat în triunghi. Motivul oglinzii, pe care îl întâlnim de câteva ori la Costin, nu este altul decât motivul ochiului, deghizat. Fiindcă numai în el, vrea să ne convingă cronicarul, se ascunde adevărul [...]. *De neamul moldovenilor* este o excepțională pledoarie, dar și o oglindă. [...] Nu istoria, drum coborâtor al efemerului, ne dă sensul veșniciei, ci martorul ei care s-a transpus într-o carte. Pledoaria lui Costin este deci exemplară, remarcabil de coe-rentă pe întreaga desfășurare a operei sale. După ce letopisețul ne-a dat gustul de cenușă al efemerității, *De neamul moldovenilor* ne obișnuiește cu responsabilitatea veșniciei. [...] Persuasiunea, arta în care e meșter Costin, este un act de violentare a psihicului nostru. Costin este un îndrăgostit de putere. [...] Fără să se lase furat de duhul epic, precum Neculce, care inventează povestirea, sau de ficțiune, care îl face pe Cantemir să inventeze o întreagă literatură, Costin, prin pseudomemoriile sale, se inventă pe sine. Mai înainte de a fi scriitor, el este o personalitate. [...] Existența sa e de fapt exemplară: capul marelui cărturar a căzut în țărâna “lumei înșelătoare”, cartea sa ne îndeamnă mereu, oricât ne-ar fi de greu, să ne reflectăm chipul în “iscusita oglindă a minții omenești”.

Manuela TĂNĂSESCU, *Miron Costin*, în vol. colectiv *Scriitori români*, colecția “Mic dicționar”, Editura științifică și pedagogică, București, 1978, p. 158—159, 160—161, 163.

Opera lui Costin dezvoltă o concepție literară aplicată în toate lucrările sale, inclusiv în cele cu conținut istoric. El se realizează, ca scriitor, mai plener în lucrările istorice decât în cele strict literare, ca *Viața lumii*, de pildă, unde teza, urmărită didactic, diminuează realizarea artistică. *Viața lumii* este un poem de meditație filozofică, primul de acest gen în literatura română, scris în intervalul 1671—1673, în versuri de 13—14 silabe. Tema poemului — meditația asupra sortii schimbătoare — este un motiv de autentică longevitate

literară în poezia lumii începând cu antichitatea (*Viața lumii* păstrează reminiscențe din Horațiu și Ovidiu) și până la cei mai importanți poeți poloni, bine cunoscuți lui Costin: Mikolay Rej, Jan Kochanowski, precum și Mikolay Sep Szarzyński. Costin conferă poemului său un pronunțat caracter demonstrativ privitor la posibilitățile poetice ale limbii române. Cele două predoslovii intenționează să inițieze cititorul în taina poeziei, conținând un scurt tratat de prozodie, primul în literatura română, cu noțiuni despre măsură, rimă, silabe lungi și scurte. Poemul dezvoltă ideea scurgerii ireversibile a timpului, la care este raportată trecătoarea existență umană. Autorul preia motivul “fortuna labilis”, prin prisma căruia este privită viața unor personalități. Surprinzătoare în poemul lui Costin este introducerea ideii despre dispariția întregului sistem solar, supus și el unei existențe trecătoare. *Viața lumii* este dealtfel prima încercare poetică românească în care apare viziunea unui dezechilibru cosmic, a unei stingeri universale. Atitudinea poetului se menține însă în limitele concepției teologice. Existența efemeră este determinată de Dumnezeu, cauză a Universului. Scrierea este în ansamblu marcată de clasicismul antic, la care se adaugă parabole biblice și formule aforistice luate din moștenirea paremiologică a românilor. Poemul filozofic al lui Costin a influențat ulterior literatura românească, atât cea folclorică, cât și cea cultă (de la D. Cantemir la G. Călinescu).

Algeria SIMOTA, *Miron Costin*, în vol colectiv *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*. Editura Academiei Române, București, 1979, p. 223.